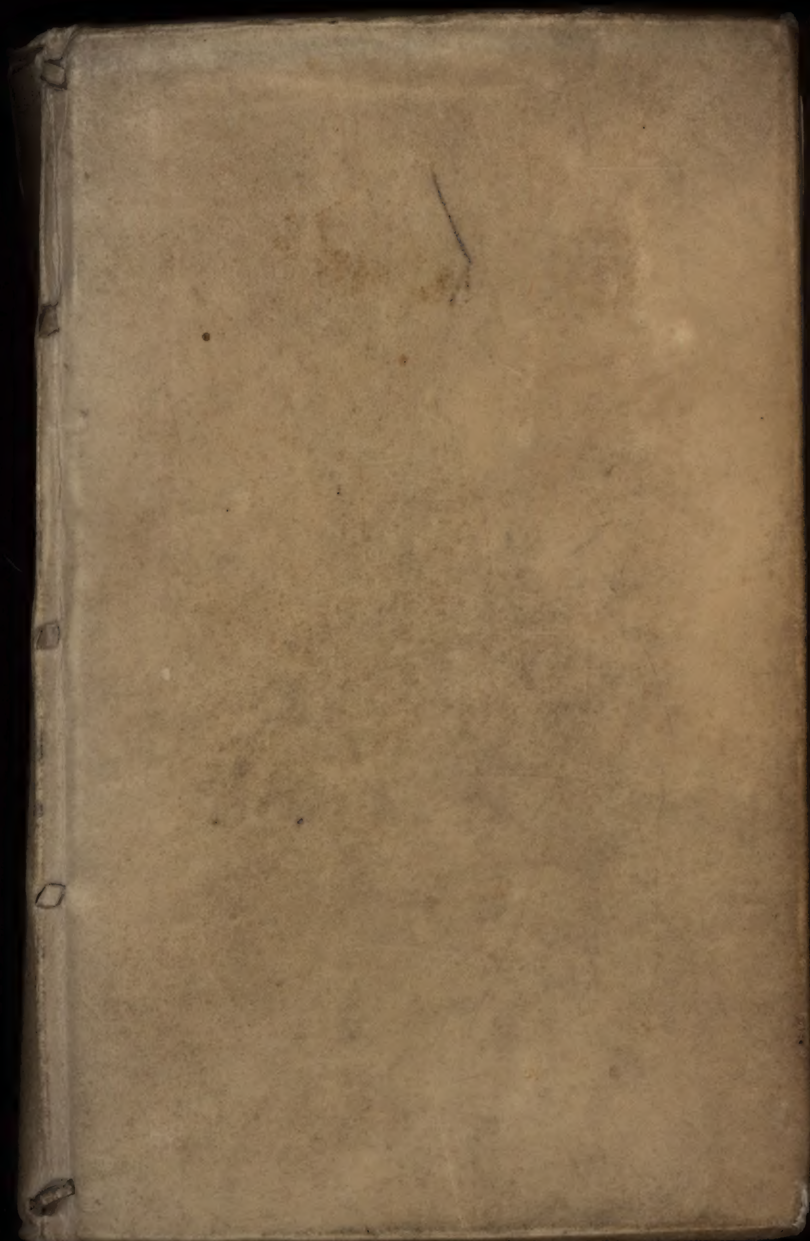
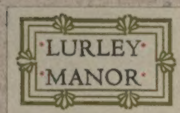

FORT
HILL

LURLEY
MANOR

1674
DE FRANSE
MERCURIUS
tot Amsterdam by Jan Bouman

DE FRANSCHE MERCURIUS,

Verhandelen de
Europiſche, en voornamentlijck Franſche ſaken, in en omtrent deſe tijdt voorgevallen.

Als mede
Een verantwoordingh van de reyſende Mercurius op de aenmerckinge over en tegen de ſelve gedaen.

Zijnde van de Reyſende Mercurius
HET DERDE DEEL.

DOOR L. v. B.

t'AMSTERDAM,
By JAN BOUMAN, Boeckverkooper in de Kalver-ſtraet, op de hoeck van het Jongens Wees-huys, in de Druckery, 1674.

DE

FRANSCHE MERCURIUS,

Behandelende

Europische, en voornamentlijck Fransche saken, in en omtrent dese tijdt voorgevallen.

Als mede

Eenige twee-spraken [illegible] de [illegible] Mercurius op de aenmerckinge over en tegen de [illegible]

Zijnde van de Reys van Mercurius

HET DERDE DEEL.

Door L. v. B.

t'AMSTERDAM,

By Jan Rieuwertsz, Boeckverkooper in de [illegible], op de hoeck van het [illegible] [illegible], in de [illegible], [illegible]

Aen den

LESER.

BEhoed ons voor al dese Mercurien, seyt mijn Leser, en hy heeft groot gelijck, my docht selfs al dat'er met de eerste al een te veel in de Wereldt was. Maer wie had gedacht dat die eene soo veel Jongen uytgebroedt & *tantas tragædias excitasset*, soo veel spels gemaekt sou hebben, en om rondt te gaen, *Leser*, de eerste is in de Wereldt gekomen, ick weet selver niet hoe. De tweede, op dat hy niet alleen sou gaen, heeft my de Drucker af-geverght, gelijck ick my oock inbeelde noch een Pot te vuur te hebben, en lichtelijk voor twaelf stuyvers aen Waer

te ſullen konnen uyt den hoeck halen, en terwijl ick daer in over mijn Fortuyn tamelijk wel te vreden was, komt hier een blauwe Boeck-maecker, Paſquilliſt of *Vitilitigator alias* Muggeſifter, die mijn Pen weder gaende maeckt. Ick had al beſlooten mijn Pen te huys te houden, en dien Lief-hebber met ſtilſwijgend verſmaden te betalen, wel oordeelende dat Luyden van kenniſſe het werck voor my wel ſouden bepleyten, gelijk my oock geraden en verſeeckert wierdt. Maer hoorende dat'er in Schuyten en Wagens, by gebreck van beter ſtof van gepraet wierdt, en datter een deel Baſtaert-Hollanders de tanden mede ſtoockten, nam ick eyndelijck het Kijf-geweer in de handen, om weer als een geterght Schaep van my te bijten. Maer om dat ick half Con-

ſcientie

ſcientie maeckte, dat het gelt, dat voor een blauw Boeckje uytgegeven, en ſoo lichtelijck weer vermorſt wordt, oock om mijn blauwe groll de *Leſer* uyt den beurs gehaelt, en daer na lichtelijck beklaeght ſou worden: Vand ick geraden, daer noch wat by te voegen, dat ick tot voldoeningh van den *Leſer* noch meende overigh te hebben, en ſoo moet het u wel bekomen. Ick weet niet beter of ick hebbe my hier van alle bitterheydt onthouden, en wenſchte wel dat mijnen Tegenſpreker ter eeren van de Pen, ſulcks mede gedaen had, en gelooft my *Leſer*, ick ſou in der daedt noch meer over die ſaeck hebben konnen ſeggen: Maer vand niet geraden weder een deel quade Backhuyſen te openen. Ick was het twiſten al moede, eer ick daer half in was, oordeelt nu eens wat ick

moet

moetzijn, nu ick mijn gedult noch tot daer en toe, en *ad calcem* heb moeten gewelt aen doen: Hier uyt kondt ghy oock lichtelijck begrijpen, al wilde desen Man, of jemandt anders weder de beest spelen, dat ick weynigh lust hebbe, om hem weer te antwoorden. Ondertusschen verhope ik, hebben de voorgaende u eenig genoegen of nut (dat ick qualijck derve hopen) toegebracht, dat dese tegenwoordige niet heel ondanckbaer voor u gelt sal zijn, en dat gy den Schrijver, soo vry van quaedtaerdigheyt als mooghlijck is, sult gelieven te erkennen voor

Uyt mijn Palais desen 28 May, 1674.

U Aldergenegenste Dienaer,

L. v. B.

DE

DE FRANSCHE MERCURIUS,

Verhandelende eenige ſaken van Europa, en te gelijck een verdediginge tegen den Aenmercker, op de beſchuldiginge, rakende de Broederen de *Witten*.

Mercure Galand. Reyſende Mercurius. Roomſche Paſquijn.

Merc. Gal. Yndelijck hebt ghy mijn verwachting voldaen, en getoont dat gy noch eenige liefde voor my uwen Broeder hebt, waerde Mercurius, en my noch eenmael komt beſoecken, die by na dol van verlangen ben geweeſt, en by na Man en Maeght, als een Sot gedurigh naer u gevraeght hebbe, hebt ghy onſen Mercurius niet geſien? Waer is doch nu de reyſende Mercurius? Hebt ghy mijn broeder Mercurius niet geſien? d'een ſeyde my, ghy waert in Spangien, een ander, ghy waert in Engelandt, tot dat my ten laetſten, ick weet niet wie onderrichtingh dede, dat gy in Hollandt, onder Moorders en Struyckroovers handen gevallen, en miſſchien verongeluckt waert, maer nu ick het met oogen ſie, zijn die bedrogen, en ick heb my te vergeefs om uwent wil, jammerlijck gequelt.

R. M. Ghy noch ſy, zijt niet t'eenemael bedrogen, ick heb daer in Hollandt al eenigen aenſtoot geleden, en onder een deel Leſtrigonen, Canibalen, Tapoyers, en diergelijcke ſlagh van Barbaren geweeſt; maer heb'er de huyt af-ghebracht, en hoope daer de huyck oock wel af te brengen. Maer om u langer verwachtingh te vergoeden, hebbe ick u Mercurius met intereſt gelevert, en onſen vrient Paſquijn, ergens uyt de hoeck gehaelt, en mede gebracht.

M. G. O *Paſquino mio dolce*, duyſentmael wellekom, dit vertrooſt al mijn voorige ſmart, en ſalft mijn wonden te wonderlijck, *treeve de Compliment.*

Paſq. Mercurius heeft my ſoo ſchoon geweten te beleeſen, dat ick beneffens hem de reyſe herwaert aengenomen hebbe.

M. G. Ghy zijt my hertelijck wellekom mijn Vriendt, hadden wy hier nu mede onſen *Gobbo de Realto*, ſoo was het ſpel geheel volmaeckt, hoe vaert dien goeden Man toch?

Paſq. Oudt, koudt en ſtijf, gelijck ghy wel dencken kondt, en gelijck ick mede ben, ick heb hem noch onlangs met onſen *Marforio* geweeſt beſoecken, maer ick verſekere u dat hy noch al wat in te brengen had.

M. G. Dien eerlijcken vroomen Heer daer hy is, en evenwel A propos van *Marforio*, hoe ſtaet het met hem, dien armen *Kreupel*, kondt ghy lieden nu wat beter te ſamen accorderen, ghy pleeght wel een kyverijtje altemets te ſamen te hebben?

Paſq. Dat gaet al wel toe, wy ſlachten de Advocaten en Procureurs, wy ſchijnen malkander als Tygers in den baert te varen, maer ſy ſcheyden als Lammeren.

M. G. Wel

M. G. Wel nu wat doen wy, om de koſt en dranck te verdienen, een tour de *Tuillerie*, de *Sainct Germain*, de *Fontainbeleau*?

Merc. Aldaer het u goet dunckt, en ons de voeten leyden, laet ons maer op wegh ſlaen, voor eeten en drincken hebt ghy u niet te bekommeren, Luyden van ſulck ſlagh als Paſquijn en Ick eeten en drincken niet veel, dat weet ghy wel, ghy ſult naer u gewoonte uyt u die-ſack de koſt wel krijgen, wie weet waer onderwegen ons noch een Bouttelle wijn voor den mondt waeyt.

M. G. *A la bon heure.* Maer Broeder, van waer is de komſt?

Merc. Van over al.

M. G. Maer het laetſt?

Merc. Uyt Engelandt, om u te dienen.

M. G. U dienaer mijn Heer: Ten minſten ſult ghy ons nu wat bericht van de ſaecken geven.

Merc. Wat ſou men veel leggen en geven, men magh voortaen ſijn mondt niet openen, of ghy krijght den eenen, of den anderen Muggeſifter aen den hals, die u door ſijn quaedt back-huys genoegſaem dwinght. *Bongre malgre* de pen tegens hen op het papier te ſtellen, om ten minſten de eer te hebben, dat hy een ander die moeyte gekoſt heeft.

M. G. Maer evenwel van ons hebt ghy dat niet te verwachten, laet ons iets van de ſaecken toekomen, hoe ſtaet het al in Engelandt? Sy zijn, geloof ick, daer ſeer met de vrede, tuſſchen hen en de Hollanders gemaeckt in hunne ſchik. Kort verhael van de Staet van Europa.

Merc. Soudenſe niet, ick meen datſe daer reden toe hebben, ſy ſien te wel wat hen dien verderffelijcken oorlogh, die hen Vranckrijck gebrouwen heeft, gekoſt heeft, daer het op een

duysent genome Scheepen of twee niet aenkomt. Dat vast hunne Koophandel onder de voet gelegen heeft. Sy sien hoe sy door den Fransman met alle bedrieghlijckheden om den tuyn zijn geleydt, dat sijn Majesteyt, ten believe van de Fransche heerschsucht, al wat hem Godt en de natuer gegeven heeft, in de waeghschael heeft gestelt; sy bemercken dat aen de passie van Vranckrijck voor ses Millioenen bedongen zijn geweest, het bloedt der Onderdanen, en de welvaert der eerlijcke Lieden, dat de opgenome hoop, van Hollandt te vermeesteren, verydelt, en dat het hen vry hardt valt, tegens den prickel te slaen; en dat, als het al schoon in hun gewelt was, sy maer hun verderf en geduyrige quellagie, op den hals souden hebben gehaelt, krijgende tot een ongerustigh landtgenoot, die geene, daer hen de Zee soo geluckiglijck van af gescheyden heeft, sy sien wel dat het veel beter is, tot reden en billijckheyt te keeren. Kortelijck sy sien wel dat hunnen aenvangh van den Hemel niet gezegent is geweest, en dat Boëtius recht gesproocken heeft, daer hy seght.

Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant.
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

Dat is:

Wat wensch ick toe het sot en dwaes gemoet,
Als dat het haeckt gestaegh naer eer en goet;
En 't valsche nu met moeyt en list verkregen.
Sy dan eerst sien waer 't rechte is in gelegen?

Maer dat het daer noch ver van daen was, en dat selfs de hoop daer toe verfoeyelijck was, sy begin-

beginnen nu de Fransche Machinatien van achteren te sien, en te bemercken wat'er achter dat Momaensicht verborgen is, en dat

Tuta frequensque via est per amici fallere nomen
Tuta frequensque via licet, sit via, crimen habet.

Het zy de veylge wegh, bedrogh in vrienden schijn,
Maer een vervloeckte wegh, hoe veyligh zy magh zijn.

En sy nu gelijck als de lagen ontsprongen, en in versekeringe zijnde, mogen nu vryelijck hun Metgesellen toeroepen.

Fallite fallentes, ex magna parte profanum
Sunt genus: in Laqueos quos posuere cadent.

Bedriegt vry wie ghy zijt, die uyt zijt op bedriegen,
Ghy zijt, dat's wis genoegh, een goddeloos gebroet,
En sult in dese strick, die spreuck en sal niet liegen,
Die ghy een ander breyd, verwart sien uwen voet.

Sy sien voort, met wie sy al aengespannen hebben, hier met een Munsterschen Bisschop, die voor heen, Engelandt door Vranckrijck, en Vranckrijck door Engelandt bedrogen heeft, en nu voor de tweedemael, en aldermeest sijn selven bedrieght, en Bisschop van Ceulen, die alsoo wel als sy by gebracht is. Kortelijck noch eens, sy sien dat den geheelen hutspot niet deught, en dat al dien handel al geheel swaerlijck voor de Nakomelingen sou te verantwoorden staen, en dat sy hunnen Godtsdienst geen kley-

nen brandtmerck aensetten, terwijl sy hun Geloofs-genooten soecken te verdelgen. En dat het daeromme beter is *cum Phrigibus sero, quam nunquam sapere*, laet als nimmer wijs te zijn. Nu zijn sy de eerste die de Fransche vuyligheden voor den dag brengen. En den haet tegen de Franschen staet al immer soo bitter te worden, als de achtinge oyt groot is geweest. Het schijnt de natuur heeft den aert der Engelschen soo op haer eygen handt gemaeckt, dat sy nootsaeckelijck, of alleen zijn, of met haer strijdige vergeselschapt gaen moeten. Hollandt konnen sy niet beminnen door afgonst, Vranckrijck willen sy noyt beminnen; om dat twee hovaerdige malkander niet verdragen konnen, Spangien sullen sy noyt beminnen, uyt een opgenomen bitterheyt uyt twee oorsaecken voortkomende. 1. Gepretendeerde verongelijckingh voorheen hun Koningh Carel de eerste, maer toen Prins van Walles, over sijn houwelijck met de Dochter van Hispanien, aengedaen. 2. Het opgeleyde poeder-verraedt, het welcke van veelen op de rekeninge der Spaenschen, toen seer in het quade blaetje staende, gestelt wordt. Welcke dingen nu te verhalen, niet seer nodigh is.

Pasq. Waerom niet, wy hebben toch niet veel anders te doen.

Merc. Wel, wel, wy mogen eenmael sien hoe het flus te pas komt, nu magh ick mijn aengevangen opheef, niet af-breecken.

De Hollanders zijn mede niet veel minder met dese vreede in hunnen schick, als die daer de Zee door vry gekregen hebben, en langhs dien wegh, de vrede hoopen te soecken, en hun achterstallen weder in te halen, en de ledige stock beneden weder te vullen. Het is een groo-

te winſt voor haer, al wordt het by ſommige verlies gereeckent; hoewel miſſchien eenige Zeeuſche en Hollandſche Reders, daer weynigh verlangen na hebben gehadt; ſy bevinden ſich nu weer in een ſtatelijcke poſtuer, om te toonen, wie ſy zijn, en als'er noch een onkruytje uyt den tuyn ſal gewijt zijn, ſal men hen weder den naem van *Batavieren* geven. Haer afgenomene Steden en Provintien krijgenſe weder gelijck ſyſe meeſt verloren hebben, ſonder ſlagh of ſtoot: En ick ſie daer dien Landtaerdt wel voor aen, dat ten waer hunne verbrande en verwoeſte Hofſteden, hen de gedachteniſſe van het algemeene leet in weſen hield, ſy eer een half dozijn jaren ten eynde gaen, ſullen vergeten hebben dat'er oyt Franſchen in het Landt zijn geweeſt, en dat ſy het ſpreeckwoort ſullen op de been helpen, *dat niemant betert van oorlogen, ſieckten of bevaerden.* Het begint'er alreets wel na te ſien. De zegen die over deſe Landen, met dien jongen Voorſtander, den Prins van Orangien, als Stadthouder en Capiteyn Generael, te water en te lande ſijnen aenvangh genomen heeft, ſtaet met ſijne hooge Ampten erffelijck te worden, ſoo wel als de haet der weerſoorige Aenhangers, die *invitè felices*, tegens hunnen danck, onder ſijn beleyt geluckigh zijn, en lichtlijck voor een gedeelte daer van, ſijn jammer en onderganck wel ſouden willen koopen, al ſou het alles voor duyſent Franſchen varen.

Munus & hoc nobis diruta Troja dedit.

Een ſchrickelijck ſlagh van Menſchen, die de inbeeldingh ſoo vleyende hebben, datſe buyten die geen Landt ſien te beſeylen. Wanneer de ſaecken in duyſent verwarringen ſtonden, waren zy

Molle pecus mutumque metu.

Hadden niet een woordt in te brengen, haeiden de schouderen op, en seyden, men most maer sien om een goet accoort te maecken, en nu het alles, onder een doorluchtigh hooft genoeghsaem gereddert is, schreeuwense over de vryheydt, als warense

Bruto Consule Nati

Daerse die nu eerst verkregen hebben, en daer wy mogen seggen met Claudianus

Fallitur egregiè, quisquis sub principe credit
Servitium, nunquam libertas gratior extat,
Quam sub Rege pio.

Dat is;

Hy dwaelt wel groffelijck wie oock hy wesen magh,
Die doemt als slaverny, een vorstelijck gesagh,
Een Vorst godtvruchtelijck in deugden uytgelesen,
Gheeft aen de vrydom eerst het aengenaemste wesen.

Niemant stoote sich aen den naem van *Rex*, Koningh, het komt'er met de Hollanders noch niet toe, sy houden dat sy gehadt hebben, en krijgen datse niet hebben gehadt.

De Munstersche Bisschop, heeft sijn verdragh met den Keyser en de Vereenighde Staten gemaeckt, maer moest den Jager die hem bedremt had, noch een steeck met den staert geven, en in vergeldingh sijn Westphalingen noch eens hooren suchten, tot een naspel van de snoode *farce* die hy gespeelt heeft, en heeft voor al sijn ingebeelde glorie, alleen den naem van den Mijter in een helmet te konnen veranderen,

anderen, en sijn nageburen dese les ingeboesemt te hebben,

Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.

Slaet acht ghy, wie ghy zijt,
Op Papen vleyery, en hoeren haer gekrijt.

Hy heeft nu tot tweemael toe de Hollanders bedrogen, doet hy het ten derdemael, dan is't haer schult. De Keurvorst sijn Macker staet hem nootwendigh te volgen, en daer mede gaet een yeder sijns weeghs, het hammetje is gekloven.

Diffugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici,
Ferre jugum pariter dolosi.

Het vat is op de boom, nu schort het aen't gelagh,
De vrienden gaen haers weegs, die men soo loos voorhenen,
't Verfoeyelijcke Jock te samen dragen sagh.

En daer mede mogen de Hollanders voor goede betalingh opsteecken: *Da veniam culpæ decepit idoneus auctor.* Peter leght de schuldt op Paulus; maer tot de rest.

Het Keyser-rijk vindt sich in beter eendracht, om de Fransche Pijpers, uyt de koy te houden, danck heb, haer eygen driftigheydt, met Keur Mentz, en Keur Paltz, soo onhebbelijck op den tabbaert te komen. Want Broeder, om ront te gaen, ghy lieden zijt een Volck, dat wel kan veynsen voor een tijdt; maer het barst ten laetsten ten zijden uyt, ghy hebt soo veel gedult niet, als een klock te hooren uytslaen, of ghy vraeght hoe laet het is.

Aert der Fransen niet lang hun quaet te ontveynsen.

M. G. Wacht u voor de Franschen *Monfrere*, sy souden daer noch de Spaenschen noch de Italianen iets in toegeven.

Merc. Pardonne moy, Monfrere, ghy zijt de rechte Lieden niet, en daer ſou ick u wel goede ſtalen van konnen geven.

M. G. Wel laet ons die ſtalen eens hooren, van de oude tijdt denck ick.

Merc. Neen, wy ſullen het ſoo verre niet eens halen. De Koningh, om met eerbiedigheyt van ſijn Majeſteyt te ſpreecken; daer hy altoos, met een geretireert Volck als de Spangiaerden zijn, heeft te doen gehadt. Heeft voor ſijn eygen belangh ſijn ſtaetſucht, geduyrighlijck te ſeer laten blijcken, door dewelcke ſy gedreven wordt, om ſich Meeſter van de Landen onder de Spaenſche Kroon behoorende, en andere meer te maecken. Want voor eerſt uwe ſtaets en wapen-handel zijn niet als enckele *demarches.* Aen d'eene zijde leyt men ſijne ſtricken, om de Onvoorſichtige te bedriegen, en aen d'andere zijde, gaet men ſoo t'ontijden den Hartogh van *Lotharingen* ontwapenen, en by gevolgh ſijn Landt af-nemen. Wat doet dat anders, als u by al de wereldt, niet alleen hatelijck, maer oock ſlapende Honden wacker te maken. Men had hem wel voor heen geſegt, dat de Koningh gewiſſelijck na ſijn doodt, ſich in het beſit van ſijn ſtaet ſou ſtellen, volgens het verdragh dat met hem gemaeckt was; en op het gerucht dat van ſijn doodt liep, was men al voort vaerdigh, om dien tuyn aen ſijn Kroon te hechten; maer door onſe voorbarigheyt, heeft hy u van uwe *Mezures* en uw ſtuck gebracht, en aen al de wereldt doen blijcken, dat die arm die hem dreyghde, hen, indien men te traegh was op ſijn hoede te zijn, maer al te ontſacht op het lijf komen ſou.

Hunne mishandelingen en misſlagen.

Ontijdige ontwapeningh van Lotharingen.

En om wat nader te komen, de wijſe van procederen en u werck aen te leggen, omtrent de langh ingebeelde, en in *Idea* opgerechte vijfde

Wijſe van pro-

Mo

Monarchy, heeft de gronden daer van wech genomen; sijn Majesteyt meende twee of drie vliegen met een klap te slaen, te gelijck het onordentlijck en inwendigh door gesuborneerde Suppoosten bedorven Nederlandt, in een Campagne te overrompelen, en te gelijck tot voortsetting van haer desseynen en aenslagen een vaste voet in het Duytsche Rijck te krijgen, en weder aen d'ander zijde over Zee, Engelandt soo schoon uyt te mergelen, en van sijn macht en schepen te ontbloten, dat het hem maer daer na een ontbijt sou zijn, vindt sich in het een en het ander bedrogen. cederen omtrent de Monarchy.

Chi troppo imbrachia nulla stringe. &
Multa petentibus
Desunt multa.

De gierigheydt heeft hem te leur gestelt. Inde Nederlanden geluckte het tamelijck wel, daer *les traictres ont tenu leur promesse.* Maer door den ongebonden handel by Straetsburgh, Mentz, en in den Palts, tegen verbonden, beloften woordt en trouw, soo t'ontijden aengerecht, heeft men het voor heen gescheurde Rijck, eendrachtigh gemaeckt, en sich op den hals geschonden. Voegt hier by het overvallen van het *Fransche Comté*, en dewijle om voor heen sich het selve toe te eygenen, en andere aenslagen voor de oogen van de gantsche wereldt, te ontijdigh aengevangen, beneffens de afgeparste Contributien, uyt Limburgh en het Landt van Gelder toonen genoegh u lieder driftigheydt, en wat staet men op onderhandelingen, met u lieden aengegaen kan maecken, zijnde de blijcken van u ongetrouwigheydt en woordt-breucken zedert door duysent voorbeelden in Hollandt en haer Naergebueren soo klaer gebleecken, dat indien

indien sijn Majesteyt noch eenige hoope heeft, met sijn Masquer tot sijn *But* te komen, hy, mijns oordeels, daer wel een speltje by steecken magh. Sonder dat ick hier noch te berde wil brengen, de openbare trouwloosheydt van *Ambrun* tot Madrid, die de Koninginne Regente, duysent verseeckeringen van sijn Meesters trouwe dede, terwijl hy duysent middelen sagh aenwenden, om die te breecken, en om rondt te gaen, wat recht had sijn Majesteyt om soo violentelijck met Hollandt te breecken? Wiens grootste misdaedt was, een goet Leerkindt van u lieden en andere Staten te zijn geweest, volgende dien selven voet, die ghy altoos omtrent Spangien gehouden hebt, wanneer die Kroon u scheen te machtigh te sullen worden, en na de opperhoofdigheydt van Europa te staen, met haer te Contracarreren, en soo veel handen op het hooft te halen, datse uyt haer oogen niet konde sien om in haar dessçynen voort te gaen. Die voet die al de Italiaensche Vorsten altoos gehouden hebben, en noch houden, datse voornamentlijck, ten tijde van Karel de vijfde, en den Koning François d'eerste van Vranckrijck, getoont hebbe, die voor heen de Fransche Progressien en aenwinningen in Lombardyen en andere gedeelten van Italien, met alle geweldt sochten tegen te gaen, de Keyserlijcke en Spaensche Wapenen voort te setten. Maer hem soo haest by *Pavia* niet geslagen, en in handen des Keysers sagen, of vielen met soo grooten yver den Keyser tegen, als sy hem te vooren voorgestaen hadden.

Trouwloosheit.

Maximen van Vranckrijck van Hollandt gevolgt, en andere

Engelandt heeft die Politique mede wel geweten, niet alleen onder Hendrick de achtste, (die op de selve wijse nu den selven Koningh François, dan den Keyser Karel de vijfde, soodanigh

danigh wist te handelen, dat hem geen van beyden te gevaerlijck wierdt) maer oock onder de Koninginne Elizabeth, die niet soo seer om hun schoon aensicht, de Hollanders op gehouden heeft, als om dat sy wel wist dat sy met ons te beschermen haer vrees voor Spangien te minder maeckte. Gelijck sy oock die geene, die haer wilde raden, Vranckrijck, onder Hendrick de vierde te laten drijven, wel wist te gemoet te voeren. *Que lors que le dernier jour de la France viendroit, l'Angleterre seroit aussi à la veille de sa ruine*; dat wanneer de laetste dagh van Vranckrijck sou gekomen zijn, 't verderf van Engelandt voor de deure was; en wat grooter Crime was dat nu, dat de Hollanders *ont fait valoir un peu leur talent*, mede om deselve Interessen hebben willen toonen, geen O in het cijffer te zijn, eenigh gewicht de Bilance hebben konnen toebrengen, hunnen lesse van u en andere wel te hebben geleert, en sich een gevaerlijcken Nagebuur hebben gesocht van den hals te houden, hoewelse door hunne Aenleyders te schendigh bedrogen zijn geworden, sulcke Liefdeloose streecken hebt ghy Franschen over u, en maekt u daer mede Vyandt van Jan Alleman, en weynigh helpt het, dat ghy de Nagebueren met u onderstant naer Hongarien, en Candia te senden, en radt voor de oogen soeckt te drayen, ghy moest dat laten blijven, of het werck beter bestellen, dat de Boeren niet en sien wat'er mede gemeent wordt. *La Feüillade* die het geheym van de Misse niet wist, hackt vast rijckelijck toe, in weerwil van *Coligny*, die ordre hadde alleen wat schijns te maken, waer uyt voort gekomen is, dat

Bedriegelijcken handel.

Crux illi sceleris pretium fuit huic diadema.

En de

En de *Venetianen* souden oock niet seer *mal à propos* gedaen hebben, indiense de Fransche Troepen, soo wel als die van den Prins Almeric van *Modena* weder te rugge hadden gesonden.

Passie van schrijven.

Ghy Messieurs hebt noch een ander quaet in uwe Lenden, daer ghy u schadelijcke voorbarigheydt in laet sien. Dat is een seer driftige Passie van te schrijven, en selfs de alderdelicaetste geheymen van uwen staet het papier en den druckpars te vertrouwen, die niet minder kan als swijgen, en Vranckrijck is soo vruchtbaer in die praterde Geesten, dat men met recht van haer magh seggen als men van Africa seght, dat het altoos wat nieuws, en het een of het ander Monster voortbrenght; en het quaetst is, dat men soo qualijck de Ombragie en het na bedenken kan wech nemen, die dese verstanden in de ingenomene gemoederen veroorsaecken. En seght my toch eenmael mijn goede Broeder, waer toe dient het dat men aldus de *Memoires* en gedenck-schriften van *Sully* van *Richelieu Mazarijn*, *la Cannay*, *Perron*, *Foix*, *Bassompiere*, *Jeannin*, en andere diergelijcke Tractaten, Negotiatien, Entrigues en verbintenissen met vreemde Vorsten en Staten, voor den dagh brenght, als om te wege te brengen, dat Spangien en andere Staten ons met onse eygene Wapenen op de ribben slaen, en door de kennisse diese van onse Mezures hebben, de hunne daer voorsichtelijck naer te leeren nemen. Hier eenen Cassan wint 16000 guldens van Richelieu, voor het schrijven van sijn boeck van de pretentien van Vranckrijck. *Arroy* en *du Puy*, zijnder oock niet qualijck by gevaren. En *d'Aubery* heeft men oock treffelijck de handen gevult; om dat hy heeft aengevangen te bewijsen, dat het grootste gedeelte van Hoogh-duyts-landt de Kroon van Vranck-

Vranckrijck toebehoort, soo ver is het daer af dat sijn Majesteyt die schadelijcke Licentie en vryheydt sou soecken in te toomen, gelijck wel andere Tegenschrijvers doen, gelijck de Baron d'Isola sijn Schrijver van de devolutien doen swijgen heeft. En besiet my eens de maximen, en Regulen die ghy lieden al leght voor te schrijven. Daer is u *Politique de France*, die in dier daedt wel goede middelen van bestieringen aenwijst; maer ondertusschen, de Fransche maximen vry te klaer en te bloot leght. Want om de waerheyt te seggen, men vanght geen Hasen met trommels. De rechte *Politica* moet den blixem en niet den donder gelijck zijn, dese maeckt veel geruchts en brenght geen hinder by, geene dese quetst soo haest alsse blickt.

Politique de France en des selfs vermandelingen.

Voor eerst hy maeckt de Spangiaerden als een deel Bottericken uyt, en raeckt in het voorby gaen aen, eenige misslagen in hunne maximen, en leert hen soo tot u eygen kosten, beter *Mezures* te nemen, in de plaets van hen te laten blijven het geen sy zijn, om u voordeel daer mede te doen. En waer toe dient die voorstellingh van te soecken, het Rijck van Portugael vol Franschen te stoppen, onder schijn van de Hartoginne van Aumale, die daer op den Throon sit, te dienen, om sich aldaer den Baes te maecken; en dat het d'Intrest van de Koninginne is, die te onderstutten, als om uwe Princessen instalIigh te maken; en dat deselve, waer mense oock besteet, de Fransche Interesten met sich voeren, en de Portugeesen te meerder af-keer van de Franschen te doen hebben, en die Koninginne selfs, die als nu met den Prins Don Pedro, en de gantsche Gemeente, in de beste Intelligentie, en eendracht ter wereldt leeft, by d'een en d'ander in vermoeden te brengen.

Pasq. Dat houwelijck en die echtscheydingh van den Koningh van de Koningin, heeft tot Roma veel seggens gemaeckt, alhoewel sijn Heyligheydt de minste swarigheydt ter wereldt niet gemaeckt heeft, sijne dispensatie en toelating daer over te laten toekomen; veel oorsaecken van onmachtigheden, onbequaemheden en andere misgestaltenissen, zijnder wel voort gebracht; maer geen soo voldoenende, als ick die wel wilde; het geeft al groot bedencken, een Koningh te gelijck van sijn Rijck en sijn Vrouw te berooven, en naer een Eylandt in een eeuwigh bannissement te versenden.

Portugaelsche Echt en Kroonscheydingh.

Merc. Soo doet het in der daedt; maer wanneer ghy het alles ten nauwsten, (gelijck het nu onlanghs met den druck gemeen gemaeckt is) sult verstaen hebben, sal het u niet vreemdt duncken, en ick sal het my niet laten verveelen, de Messieurs daer van te dienen, hebt maer wat gedult.

Om dan voort te gaen met desen Politijck. Hy raedt u oock, in de saecken van Hollandt den Neus in te booren, en soo veel eenighsins mogelijck is, verwerring en oneenigheydt onder hen te verwecken; oock tusschen Engelandt en haer twist te berockenen, gelijck ghy lieden dat nu ten derdemael gedaen hebt, en t'elkens u soo aen d'eene als d'andere zijde gedragen, als men weet, doende geen hulp als in schijn, soo dat selfs der duytschen Hoofden in dese laetste onlust niet wisten offe u voor Vrienden of Vyanden souden houden, en veel van der selver Regeerders noch al hoop hadden, dat de dreygende oorloghs-buy een ander als hen op het dack wayen sou, en dat het u maer te doen was, om de Engelschen een kockslagh in de lenden te doen krijgen: Gelijck ghy op de selve wijse met de

Raet om Hollandt te verwarren.

de Hollanderen in den voorgaenden oorlog hebt gedaen, daer Engelandt goet hadde deselve gedachten te hebben, alsoo ghy genoeghsaem met haer de *Concert* gingt.

By dese uytsporigheden voeght hy noch Engelandt den naem van trouwloos te geven; met welcke hy seght dat men geen onderhandelinge noch vrede als op voordeelige voorwaerden moet aengaen, daer het na de Fransche en Macchiavellische Methode beter was te veynsen, en de barmhertigheydt van Polyphemus met hen te oeffenen, gelijck seecker Schrijver seght, dat is hen tot op het laetste te sparen, als al de andere op gegeten zijn.

Noemt Engelandt trouwloos.

Hy weet sich vorder seer uyt te breyden, op het nabedencken dat men de Engelsche moet geven, omtrent de *Cinque ports*, het Eylandt van Man, Wight, Jernsey, Gernsay en Yerlandt te gaen hengelen, en iets aenrechten, om den Koningh als tot de Wapenen te dwingen, en alsoo ombragie en misnoegen aen het Parlement te doen geven. Om ondertusschen, terwijl sy besigh zijn te samen, elck sijn recht goet te maken, de saken tot die conqueste voort te setten; sonder dat u pretexten en tijtelen van recht soude ontbreecken, daer wy hier na noch iets van sullen by brengen, al was het maer op het voeren van uwe Wapenen.

Bedenckingen om Engelandt te dwingen.

Pasq. Dat recht van de Engelschen most dan oock niet vergeten worden.

Merc. Als het niet en sal. *Basta: con tempo e la paglia maturescono le Nespole.* Alles met'er tijdt *Signor Pasquino.*

Hy pretendeert oock de saecken van Schotlandt, soodanigh te menageeren, dat 'er een brandt magh inkomen, die bequaem is Engelandt in vuur en vlam te setten. In Yerlandt siet

Raet om Schotlandt te verwarren.

hy het mede wel te ſtellen, en het werck ſoo verre te brengen, midts dat men de Secten, d'eene tegen den ander gaende houdt, dat het ſelve Rijck, niet minder als Vranckrijck, Duytslandt, en de Nederlanden daer door in den uyterſten noodt geraecken; waer by hy noch een andere practijck voeght, van den Koningh van Engelandt, den naem van Roomſch geſint te geven, en in eenigh misvertrouwen te brengen, door geheyme Brieven, in cijffer letteren die men verſcheyde Perſoonen *d'Intrigues* ſal maken in handen te vallen. Dat men vorder, om hen den koophandel te beletten, de Hollanderen moet in den arm nemen, hen *Belle Iſle*, of het Eylandt van Rhé, aen de Ridders van Malta te geven, om de Engelſchen te verbinden, hen de Commanderyen van hun ordre weder te herſtellen, en in geval van weygeringe hen den Oorlogh aen te doen.

Den Koningh Rooms te noemen, en vorder te deren.

Paſq. Al maximen, die van een heel anderen aert, als die van dien grooten Hendrick de Vierde waren, die om het Huys van Ooſtenrijck kleyn te maken, al ſijn moeyten aen't belangh van ſijn verwanten hingh, om ſich de ſelve door een bandt van trouwe te verſeeckeren.

Maximen van Hendrik de Vierde.

Deſen voorbarigen Schrijver gaet al voort, en dat met opene deuren, ſeght, dat men Straetsburgh, het Franche Compté, den Staet van Milaen, van Genua, van Porto Longone, van Piombino van noden heeft, om de Switſers, Savoyaerts, het groote Hartoghdom van Toſcanen, Parma, Modena, Mantua, en Romen in de banden te krijgen, dat Corſica en Sardeigne, ſoo wel als Napels en Sicilien wel haeſt dan ſtaen te volgen. Majorque en Minorque zijn dan maer een ontbijt; maer hier in begint de Man aen het verkeerde eynde, zijnde de kortſte wegh, met

Raedt om Spangien te dwingen

Span-

Spangien te beginnen, om al die *subalterne*, en onderhoorige Heerschappyen van selfs te doen volgen. Besiet nu eens de vrucht van dese schoone duyvelaryen van Staet, ghy lieden doet alle moeyten van de Wereldt, om die voort te setten, en al de Wereldt aen de neus te hangen, alleenigh om te toonen, dat ghy des *Beaux Esprits* in Vranckrijck hebt, en hebt by wijlen het hart niet, om die te avoüeren of te erkennen: want als de Koningh van Engelandt eens het oogh op dese maximen quam te slaen, sagh hy *Monsr. Colbert* eens over hoecks aen, om hem te kennen te geven, dat hy wel verstondt, dat Vranckrijck hem aldus niet stroockte als om hem te bederven; had die Heer geen andere uytvlucht als te seggen, dat het van de konsten van d'Isola een was, die sulcke dingen op rekeningh van Vranckrijck wist voor den dagh te brengen. Waer over eenige uyt nieuwsgierigheydt het eene, en het ander soo dit geschrift, als de Schriften van dien Baron nasagen, en klaerlijck bevonden, dat d'een en d'ander Stijl *δὶς διαπάσων* van malkanderen verscheelde, en dat het maximen waren, die geen als het Fransche Rijck dienstigh waren, en dat de Schrijver daer het meeste in misdaen had, te hebben ontdeckt en voor den dagh gebracht, het geen hy voor het licht der Sonne selfs behoorde te bedecken. En aldus krabt ghy-lieden vast de wonden open, en doet de geheele Wereldt sien, dat ghy geen drie jaren sonder beroerten, of sonder Oorlogh kondt zijn, en dat voor de rest u-lieder trouw *fides punica* is.

U lieder voorbarigheyt in het confisqueren en aenslaen der Goederen, en het overdadigh belasten der Koopmanschappen, heeft sich oock wel *mal à propos* t'onpas laten blijcken, daer ghy,

recht tegen de maximen van Hendrick de Vierde, gelijck onsen Pasquino, daer evenwel geseght heeft, tot haet mede verweckt, die ghy, om te verderven, gelijck ghy het toch al soeckt te doen, u veel beter by een geveynsde genegentheydt soudt vinden, in der daedt het rechte fenijn, daer de goede imborst der Hollanderen het gereetste aenbarst. Dese slaet ghy hun Goederen aen, en ontslaetse weder ter liefde van de Koningh van Engelandt, en laet hem alsoo met den danck heenen gaen, houdende sijn Majesteyt van Vranckrijck, niet anders als die van een gedwongen genade. Maeckt dit niet de harten weerbarstigh tegens u? In de plaets dat gyse door soetheydt behoort te winnen. In der daedt, men toont sich seer onvoorsichtigh, met het belasten van de hollandtsche Kaes, en het verbodt van hunne Lakenen, dewijl men daer mede sijn Calanten, gelijck als de deur voor by wijst (die een Kalf inbrengen, en een Koe weder kopen) en stoot alsoo van sijn tafel, een inkomen van over de 36 Millioenen, die Vranckrijck soo van hen, als hun Nagebuuren treckt? en brenght hen in de plaets, van dat voordeel van hen te trecken, datse in de plaets van u soo veel Millioenen op te schieten, sich genootsaeckt vinden soo veel duysent Mannen op de been te brengen, die u wercks genoegh souden gemaeckt hebben, indien het daer geweest had, gelijck het behoorde.

Ander belangh voor Vranckrijck.

Verkeerde maximen.

Ghy-lieden hebt oock een seltsame maxime, soo haest als u een windt averechts komt, terstont u François en, van over al waer sy zijn, weder t'huys te ontbieden, en dat met meerder yver als andere trachten die quijt te zijn. Dit doet de Princen en Staten de oogen open, en dencken op het geene, sy noch noyt bedacht hadden,

Op ontbieden van de Franschen.

hadden, en sien wat gewormte de Franschen zijn, om over al in te kruypen.

M. G. Spreeckt met respect Monfrere, *par bleu, ventre sant gry.*

Merc. Piano Bravo, al soetjes, niet quaedt te worden, wy kennen malkander, ick wil dat seggen, zijn het Calisen, men haelt een deel Bedelaers, filoux en rappalje t'huys, zijnse wel geseten, men roeptse uyt hunne gelegentheydt, en haeltse t'huys kael en beroyt. De Vorsten en Republijcken zijn selfs tijts genoegh in de weer, om hen te verdrijven, en het was u dienstiger volgens een van de voorgaende maximen, hen onder de vreemde Volckeren vermenght te sien. Castel Rodrigo, al snediger als men hem vertrouwt te zijn, heeft de Franschen wel haest belast het Landt te ruymen.

De Ertshartogh Philippus, heeft het selfde eertijts met de Engelschen wel weten te doen, ghelijck Hendrick de Sevende van Engelandt, met de Vlamingen, en Karel de eerste, Vader van den tegenwoordigen Koningh Karel de Tweede; heeft om het Volck te vergenoegen, als de Françoisen, Domestijcken van de Koninginne binnen den tijdt van 24 uuren, uyt sijn Rijck doen vertrecken; behoudende alleenigh een Kamer Juffer, en de Biechtvader van de Koningin, soo dat de Vorsten selfs daer sorghvuldigh genoegh in zijn, sonder dat men hen het woordt in de mondt behoeft te leggen. In tegendeel vindt ghy u Interest en belangh te wel met Spioenen, en Saet-saeyers in andere Hoven te hebben: dat wisten die van *Canterbury* wel, en aen het Parlement te vertoonen en remonstreren, dat de Franschen en andere Uytlanders, hen in getal overtroffen, en sulcks hen schadelijck konde zijn, en die van Londen,

sienſe mede ſoo gaerne als de Hondt in de pot, ſoo menighmael hen die droeven brandt in de gedachten ſchiet.

Voor de reſt, 6 duyſent Franſchen of meer, die men tot Madrid kan bereeckenen te zijn, of geweeſt te zijn, en 12000 andere tot Saragozza, en naer gevolgh in de andere Steden van Spangien, ſouden bequame lieden zijn, om ſich by u te vervoegen, en u by te ſpringen, indien ghy t'eeniger tijdt, met uwe Wapenen in Spangien quaemt ſoo verre door te dringen.

De Franſche Uitlanders dienſtig voor de Kroon.

En in der daedt, indien de Koningh Ferdinand de Catholijck, en de Koningen die na hem gekomen zijn, voornamentlijk Philippus de Tweede, ſoo veel ſorge ghedragen hebben, om de Mooren uyt dat Rijck te doen verhuyſen, meer ſorge behoordenſe met recht te dragen, om de Franſchen te doen vertrecken. Het gheen men oock geſien heeft met de Portugeeſen in Caſtille, daerſe ſtaende den Oorlogh de ſaecken van hunnen Koningh meer hebben geweten te bevorderen, als de Verwanten van Johan, of Alfonſus, oyt hebben konnen doen, door hunne Wapenen, en dat door haer geheyme berichten. Ghy-lieden hebt dat voordeel, dat ghy over al zijt met u klompen, en weynigh Vreemdelingen zijnder onder u, ten minſten daer men bedencken van behoeft te hebben.

Noch is'er een verkeerde Policie onder u-lieden, en ick neem het in bedencken, of men het behoorde voor den dagh te brengen, om niet te ſchijnen, u te willen konſten leeren, of daer omtrent, uwe misſlagen aen te wijſen, om daer na meer ſchade te doen; maer evenwel, dewijl het van anderen genoeghſaem is gheſeght, ſal ick maer uyt hunnen mondt ſpreecken.

Dat is u aenvangh van de Spaenſche Brieven

te onderscheppen; daer ghy voor een tijdt hunne desseynen en aenslagen wel mede wist te ontdecken, maer ghy hebt het soo bot en plomp gemaeckt, datse sich genootsaeckt hebben gevonden, een anderen wegh uyt te soecken, en die over Engelandt te senden, sonder dat ghylieden middel vindt, om uwen Neus daer in te steecken, in de plaets dat ghy had behooren het addres, en beleydt te hebben gehadt, om die te openen, weder te sluyten, en die soo heenen te senden, sonder dat men kan mercken datse geopent zijn geweest, om hen alle mistrouwen te benemen, en u ondertusschen van hunne geheymen te dienen. Die konst had Walsingham in Engelandt wel, die opende en weder versegelde al de Brieven, die men aen Maria Stuard, de Koninginne van Schotlandt schreef, over de middelen om haer uyt de gevangenis te trecken; en dat door de loosheydt van een Artus Gregorij, en een ander heeft men soo listigh weten te vinden, die al de brieven van Essex wist te copieren, en uyt te schrijven, die daer na niet weynigh tot sijn overtuyginge ghedient hebben; en in een van u voorgaende Campagnes en veldt-tochten, ontcijfferde men al de Brieven, die *Monsr. de Lyonne* aen den Koningh schreef, daer de Spaensche kennisse door kregen, van al het geen de Franschen op het tapeet brachten, om ter uytvoeringe te stellen. Onderscheppen der brieven.

Dit is *Monfrere*, dat ick van u-lieder voorbarigheydt, en de daer uyt ontstaende onachtsaemheydt hadde by te brengen. Ick sie wel, dat ghy daer ten besten niet over te vreden zijt, want men hoort niet gaerne tot nadeel van sijn Landts-lieden spreecken.

Succensere nefas patriæ, ne fœdior ulla
Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
Sic docuere senes.

Onbillijckheydt is't ſich tegen het Vaderlandt te vergrammen.

M G. Daer hebbe ick geen reden toe, ick hoore u geerne praten, maer ſou evenwel wel mogen lijden, dat ghy eens op een anderen ſnaer ſloeght.

Merc. Seer gaerne, waerde Broeder. Wy ſullen dan in het geen wy hebben aengevangen, voortgaen; heel veel hebbe ick niet te ſeggen, om dat *adhuc meſſis in herba eſt*, het noch vroeg in het Gaſthuys is, ſoo veel is'er van, dat *mala parta male dilabuntur*; en dit derf ick op deſen ſtant en ſijn Majeſteyts Verwanten toepaſſen, om dat die ſelve door quade middelen verkregen, weder door quade of goede middelen, ſoo ghy wilt, verloopen of in duygen vallen, gelijck een geeſtigen Konſtenaer onlanghs heeft geweeten te voorbeelden. Met de andere, die men aen de handt heeft gheſocht te krijgen, heeft het niet willen lucken. De Sweden, op het vertoonen, dat nu hunnen tijdt gheboren was, om ſich eenmael over hun gekruyſte Deſſeynen, en verlies op Funen en elders, over de Hollanders te wreecken, gaf, (ſeght men) tot antwoort: De algemene Vrede te ſullen ſoecken te betrachten. Deenmarcken over dat ſelve ſtuck; maer onder andere beweegbredenen aengeport, gaven tot beſcheyt: dat de Staten van Hollandt ſijne Vrienden en Crediteuren waren, hy had op hen niet te ſeggen, en ſocht liever hunne vriendtſchap als vyandtſchap. Ceulen liet ſich lichtelijck door Prins Willem van Furſtenburgh, dat wackere wercktuygh van de Franſche Kroon, in het Spel brengen; maer hoe het deſe tot Nieuwſtadt by den Keyſer ſal verantwoorden, ſal ons de tijdt moeten leeren. Münſter had maer een vinger van noden, om

Franſche tenſlagen.

geſtoo-

gestooten te worden daer hy wesen wilde, wilde gaerne den Fransman, soo wel als de Duyvel om gelt in sijn grootsheydt dienen; maer als d'Arent met ernst sijne wiecken begost uyt te slaen, en de Fransche ingedrongen macht daer door te krimpen, *& in se redire*, sich te samen te trecken.

Ex illo fluere & retro sublapsa referri
Spes Danaum, fractæ vires, aversa Deæ mens.

Zint nam de saeck sijn keer, de hoop kon niet
bestaen,
Sijn kracht versmolt als Was, sijn luckstar was
verloopen,
Al sijne list, en sagh voor sijn bedrogh gheen
open,
En 't Oorelogs geluck hem van ter zijden aen.

Dat gaet soo heen met licentie. Vorders gelijck ick geseght hebbe, wat de naeste Campagne, de Hollandtsche Vloot ter Zee, en andere toebereytselen sullen uytwercken, sal ons te tijdt wel leeren.

M. G. Hoe staen doch de Poolsche saken, sal men daer niet haest weder een nieuwen Koningh sien? Poolsche saken.

Merc. Men vertrouwt van ja, maer of die een vreemde, of een Piasto, een inboorlingh sal zijn, moet men sien. Die Natie heeft mede haer veranderlijcke winden. Voor heen wildense een Piasto hebben, en nu na men hoort, alsoose hun eygen kleynheydt beginnen te verachten, of d'een den ander dat voordeel niet gunt, souden by sommige de gedachten, wel naer een Uytlandtsch Vorst hebben; het belangh van de Koninginne, dat by hen eenparighlijck vast staet te besorgen, sal sommige hun pretentien al wat besnijden. In de verkiesing van den voor-

gaenden Koningh, wierden de voordeelen der Candidaten en Prætendenten al nauw overwoogen; Vranckrijck hadde oock gaerne de Prins van Condé, in gesien, en deed openbare instantien genoegh, wat die Kroon nu in het verborgen voor d'een of d'ander doet, weet ick soo nauw niet, altoos daer waren veel redenen, waerom sy dien Prins niet begeerden, ghelijck oock de andere, als de Moscovische Prins, Nieuwburgh en Lotharingen medebrachten, dat hen toe scheen te hinderen. Ick sou die belangen hier wel voorstellen, maer het werck is eeniger maten van aengesicht verandert, en daerom alles niet applicabel.

Pasq. Het mach zijn soo het wil, daer sal al iets in zijn, dat op de tegenwoordige speculatien te passen is.

Merc. Wel dan, om u te believen.

Aenmerkinge op de Prætendanten van de Poolsche Kroon.

Wy beginnen dan met den Muscoviter. Dese beloofde dat de Czaar Prins de Roomsch Catholijcke Godtsdienst omhelsen, en sijn Volck naer het voorbeeldt van Jagello, te ghelijck de Kroon Poolen, en de Godtsdienst van het selve Rijck toe voegen soude; dat hy de Provintien, aen geene zijde van den Borysthenes of Nieper en Smolensco, aen de selve Kroon wederom herstellen soude. Dat hy de Landtpalen van het Rijck, seer wijdt en breedt uytbreyden sou, sijne met des Rijcks krachten vereenight zijnde, de Ottomannische Poort, de Tartaren, en niet alleen de Naburen, maer oock de gantsche Wereldt schrick aenbrengen, en alsoo uyt vreese van de Poolsche macht, door gerustheydt der Naburen, het Rijck in een diepe welstant en vreede stellen; voorts het Rijck met veel duysenden aen geldt verrijcken, het Heyr hunne achterstallen betalen, en de Landtsaten, van

Beloften van den Muscoviter.

de

de Landtschattingen, en andere lasten bevrijden sou.

Hier op vielen de gedachten soodanigh, dat het den Moscoviter gheensins ernst was, de Roomsche Godtsdienst te omhelsen, als zijnde te halsterrigh, en te vergeefs daer over onderstast. Dus leght het verhael daer van. De hooge Gesanten van de Poolsche Kroon Stanislaus, Rienevitzki, Czarniechovische Waywode, en Cyprianus Brzostovius, Referendarius van Lithari, weder uyt Moscovien te rugge gekomen zijnde, hebben na de wijse voor den Koningh toen noch in het Rijck, in den Raedt verklaert; datse den Grootvorst van Moscovien, voor een vroom en godtvruchtigh Vorst hielden, die de beslootene voorwaerden, heylighlijck met eede, en niet sonder tranen bevestight hadde; dat, wanneer de Palatijn, als Opperste in het Gesantschap, het *Instrumentum pacis*, het vredens verdragh, overgevende, daer by iets uyt de Openbaringe van Johannis, ***van een boeck van buyten en van binnen geschreven***, voeghde sulcks den geseyden Grootvorst ten alderhooghsten behaeght had. Dat sy vorder hun af-scheyt van sijn Majesteyt nemende, van den selven versocht en vermaent waren, de eerwaerdige Vaders Paisius Patriarch van Alexandryen, en Macarius die van Antiochien, (die daer als doe, om den Moscovischen Patriarch Nico, af te setten, tegenwoordigh waren) hunne eerbiedigheydt te bewijsen, en dese sijn aengename Gasten te begroeten. Dese pligt hadden hem deGesanten toegesegt, en sy het selve te wege brengende, had de Palatijn of Waywoda, volgens sijn welsprekentheydt met dese Vaders, een gespreck aengevangen, van de macht der Koningen en Koninckrijcken, van de vervoeginge van Polen

Bedenckinge daer op.

en Moſcovien, waer door ſy yeder vyandt, hy ware dan die hy ware, en ſelfs de Ottomanniſche Poort, ſeer ontſaccheiijck ſouden worden. Dat dit een waerdigh werck voor de Patriarchen ſtond te zijn, nademael de Politijcke of Landtvrede, nu tuſſchen deſe twee Monarchen vaſt geſtelt was, te gelijck de gemoederen van beyde de Rijcken, in eendracht en overeen-komſt in het geloof mochten verbonden worden. Hier op hadde, uyt hunner aller naem Ligarius, de Metropolitaen van Gaza, een ſeer geleert Man geantwoort, dat de Patriarchen het ſelve met hert en ziele wenſchten, en den Hemel af-baden. Vorders was daer van de Godtsdienſt niet meer gheſproocken, of gehandelt; daer op doorliep gheheel Poolen een gerucht, als of de Grootvorſt naer het Roomſche Geloof helde, dit gerucht vermeerderde ſelfs de Geſellen der Patriarchen, ghelijck oock andere met woorden en geſchriften dat gerucht hebben ghevoedt: voornamentlijck, een geeſtelijcke van de Prediker ordre, die nu met Paulus Petocci, Soon van den Palatijn van Braclauw, dertigh jaren in de Stadt Moſcou gevangen geſeten hadde, maer als doen in des Czaars Cancelarye, tot Latijnſch overſetter ghebruyckt wierdt, en met den Metropolitaen van Gaza ghemeenſaemlijck bekent was, die ſchrijven derfde dat de Patriarchen, tot de vereeniginge der Ruſſen, met de Latijnen ſeer geneyght waren, datſe alreedts de herdoopinge van de Roomſch-geſinden verworpen, en gheheel afgeſchaft, en voorts den Bijbel te ſuyveren, en volkomender na de oude Grieckſche Bijbels, uyt te geven bevolen, en de ghewoonelijcken Ban, teghens den Roomſchen Paus, en de Roomſchgeſinde wederhouden hadden.

Gedre-

Gedreven door dit loopende gerucht, heeft het sijn Koninckljjcke Majesteyt, en de voornaemste Bisschoppen goet ghedacht, dese gelegentheydt van den Roomschen Stoel te verheerlijcken, niet te laten voorby gaen.

Men heeft dan het werck Andreas Olszovius, Bisschop van Culmen, en Onder-Cancelier van het Rijck aen bevolen; die vaerdighlijck des Koninghs Brieven, de Patriarchen en de Metropolitaen van Gaza, in de maendt van Maert heeft toegebracht. Maer het is te verwonderen, dat op soo veele Brieven en Schriften, niet eenen letter tot antwoordt ghevolght is. De Koningh heeft oock den Onder-Cancelier toe-gestaen, de Visite of het besoeck der Moscovische Internuntien, of Gesanten toe te staen, hoewel buyten de wijse; maer noch dese, noch eenige anderen, hebben met den Onder-Cancelier, hoewel hy van de brieven aen den Metropolitaen geschreven, gewagh maeckte, een woordt van de saken der Godtsdienst aengaende ghesproocken, hoewel de selve het wel sekerlijck verwacht hadde.

Hier mede is al de hoope van vereeniginge in den Godtsdienst t'eenemael verdweenen, zijnde met dese en andere plichten, niet anders gevordert, als dat men nu meer als genoegh verseeckert was, dat de Czaar niet minder in den sin hadde, als den Roomschen Godtsdienst te omhelsen, en geleert voortaen, aen sulcke uytgestroyde gheruchten, soo licht geen geloof te slaen.

Maer het zy nu soo, de Moscoviter verandere van Godtsdienst, sijn eenige Persoon soude niet veel voordeel aen de Kerck konnen toebrengen, en daer-en-boven was het seecker, dat sich niemandt der Moscoviteren, of altoos

seer weynige met hen daer toe begeven souden; in tegendeel ware het seecker, dat de Cosacken, die mede van de Russische of Grieckſche Kerck zijn, daer door ghetergt, daerse nu onder de Poolsche Kroon stonden, gewisselijck daer van af-vallen, en dat groot gedeelte in het Poolsche Rijck, datse besitten, met sich sleepen: ten minsten, door geduyrigh verwijt de Moscoviteren als Afvallige en Overloopers geduyrighlijck tergen, en tot ergerlijcke handelingen bewegen souden: Behalven dat den Godtsdienst om staet aengeslagen, wordt selden anders als gevaerlijck bevonden te zijn, ghelijck oock al de Roomsche Prelaten, en de Paus seer bekommert in die saeck waren, en hartelijck wenschten, dat de Moscoviter tot die verkiesinge niet mocht komen. Het voorbeeldt van Jagello, het geen hy in sijn beloften voorstelt te sullen volgen, komt oock by dese saeck niet te passe; als die uyt het Heydendom selfs tot de Christelijke Godtsdienst overgekomen was, hebbende Hedvigh een Koninckiijcke Princesse, en een seer deughtsame en Godtvruchtige Vrouwe ten houwelijck genomen, ghelijck hy door des selfs onderwijsinge en voortgangh soo seer gevordert heeft gehadt, dat hy sich selven als een Priester, in het bekeeren van de Heydensche Littauwers gedragen heeft. De tijden waren nu oock heel anders, alsse toen waren gheweest; men was toen slecht oprecht en onbedorven, nu was het over al vol ketteryen en dwalingen, die gheen gelegentheyt laten voor by gaen, om de Roomsche Godtsdienst schade en hinder toe te brengen.

Aengaende het vereenigen van het Russische met het Poolsche Rijck, viel nauwelijcks iets goets te bedencken; want wat sou den Groot-

vorst

vorst bewegen, een erffelijck en oppermeesterlijck Gebiedt, tot een vry en keurbaer Rijck over te brengen; sou die konnen verdragen, als by toelatingh te gaen heerschen, die als nu het hooghste recht over leven en doodt, van sijn Onderdanen besit. In tegendeel hadde hy reden om te vreesen, dat sijn eygene Onderdanen, hebbende eenmael de smaeck van de Poolsche Vrydom wech, of die uyt het voorbeeldt van de Polen in haer deughden overwoogen; misschien een af-keer van hunne oude dienstbaren Staet krijgen; en hunnen Heer, wien sy soo slaeflijck tot hier en toe ghehoorsaemt hebben, *tanquam peractæ servitutis perosi*, als walgende van hunne voorige staet, te meer mochten komen te haten en te verfoeyen. *Cum commissi erroris pœnitentia nusquam vehementius quam in auctores sævire credatur*, het leetwesen van een begane dwalingh, op de oorsaeck daer van haer meeste bitterheydt uytspouwt; daerom sal hy zijn tot heerschen geboren Kinderen, aen Godt of het lot, van een Poolsche hachelijcke verkiesinge niet vertrouwen, noch buyten soecken, het geene hen te huys aengeboren is, of ten ware de Polen met hun vryen staet, in het erf-recht van het Moscovische gebiedt, overgaen, en alsoo hun vryheydt in een jock veranderen, en hunnen rugge aen de Slaefsche Geessel overgeven wilden

Oock niet langh geleden had de Gesant van den Grootvorst, treckende over Warsauw naer de Staet van Venetien, over dese saeck van eenige benieude aengesproocken zijnde, daer op geseght, dat de groote Czaar sijnen Soon, als dan aen den Poolschen Scepter wilde overgeven, wanneer het Poolsche vrye Rijck, met het erffelijcke van Moscovien vervoegt wierdt,

en

en de Poolsche Raedt die staet van onderdanigheydt wilde aen nemen, die men heden in de Moscovische Boyaren siet.

Het was oock geensins te bedencken, dat de Moscoviteren Smolensco ter liefde van de Poolsche Kroon, souden weder willen overleveren, dewijl de Grootvorst sulck een achtingh voor die plaets hadde, dat men die den naem, van des Czaars Vaderlandt gaf. Sy souden gheensins soo mildt, of eerder onbedacht zijn een plaets in te ruymen, die in tijden van Oorlogh met Polen, hem sulck een aensienlijcke Frontier, en soo bequaem om den Poolschen Oorlogh te voeren, en als een voorburgh allen aenstoot af te weeren is; en zijnde nu met sware onkosten, soo sterck ghemaeckt, en met alle nootdruft voorsien, staet geensins te ghelooven, dat die plaets anders als door gheweldt van Wapenen, uyt sijn handen sal te krijgen zijn, maer dat men dit gelijck als een Lockaes aen den angel ghebruyckt, wierdt waerschijnlijck gheacht. Wat vorder belanght, het vergrooten van het Poolsche Gebiedt en Heerschappy, sy oordeelden het met de beste interest van dat Rijck, niet seer over een te komen, het gebiedt al te verre uyt te breyden, en achten den Raedt van Augustinus hier in aenmerckelijck; *cohibenda intra justos terminos imperia*, dat men de Rijcken en Heerschappyen, binnen hunne behoorlijcke bepalingen behoort te besluyten; gelijck een al te groot en swaer lichaem, alsoo is een te groot en swaer ghebiedt, traegh en loom in sijn beweeginge, en werckt sijn doen met minder geswindigheydt en wackerheydt uyt. Daer-enboven, hoe sich een lichaem verder en wijder uytbreydt, hoe het voor meer slagen en aenstoots open staet. Voor het gemeen, ontstaet geen

nut,

nut, uyt de wijtluftigheydt der Heerschappye, en het voortsetten van de Palen des ghebiedts, alleen de middelen der gemeene Lieden, konnen op soodanigen wijse vermeerdert worden; maer voor de Staet groeyen de sorgen, onkosten, en de Oorlogen daer door aen. Walachia, dat voor heen, onder de Kroon Polen ghestaen heeft, en vermaert door de Lijcken van soo veel brave en doorluchtige Mannen, en ghenoeghsaem het Kerckhof van den Poolschen Adel, soo langh en menighmael, door Granou, Tarnou, Zamosci, al groote Veldt-oversten, en andere beschermt, is eyndelijck evenwel het Poolsche Lichaem onttrocken, en niet langer konnende behouden worden, door het Russensche verdragh, als wech-gheworpen. Pruyssen en Lijflandt door veel Helden-bloedt ghemest, en soo veel eeuwen opgehouden, hebben sy sich met weynigh moeyten laten benemen. De aengrensende Landen, aen geene zijde den Nieper, *Severia*, dat woest uytgebreyde Reck, en als het erfdeel van het Poolsche Rijck, is wel door de Grooten beseeten gheworden, die van daer hun groote geweldige Rijkdommen, en by na Koninckliijcke Macht hebben ghetrocken; maer het gemeene best heeft daer van weynigh of niet te bet gehadt. Ondertusschen is de overdaedt, gierigheydt en hovaerdigheydt der Bedienaren van de selve, niet selden de oorsaeck van verscheyde wederspannigheden gheweest, die de Staet soo veel bloedts en Rijckdommen gekost hebben, en daer door soo dierbaer doen bekostigen, het geene daer deselve geen of weynigh voordeel van treckt.

Walachia het Kerk-hof van den Poolschen Adel.

Door het erweelen tot de Kroon van den Czaar Prins, sou de Poolsche Kroon, met eenige Millioenen verrijckt worden; maer die zijn

eerder ghenoemt, als ghetelt, eerder belooft, als gegeven; weynigh wist men van de Gout-mijnen van Moscovien te spreecken, en het was bekent dat het geldt, dat voor de dertienjarige toestant van Smolensco, en de nabuyrige Landen, volgens het bestants verdragh de Poolsche Kroon toegestaen was, soo swaerlijck voor den dagh te halen was, zijnde de Grootvorst niet machtigh een Millioen op een reys, uyt sijn Schatkist op te brengen, maer quam'er soo bekrompen uyt dat'er noch een groot deel kleyngelt onderloopen moest, by gebreck van Gout en Rijcksdaelders: voorts oordeelden zy, noch soo verre niet vervallen te zijn, of souden hun Staet en Regeeringe noch wel sonder die Moscovische Penningen in eeren houden, en ter nauwer noodt was'er in de Boratiniaensche Koperwercken, noch koper genoegh, om sich ter noodt daer mede, in die kopere eeuwe te behelpen, oock oordeelde men de Poolsche Oorlogsmacht wel soo redelijck, en den Adel wel soo edelmoedigh, dat d'eene wel soude iets van sijn recht en eysch af-slaen, en d'ander liever alles wat hy konde by sou willen brengen, als sich aen de slaverny van een Moscovische en Russische Heerschappy over te geven, en andersints toe te laten, datse by mangel van het Russische gelt, hunne ongeloovige Vyanden tot slaverny souden worden.

Een Millioen of twee sou het Poolsche Heyr niet ten vollen konnen voldoen, en altoos voor eerst den Polen geen verlichtingh in hunne Acker-lasten konnen toebrengen. Men quam genoeghsaem te binnen, dat'er niet was dat hen swaerder druckte als het op brengen van die vier hondert duysent Rijcksdaelders voor *Elbingh*, en hondert en twintigh duysent voor *Drahim*,

vol-

volghens het verdragh aen Brandenburgh op te brengen. Maer hen ontbrack geen raedt, om oock dien last te verlichten; want eenigh ghedeelte van die somme, namentlijck over de hondert, en meer duysent Rijcksdaelders, sou voor de af-schattinge van Warmie, onbetamelijcker wijse aenghestelt, en voor de tsestigh stucken gheschuts van daer vervoert, voor-eerst moeten af-getrocken worden, weder een ander gedeelte voor die, niet toegesonde onderstandt tot den Poolschen Oorlogh; het overige kan door een gedeelte van de Troepen, die de Brandenburger ghehouden is, ons voor het besit van Pruyssen (namentlijk 500 Ruyters, en 1500 Voetknechten) in de plaets van gelt te geven, af te staen, goet gemaeckt worden.

Daer-en-boven sou dien Doorluchtigen Vorst, buyten twijffel het ooge op de weldaden, hem van de Poolen eertijts bewesen, slaen, en derhalven lichtelijck de Staet van Polen soo hart niet handelen, en t'eeniger tijdt het oor eens sluyten; voor den verkeerden en wreveligen Raedt, van sijnen Raets-man Houwerbeeck, die door sijn eygen beweginge, in ghewoonte schijnt geraeckt te zijn, om Polen onder den voet te treden.

Vorder een groote by een vervoegde Macht, gelijck de selve ontsacchelijck voor hunne Vyanden was, alsoo liet deselve niet na oock gevaerlijck voor de Ingesetenen te zijn, voor soo veel daer uyt lichtelijck oorsaeck tot nieuwe Oorlogen komt te ontstaen. Sou men wel meenen dat de Turck, op het sluyten van sulck een verbondt met den Moscoviter, sich selven gherust en wel te vreden houden, en geen jalousie scheppen sou? In tegendeel stondt te vreesen, dat indien het Poolsche Rijck, met dat van

Russie, quam vereenight te worden, het met hem by geen morren en dreygen blijven; maer dat hy sekerlijck den Polen den Oorlogh aendoen sou. Ondertusschen Moscovien, meerder aen een kant en af-gelegen, sou de slagen ontduycken, en Polen dight'er voor de handt, al de stormen van de Turcken, Tartaren, en al de nabuyrige Barbaren, op haren hals gedwongen zijn af te schutten. En dit dersde alreets de Gesant der Tartaren, *Dedes Aga*, tot Warssauw, met volle monden te kennen geven, dreygende aenstondts te vertrecken, indien men sich tot de verkiesinge van den Moscoviter wilde in laten, hebbende alleen maer iets in het rouw van de saeck gehoort. De wijt uytgebreyde menighte van de Griecksche Lieden, is den Turcken selfs altoos seer vermoedelijck geweest; onder wiens gebiedt, gelijck de kundige sulcks weten te seggen, wel drie vierde gedeelten, van dese Grieckfche Kerck zijn; en niet laten in hunne by-een-komsten voor den Russischen Koningh (gelijck sy den Czaar noemen) te bidden. De Sweedsche Koningh, de Keurvorst van Brandenburgh, en de andere nabuyrige Vorsten, misnoeght over suick een groote Macht, souden sich ongetwijffelt, onderlingh met een nauwer verbandt verbinden, om sich tegen sulck een geweldigh lichaem met de Wapenen te konnen beschermen. Het was oock bekent dat de Keurvorst van Brandenburg, Parnau Donhoff, den Soon van den Palatijn van Parnau, aen den Grootvorst gesonden heeft, en die Majesteyt daer door laten aenseggen, ten ware hy van sijn aensoeck op de Kroon van Poolen af-stondt, dat al de Vorsten tegens hem souden opstaen.

Wanneer Polen eertijts door dien aenwas van Littauw

Littauw vergroot wiert, wist men met wat voor jaloerse oogen al de Nageburen het selve hebben aengesien, en, dat de selve niets onversocht hebben gelaten, om de vereeniginge om verre te stooten. Hier uyt waren de schadelijke geschillen ontstaen, die onhebbelijcke aenbiedingh des Keysers van de Kroon van Littauw aen Vitoldus; die opstandt der princelijcke Broeders tegen Jagello; die driften en zijdigheden van gheheel Duytslandt voor de Kruysdragers, op Grunewald, en daer door het bevestigen van de macht en het geweldt, der selver Duytsche Ridders of Kruysdragers in Lijflandt en Pruyssen, en andere ongemacken voor het Rijck van Polen meer, die in de geschicht-boecken ghenoeg te sien waren.

Voorts was de Regerende Czaar selfs vry oudt van jaren, sijn jongste Soon een Kindt van acht jaren, beyde onbequaem tot den Poolschen Rijckstaf. Sijn eerstgebooren Soon, een Jongelingh van achtien jaren, seecker Erfgenaem van sijns Vaders Rijck, en derhalven swaerlijck den Vader en het Volck uyt den schoot te trecken, gelijck uyt het voorbeeldt van hunnen *Uladislaus* te sien is, die zijnde tot Grootvorst van Moscovien verkooren, sijn Vader *Sigismundus* en de Staten, vertoeft hebben naer buyten te senden.

En ingeval van het openvallen van den Moscovischen Stoel, was het gheensints te bedencken, dat die oudtste Soon, sijn erfrijck minder als het aengenomen van Polen sou achten. Hy sou dan liever trachten die beyde te behouden, en dat is niet over een te brengen, hy soude, en dat achtmen seecker, of heymelijck, of openbaerlijck de Polen laten sitten, en sich na sijn vaderlijcke gront en Throon begeven.

Het Poolsche Rijck in der daedt was *incompatibel*, of onvergelijckelijck met eenigh ander. Door hunne Wetten was vast gestelt, dat de Koningh buyten sijn Rijck, en sijn onderhoorige Landen niet vertrecken magh. Het viel hunne Voorouders swaer en lastigh, wanneer den Landtsdagh tot Buda in Hongarien beschreven wierdt, wanneer de Rechts-plegingen, beradingen en bestieringen van den Staet, onder den Boheem Wenceslaus, en den Hongar Ludovicus buyten Polen bestelt wierden, en dat de Polen, het aengesicht van hunnen Koningh niet mochten sien, of moesten daer sulcke sware reysen om aenvangen. Dat Cracow, Posnau, Caminiec, en andere stercke en aensienlijcke Vestingen, ja gheheele Landtschappen en Provintien, door vreemde bestiert en gheregeert wierden, dat de geseyde Koningen nauwlijcks eenmael en dat gewapent Polen hadden besocht, dat deselve pooghden de rijckste Landen, hun Erf-landen toe te voegen, ja gheheele Landtschappen, met eenige Sloten als dat van Dobrin aen den Hartogh van Steffin, dat van Vielun aen den Hartogh van Opolia, en hunnen aenhangh over te geven. Uladislaus, Jagiellos afkomst, te ghelijck Polen en Hongarien regerende, had maer al te mildelijck het Poolsche Krijghs-volck, en het bloedt der Edel-lieden, tot bescherminge van het Rijck van Hongarien, tegen den Turck gebruyckt, tot dat hy ten laetsten met veel Poolsche Helden, in die beruchte Warnensche nederlaegh, gesneuvelt is.

Sigismundus de eerste, een Vaderlandt lievendt Vorst, hadde van selfs de aenghebodene Rijcken van Hongarien en Bohemen afgeslagen. Daer-en-tegen had Henricus, door een aengeborene genegentheydt tot sijn Landt-

aert

aert Polen, met de vlucht verlaten. Sigismundus de Derde aengaende, wat ongemacken hadde die hen door sijn Sweedsche Nakomelingen, en sijn recht spreken op die Kroon, niet toegebracht, van welke twee beyde Uytlanders, men den eersten sach uyt walgingh van dese Kroon, deselve in den noot verlaten, en den anderen, deselve willende behouden, de vyandtschap van een ander Rijck, hem en de Poolsche Kroon op den hals halen. Het ware inder daedt een seer voorsichtige daedt, dat de Sweden onlanghs, die grondt wel hadden gegeven, dat het Sweedtsche Rijck, niet medelijdigh van eenigh ander Rijck te houden was.

Vorders een ongelettert Koningh hadde yemant met recht een gekroonden Ezel genoemt, ende Polen een lettergierigh en kundigh Volck, lieden van een vaerdige en cierlijcke uytspraek, vereyschen oock een Politijck, staetkundigh en gelettert Prins, die raedt plegen, het gherecht bedienen en des Rijcks saecken uytvoeren kan, en men twijffelde of de Moscoviter daer al bequaem toe sou zijn.

De naburige macht van den Moscovischen Vorst, die over Polen sou gestelt zijn, stondt hunne vryheydt swaer en gevaerlijck te worden: dese met een geheel Leger omcingelt, dat den naem van sijn Hof-gevolgh en Lijfwacht droeg, sou de Krooninge en de Rijcksdagen beplechtigen. Het minste misnoegen sou hem de gelegentheyt konnen doen nemen, den Polen door sijn groote Macht te overvallen, en alsoo t'eenemael een absoluyt onghebonden en erffelijcke Heerschappy in te voeren; oock de Griecksche Kettery, alreets soo verre in Polen inghedrongen, aldaer tot haer volle besit te brengen.

Hunne Voorouders hadden altoos een af-

keer van het Huys van Oostenrijk, en de Duytschers, uyt vreese voor hun groote en naburige Machten gehadt; en de Hongaren, en Bohemen hunne aenpalende en broederlijcke Ghebueren en Volckeren waren gewoon, hen eertijdts te vermanen, en als toe te roepen: *Wacht u Polen voor het Huys van Oostenrijck;* die vrye Koninckrijcken, en met deselve vrye macht van Verkiesinge met den Polen begaeft, eens een machtiger Nagebuer tot hunnen Koningh verkooren hebbende, waren zedert tot de erffenisse en slaverny, van een geslacht, sonder hun weten en gevoelen allenghskens vervallen.

De hulp vorders van de Moscoviters, was niet seer veyligh, voornamentlijck, indien deselve een lichaem, en geen lidt of deel van een Heyr uytmaecken. Het Roomsche Volck had, met het verdedigen van hunne Verwanten, sich Meester van de geheele Wereldt gemaeckt. Het Oostersche Keyser-rijck, Hongarien, soo veel Provintien, Landen en Steden hadden hun eygen verderf, door hulp der Turcken te versoecken, op den hals gehaelt. De Francken hadden Gaulia of Gallia, de Saxen Engelandt, de Noormannen de Saxen, de Gothen, Wandalen en Hunnen, Italien, en Vranckrijck, en soo diergelijcke Volckeren, andere Rijcken, door het toebrengen van hulp en bystandt onder sich gekregen. Hunne Voorouderen hadden door hunne eygen macht, en sonder eenige hulp van buyten eertijdts hun Staet opgerecht, vermeerdert, en souden, met Goden hulp bequaemheyt genoegh hebben, om deselve voort te setten, en te beschermen. Sy hadden slechts een Koningh en dapper Voorganger van noden, die soude aen de dapperheydt der Burgeren geen mangel hebben, en soo souden sy den Nage-

buren

buren eerbiedigheydt voor hen, en ontſagh by den Vyandt verwecken.

Maer eyndelijck het ware miſſchien te vergeefs voor de Moſcoviter ſich bekommert, die lichtelijcken geen gedachten naer het Poolſche Rijck hadde, ghelijck hy noch met woorden, noch ſchriften, noch eenige andere blijck en teeckenen ghetoont had daer na te ſtaen; ja integendeel, ghelijck voor heen van den Geſant geſproocken is, ſcheen hy daer niet toegenegen te zijn; oock Naſezokin heeft in de tegenwoordigheydt van den Hartogh van Courlandt geſeght, dat den Prins van Moſcovien, ter hoope van de Poolſche Kroon, in te laten, ſoo veel was, als den ſelven met lijf en ziel in den afgront te werpen. Sou men hem dan ſelver aenſoecken, op dat hy trotſelijck ſou mogen ſtoffen, den Polen met het aenvaerdigen van de Kroon, en niet de Polen hem door het vergunnen te hebben verbonden.

Sy maeckten oock reflexie en opſicht op het Geſantſchap van Michaël Haraburd, een Man van bekende bequaemheydt, van wegen den Raedt des Groot-hartoghdoms van Lithuania, aen den Grootvorſt, in 't Jaer 1572 verricht: Waer in, en omtrent, hem belaſt was, te onderſoecken, of de Grootvorſt ſijnen Soon Fedor, over de Polen en Littauwers verſocht te laten heerſchen; op deſe ſoo vriendelijcke voorſtellingen hadden ſy dat beſcheyt gekregen: *Onſen Soon is geen Dienſtmaeght, dat hem van ons eenige uytſettinge ſou te wachten ſtaen, indien de Polen hem tot een Koningh, en de Littauwers hem tot een grooten Hartogh begeeren, dat ſy ons hunne Veſtingen en Landen overgeven, na hun goetvinden; maer dat mijnen Soon Fedor in het Rijck van Polen, en het groot Hartoghdom van Littauwen erffelijck zy,*

en de selve Volckeren van onse Natie niet weder afgescheurt werden. Wanneer het gebeurt dat Fedor, of yemant van sijn Stam komt te sterven, sal hun lichaem naer Moscovien overgebracht, en in hun geslachts begraeffenisse geleght moeten worden. Lijflandt moest onder het gebiedt van Moscovien getrocken worden, in de Eertijtelen moest Moscovien de Voorplaets hebben, voor Polen en Littauw; voorts indien het Groot-hartoghdom van Littauw, sich van Polen wilde af-sonderen, en tot onse Heerschappye voegen, soude ons sulcks veel aengenamer zijn. Maer de Polen wilden de dienstbaerheydt van Moscovien soo duur niet koopen, en om van de Russen een Koningh te ontfangen, sich selven geensins verkoopen, en tot Slavinnen van die nagebueren maken; van de wreedtheyt en strenge Regeeringe der Moscoviteren, en andere onpasselijckheden, die dien Landtaert eygen zijn, wilde men niet veel spreecken, dewijl daer goede hulpmiddelen toe scheenen overigh te zijn, en die Natie sich, hoe langhs hoe meer burgerlijck aenstelt. Maer dit wierdt gedacht, dat seker Schrijver, van het tusschen Rijck, van den Koningh Hendrik seght. *Indignatio rei deliberationem de Moscoviæ duce susceptam oppressit*, het misnoegen over de saeck (namentlijck de vlucht van Koningh Hendrick) heeft het overlegh, dat men omtrent den Grootvorst van Moscovien opwierp, t'eenemael onderdruckt.

Hartogh van Nieuwburgh.

Dese als de tweede, die naer de Kroon stondt, stelde voor, dat hy den Polen bekent, en door de ghedachtenis van het Houwelijck, met de Princesse van Polen Constantia, aengenaem was, hem ontbraken oock geen groote Buytenlandtsche Voortsetters, die met verdragh en verbondt

Voordelen van Nieuwburgh.

verbondt belooft hebben, hem tot de Poolſche Kroon op te voeren.

Hier op vielen de ghedachten. De waerdigheydt van de Perſoon, en ſijn goedertieren ommeganck waren veele ghenoeghſaem bekent; en het Houwlijck, met de Poolſche Princeſſe, gaf een ſmakelijcke gheheugeniſſe, maer daer waren nu zedert al omtrent de dertigh jaren verloopen, die veel veranderinge hadden konnen toebrengen; hy had de ſelve kracht van jaren niet, de middel ouderdom was verre de beſte, het volgende ontlaet ſich veeltijdts in ſieckten en toevallen van de oudtheydt, ſy mochten ſeggen *nos quondam fuimus inclyti bello Viri*, wy zijn eertijdts goede Oorloghs-mannen gheweeſt: maer met meerder nadruck mochten de Jonge ſeggen: *Nos tales ſumus fac quivis periculum*, wy zijn het noch, hy beſoecke het, die het luſt.

Bedenckingen daer op.

Oock was dat in de gheheugenis der Polen, niet geheel uytgewiſt, dat de Rijckdom van Polen, en de glans van het Koninckliјcke Huys, daer door uyt-gheput, en het hunne na den Nieuburger over gebracht was, en dat zijnde, de Vorſtinne ſonder Erfgenaem geſtorven, het houwlijcks-goet, van daer noyt weder te rugge gekomen was. De gunſt was met de verwantſchap, door de doodt van de Princeſſe verſtorven. Men maeckte reflexie en opſicht op de uyterſte wille van den Koningh Uladiſlaus, in dewelcke hy den Vorſt van Nieuwburgh, als bequaem om als Koningh te heerſchen prees; maer oordeelde dat, indien deſelve Koningh in deſe tijdt leefde, hy gheheel van een ander gevoelen ſou zijn gheweeſt; en gheoordeelt hebben, indien hy de Rekeningh wel maeckte, dat die Vorſt, nu van des Koninghs Suſter berooft, en van Kinderen, uyt Koninghs bloedt ontbloot,

ontbloot, ſwaer en laſtigh voor de Staet, en beduchtelijck voor de vryheydt ſou hebben te zijn. Men wilde niet verdragen, dat de Koningen by hun leven hen Opvolgers ſouden opdringen, als ſochtmen daer mede de vrye verkieſinge geweldt aen te doen, en dat men voor henen ſonder hen Koningen erwelen ſoude: Voor de reſt was het gevoelen, dat alhoewel de Vorſt van Nieuwburgh al de behoorlijke vereyſchen tot de Kroon hadde, men hem evenwel tot Koningh niet ſou verſoecken; als die ſijn geluck aen vreemde verbonden en bemiddelingen, en niet de vrye verkieſinge der Polen bevoolen heeft. Men had oock vry te vreeſen, dat de Keurvorſt van Brandenburgh (gelijck men wilde dat hy t'eeniger tijdt al had onderſtaen, ſijn recht van verkieſinge, omtrent de Poolſche Kroonen, hoewel over langh verworpen en af-geweſen, weder mocht ophalen, en by gevolge andere Vorſten meer hier door ghemoedight, voor het toekomende, ſich dat recht mede aenmatigen mochten. De Polen ſochten ſich in geen anders ſaecken en belangen ſoo verre in te dringen. Die de eerſte voor Nieuwburg hadden geſproocken, waren de Keurvorſt van Brandenburgh, de Koningh van Vranckrijck, de Koningh van Sweeden, en daer by komende ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt, de Keurvorſt van Saxen, ende andere Keur en Vorſten van het Roomſche Rijck; van dewelcke een yeder op ſijn eygen verhoopte nuttigheydt, ende meeſt den wegh naer Gulick en Kleef, op oude pretentien en rechtſchrijvinge ſoecken te banen. Ondertuſſchen belijdt Nieuwburgh in een brief door ſijn eygen handt geſchreven, dat door aenraden van de voornaemſte Staten van Polen, voor de beſcherminge van de vryheydt en het

oude

oude recht van verkiesinge, dese Confœderatie of verwantschap deser Vorsten, opgerecht zy. Konden dan de Poolsche Rechten met sulck een Koningh vast en versekert blijven, die alreedts met het schenden der selver sijn Rijck aenvangt; maeckende verwantschappen, om in een vry Rijck te komen, als of sulcks niet eerder indringen by Kuyperye, als vrye Erwelingh was. *Male quæsitum imperium vix umquam bonis artibus retinetur.* Een qualijck verkregen Gebiedt, wordt selden door goede konsten behouden. Het ware oock een seer vermoedelijcke saeck; dat Brandenburgh en Nieuwburgh, zedert goede Vrienden geworden zijn; en niet sonder bedencken liepen de gheruchten, dat door een heymelijck verdragh, een gedeelte van Polen dese Keurvorst, en een ander den Koningh van Sweden af-geschreven was. Dat oock de Koningh van Vranckrijck, door het bevorderen van Palts Nieuwburg, sijn heerschappy aen den Rhijn te bevestigen, en als het soo te passe mocht komen, selfs een sprongh naer het Keyser-rijck te doen, ghesocht hebbe, ghelijck de hoop en gedachten van die Kroon, sonder bepalingh zijn. Maer men geloofde wel, dat de Keyser, door gheen sijn eygen belangh, maer door de gemeene drift der Rijksvorsten vervoert zy; maer wat dese Vorsten selfs aengaet, men oordeelde, dat een yeder van hen-lieden, sulck een onmatige hoop, en verwachtinge voor sich uyt dese verkiesinge begrepen en ontfangen had, dat om deselve te vervullen, niet allen Gulick, Kleef, en den Bergh, maer oock gheheel Polen selfs niet ghenoegh souden zijn.

Wat sijn Vorstelijcke Persoon selfs aengaet. Hier in hinderen hem tot de verkiesinge sijne hooge jaren, te veel als dat hy met de selve den

Polen

Polen in oorlogen en ſtaet-ſaecken dienſtigh konde zijn. Het alreets neygende ghewicht, van hun oude ghemeene beſt, vereyſcht ſtercke en jonger ſchouderen. De Roomſche Wet ghebruyckte geen Krijgsman, naer ſijn vijftigh, en geen Raets-heer na ſijn tſeſtighſte jaer. De oude jaren, ghelijck men in Galba gheſien heeft, worden lichtelijck veracht. Het ware den Staet geenſins veyligh aen een bouvalligen muur te leenen. Het ſtondt met Polen geſchapen, naer een kort verloop van jaren, wederom tot deſelve ongelegentheyt, naer een nieuwen Koningh om te ſien, te moeten vervallen, en om kort te gaen, de ſtaet van dat Rijck vereyſcht, een kloeck jongh en moedigh Koningh, op dat deſelve ſich te bequamer na de Poolſche ghewoonten en manieren ſou konnen voeghen, en de moeyelijckheden der Landtsdagen, leger-tochten, en der ſelver onghemacken verdragen; voort hunne wetten en talen leeren; en een Vrouwe naer het goetvinden van de Staet trouwende, uyt de ſelve hen nieuwe hoop, in een twijffelachtige verkieſinge beſchaffen.

Niet minder hinderde hem de menigte en de jonckheydt van ſijne Kinderen; dewijl het den Polen ſeer laſtigh en ſwaer vallen ſou, deſelve te voorſien, en te beſorgen. Men wil, dat'er twee tot den geeſtelijcken ſtaet gheſchickt en op-gevoedt worden, namentlijck tot de hoope van Biſdommen en Abdyen in Polen, en wie ſou men de beſte Preuven toe-voegen, als des Koninghs kinderen, en dat met uytſluytinge van de Ingeborenen? En waer ſal men de andere Soonen en Dochteren mede voorſien? als uyt de Landtvooghdyen en ſchattingen, dewijl door de Wetten van beſtellinge verſorght is, dat de Prins niet behoeftigh zy; waer door de verdee-

linge

linge der selver wech genomen is; en wat deelinge had daer plaets, daer sulck een merckelijck ghedeelte voor den af-staenden Koningh, Johan Casimyr, moet wech geleyt worden? Gulick, Kleef en Berghslandt, wat zijn die voor sulcke Princen, die met een Koninckl ijcken naem te brallen hadden; en wat soude het oock helpen; door de wetten en voorwaerde van de Capitulatie, en voorbedingh, de Koninckl ijcke Kinderen te bepalen, en die buyten Polen te houden, dewijl'er geen Wet ghevonden kan worden, die de rechten van de natuur, en de vaderlijcke en moederlijcke genegentheden bepalen konnen.

Hier viel oock aen te mercken, dat na de de doodt van den verkoorenen Koningh, alrede boven de tsestigh jaren oudt, jichtigh, swack zijnde, en die niet langh sal konnen leven, de Polen, niet seer licht tot de verkiesinge van jemant der Koninckl ijcke Soonen, buyten het Rijck alreets geboren zijnde, te sullen konnen verstaen. Soo souden die dan noodtwendigh dat Rijck moeten verlaten, of de Vader als noch in de regeringe, sou alle gunsten en genegentheden der Vorsten, om een Soon naer hem op den Throon te krijgen, soecken te winnen. Wat misvertrouwen, zijdigheden, en beroerten, waren hier uyt te verwachten? Ten minsten een droevige verwerringe omtrent de nieuwe Verkiesinge. Maer indien na des Vaders doodt de Soonen uyt het Rijk geset worden; wat gevaer stont'er van hun machtige, en groote verwantschap niet te gemoet te sien. Men kan bij na in het gantsche Keyser-rijck geen Vorst aenwijsen, die in verwantschap den Nieuwburger, soo van wegen het Hessische als Paltsche Huys, verre kan overtreffen. Ten tijden van hun Voorouders

ouderen had de ballinghschap van Uladislaus de Tweede, en die van sijn Soonen, Polen in een Oorlogh met den Keyser, en den Koningh van Bohemen, sijn naverwanten ingewickelt, en eyndelijck Silesien van het Rijck doen af-rucken.

Vorders hinderde den Vorst van Nieuwburg, een Vorst van het Duytsche Rijck te zijn: om dat men oordeelt, dat Volck een natuerlijcken haet den Polen toe te dragen. De Polen waren altoos seer af-keerigh van de Duytsche Vorsten geweest, hebbende noyt willen verstaen, die tot hunne Koningen te verkiesen, en in tegendeel altoos, wanneer sy daeromme vrijden, die verworpen; daer waer een groote verscheydenheydt en verschil tusschen de Polen, en dien landtaert in de manieren, zeden en driften des gemoets, ghelijck de Polen haest een tegensin, tegen Sigismundus, den Marquis van Cracou kregen, die aen de tafel sittende, den Polen niet eens gewaerdighde aen te sien, en hen somwijlen de deur voor de Neus dede sluyten, daerom oock seecker Schrijver seght, dat hy de Polen uyt de kamer, maer de Polen hem uyt het Rijck gesloten heeft.

Sy wilden wel de gantsche Duytsche Natie niet beschuldigen, als die door haer inlijvingh in de Landen van Pruyssen, Lijflandt, en Courlandt, door de geduyrige onderhandelinge tusschen de Landtsaten, door oorloghs-diensten, d'een den anderen bewesen, versochten en verkregen onderstandt, nu al veel inden haet teghens den Polen af-genomen hebben. Maer de Vorsten van Duytslandt, door een ingeboren begeerte, tot de absolute en ongebondene Heerschappy, en die in hen machtiger, als alle andere bewegingen heerscht, waren te

huys

huys swaere, maer voor de Polen onverdraeghlijcke Meesters: De wreedtheydt en gierigheyt der Duytsche Vrouwen en Koninginnen; was uyt hunne jaerboecken ghenoeghsaem bekent, daer sy die van het huys van Oostenrijck, noch gaerne van willen uytsonderen, van dat huys seggende, dat door een geluckigh noodtlot voor andere de Koningen, en voor hen de Koninginnen, daer uyt wenschelijck zijn.

Sy wisten hoe swaer hen altoos de Duytschen gevallen waren; hunne Voor-ouderen hadden de kruysdragende Duytsche Ridders, die ballingen, en uyt Ptolemais ghedreven waren, tot hun onderstandt tegens de Naburige Pruyssen geroepen. Wat was'er eyndelijck van gevallen, wanneer nu Pruyssen door de wapenen t'ondergebracht was, hadden die ondanckbare wederspannigen, meer als gheheele twee hondert jaren langh, den Polen door bloedige en verderffelijcke Oorlogen af-geslooft. Dese waren Religieusen en Geestelijcke, Voortsetters van het gemeene geloof, evenwel hebben sy alderhande mooghlijcke wreedtheydt tegens ons gepleeght en aengevangen. Dese kleyne ordre, hadde menighmael Heyrlegers van vijftigh, hondert; ja, ghelijck als by Tannebergh, van hondert en veertig duysent Mannen op de been gebracht. Onder hun broederschap verbonden sich Keysers, Koningen en Vorsten, en al wat de bloem van de Duytsche Oorloghs-macht was, oorloghde voor de Kruys-dragers, teghens de Polen.

De geheugenis was noch versch, dat wanneer Carel Gustavus, Koningh van Sweden, dien inval in Polen dede, de Vorsten en Graven van het Duytsche Rijck, ghelijck als op het gegeven teken, quamen toegelopen, en denckende dat

Polen nu alreeds, door die overstroomende wapenen t'ondergebracht was, elck een stuck, of een brock, daer van meenden te eygenen. Hadde die selve Koningh van Sweden, wanneer hy in Duytslandt Volck wierf, sijn Leger aldermeest uyt Duytschen versterckt, by na al de Keurvorsten, Princen, vrye Steden, waren even graegh, om den Koningh van Volck te voorsien, latende een yeder openbaerlijck sijn Wervingen toe; en dat met grooter ongelijck als betaemde tegen het naburige Polen, dat altoos hen gunstigh, en in het Munstersche verdragh ingesloten was, ghebruyckt te worden; al-hoe-wel de Bedienaers van de Kroon Polen, soo by den Keurvorst van Saxen, als die van Mentz, beneffens de Gedeputeerden van Frankfort, en daer na oock voor het gantsche Keurvorstelijcke Collegie, daer over sich swaerlijck beklaeght hadden, alsoo bleef oock noch *alta mente repostum*, wel diep in hunne ghedachten hangen, hoe voor heen in hunner Voor-ouderen tijden, door wat konsten en loosheden, de tweede stam ry der Marquisen van Brandenburgh, het Vorstelijck Pruyssen, der Polen erfdeel ingenomen heeft; om te swijgen wat selfs noch de hedendaeghsche Vorsten, al niet ter handt trecken, om een ongebonden Heerschappy te verkrijgen, al welcke voorbeelden van andere, maer te lichtelijck wierden ingevolght, ghelijck de Hartogh van Courlandt, mede leenroerigh aen de Kroon Polen, allengskens meer en meer voet nam, en de Appellen en beroepen tot het Konincklijcke Hof, geen plaets meer geven wil, druckende vorder de vryen adel van het Piltensche Bisdom, met sulck een sware Heerschappy, als kennelijck ware, op alderhande wijse betrachtende; dat hy den tijtel van

van Opper-Erf-heer in Courlandt verkrijgen magh.

Aldus wierden ſy door deſe voetſtappen, door deſe konſten van de Opper-heerſchappy te verkrijgen, en de wijſe der Duytſchen, omtrent hunne landtbeſtieringe af-geſchrickt, daer ſy Polen met hunne oprechtigheydt niet tegen en mochten; gelijck als oock het loopende gerucht, dat niet altoos dwaelt, als dat voor deſe bevorderingh tot de Kroon, het Koninckliijck Pruyſſen, het overige Lijf-landt, in Samogitia, door een heymelijck verdragh alreets verdongen ſou zijn; het geen ſy Polen evenwel ſoo niet in de windt konden ſlaen, als noch indachtigh die onbetamelijcke onderhandelinge, over de opperhoofdigheydt van Pruyſſen, het Biſdom van Warmie, het Waywoodſchap van Poſen, Caliſz, en het Landt van Vielun.

Het was oock buyten twijffel, of de Hartogh van Nieuwburg, hebbende den Poolſchen Scepter verkregen, ſou trachten het Rijck ſijn Naſaten, tot een erfdeel naer te laten. Het was de ghewoonte der Duytſchen, het geen ſy eens in hunne klauwen krijgen, het ſelve in der eeuwigheydt, ſoo lange ten minſten als ſy konnen, te behouden, en de Raets-heeren, Rechts-geleerden, en Palatijnen, zijn daer op uyt dat ſy de rechten en heerſchappyen van hunne Vorſten, door recht of onrecht, altoos meer en meer ſoecken te vermeerderen, en te æterniʒeren, of eeuwigh te maken. Sou dan de Hartogh van Nieuwburgh, een Man van tſeſtigh jaren, en ſoo ſwack en onpaſſelijck als hy is, naer een Rijck ſtaen, ten ware hy voor hadde het ſelve ſijn Soonen en late Naeneven, van handt tot handt over te laten, tot welcken eynde hy ſich genoeghſaem met verwantſchappen

verbonden, versekeringen en Guarantien, die hy voor sijn huys, met de Vorsten bestellen soude, selfs tegen de Poolsche vryheydt (die noyt veylige trouw by Uytlandtsche Vorsten vindt) voor raed en wapenen, ghenoeghsaem versekeren en sterken soude. Hier viel de groote macht, en de treflijckheydt van het Paltsische Huys vorder aen te mercken; aen dit huys dan waren vast de Poolsche en Sweedtsche Coningen, de Ceur-vorsten van Ceulen en Heydelbergh, van Vrouwen zijde, de Landt-graven van Hessen, en sulck een menighte van Neven, en Nichten, en verwanten, die Polen en al de Nageburen genoeghsame oorsaeck van te duchten geven souden. En wat stond die macht by verloop van tijden noch aen te groeyen, door soo veel Soonen en Dochteren, en *qui nascentur ab illis*, die uyt hen noch stonden voort te komen, en met soo veele banden, de macht van dat huys onverbrekelijck vast maken souden.

Wanneer dan in Polen een Vorst regeerde, die met het Huys van Oostenrijck gelijck was, of nu, terwijl dat voortreffelijcke Huys maer tot twee hoofden ghebracht is, namentlijck, den Keyser en Coningh van Spangien, beyde kinderloos, het selve noch wel te boven gingh. Sou den selven misschien wel in den sin komen te vallen, t'avondt of morgen eens naer de Keyserlijcke Kroon te staen. Welcke staet-sucht den Polen, in groote gevaerlijckheden, moeylijckheden, swarigheden, factien aenhangen, en Oorlogen stondt in te wickelen.

Vorders wanneer de Nieuwburger Coningh was, souden de Duytsche Edele Mannen en Vrouwen, buyten alle bedencken al de macht, en het gesag, soo van het Hof, als de Coninck-lijck Kamer hebben, en alsoo by gevolgh, ghelijck

lijck ghemeenlijck ghefchiedt, den regerenden Koningh en Koningin, foo met verfmadinge, als met haet tegen de Poolfche Landfaten en Adel innemen. Volgens hunnen eygen wil en goetvinden, fouden al de bevorderingen aen-geftelt, en voort gefet worden; een faeck in der daedt, die, als ftreckende tot merckelijck nadeel, van foo veel wel-verdiende Dienaren en Burgeren van het Rijck, voor den Polen aen geene deelen te verdragen fou zijn.

Of de gunft vorder van Vranckrijck, voor den Hartogh van Nieuwburgh, uyt geheymer oorfaecken, als men bekent maeckt, hem tot fijn bevorderingh helpt, of hindert, ftaet hier na een weynigh breder aen te mercken.

Wat voorts de Schat-kift, en de groote byftandt van penningen, waer mede hy het Poolfche Rijck te onderfteunen ftondt, daer over vallen oock veel bedenckingen. Men wil dat fijnen Af-gefant Ghifen, daer al feer breedt van opgegeven fou hebben; maer men houdt het voor opfnyerien, en een lockebroodt, om den Vogel daer door in de knip te krijgen, in tegendeel houdt men het daer voor, dat de Poolfche fchatten, langhs den ouden wegh, eerder weder naer Nieuwburgh, of naer Duffeldorp fouden wandelen, voor foo veel als hem een Erf-vorftendom, meerder als een aengekomen Kroon, ter harten fou gaen, zijnde in het eene een feecker befit, en in het ander een onfekere opvolginge; en om die felve reden fou de Hartogh meer opficht en forge voor fijn erffelijck eygendom dragen, als voor het vreemde Poolfche Rijck, dat hy buyten forge, als hem maer voor een tijdt aengaende, houden foude.

De Koninginne Bona, haer Soon en Dochter, hoewel in Polen gheteelt, achterlatende,

hadde de schatten uyt Polen naer Italien ghevoert, het Hartoghdom van Baar, haer eygene kinderen ontvreemt. De Koninginne Ludovica Maria, had Polen gheheel, selfs van een lepelsteel, om soo te seggen (terwijl de Anguynsche en Paltsische Volmachtighden, het al, *cum pulvisculo*, tot het schrapsel toe, uytsleepten) onterft, behalven andere stroperyen meer.

Kortelijck, de Hartogh van Nieuwburgh, vondt in Polen soo net sijn rekeningh niet, en alsoo, *perdiderat oleum & operam*, alle moeyten en onkosten te vergeefs aengewendt. Nu komt hier de Prins van Condé op het Toneel.

De Prins van Condé

Voordelen van Condé.

Was aengenaem, ter oorsaeck van de gheheugenisse van hunne gewesene Koninginne, doorluchtigh in oorlogen en overwinningen. Vranckrijck hier door een Vriendinne van Polen, en bequaem om hun veyligheydt, voor en tegen alle buyten geweldt te verdedigen. Men achte oock dat'er veel in het Hof, en het Leger, aen hem verbonden en verschuldight zijn.

Hier op vallen oock dese, en soodanige bedenckingen.

Bedenckingen op deselve.

Hy waer te minder aengenaem, ter oorsaeck van de Koninginne selfs, om wiens wille, hy sich te aengenamer schatte te zijn, die door haer bysondere deugden, aensienlijck en treflijck befaemt, maer de staet lastig, en wat meerder, als een Vrouw geweest is; als hebbende een groote swier van heerschen, en alles over hoop te werpen. In der daedt, sy oordeelden geen kleyn werck met haer gehadt te hebben.

Gelijck Vranckrijck, in een slecht gerucht by de Polen was, alsoo was de liefde tot dat Rijck, by de Polen oock seer geringh; als het welcke

sy

sy dat treurspel van hunne ellenden en jammeren, verschuldight waren: De sorghloosheydt der Polen over de vrede met Sweden, daer op de onverwachte uytbarstinge tot den Oorlogh, het bestandt van Stumdorf, door de Fransche Mediatie gemaeckt en bevestight, soo slechtelijck ghehouden, en soo schendigh verbroken: De Poolsche krachten in de voorgaende slagh by Warsau, soo merckelijck verswackt. Fossevitski, met de Blom van de Littausche Ruytery, by Tykocin, en Lubomirski, met de kracht der Lanciers by Cracouw soo mishandelt. Veel maenden achter een, by Warsau een Leger sonder nut gehouden, en ten la[illegible] gheheel verstooven. Het af-wijcken d[illegible]woodschappen van Groot-polen, Vol[illegible]ia, en Russie, een weynigh voor den strijdt, [illegible]gelaten, alles onder een schoonen glimpende naem van vrede door Davecourt, Gesant van Vranckrijck, bedrieghlijck voorgestelt, voorts de Renunciatie, voor alle andere dingen, van Pruyssen en Lijflandt, daer door te wege ghebracht; en terwijl hy den Polen dat van het hert bindt, de verlengingh van den Vreden-handel, en ondertusschen dat t'saemgevoeghde met de Sweden, Zevenbergers, Cosacken, Walacheren, Hongaren, Moldaviers, en al der naburige Barbaren inval in Polen. Het openbaren van de Reden, waerom de Moscoviter met de hoop van de Kroon opgehouden en gelief-koost wordt, en die des selfs Gesanten tot Regensburgh, soo trouwloosslijck van den Franschen ter handt gestelt, alleen om den Polen swart te maken. Vorders het ontbieden van den Keurvorst van Brandenburgh tot Bidgostia, en daer het vernieuwen van het Velavische Tractaet, in nadeeliger termen, als voor heen. Het vervreemden, en

af-staen van Pruyssen, en toestaen van Lauenburgh, Bitow, Elbingh, Drahim, soo verquistigh als verderffelijck: De ghesochte tweedracht, tusschen het Huys van Oostenrijck en Polen; het mishandelen van des Keysers Leger, by Thooren; het vertreck van de Coninginne van Berlijn. Het heymelijck senden van Voinscius naer Brussel, en van Fantoni naer Parijs, door de Mediatie der Franschen, *qui aliud stantes aliud sedentes dicunt*, heet en koudt uyt eenen mondt blasen, de Sweedtsche saken, door des Coninghs van Sweden doodt, hoewel verbroken, in de Olivensche Tractaten, weder te boven gebracht. Vorders het ghedurigh en onherstelbaer verlies van Lijflandt: het uytsluyten van den Coningh van Deenmarcken, Poolsch verwant, uyt het Tractaet van Oliva, voortsettinge van een Opvolger, noch by het leven, en buyten kennisse van den Coningh van Polen, en by mangel van designatie, van een Opvolger op de Landtsdagh, die uyt name van het Groothartoghdom van Littauw, verderffelijcke en scheuringh dreygende Manifestatie, of verklaringe, die geweldige raedtslagen, verdorvene en omgekochte Rechtshoven.

Die loose Deputatie van den Adel, dat verbannen van een treflijck Burger, en des selfs, en al sijne voorspraken onbermhartelijck af-geslagen ootmoedigheydt. Die Inlandtsche beroerten, die twist der Staten, die borgerlijcke oproer, door tusschen komen van Andreas Trzebiski, Bisschop van Cracouw, ten naesten by bygeleght, en daer na weder opgehaelt, en tot den volgenden Somer toe opgeblasen. De invoeringe van het Littausche Krijghs-volck, tot in het ingewandt van het Rijck, *& cognataque cominus arma*, vrienden wapenen teghens mal-

kanderen

kanderen aengehitst, de Regimenten soo reukeloosslijck versspilt, de oudtste Soldaten van het Rijck, die soo menighmael af-gebroken by-een-komsten, dat schrickelijck invoeren van valsche Munten, soo veel eygen hoffelijcke gebreken ingevoert. De macht van een gemeene en vreemde Vrouw; het af-staen van het Rijck, de verwantschap voor den Vorst van Nieuwburgh, en duysent andere konsten meer wierden geoordeelt en vast gestelt, uyt de smitse van de Fransche Onderwroeters voort gekomen te zijn. Men had daer oock een vast vertrouwen, dat de Poolsche saeck van de Franschen, by den Crimmischen Tartar mede verhandelt, en het werck aldaer tegen die Kroon besteken was, en selfs eenige wilden seggen, dat men meer Fransch gelt in de handen der Tartaren sagh, als de koophandel hen konde geven.

Lombre Fransch-ghesant, had den strijdt van Prag, by Warsau aengestoockt, verbitterende den Keurvorst van Brandenburgh, door een ontijdelijck aenbrengen, namentlijck, dat de Polen tot een bysondere onderhandelingh met den Koningh van Sweden alleen genegen waren, en hy Brandenburgh als een Vassael uyt de Tractaten gesloten sou worden, en die uyt bevel van den Coningh en den Raedt, eerst op sijn knien vergiffenis van sijn wederspannigheydt sou hebben af te bidden, het welcke de Ceurvorst, als de voorname oorsaeck van sijn aenhangh met Sweden, den Keyser in sijnen brief toegeschreven, en tot Bidgast, in tegenwoordigheydt van de Coninginne verklaert hadde. Maer het was noyt opentlijck geseght, en of bygeval, uyt hevige driften van smart, een onbedacht woordt Korycinius, den Rijcks-

Cancelier in het byſonder mocht ontvallen zijn, ſoo was het evenwel het werck van een vriendt en Middelaers geenſins, terwijl de Heyren nu genoeghſaem tegen malkander ſtonden, en de raſerny van den Oorlogh als op het hooghſte was, door ſulck demoedt de wapenen van den Keurvorſt te verbitteren, en te tergen. Akakia, en andere roervincken van de Franſchen, wiſten hier wel geeſtigh onder te ſpelen, en oly in het vyer te werpen, op dat Sweden te ſtercker door den val van Polen, het Huys van Ooſtenrijck te gemacklijcker verſwacken, en Vranckrijck vervolgens het ſelve onder de knie krijgen mocht.

Sy hadden oock de Poolſche gheheymen, door Trabuc, San Martin, Radulnoyers, en andere ſoodanigh gheopenbaert, dat de arme Polen nacht en dagh in geduyrige onruſt, en groote quellinge zijnde, of vermoedende, of vermoedelijck vriendt noch vyandt wiſten te onderſcheyden. Dewijl het geheele Hof nu alreedts t'eenemael Franſch geſint was.

Vranckrijck had oock dat verbondt met Sweden, ſoo hinderlijck voor de Poolſche Kroon, in het jaer 1661 tot Fonteynbleau, door beſtieringh van den Grave Tot ghemaeckt, daer de ſelve belooft heeft, dat de Sweden voor Franſch gelt een Heyr van 12000 Koppen werven ſouden, om in Polen de verſekeringh van de verkieſingh voor de Franſchen, onder den naem van Prins van Condé, vaſt te ſtellen, daer alreeds het grootſte gedeelte van den Raedt van Polen mede ingewickelt was; maer het was een geluck van Polen, dat dit verdragh daer na den Sweedtſchen Raedt niet heeft willen aennemen, en de Rijcksdagh in Polen quam met onorder te ſcheyden, en dat grootſte ghedeelte van den Raedt,

Raedt, door het oproerige Krijghs-volck, gelijck de Ajax van den Keyser Augustus in de spongie gevallen, en uytgewischt is. Wederom hadden de Franschen den moedt ghenomen, den Sweden op nieuw te nodigen, om met de wapenen het besluyt en den aenhangh van het Poolsche Hof te verdadigen, omtrent het welcke de Fransche Gesant, Monsr. de Pompone in het jaer 1666 geen moeyten, noch arbeyt gespaert heeft, alles op het vertrouwen en versekeringh van de Renunciatie des Koninghs, Johan Casimyr, maer het heeft den Sweedtschen Raedt, gelijckse schriftelijck verklaert hebben, niet goet gedacht: seggende, *Dat het voor Sweden seer ongelegen quam, het gewicht van den Poolschen Oorlogh op hunnen hals te halen, de pretenderende Vorsten, met het gantsche Rijck, teghens sich op te maken; alhoewel de alderchristelijckste Koningh sijn Guarantie, doch van Fransche en ver te soeckene Troepen belooft, sou evenwel de saeck voor Sweden swaer en vol gevaer zijn, het waer hem ongeraden, hun tegenwoordigh gherusten staet, en kracht van het gantsche Rijck, niet om hun eygen, maer eens anders Interest en voordeel, om de saeck van een Vriendt voor te staen, staende de minderjarigheydt des Koninghs, sonder kennisse en toestandt der Standen, in sulcke sekere en eyndeloose beroerten, oorlogen en moeyelyckheden in te wickelen. Daer-enboven had men van de Poolsche Standen te vresen, dat hebbende eenmael door des Koninghs afstandt, nieuwe vryheyt tot verkiesinge gekregen, deselve tegens de verwachtinge van het Hof, soodanige dingen voortsetten, die niet alleen des selfs meeninge t'eenemael tegen, maer oock de Persoon des Konings, en der Koninginne gevaerlijck zijn mochten. Echter wierdt besloten, dat Sweden wel geen grooten afkeer van het werck hadde, behoudens dat'er een veyliger wegh aengewesen wierdt.* Vranck-

Vranckrijck hadde oock in de Keurvorstelijcke vergaderingh van het Roomsche Rijck, sich niet ontsien onder de oorsaken van tegenstant, aen dese Leopoldus, om tot de Keyserlijcke Kroon verkoren te worden, mede by te brengen, en de Keurvorsten en Gedeputeerden der Staten, voor te houden, dat de Hulp-troepen den Polen toegesonden, als de oorsaeck van den verweckten Oorlogh, en het schenden van de Duytsche Vrede waren; en den Koningh van Hongarien te last te leggen, dat deselve den Polen hulp en bystandt toebrengende, het geluck der Sweden weder houden, en sich in den Poolschen, Moscovischen, Tartarischen, Zevenberghsche, en Ukranische Oorlogen ingewickelt hadde, ghelijck oock de volmachtighde Plenipotentiarisen en Ghesanten van Vranckrijck, de Heeren Grammond en Lionne, door hun Memoriael, met eygene handen gheschreven, en overgelevert, dat men den selven Koningh van Hongarien, tot satisfactie en voldoeninge, op de Sweedtsche Gravamina en swarigheden dwingen soude, versocht hadden. Wat was dat anders, als den selven door openbaer ghesagh van het Rijck, tot herroepen van sijne Hulp-troepen te dwingen, Cracouw den Sweden weder in handen geven, en geheel Polen weer en wapenloos, de vyandtlijcke Wapenen over te geven.

Caracter van Condé. Jegens den Prins van Condé, soude de genegentheydt in Polen soo onhebbelijck niet zijn. Maer ghelijck ghy Franschen, behoudens u broederschap, een furieuse drift tot schrijven en schenden hebt, een geschrift aen yemant van de Grooten in Polen gesonden, heeft aldaer by die, en al de rest het overige van liefde om gestoten, of uytgebluft. Dit schreef hy van hem, dat hy

selfs nu by de Franschen van een uytgediende, verteerde, en den Polen gheensins voldoende kracht, en dapperheyt gehouden wierdt, dat het met hem was

Stetit Ilium & ingens
Gloria Dardanidum. Of
Et nos aliquod nomenque decusque
gessimus.

Wy zijn eertijdts wel wat gheweest, maer nu, &c. hy was door al sijn arbeyden en ongemacken, gebroken, door de gebreken van sijn jeught ontsenuwt, van sijn beenen verlaten, gewoon in een Stoel gedragen te worden, en had van sijn oude dapperheydt, niet anders als den naem en roem behouden, zijn eertijdts bloeyend lichaem was niet soo seer door den ouderdom, als door sijn ongebondenheden afgemat. Hy was een Mars in den Oorlogh, maer een kindt in Staets-saken, ontsacchelijck in den strijdt, maer belacchelijck ten Hove, vaerdiger en dapperder ter handt, als in den Raedt, maer voor de rest, weeck voor niemandt in goddeloosheydt tegens Godt, ondanckbaerheydt tegen sijne Vrienden, en driftigheydt tegens een yeder. Deselve onbekende leyde hem mede te last, dat hy soo woest van leven was, dat hy hem noch noyt gebieght hadde, dat hy by Prins Radzeviel een groot Calvinist tot Parijs te gast gheweest, en op een Vrydagh met hem vleesch gegeten hadde, dat hy selfs de gheheele Christenheyt, als nu soo veel en wy oudt zijnde verachte, en oordeelde dat men een heel nieuwe Godtsdienst behoorde op te rechten, gelijck hy selver wel soude hebben geseght: dat hy sijn trouwe tegen verscheyde groote Vrouwen van Vranckrijck niet bewaert hadde, den Hartogh van Boüillon,

Boüillon, en sijn Broeder de Turenne, sijn getrouwste Vrienden, selfs *ultra aras*, aen geene zijde den Altaer verlaten hadde, dat hy een vast gestelt besluyt van den Franschen Raedt, om de Mazarinianen uyt te seggen versocht hadde, en deselve sulcks weygerende, door sijn op-ghemaeckten, het Paleys selve soude hebben willen doen aensteken, dat de Aenleyder daer over gevat en opgehangen was, sonder evenwel, uyt vreese voor des Volcks muytery iets te melden, dat men hem, niet soo seer uyt gunst tegen sijn Persoon, of uyt liefde tot de Staet van Polen, als om hem, uyt het Fransche Rijck en Hof quijt te zijn, socht voort te setten, dat hy de Fransche Oorloghs-tucht gewoon, noch in die van de Polen een Leerkindt, als die op een geheel andere wijse gevoert wordt, stond te sullen zijn, dat sijnen aert t'eenemael een af-keer van vrede hadde, sonder dat hy evenwel tot Oorlogen seer bequaem zy, dat indien men hem tot Koningh verkoor, het sou zijn, *bonum militem perdidistis, malum Regem creastis*; ghy hebt een goet Soldaet bedorven, en een quaedt Koningh verkoren: dat voorts *spes crescentis Juli*, de hoop van den Soon van ghesevde Prins, den Hartogh van Anguien, den Polen niet moest bedriegen, zijnde sijnen Vader in sijn ghebreken, maer geensins in sijne deughden gelijck; vol van ydele roem, en door sijn laetdunckentheydt, het Hof selfs seer hatelijck; en dat men te vresen had, dat hy door het erf-quaedt van sijn Moeder, mede wel tot sotternye mocht komen te vervallen.

Wie die gene nu magh zijn, *Tros Rutulusve, Davus an OEdipus*, *albus an ater*, is onbekent; maer niet dese, die in de openbare vergaderinge tot Warsauw derfde seggen, *non esse cum Deo qui favet*

favet Condæo, dat hy niet van Godt was, die Condé begunstighde, en dese waren selfs niet genoegh, om de roem van desen moedigen Prins onder de voet te werpen. In tegendeel warender die in sijn voordeel dersden schrijven, dat Condé treffelijck in den Oorlogh, en door sijn kloeckmoedigheydt, en andere voortreffelijcke gaven, tot de Scepter en de Poolsche saken te bestieren bequaem was, voornamentlijck om de Oorloghs-macht in goeden standt en ordere te stellen; maer sijn Fransche Medegesellen staken de Polen op den borst, welckers menighte van een bekende ongebondenheydt, wreedtheydt en trotsheydt, weder op een nieuw het Poolsche Hof stonden te overstroomen, die vierige en driftige geesten, en die maximen van Vranckrijck waren niet na den aert der Polen, noch na de gedaente der Poolsche Regeeringe.

Voordeelen van Condé.

De Polen stemmigh en bysondere Vrienden van welstant en welpassentheydt, souden sich tot deselve niet wel konnen voegen; noch verdragen dat hun dappere daden den Franschen wierden toegeschreven. Mielitzki eertijdts een voortreffelijck Velt-heer, had in het Socolensische belegh een Hongerschen Stalmeester verworpen, om dat de Koningh Stephanus de dapperheydt van sijne Hongaren al te hoogh roemde. Men wist in het gemeen van het seggen, van een Frans-man te spreken, die het Hof van Polen volghde, dat de Polen dapper en kloeckmoedigh genoegh waren, alsse een Frans-man tot hun Overste hadden. Het stondt te verwachten, dat de stoutheyt der Franschen in te schrijven, wat hen in de gedachten schiet, het Rijck van Polen onder de Leen-goederen van Vranckrijck souden stellen, en dat die van de Sorbonne, het selve souden beomschrijven en definieren,

ren, de Parlamenten ſtaende houden, en vaſt ſtellen, daer door de Regeeringe van den Koningh Hendrick, en den Prins van Condé, indien het die te beurt viel, of door den Hartogh van Nieuwburgh, de alderchriſtelijckſte Majeſteyt, tot de Poolſche verkieſinge macht hadde. Men las tot Parijs een Frans geſchrift: *Recherſes des droit de la Courone de France* ghenaemt, daer niet alleen op Polen, maer oock alle andere Rijcken, belacchelijcke Rechten, in voorgheſtelt worden, met welcke dingen ſoo veel echter wordt te wege gebracht, dat de Franſche hooghmoedt, te driftigh om alles ten nauwſten te onderſoecken, ſoodanige leuren te lichtelijck geloof geeft, en daer door ſich ſelven te onverdraeghlijcker maeckt.

M. G. Monſr. Monfrere, de Franſchen hebben u den koeck niet wel ghebotert, dat ghy ſoo tegens hen in leght.

Merc. Ick hoop immers Monfrere, dat gy wel onderſcheyt kondt maken, wie hier de Seghsman van is, en oordeelen dat ick dit alleenigh by-brengh, als iets het geen by de Polen, omtrent hunne Verkieſinge in achtingh ghenomen wordt.

Paſq. Laet ons ſlechts voort-gaen, onſe Broeder de Galand, heeft daer ongelijck in, het is ſeker genoegh dat de Franſchen ghewoon zijn, hunne Koningen tot Goden te maken, en geen gevoelen als van ſich ſelven, en hun Rijck te hebben, als of de Franſche Kroon geſtelt was, om over alle andere te heerſchen, ghelijckſe trouwens oock met'er daedt ghenoeghſaem betoonen. Maer laet Mercurius voortvaren, indien het hem gelieft, deſe dingen zijn alſoo verwerpelijck niet, en geven al veel licht in de ſaken van Europa.

Merc. Sy

Merc. Sy achten voorts, dat al de geſchillen, vyanden en oorlogen die Vranckrijck hadde, Polen mede aen-genayt ſoude worden, daer Condé door heymelijcke contracten en openbare weldaden, (waer onder die van deſe Erweelingh en bevorderingh tot de Kroon, geen van de minſte ſoude zijn) al het beſluyt, indien niet het bevel van Vranckrijck ſou ontfangen, en de Louvre den Raedt-kamer van Warſau de Wet ſou komen te ſtellen.

Condé vorders was getrouwt, en ſulcks was niet na de wil en ſin der Polen, ſoo toen, als nu, dewijl ſy toen het ooge op een ongehouwelijckt Jongelingh, die door een nieuw Houwelijck, een gunſtigh huys en volck voor de Poolſche Staet, ſou mogen opdoen, en ſijn Rijck daer door verſtercken, en oock nu ten aenſien van de belangen van de Koninginne; hadden, gelijk altoos oock de Voor-ouderen ongetrouwde Vorſten, tot Koningen hadden geſocht te verkieſen, ghelijck aen Henricus, Stephen Battory, en Sigiſmundus te ſien was.

Dat Condé veel vrienden in Polen ſou hebben, was dit waer, dat ſy hem ſoo gunſtigh niet, als hy wel meende, maer eerder ſeer bitter tegen hem, en die van ſijnen aenhangh gemoedight waren. Condé door ſcherpe woorden van ſommige ghequetſt en aengetaſt, heeft het ſelve in Marmer geſchreven, en ſtondt ſulcks niet ſeer lichtelijck te vergeten, en om deſe ſelve oorſaeck mistrouwen en haten ſy hem, volgens het oude en bekende ſpreeckwoordt, *proprium humani ingenii eſſe, odiſſe quem læſeris*, dat het den Menſchen eygen is te haten, die ghy misdaen hebt.

Maer de alderchriſtelijckſte Koningh, heeft na dat hy door het Berlijnſche Contract, afſtant van de voortſettinge en gunſt van Condé,

by Keur-brandenburgh ghedaen hadde, al sijn bevlijtinge en drift, tot den Hartogh van Nieuburgh ghekeert. Wat voordeel sou Polen dan van desen Koningh konnen toe komen, indien de Catholijcke Majesteyt, de handt sijn geluck en verkiesinge soude willen onttrecken? Hy sal geen gelt voor niet geven, en door die vrywillige plicht tegens Condé, souden sy den Koning van Vranckrijck niet verbinden, alleen de afgunst, het misvertrouwen, selfs oock de vyandtschap, der naburige Princen, des Keysers, des Koninghs van Sweden, en des Keurvorsten van Brandenburgh, sou hunne winst, voordeel en Voorlandt zijn. Het ware te wel bekent, hoe bekommert de Keyser en Keur-brandenburgh over dese gunst van ons Hof, en de ghenegentheydt der Ingesetenen geweest zijn, en met wat poginge, driften, en gelt sy het werck der verkiesinge van Condé, nu tot sijn vereyschten top by na gebracht, door middel van hunne Bedienaren, d'Isola en Overbeeck hebben om verre geworpen.

Sweden selver, hoe seer oock aen Vranckrijck verbonden, konde met geen goede oogen, desen aenwas van de Fransche macht, en Condé in sijn naburige Throon sien, en de Keyser achte het minder verlies, soo veel Millioenen quijt te zijn, als Condé of sijnen Soon, tusschen Opolia en Ratibor, te dulden.

M. G. Is dat eyndelijck daer mede gedaen?

Merc. Wel ja, de Prins van Condé aengaende, my dunckt dat dit u niet seer liefijck in de ooren klinckt.

M. G. Klincken of niet, ghy seght, of sy Polen seggen daer alle dingen, die soo heel veel met den aert der Franschen niet quadreren, en over-een-komen, ick wil wel belijden, dat wy

al

al een weynigh trots zijn; maer wie heeft veel over onse wreedtheydt te klagen gehadt?

Pasq. Laet u dat soo vreemt niet voorkomen Confrere, sy hebben die loflijcke Reputatie, by de Italianen, en die sullen die van hen houden, soo lang'er boecken zijn, die hunnen handel in het Rijck van Napels en Sicilia schrijven, daerse trouwens oock met die selve munt betaelt zijn, dewijlse al op eenen avondt, ghelijck de Siciliaensche Vesper wel bekent is, capot zijn gemaeckt.

M. G. Was dat dan oock geen wreedtheydt van de Sicilianen?

Pasq. Het was een gerechtige wraeck, tegen die geene, die hen soo jammerlijck mishandelden.

Merc. Dat was in der daedt wreedtheydt, het geen my tot Parijs op die Koninckliјcke Bruyloft, en by ghevolgh in andere Steden, op soo veel onschuldige en onnosele Burgeren, en eygen Ingeseten gepleeght heeft.

M. G. Dat was een stuck, dat de Godts-dienst raeckte.

Pasq. Soo staet het oock aen het Roomsche Hof te boeck, en het geheele treflijcke werck, in het Paleys van het Vaticano seer heerlijck ter eeuwiger gedachtenis af-gemaelt.

Merc. Sy behoorden der Franschen treflijcke daden in Hollandt, onder het beleydt van den sonder barmhertigheydt gebooren Luxenburgh gepleeght, daer by ghevoeght te hebben, dan had dat werck sijn volkomen leden gehadt, daer in der daedt dingen gepleeght zijn, die het hayr te berge doen rijsen, aen diese hoort. Laet ons daer soo veel niet van ophalen, het werck is veel te wel bekent, en om rondt te gaen, men houdt nu door geheel Christenrijck, de Fran-

schen al voor een Volck, *sans Pitié, & sans Foy.*

M. G. Ick wilde daer wel wat beter van hooren.

Merc. Dat sal u ghebeuren, geeft my slechts een weynigh tijdts.

M. G. Ghy hebt ons al meer dingen belooft, maer ick vreese, dat het eene, met het ander in de loop blijven sal.

Merc Hoe het met die andere dingen gaen sal, staet de tijdt te leeren, maer van den oprechten en vromen handel der Franschen, en van hun ongegronde rechten en prætentien, diese op de geheele Wereldt maken, en voornamentlijck op Hoogh-en-Nederduytslandt, verhoop ick u evenwel, hier na wat te seggen, soo veel de tijdt en mijn kleyne kennisse toedragen wil, wanneer ick met dese Prætendanten van de Poolsche Kroon sal gedaen hebben.

Pasq. En als ghy met my oock een eytje sult geschilt hebben, en een seecker Lief hebber sult beantwoort hebben.

Merc. Wat Liefhebber, en wat beantwoorden, Broeder Pasquijn?

Pasq. Sulck een als u reverentie, en uwen Schrijver van den Bos, geen kleyntje te slingeren valt, en u beyden Mercurius en Mercurialist, soo heerlijck roskamt, dat het sta seyt. Gy leght al en praet, en schrijft en wrijft, en denkt niet dat'er al meer gauwe Luyden in de Wereldt zijn. Basta, ghy sult genoegh te kauwen hebben, gaet slechs voort, met het geene ghy aenghevangen hebt, ick sal u daer na niet verlegen laten.

Merc. Maer hoe komt ghy daer aen?

Pasq. Vraeght dat eens, ghelijck of mijn Jurisdictie, de geheele Wereldt niet over gingh. Maeckt gy maer een eynde van dese saeck, en

daer

daer na sullen wy malkander eens leeren, wat een harck is.

M. G. Ick verlangh daer mede na, maer eerst moet ick eens hooren, wat speculatien op den Prins van Lotharingen vallen.

Merc. Carolus Hyacinthus, Prins van Lotharingen, is vry en ledigh van alle Buytenlandtsche Bevorderaers, voor tegenwoordigh van alle middelen niet te groot, maer wordt gelooft alleenigh door sijnen Oom, den Hartogh van Lotharingen, door het aentellen van eenige Millioenen, onderstut en gheholpen te sullen worden. Voordeelen van den Prins van Lotharingen.

Op dese Vorsten, vallen dese bedenckingen, niemant van al de Candidaten en Prætendanten, had sulck een gevoelen by de Polen, van oprechtigheydt en suyverheydt in het Roomsche geloof, als wiens leere noyt door eenige nieuwigheden besoedelt of besmet is geweest. Sijn huys was seer oudt en Koninckklijck, en telde haer af-komst van over duysent jaren, selfs by de Polen worden de heylige Oorlogen der Lotharinghsche Vorsten, in hun talen en veersen gesongen. Carel toonde oock, niet om daer door sijn eysch op de Poolsche Kroon te maken, maer tot sijn eer en bewijs van sijn Liefde tot het Poolsche Volck, van sijns Moeders zijde, van Jagello gesproten te zijn. Want Anna de Dochter van Uladislaus Jagiellonicus, Coningh van Hongarien en Bohemen, Nichte van den Koningh Sigismundus de eerste, of sijns Broeders Dochter, heeft by Ferdinandus de Eerste, Keyser, uyt het huys van Oostenrijck een Dochter gebaert, dese de Huysvrouwe van Wilhem Hartogh van Mantua, heeft Vincentio Mantuano nagelaten, dese heeft een Dochter Margariet genoemt, geteelt, dewelcke met Bedenckingen.

Hendrick, Hartogh van Lotharingen getrouwt geweest, en Claudia den Moeder van desen Carel Hyacinth geteelt heeft. De Vaudemontii (het gheen sommige hem in verminderingen hebben willen tegen werpen) of Princen van Vaudemont, zijn de selve met de Lotharingers, en een tack van een heerschende Stam. Het ware oock een gewoonte onder de Hartogen van Lotharingen, de Eerst-geboorenen van hun kinderen, Hartogh van Bar, en de tweede van Vaudemont te noemen. Nu voor het laetste, de twee Broeders Carel de Oom, en Franciscus de Vader van desen Vorst, hebben de twee laetste Susters getrouwt, den welcken het erf-deel van Lotharingen behoorde, hadden hun huysen en familien vereenight, en het gantsche Hartoghdom, met Erf-recht, als eenige Erfgenaem, desen Carel Hyacinth erweelt.

Gelijck dan nu de tijden zijn, slibberigh door vermoeden, en seer licht af, of toe te trecken, scheender geen stercker beweegh-reden, tot sijn bevorderingh voor desen Prins te zijn, als van alle Buytenlandtsche Bevorderaers, sich ontbloot te vinden, daer door vonden de Polen gelegentheyt, en een ruym en open Veldt, om aen de geheele Wereldt te toonen, hoe gaerne sy vry en ongebonden, uyt eygen bewegingh, en allen ter achtinge van de deught, een Koningh voor Polen verkiesen, en de andere te kennen gheven, hoe af-keerigh sy, van alle vreemde aenmaningen en bevorderingen zijn, en volkomentlijck die geene, die aldus hun bevorderinge soecken, uyt-sluyten.

Soodanigen Koningh, uyt eygen beweginge der Polen verkoren, en een Werck-meester van sijn eygen geluck zijnde, sou weten en bekennen, dat hy de deught en de Mannen alles

verschuldight zy, en aen geen Keyser, Koning of Vorst iets verschuldight te zijn; en dat hy niet de verdeelde, maer volkomen genegentheydt van sijn Volck besit; dat hy voorts de onsterflijckheydt van sijn naem op de ghemeene welstandt, en sijn treflijcke daden hebbe te bouwen, en sijn oogh in het bysonder op geen eygen of vreemdt nut te slaen, dat hy by tijdts hebbe te overwegen, dat daer sijn Vaderlandt, daer sijne Huys-goden en Stoel sijns levens is; dat sijne hoope sich nergens heen hebbe te strecken, maer hier in het middelpunt van haer bewegingen is; dat het hem te minder dienstigh zy, met Vreemdelingen het Hof te vullen, en soo onbetamelijck als ongelegen, de middelen en rijckdommen van Polen, naer buyten te vervoeren, dat eyndelijck alles wat door den Oorlogh verkregen wordt, nu voor een algemeen Vaderlandt, soo wel voor hem als sijn Burgeren, soo wel voor sijne Burgeren, als voor hem verkregen wordt.

Dese Prins was een Man van ses-en-twintigh jaren, in de volle kracht van sijn ouderdom, en sou daer over wel haest de Poolsche Wet konnen leeren, de zeden van het Volck indrinken, en gevestight konnen worden, door het bywoonen der Rijcks-dagen en Rechts-plegingen, gheoeffent door het voeren der Oorlogen, en door het uyt-staen van verscheydene wisselvalligheden van geluck en ongeluck, tot den top van ondervindinge konnen ghebracht worden. Vorders nemende een Gemalinne, uyt het huys van Moscovien, of (het geen nu treflijck plaets heeft) uyt het Huys van Oostenrijck, sou sijn Koninckclijcke Stam seer konnen bevestigen, en alsoo allen na yver van de Huysen van Oostenrijck, en Vranckrijck (hoewel omtrent

dit laetste voor tegenwoordigh wel andere ghedachten plaets souden grijpen) ontgaen. Hy soude de Polen in geen factien, (maer tegenwoordigh wel in een Oorlogh) Guarantien, verseke-ringen, of andere diergelijcke verbintenissen en banden inwickelen, aen welcke swarigheydt de Duytsche Vorsten vast, en derhalven sich selven nauwelijcks machtigh waren. Met de Nageburen, sou hy noch over gunst, noch haet, (ten ware met Vranckrijck) iets te schiften of te schaffen hebben: Eyndelijck, door een Jongh en fris Koningh, sou de Poolsche Arent weder nieuwe Vederen krijgen, en het seggen van Keyser Carel de Vijfde. *Juvenum esse fortunam*, dat de Luck-godinne een Vrouw is, die de Jongelingen bemint, gelijckse alle doen, bewaerheydt werden.

Dese Vorst, hadde nu onlanghs in den Hongarischen Oorlogh, teghen den Turck groote eer behaelt, daer hy sijn groote moedigheydt in het aentasten, en beleydt in het af-keeren van den Vyandt ghetoont hadde, en die het gesien hebben, ghetuyghden, dat hy op eenen dagh al verscheyde aenstooten gheleden en gegeven hadde. Door dese brave beginselen, had hy verdient, naer Nederlandt tegens de Franschen, als Generael over des Keysers Hulp-troepen geordonneert te worden. Men achte het geensins, sijn verminderingh een Overste van den Keyser geweest te zijn, niet meer, als men in den Koningh Johannes Casimyr gedaen hadde, die onder den Koningh Uladislaus, teghen den Muscoviteren, onder de Grave Gallas tegen de Sweden, en als Overste mede van den Keyser gedient had. In tegendeel was dat waerachtigh, *parere didicit, recte imperabit*, hy heeft wel leeren gehoorsamen, hy sal oock wel konnen gebieden,

bieden, of *militem sustinuit ducem implebit*, hy heeft een goet Soldaet geweest, hy sal een volmaeckt Overste uyt maken.

Van moedt, ziel en lichaem besit hy treflijcke gaven, sijn verstandt was de Heerschappy waerdigh, en sijn oordeel, wijsheydt, oprechtigheydt, beleeftheydt, mildtheydt, liefde tot sijn Onderdanen en Krijgs-lieden, en wat andere gaven meer de Regeerders moghen betamen, en tot het bestieren van een vry en Oorloghs-volck vereyscht worden, vervulden in hem de grootste mate, en behaelden den hooghsten top van eer en roem. Men wilde evenwel, dat d'een of den anderen Muggesifter, hem sijn kaerte-speelen, en gemeenschap met het Vrouwen-ghetimmer te Weenen, te last sou hebben gelegt. Seneca, maeckte van dese slagh van Menschen, *alienæ vitæ Censores, propriæ hostes & publicos pædagogos*, Aentekenaers en Schatters van eens anders leven, Vyanden van hun eygen, en Stadt of 's Landts Schoolmeesters; dese van sijnent wege, noch de Polen, wilden een Vryer van de Poolsche Kroon, in sulck een nauwen Goudt-schael niet eens gewoogen hebben. Een Jongelingh mochte wel eenige vrydom hebben, en groote Heeren mocht men niet alles onthouden, en een Koningh mocht met eerlijcke vermaecklijckheden en wellusten, sijn ghemoedt wel ontlasten, hoewel niet ontbinden, of verslappen. Het ware des selfs doen, *aciem instruere & convivium parare*, een slagh-order te stellen, en een Gastery aen te richten, ghelijck eens Keysers seghs-woort was. *Aristippum omnis decuit color*, Aristippus paste alles wel. En van dien ouden en gestrengen Cato seyde men, dat hy openbaerlijck op de Marckt met den Bal gespeelt, en op een Gastmael gedanst, en wel ter

deegen een roes wech gehadt hadde, indien men Seneca en Horatius wilde gelooven, en dat dese hem daer in hadden gepresen Dat de Vorsten en de Koningen danssen en vrolijck zijn, is by den Franschen een eer, waeromme soude het by den Polen een schande zijn. Alleenigh was het hen somwijlen schande, datse het niet konden, gelijck men weet dat den braven Zamosci, die by den Hartogh van Longueville, tot Parijs ter maeltijdt, mede met de rest sijn voeten tot dansen setten wilde, maer dat hy, alsoo hy sich die Wetten weynigh verstondt, daer wat slechtjes af-quam, het geene de Fransche niet nalieten hem aen te wijsen, waer op Hilski Casteleyn van Gniesen, tegen een van de Heeren hadde geseght: Desen Heer uyt Helden geboren, en den Vorsten gelijck, sal u beter een Heyrleger aen voeren, en sijn beste sprongen tegens de Turken en Tartaren doen, waer op die selfde Fransche Heer, wijsende op den Prins van Condé, den Pool weder te ghemoet hadde gevoert, en dese Prins en Heldt, voert u een Heyrleger aen, heeft veertigh Steden gewonnen, en kan echter wel dansen. Men hadde derhalven niets quaedts of onbetamelijck van een vrolijck Vorst te vresen, die sijn tijden van ledigheydt en besigheydt wel verdeelen, en als hem de stant des Rijcks sulcks toe-liet, wel eens dansen of met de kaert speelen mocht.

Gesprek over het dansen van Zamosci.

Vorders al wat den Nieuwburger, omtrent de Kroon hindert, daer van was het tegendeel voor den Hartogh van Lotharingen, en dese dingen zijn dan seer licht en gemackelijck te begrijpen, die is een oudt, dese een Jonghman, die past beter in sijnen Stoel en Eet-kamer, dese op sijn Paerdt, en in het Veldt, die is met Vrouw en Kinderen beswaert; dese is vry en ongebonden,

die

die is in ſoo veel Stammen verdeelt: Deſe is de laetſte van ſijn huys, die is een Duytſer, deſe half tuſſchen een Fransman en Duytſer, die was Buytenlanders; en deſe het Volck ſelfs, van wegen ſijn verkieſinge verſchuldight. Die was in vreemde Verwantſchappen en verbonden ingewickelt, en derhalven hatelijck; deſe behoudt al ſijn gunſt binnen Polen, en was derhalven aen geen Kuypery vaſt. Die was verder van der handt, deſe dichter by gelegen, en derhalven met weynigh moeyten, naer Cracouw te brengen, alles met minder onkoſten en moeyten, van het gemeen.

Het gelt en de middelen aengaende, daer over bekommerden ſy ſich niet ſeer, invoegen by hem geen plaets hadde.

Protinus ad cenſum, de moribus ultima
fiet.
Quæſtio.

Men ſie de middelen eerſt in van voren aen,
Wat dat de zeden raeckt, dat ſal daer na wel
gaen.

Of gelijck men elders ſeght, op hem niet te paſſen hadde.

Ad ſonitum ſtrepitumque auri ſuffragia vertunt.

De klanck alleen van't gout, heeft hier de rechte klem,
En na de heldre galm, ſich matight onſen ſtem.

Men wil oock dat voor heen deſe Vorſt, den Coningh van Vranckrijck, hem omtrent de verkieſinge ſijn hulp aenbiedende, ſou geantwoordt hebben, dat hy niet begeerde te kopen, dat men behoorde te verdienen. Ondertuſſchen was deſe Vorſt ſoodanigh, als men roept van

gelt

gelt niet ontbloot; dewijl sijnen Oom Carel, daer seer wel van voorsien waer, en alreedts een merckelijck onderstandt, voor sijnen Neef aenboot, en wanneer dese Vorst, die nu alreedts by naer tseventigh jaren oudt is, quam te sterven, sou dat Hartoghdom op hem vervallen.

Wijders sijnen Oom Carel, sijn Bastaert Soon groote ghenegentheydt toedragende, sou geen gelt sparen, om des selfs welstant en begunstigingh van desen Vorst, te bevorderen.

Maer soo vorderlijck gingh het met de gunst voor desen Vorst, omtrent de verkiesingh niet toe, of hy hadde soo wel, als de Prins van Condé, sijn Verachters en Tegensprekers, dese seyden: *Dat de noch levende Hartogh van Lotharingen*, met de eenige Dochter (sonder dat'er eenig mannelijck oir overigh was) van Hartogh Hendrick, *het Hartoghdom van Lotharingen gekregen hadde.* Dit beantwoordense: Dat dese ter quader meninge, maer van een eenige Dochter spreeckt, daer Hartogh Hendrick, twee Dochters gehadt heeft. Nicolæa, de oudtste met Carel getrouwt en sonder Kinderen gestorven, en Claudia die de Huys-vrouw van François is geweest, uyt de welcke dese Vorst Carel gesprooten is; hier (seggense) heeft desen Staet-weger niet anders voor, als wijs te maken, dat of Carel sonder Moeder ter Wereldt gekomen is, of dat de Moeder selfs twijfelachtigh zijnde, de Soon derhalven sou in verachtinge, als een Vondelingh of Onderstekelingh gheraken. Voorts wierp men tegen: *De Oom van desen Vorst, Carel waer de wereldt niet anders als onder den tijtel van Graef van Vaudemont bekent.* Hier van is voorheen geseght, dat de Graven van Vaudemont, in rechte linie van de Hartogen van Lotharingen af-dalen van de Lotharingers, konde men,

Tegenwerpingen op den Vorst.

sonder

ſonder jemant te verongelijcken, ſeggen dat'er geen geſlacht, van al die geene, die tegenwoordigh of voor heen geregeert hebben, in lange Ry van heerſchen, een bloedtrechtige opvolginge, en adelijcke oudtheydt, dit Huys van Lotharingen overtreft; en om dit vorder te bewijſen, quam men tot de geſchiedenis, van den tocht naer het heylige Landt, onder Godfridus de Bullion, Hartogh van Lotharingen, brachtenſe de ghetuygenis van Lipſius voort, daer hy veel van des ſelfs moedigheydt, dapperheydt, heyligheydt en andere deughden weet te ſpreecken, als die een Heyr van 600000 Voetknechten, en 100000 Ruyteren gevoert, ten minſten vaerdigh gehadt, en weynigh minder daer heen gebracht had. Men werpt hem vorder tegen, *Dat de Coningh van Vranckrijck, hem van ſijn Hartoghdom berooft, en ſoo de hoop van deſen Vorſt verminckt heeft.* Hier op viel niet te antwoorden, als blijckelijck zijnde: Voorts, *Dat Vranckrijck, volgens de Saliſche Wet vaſt ſtelde, dat een Dochter van haer vaderlijck Erfdeel uytgeſloten was.* Hier op diende, dat Lotharingen met Vranckrijck noch deſe Saliſche Wet, niet te doen had, als een eygen-machtigh, opperhoofdigh, vry, en aen niemandt als aen Godt verbonden Hartoghdom was. *Hy hadde de beſcherminge van het Huys van Ooſtenrijck verſocht,* Dat dede hy met recht, als die ſulcks in de Sweedtſche en Franſche Oorlogen, by het Huys van Ooſtenrijck wel verdient hadde; *Hy hadde ſtaende het Houwelijck met ſijn eerſte Vrouw, ſich aen de Weduwe van Santa Cruz verbonden.* Die ſmet van den Oom raeckt den Neef niet, dit was een Vlecke, die een Perſoon alleen, en niet een geheel Huys onteeren konde. *De Paus had de Kinderen, die uyt dit Houwelijck voort-ge-*

komen

komen waren, onwettigh verklaert. Dit raeckt oock desen Vorst niet, en bleef evenwel en des te meer, de rechte en eenige Erfgenaem van het Hartoghdom: maer om dat te recht te verstaen, moet men weten; dat Nicolæa, de Huysvrouw van Hartogh Carel, in haer uyterste wille, haren Neef, of Susters Claudiæ eenigen Soon, tot haer Erfgenaem ghestelt heeft. Met dese uytgedruckte woorden: *Ick erkenne gheen Erfgenaem van mijn Staten, als mijnen Neef, Karel Prins van Lotharingen; maer nochtans, begeere ick, dat mijnen Man, het selve, geduyrende sijn leven, besitten sal.* Gelijk oock in een ander Instrument, de selve jonge Vorst verklaert wort: *Een onveranderlijcke Erfgenaem, al waer het schoon dat de Hartogh, uyt het volgende Houwelijck, met de geseyde Weduwe, mannelijcke Kinderen quam voort te teelen.* Men wierp vorders tegen: *De Hartogh hadde sijne Rijckdommen door rovery, knevelaryen, verdrucken van de Nederlanden en Landsaten verkregen, terwyl hy zelfs onder de Spaenschen diende.* Hier op bericht men, *raro simul & bonum Ducem & bonum Virum impleri.* Dat een goet sachtmoedigh Man, en een braef Veldtoverste heel selden te samen gingen, en waer gewichtigh, en gingh de menschlijckheyt te boven, onnosele onschuldt, in een Oorlogs-man te vinden, vorders indien hy sijn qualijck verkregene Rijckdommen, door sijn onvriendelijcke gevanckenisse in Nederlandt; sijn langh sitten in Spangien, en sijn leedtwesen heeft konnen boeten en vergelden, warense hem altoos niet te misgunnen, en hy hadse al duur genoeg gekocht. *Hy had tot Brussel, op een Ezel rijdende, sich selven tot een spot voor al de Burgeren en Ingesetenen ghemaeckt.* Dit oordeelde men, een lichte malligheyt te zijn, hoedanige beuselaryen, by

Selden onschult by Krijghslieden.

by groote Mannen, tot Romen, Parijs, Venetien, Weenen, voornamentlijck omtrent de vasten-avondt tijden, veel gepleeght wierden. Catonis tijden waren nu al voor by, *quo præsente fas non videbatur floralia agere*, In wiens by zijn, met het dartele Feest van Flora niet houden mocht

Maer dese Zeden-keurder, naer dat hy den Oom van desen Prins soodanigh gehavent heeft, komt tot den Vader van den selven, *Dat hy sich onder de beschermirge van den Roomschen Keyser begeven heeft.* Daer had hy uyt recht van verwantschap geen ongelijck in, *Hy hadde van den selven een eerlijck onderhoudt gekregen en genoten.* Het betaemde de Keyserlijcke Fortuyn, oock andere mededeelbaer te zijn, het hadde oock Johannes Casimyr hun voorigen Coningh niet gehindert, soldye van den Keyser Ferdinandus de Tweede te trecken, en door des selfs milde handt somwijlen onderstut te zijn. De Hartogh van Nieuwburgh, weygerde geen Pensioen of onderhoudt, sou dat dan oock schandelijck voor Polen zijn, indien hy tot Coningh verkoren wierdt. François heeft dese provisie van den Keyser als een vergeldingh, voor dat hy, terwijl sijn Broeder tegen de Sweden in de Wapenen was, hy uyt sijn Staten verdreven, in kommer heeft moeten leven. *Maer men leght het Huys van Lotharingen oock, dat bloedt vergieten in Vranckrijck, voornamentlijck de Paryssche Moort en andere grouwelen in Vranckrijck en elders gepleeght, als mede de Moort van den Koningh van Vranckryck Hendrick de Derde, te last.* Maer hoewel al dese grouwelstucken, de wortelen van het quaedt, dat zedert het Huys van Lotharingen over gekomen is, wel te noemen zijn, soo wordt van de Roomschgesinde Polen, dat

werck

werck noch voor een yver ſtuck gerekent, en daer op vorder gheantwoordt, ſulcks voornamentlijck een werck der Guiſianen gheweeſt te zijn, hoewel loochenden ſy niet de ſelve uyt die eygene Stam waren, maer die van den Palts waren wederom d'oorſaeck van die voorgaende Bohemiſche Oorlogen, overvallen, invallen van Polen, en lichtelijck voor een goet ghedeelte, die van de teghenwoordige beweegingen in Duytſlandt.

De Prins van Lotharingen, verſtondt de Poolſche Tael niet, Maer daer was hy beſigh mede, om die te leeren, Nieuwburgh was daer alſoo rouw in, als hy, *Hy had maer het gebiedt over een Regiment ghehadt, en pas in een tocht tegen den Turck ſijn moedt getoont, waer ſou hem die Oorlogskunde van daen komen.* Hier op diende: het hinderde niet, dat yemandt van kleyne beginſelen opquam, en langhs den trap van eer, en niet die van gunſt ſocht op te klimmen. Voorts was het geen kleyne en geringe ſaeck, teghen den Turck geoorloght te hebben, hier diende het voorbeeldt van Uladiſlaus, die tot de grondtregelen van de krijghs-tucht, over ghenoegh aen dien braven tocht tegen den Turck by Chocim had, daer hy ſoo loflijck de Palm verdiende.

Ac ſe quid poſſet devicto in Thrace probavit.

En daer ghetoont heeft, wat hy konde doen: Men hadde noch ſoo veel proeven van den Vorſt van Nieuwburgh niet geſien.

Quem nulles aluit Bellona trophæis,
Ac neque ſub Galea Mavortia canuit ætas.

Die noyt van Zegenprael, den Roem ten Hemel joegh,
En op ſijn grauwe Kruyn, het yſre Helmet droegh.

Ten

Ten waer in Carousels en Tournoyen, daer hy in sijn jonckheydt al wel mede wist om te gaen; maer die roem was uyt *fuimus Troes*, het was nu

Ille ego qui quondam, &c.

Dat dus mijn tijdt verloopt, is my ten minsten leet,
Voor desen was ick iets, nu ben ick niet een beet.

Voor het laetste: *De Vrienden en Verwanten van Lotharingen, souden het Rijck op eeten.* Dit acht men ydel, alsoo hy een eenige Soon, en de laetste van sijn huys was, al de aenwas van sijn gheslacht, bestondt in het geluck van een Houwelijck, en derhalven konde de Polen,

Hinc formare viros Regesque imponere genti.

Hier Mannen en Overhoofden van hebben te hoopen, maer dit was het besluyt van de saeck, dat men geen speculatie of ghenegentheyt op eenige Fransche Schepselen of Verwanten had, dewijl het vast stondt: *Galliam solo de Republica bene merendi specie libertati electionis inhiare*, dat Vranckrijck alleen onder de schijn van Polen wel te willen, hun vrye verkiesinge geweldt socht aen te doen, en dat daerom dese Koningh met Condé, als met gheweldt, en Nieuwburgh door Tractaten en onderhandelingen te willen indringen, beyde die Vorsten meer schade als voordeel had ghedaen. Maer hier, ontbreeckt nu noch het geen van een Ingeseten een Piasto, gelijckse deselve noemen, te seggen zy.

Van een Piasto.

Men merckte terstont een soodanige aen, als

een eygen Moeder, die haer eygen Kindt in haer armen draeght, bracht het Voorbeeldt van Moysis uyt den Bijbel by, en daer de Opperste seght: *Non poteris alterius gentis hominem facere Regem, qui non sit frater tuus*, Ghy kondt geen Coningh, uyt andere Volckeren, die uwen Broeder niet zy, over u stellen. De Voorbeelden der Beesten, der Vogelen, en Bloedeloossen, die van huns ghelijcken bestiert wierden, was hier toe een krachtigh bewijs, het ware een jammerlijcke standt voor Polen, altoos onder het ghebiedt van Vreemden te sullen moeten duycken, selden hun eygen Inboorlingen voor Coningh te erkennen, en alsoo, *Invidere capiti Diadema suo*, gelijck men sagh dat alle Volckeren Coningen, uyt hun eygen Landaert maken. Soo langh als Roma dienstbaer en kindts was, namse sonder onderscheyt Coningen uyt de Vreemdelingen, maer als de Tarquinien de laetste der vreemde Coningen verdreven waren, vertrouwde sy haer staets-bondelen en bijlen aen niemandt, als aen haer eygene Burgeren en Ingesetenen. Het was de grondt van de vryheydt van Inboorlingen beheerscht te werden.

De Rijcken der Meden, Persen en Grieken hadden hun eygen Coningen gehadt: Over het Roomsche Keyser-rijck, volghens de gulden Bulle, magh niemandt als Duytsers gestelt worden, *Ne decus Coronæ ad exteros transferatur*, Op dat de waerdigheyt van de Keyserlijcke Kroon, niet kome vervreemt te werden. Vranckrijck sluyt oock, door hare Salische Wet, alle Vreemdelingen uyt haren Throon (hoewel sich de Engelschen daer voor heen met de Wapenen ingedraeyt hebben) en met desen schildt is het, dat sy alle vreemde staet-sucht en natrachtinge op hare Heerschappyen krachtelijck af-keert en af-set.

af-set. De Portugeesen begeeren oock oock na hun oude instellingen, niet dat hun Rijck buyten Portugael gae, want veel Roma selfs begeerde nu geen Ultra-montanen over Bergelingen, of die buyten Italien te huys behooren, tot hunnen Paus.

Het waren Piasti gheweest, die de eerste Kerck gestelt, en de Bisdommen, Abdyen, en de geheele kerckelijcke Regeeringe, die door de roem van hunne dapperheydt, de gheheele wereldt vervult, soo veel zegepralen aen de Tyra Borysthenes, de Elve, de Sala, en de Baltische Zee opgerecht hebben, en Piasto ghebo-ren, uyt en als gevoedt in den Schoot van het Vaderlandt, sou het selve als een recht Quekelingh, beminnen, en kennisse hebbende van de Poolsche oprechtigheydt, sijn gantsche vertrouwen daer op stellen. Een vry woordt dat selfs een ghemeen Persoon voor de Staet voortbrenght, sou de Vorst selfs, niet ten arghsten opnemen; hy sou heerschen als een, die reden van sijn doen aen de Wetten te gheven heeft, hy sou sich niet vergrammen teghen de Staets-bedienaren, wanneerse op het nauw onderhouden der Wetten stip blijven staen, noch over de vryheydt der Raden, noch over dat *Tribunale intercedo*, maer alle wijse en goede Vermaenders geerne verdragen. Een Man van Mannen verkoosen, sou Mannen en deugden onderscheyden, de eygene en aengheborene waerdigheden van een yeder, sou hy wel achten, en die valsche en uytheemsche eertijtelen laten varen; hy sou gheen Buytenlandtsche of vreemde zeden invoeren, in geen Buytenlandtsche factien en zijdigheden ingewickelt, en aen niemant buyten, ten oorsaeck van sijn bevorderinge dienstbaer zijn. De Staet sal door hem,

met geen vreemdt gedrocht, noch sijn Hof met Buytenlandtsche Pannelickers en Welpen ghevult worden; noch dese, dewelcke onder schijn van in uytheemsche Talen en Brieven te dienen, sich selven in de Koninckliicke Kamer weten in te dringen.

Maer dese Piasto van kleyne middelen zijnde, sou weynigh voordeel en nut door sijn staet, de ghemeene saecken konnen toebrengen, te meer dewijl seecker is, dat de Poolsche Grooten, door hun overdadige pracht, geen minder sorge schijnen te hebben, als om rijck te werden. Hendrick de Derde, bracht oock ghenoeghsaem niet by, echter moeste hunne Kroon niet t'eenemael voor gout te koop ghestelt worden, te minder sou sich desen Piasto op sijn gelt te roemen hebben, en de Kroon die hem vrywilligh toevertrouwt, en van hem niet gekocht was, te meerder achten.

Maer, ey lieve! Wat hadde oyt de Staet van Polen, van al de voorgaende Contracten, Pacten, voorwaerden en bedingen te bedt ghehadt? Wanneer was doch die Staet door vreemde middelen verrijckt? Of wat Coningh had, als hy gekroont was, vervult dat hy belooft hadde? In tegendeel had de Thesaurier en Schatmeester van het Rijck, met den vollen buydel, de Coningen Henricus, Stephanus, en Sigismundus, op de Rijcks-grensen moeten ontmoeten, en hunne reyse, inganck en krooninge, uyt de ghemeene middelen moeten bekostigen.

Van een Piasto, of Inboorlingh heeft men sekerder trouwe, seeckerder en blijvende Rijckdommen te verwachten, al brenght hy niet seer veel in, het sal daer ten minsten in blijven, dat'er in is; en het geen daer in geweest is, sou door geen kostelijcke Ghesantschappen, heerlijcke intreden,

intreden, pracht van de Grooten, en na 's Lands gebruyck, ſtrijdt om yeder op het koſtelijckſte voor den dagh te komen, en ſijn genegentheyt aen den nieuwen Coningh te toonen, uytgeput worden.

En in der daedt Polen was ſoo behoeftigh, noch benodight naer andere en vreemde middelen, dat hy ſich met haer eygen niet overvloedigh genoegh ſou konnen behelpen. Caſimirus, voor heen de groote genoemt, hadde, wanneer de Staet noch in lange, door den aenwas van Littau, Maſou, en Pruyſſen, ſoo machtigh niet was, honderden van Steden, Sloten en Kercken, met muyren voorſien, ghelijck hy Polen van hout gevonden, en van ſteen gelaten hadde, daer-en-boven op een tijdt den Keyſer, vijf Coningen,en menighte van andere Vorſten, op de Bruyloft van ſijn Nichte, twintigh dagen na malkander tot Cracou onthalen, en op hun vertreck, Koninckl ijck tot op de Grenſen begeleyden konnen, latende noch na ſijn doodt een groote ſchat en rijckdom nae. De oorſaeck was kenbaer, Polen was ſijn middelpunt, daer ſijn Neſt, ſijn Huys, ſijn Hart, ſijn Schat.

De vreemde Coningen, die Polen oyt ghehadt heeft, Uladiſlaus uyt Bohemen, Ludovicus uyt Hongaryen, Henricus uyt Vranckrijck, Stephanus uyt Tranſijlvanie of Sevenbergen, waren alle beklaeghlijck voor het Rijck geweeſt. Jagello en Sigiſmundus de Darde, als zijnde uyt hun geſlacht, teldenſe geerne onder hun eygen Inboorlingen.

Door de oude en nieuwe Poolſche Wetten was beſtelt, dat Vreemdelingen tot geen Ampten en weerdigheden ſouden toegelaten worden, noch eenige Landt-vooghdyſchappen bedienen, het ware dan te meerder billijck ſijn gantſche

ſtaet, goet en bloedt, den Hollanders niet toe te vertrouwen, en eer een Vorſt van ons eygen, als uytlandtſche zeden en bloedt te verdragen, kan een Vreemdelingh die in Vaderlandt, Zeden, Tael, inſettingen en driften van hen verſcheyden was, hen meerder beſorgen, als een Ingeboren, die al deſe dingen met hen gemeen hadde, ſoo een ſou over hen, gelijck een Vader over ſijne Kinderen, een ſulck een, als een Heer over ſijne Slaven gebieden.

Een uytlandigh Vorſt, noch rouw in de kenniſſe van de Poolſche ſaken zijnde, ſou terſtont de Cancelier, Onder-cancelier en Bedienaers van de Staet in den arm ſoecken te nemen, en onder hun gheſagh en raedt de Staets-ſaken verhandelen. Hier uyt ſou den afgunſt, ſtaet-ſucht onder de ſtaetsgelijcke, twiſt en tweedracht, al verderffelijcke peſten voor den Staet ontſtaen, of in tegendeel ſoude hy, geleert op een andere en vreemde wijſe te heerſchen, alles na ſijn eygen hooft willen beſtieren: waer uyt dan klachten, morren, gevaer van verval ſouden komen te ontſtaen; waer by dan noch quam, dat het geen men ſich ſelven ſeer groot verbeeldt heeft, ſomwijlen wel ſeer ſlecht uytvalt, *Ut majora creduntur de abſentibus*; daer men omtrent ſijn Inlanders, die men behandelt en bewandelt heeft, geen noodt van had.

Het verkieſen van een Buytenlander, moet nootſaeckelijck de andere Vorſten, die in de verkieſinge voor by gegaen zijn, tot ſpijt, haet en wraeck verwecken, (gelijck men tegenwoordigh van den Koningh van Vranckrijck ſiet, die verklaert dat Condé tegenwoordigh niet na de Kroon ſtaet, dat hy hem oock niet miſſen kan; maer, indien de Polen evenwel yemandt verkieſen, die hem tegen de borſt mocht zijn, dat hy

ſich

ſich evenwel daer ghevoelijck over toonen ſal) maer alleen het verkieſen van een Piaſto,nemen alle jalouſy en misnoegen der Buyten-vorſten wech, dewijl niemandt gehouden is, buyten te ſoecken, dat hy binnens-huys heeft, en voorts de gemeene verwerpinge, geen uytſonderingh van misnoegen kan veroorſaken, ten waer men al voor heen, een vry Volck aen banden wilde leggen.

Vorders, wie daer oock van deſe vreemde Vorſten mocht verkoren worden, ſou deſe verkieſinge meeſt het werck van de Grooten zijn, die ſelden hunne toeſtemminge voor niet wech gheven, maer door hoope, verdragh, eygen nut en menighmael geheyme inſichten gedreven worden: Maer het verkieſen van een Piaſto, ſou recht en waerlijck het werck van den Adel zijn, door gheen byſonder nut, of hoop, of verdragh gedreven of aengemaent.

De vryheyt is by den Polen altoos een waerdige naem gheweeſt, en die vreeſde men dat, onder een vreemde Heerſchappy, achterdeel lijden ſou, ghelijck de vrye ſtemminge gheen kleyn verval ſtondt te lijden, daer men ſijn goetvinden inbrenght, voor een Vorſt die de ſelve niet als door een ander verſtaen kan, waer door de eygene woorden, niet ſelden of verbaſtert, of verdraeyt konnen worden, immers van hun natuyrlijcke *Emphalis* of nadruck moeten verkieſen, ghelijck het water door gooten geleydt, altoos eenigh ſlijm of vuyl met ſich ſleept, en van de natuyrlijcke klaerheydt altoos verlieſt. Men hadde oock levende Voorbeelden, dat een looſen Hovelingh, die geheyme Taelman van de Koninginne Ludovica of Loiſe, door konſtige verdrayingh van woorden, haer een heel anderen indruck gaf, als de Voorſtelder

 haer

haer wilde gegeven hebben, en in der daedt, het maeckt weynigh liefde, en lichtelijck af-keer niet te verstaen, niet verstaen te worden, en door eens anders ooren te hooren, hoedanigh sou die Raetsplegingen, Landtsdagen en Rechts-handelingen in sijn werck gaen, wat dwalingen in woorden, qualijck verstaen. En somwijlen (ghelijck het yeder niet even vast heeft) qualijck gesproken, en voort wat gehackel by die geene, die daer niet wel mede weten door te komen, altoos een algemeene duysterheydt, en seker verlies van de achtbaerheydt der stemmingen, waren daer te verwachten.

Maer de gelijckheydt onder de Polen, konde qualijck plaets voor de Majesteyt vinden, en hoe sou een Edelman tot de Kroon verkoren, de rest, soo verre konnen brengen, datse hem, diese voor heenen als hunnes gelijcken of minder ghekent hebben, nu als hun Koningh en Overhooft souden als aenbidden. Waerlijck groote Keysers, Coningen en Vorsten, zijn voor heen niet selden uyt het midden van hunne Medegenoten gekooren, en hebben door hunne daden sich selven onsachelijck genoegh gemaeckt, de Grootvorst van Moscovien, Ivan Wasilovitz hadde Stephanus Battory, verweten, dat hy van geen Konincklijck bloedt was, waer op hem dese weder had bericht: *Clarior ego sum quem virtus quam quem matris venter Regem fecit*, Doorluchtiger ben ick, die door de deugt, als die door sijns Moeders Buyck, Coningh geworden is.

Het Over-doorluchtigh Huys van Oostenrijck, was haer begintselen aen Rudolph, Graef van Habspurgh verschuldight, als die de eerste van dat huys den Keyserlijcken Kroon ghedragen heeft. Willem was uyt de Graven van Hol-

landt,

landt, Adolph uyt het Huys van Nassouwen, Gunther uyt dat van Swartzenburgh, tot de Keyserlijcke Kroon gekomen. De Roomsche Pausen telden gheen rye van pauselijcke Voorouderen, en de Hartogen van Venetien worden uyt de Burgeren verkoren. In Polen was de Ridderlijcke of Adelijcke ordre, de zayplaets en het plantsoen der Raden, en uyt dese worden de Hooger-ampten en Amptenaren gemaeckt, was dan oock geen saeck, die de natuur geweldt aendede, indien de Coningh, als de schoone Blom, dien Spruyt van aengroeÿende waerdigheydt komt te kroonen. Men verkoor in Polen de generale of algemeene Rechters, uyt den Adel, een Amptenaer, die by na een Koninck-lijcke Macht gebruyckt, en in sulck een hooge achtinge zijn, dat hy selve, *quos prætores fecere mirantur*, Met verwonderinge aensien, diese selfs gemaeckt hebben.

Sommige bekommeren sich of de Piasto, om sijn geslacht en huys groot te maken, de middelen van het Rijck, en sijn beste sorge aenwenden soude.

Wat was'er onverdraeghlijcker, als dat een Vorst de middelen van de Staet aen Vreemdelingen, en sijn Buytenlanders besteedt; hier worden de schatten, ten minsten niet buyten het Rijck vervoert, en al de Poolsche aenwas, blijft binnen Polen. Heden dy, morgen my, een yeder had sijn beurt te wachten, en het was noch een vertroostingh, dat het onder de Broeders bleef. De Polen waren oock te edelmoedigh, als de schatten in hunne Koffers te begraven, maer mochten wel lijden, dat'er oock een ander wel of vaert; sy meeten de Rijckdommen na de mate van het nut, dat sy daer uyt ontfangen; maer ondertusschen konnen gestelde Wetten in dese gelegentheydt, een Inlandtsch Co-

ningh, beter met bematiginge bepalen, als een uytlandtsch Vorst, die met sijn doorluchtigh Bloedt, hooge verwantschappen, en noch hooger gedachten, sich daer soo ghereedt niet aen sou laten binden.

Maer de afgunst onder de eens-gelijcke versmoort dese hoop, in haer gheboorte: En yeder sijn bysondere tijtelen van staet en waerdigheyt dragende, misgunt een ander die, die hy selfs begeert. Een Littauwer, sou een Pool, een Pool, een Littauwer niet willen wijcken, hier over, segt Paulus Piasecius, Bisschop van Premislau, *Invidentiæ, inquit vitio, isti populi maxime indulgent, circa electionem Regis ut eum propterea externum, quam suum esse malint.* Dat Volck, segt hy, geeft haer afgunst seer toe, omtrent het verkiesen van een Coningh, waeromme sy oock liever een Uyt- als Inlander begeeren.

Maer my dunckt, dat sal het sich soo wel doen, dese saeck aengaende, ick hebbe my daer dieper ingelaten als ick gemeent hadde.

M.G. Voor my, ick heb het altemael niet onthouden, en dewijl wy hier in ons Rijck een heel andere Regeeringe hebben, staet ons op soodanige swarigheden niet veel te letten. De Coningen worden by ons geboren, en beginnen te heerschen, soo haest als hen het licht des Hemels beschijnt, en daerom zijn wy al die ongevallen van na-yver, en vreemde Heeren of eygen Onderdanen te gehoorsamen, niet onderworpen.

Ongelegentheyt van Polen.

Merc. Het schijnt, dat sulcks hunne nootwendige lotschickinge is, en sy hebben het ongeluck, datse binnen de tijdt van vijf jaren meer of minder, in de selve ongelegentheydt gevallen zijn, in het jaer 1669, door het af-staen van de Kroon, van den Coningh Johannes Casimir: die

die gewillighlijck de Kroon in een Monnicks-kap verandert heeft, en liever tot Parijs gehoorsamen, als tot Cracouw regeeren wilde, en het verkiesen van hunnen Piasto en Inboorlingh Michaël Wisnowisky, en nu weder met het afsterven van dien Coningh, tot seer groote schade en nadeel van dat Koninckrijck, te meer, dewijl sy het voorleden jaer schijnen, een weynigh te voorbarigh geweest te zijn, met de groote macht van de Porta te tergen, en lichtelijck, deselve nu op den hals sullen krijgen, en dat op een tijdt dat het hen weynigh dient, zijnde van een Coningh, ordre, gelt en Volck onvoorsien.

Pasq. Indiense nu wat gheluckiger in hunne verkiesinge zijn, alsse naest een wijl gheweest hebben, sal het hunne staet wel te passe komen. In dese u voorgaende reden Mercurius, schijnt wel genoeghsaem aengewesen wat hen dienstigh is, maer de drift en bysondere belangh der Grooten, smijt menighmael veel goede insichten onder de voet, voornamentlijck, wanneer sulcke machtige Nageburen, hun interest, op het hunne soecken te enten, en gaende de bepalinge voor by, die hen Godt (onder wiens genade sy seggen te regeren) gestelt heeft, hun armen tot in die van andere Kroonen uytstrecken. Het is te gelooven, datse naer dese insichten te lichtelijck weder tot een Inboorlingh sullen verstaen, om te eerder gedaen te hebben, en in staet te zijn, hun machtigen, en nu dreygenden Vyandt, het hooft te konnen bieden.

Merc Het leyt by my seer onseecker. Sy hebben misschien nu al hun vergenoegen in de Piasti, en sullen lichtelijck na wat nieuws omsien, hoewel het een braef en edelmoedigh Volck is, soo hebbense evenwel mede hun bysondere woestigheden en Capricien. Een van de grootste

Wat van hun verkiesinge zy.

Schrij-

Aerdt der Polen.

Schrijvers heeft'er dit van. *Gens est ad ferociam & licentiam, nata, quam vocant libertatem, adeo ut infandæ barbariei, legem multis seculis ibi solemnem, vix nunc demum omiserint; ea scilicet caverant; ut qui hominem per emisset, solveretur metu judiciorum, si in jacentis cadaver projecisset pauculos nummos, quorum numerus, eadem lege destinabatur, nec tam vile fecissent, humanæ vitæ precium, nisi sui genii impetu, pro levi facinore haberent humanum cruorem prodigere.* Het is een Volck tot woestheydt en ongebondenheydt geboren, soodanig, datse een Wet, van een onuytsprekelijcke Barbarisheydt; nu eyndelijck ter nauwer noodt hebben naergelaten, door dewelcke namentlijck bestelt was, dat die eenigh Mensch gedoodt heeft, van de vreese voor het gerecht bevrijdt wierdt; indien hy op het doode lichaem eenige weynige penningen, door de selve Wet bepaelt, nederleyde, en sy souden de prijs van het Menschen leven soo geringh niet hebben gestelt, ten ware sy door de drift, van hunnen aert, Menschen bloedt te vergieten, voor een lichte misdaedt gehouden hadden. Dit schildert hun aert wel wat met de donckerste verwen af, gelijck de Polen het selve oock getracht hebben te wederleggen; maer soo veel is'er van, dat hun driftigheydt, en de inbeeldinge van hunne vryheydt, hen aen de Koningen, en den Koningen aen hen te onverdraeghlijcker maeckt, het geen misschien voor een gedeelte de oorsaeck is gheweest, waerom, Casimyr sijn Kroon af-geleyt, en desen Michaël, sijn versche verkiesingh bequijnt heeft, en daer na bestorven is; komende daer by de bittere Vyandtschap der gener, die tegen sijn verkiesinge zijn gheweest, en hem daer door veel moeyten en dreygementen hebben gedaen. Sy waren misschien niet te ongeluckiger,

luckiger, indien de liefde van deſe vryheydt, hen wilde toelaten, met de Noordtſche Kroonen een erf-rijck op te rechten, in de plaets van, door de doodt, of het af-ſtaen van hunne Koningen geduyrighlijck in deſe lange en ghevaerlijcke *inter Regna*, ſtilſtaen der Regeeringe, onkoſten en moeylijcke ghevaerlijckheden van verkieſinge te vallen.

Van de verkiesinge der Vorsten.

Paſq Sy hebben evenwel dat voordeel datſe hun oordeel op de zeden en manieren der Koningen konnen plaets geven, daer de Rijcken by opvolginge, de Coningen, ſoodanigh alsſe zijn moeten, ontfangen, en ſoo wel Claudios als Octavios moeten te gemoet ſien, welcke laetſte ſlagh van heerſchen by Ariſtoteles Barbariſch genoemt wordt, of dat het Volck Barbariſch is, daer ſulcke Regeeringh plaets heeft.

Merc. Hier op ſal ick ſeggen, dat Bodin, over de ſelve ſtellinge ſeght: Ick late (ſeght hy) de definitie of bepalingh van een Coningh, die door Ariſtoteles gheſtelt wordt, als dat deſe een Koningh is, die verkoren wordt, en naer het believen van de Onderdanen heerſcht, en op een andere plaets, dat de Coningh een Tyran wort, indien hy het minſte, tegen de wille der Onderdanen beveelt, ſoodanige definitien zijn niet alleen ſonder grondt, maer oock ſchadelijck, en ſegge dat deſelve valſch zijn, voor ſoo veel de Koninckliјcke Tijtel, die de Opperſte Majeſteyt en macht behelſt, incompatibel met de ſelve zy, aengemerckt, de Coning geen macht ſou hebben ſijne Onderdanen eenige Wetten voor te ſchrijven; maer in teghendeel door de ſelve gedrongen worden, de Wetten te ontfangen, en alſoo ſouden de alderrechtveerdighſte Princen van de Wereldt, Tyrannen moeten zijn, en dat meer is, daer ſou niet eenen Koningh gevonden

Bodin de la Repub. Liv. 2.

Op volgende Regeeringh voorgeſlaen.

vonden

vonden worden; en om kort te gaen, de Coningh sou niet anders als een slechte Overigheyt wesen, dat al onmooghlijcke en onhebbelijcke dingen zijn, gelijck het is dat Aristoteles seght, dat de Volckeren Barbarisch zijn, daer de Koningen by opvolginge en successie regeeren, aengemerckt, Alexander dan mede soodanigh sou moeten zijn, die in een rechte Linie van Hercules af-komstigh, en door recht van opvolginge tot de Kroon van Macedonien gekomen is; gelijck oock al de Coningen van Sparta. Men sou oock moeten bekennen, dat al de Coningen van Asie en Ægypten Barbaren waren, van dewelcke het nochtans gewis en seker is, dat de beleestheydt, geleertheydt, en de beste wetenschappen, beneffens de oorsprong der Wetten uyt voortgekomen zijn, en daer sou niet als eenen Aristoteles, en een handt-vol Griecken gevonden worden, die geen Barbaren zijn, wy sullen klaerlijck betoonen op sijn plaets, dat'er niet soo gevaerlijck is voor een Staet, als dat een Coningh by verkiesinge ghestelt wordt. Hier over seght hy op een ander plaets; maer in alle Monarchien die by verkiesinge gaen, is een gevaer dat altoos gebeurt en voorvalt: Namentlijck, dat na de doodt van een Coningh, de staet in een enckele anarchy of heerscheloosheit komt te vervallen, blijvende sonder Coningh, sonder Heer, en sonder eenige bestieringh, in duysent gevaren van haer uyterste verderf, gelijck een Schip sonder Roer, in Zee door de windt gedreven, dat sijn schip-breuck de eerste storm die aenkomt verschuldight is; gedurende welcke tijdt, de Rovers, Dieven, Moordenaers alles doen wat sy willen, als die weynigh voor straffe vreesen, alsoo het swaerdt van het gherecht, de gerechtigheydt voor die tijdt schijnt,

Regeringen by verkiesinge seer gevaerlijck.

als

als uyt de handen gevallen te zijn, gelijck men gemeenlijck na den doodt van den Roomschen Paus (gelijck Pasquin wel weet) en van de Coningen van Tunis, en Sultanus van Ægypten siet, daer men somwijlen wel soodanige vindt, die vijftigh Moorden gedaen hebben, en evenwel de genade van den Paus verkrijgen, of altoos het zy hoe het wil daer over ongestraft en blijft. En in der daedt daer zijnder voor eenige jaren, twee tot Romen ter doodt ghebracht, van dewelcke d'eene *Pater noster*, en d'ander *Ave maria*, die op verscheyde reysen hondert en festien Persoonen om den hals gebracht hadden. En het eerste dat men gemeenlijck doet, wanneer de Stoel ledigh staet, is de ghevanckenissen open te breecken, de Kercken-bewaerders te vermoorden, de Misdadigers uyt te laten, en sijn spijt en haet op alderhande wijse te wreken en vergelden, en dat duurt soo lange, tot dat het Collegie der Cardinalen, tot een nieuwe verkiesingh komt, het geen somwijlen langh genoegh aenloopt, ghelijck nu laetst wel gebleecken is, of elders de Rijcks-staten, daer toe konnen besluyten, dat elders en in Polen oock gemeenlijck het werck van eenige Maenden is; Ja het is wel gebeurt, dat de pauselijcke Stoel geheele twee of derdehalf jaren; ten naesten by levendigh gestaen heeft, gelijck na de doodt van Clement de Vijfde is, ja wel geheele thien jaren, ghelijck ten tijden der verkiesinge van den Hartogh van Savoyen, Felix genoemt, gebeurt is. Men heeft somwijlen oock wel gesien, datter twee of drie Pausen, en soo veel Keysers te gelijck verkosen zijn geworden, en een wijl daer na bleef het Keyserrijck ledigh een jaer, daer na twee jaer, selfs wel geheele achtien jaren, na dat de Keyser Willem, Graef van Hollandt

Pater noster en Ave Maria, twee Moorders.

Hollandt verslagen was geworden, en hoewel de Keurvorsten den Coningh van Spangien, Alfonsus de Thiende het Rijck aenboden, heeft de selve het niet willen aenvaerden, ter oorsaeck van het merckelijck gevaer, dat daer in stack; niet begeerigh een staet op sich te nemen, die aen de wille van de Onderdanen, die uyt der Vorsten en het geweldt van de sterckste hingh.

Pasq. Andere Koningen evenwel, voor en naer hem gelijck als Carel van Vranckrijck, en Carel van Spangien, hebben daer soo weygerigh niet omtrent geweest.

Merc. De onbepaelde heerschsucht der Vorsten, siet menighmael alle swarigheydt over het hooft, wy wijsen hier alleen aen, wat het dienstighste, maer niet wat het gebruycklijckste is, om dan voort te gaen, hoe swaer het zy in sulck een verwarde Staet, daer een yeder doet wat hy wil, te vallen, getuygen menighten van Voorbeelden. De Polen om daer in te voorsien, ten minsten voor soo veel als mogelijck is, hebben voor een gewoonte de straffen en boeten, alsdan te verdubbelen, soo langh de verkiesingh van een nieuwen Coningh duurt. Misdaden die anders vergeeflijck zijn, achten dan met de doodt strafbaer. Wy lesen oock, dat geduyrende de verkiesinge der Ægyptische Sultanen, het arme Volck, en de beste Steden van het geheele Landt, door de Mamalucken geplondert en gesaccageert zijn geworden.

Pasq. Men sou ondertusschen wel een Gouverneur of Opsiender konnen stellen, die gheduyrende het ledigh staen nauw opsicht sou mogen nemen.

Merc. Dat soo al soo veel swarigheydt vinden, als om een Koningh te maken, maer neemt dat het selve geschiedt sonder tegenspreken, sonder dat

dat men daer over de Staten behoeft te vergaderen; die het sou toestaen den Gouverneur te verkiesen: Wie sal borge voor sijn ghetrouwigheydt zijn? Wie sal hem verhinderen de Staet te overmeesteren, dewijl hy deselve alreedts in sijn macht heeft? Wie sal hem ontwapenen, indien hy de Wapenen niet afleggen wil, (welcke saeck in Polen, oock nu, by des Kroons Veldt-heer sijn opmerckinge heeft) wie sal hem doen rusten, als het hem lust om een Kroon te tuymelen? Men heeft gesien, hoe sich omtrent die saeck Gustavus, Vader van den Coningh Johan van Sweden, ghedragen heeft, die sich van Bestierder Coningh, sonder de verkiesingh te wachten, gemaeckt heeft, en nochtans maken de Sweden by naer een Godt van hem.

Maer, indien men de bestieringe aen den Raedt wil laten, ghelijck men in Polen doet, en eertijts tot Romen gedaen heeft; is het ghevaer niet minder, dat ondertusschen de sterckste van den hoop, de sterckten en vestingen in sijn geweldt sal soecken te krijgen, gelijck Pompeio, Colonna, en Antonio Savelli gedaen hebben, die sich Meesters van het Capitolium maeckten, en het Volck vast vryheyt, vryheyt, *liberta liberta* toeriepen. Ondertusschen zijn de burgerlijcke Oorlogen onvermijdelijck, niet alleen onder de Oorloghs-volckeren, maer oock selfs de kerckelijcke Staten, en het is noyt mogelijck geweest, daer in soo wel te voorsien, dat twee-en-twintigh Pausen daer den hals niet voor gelaten hebben, ghelijck by de Registers van het Vaticaen te sien is, behalven menighte die men uyt den Stoel ghestooten heeft. En selfs in de primitive Kerck, in het Jaer 356 wierden binnen Romen ses hondert Persoonen, over de verkiesingh van Damasus en Ursinus om den hals

Colonna en Savelli maken sich Meesters van het Capitolium

Bodin. lib. 6. de la Republ.

hals gebracht, en om dese oorsaeck verbiedt het Concilie Generael van Laodicéa, het Volck de verkiesingh der Bedienaers en Prelaten, en in der daedt Athanasius en Augustinus, beyde Bisschoppen, hebben hun eygen Opvolgers ghekoren. Wat vorder aengaet, de Oorlogen der Romeynen, en daer na van de Duytschen, ter oorsaeck van de verkiesingh der Keyseren ghevoert, daer zijn de geschicht-boecken vol van; daer een yeder kan sien het ellendigh Schouspel van Steden verwoest, Landtschappen berooft en verdorven, dan door d'een, dan door d'ander, en duysent andere ellenden meer, die de burgerlijcke Oorlogen mede brengen.

Andere ongelegentheyt voor Elective Rijcken.

Noch is'er een andere ongelegentheydt aen vast, namentlijck dat de publijcke Domarien, en besittingen tot particuliere en bysondere woorden gemaeckt, gelijck van de Domarien en goederen van St. Pieter, en van het Duytsche Keyser-rijck geschiedt is. Want de Princen die verkoren worden; wel wetende, dat sy hun staet hunne Kinderen niet konnen nalaten, doen hun voordeel met de publijcke en ghemeene Landts besittingen, soo door verkoopingen als donatien en wechgevingen.

Gelijck de Keyser Raout, al de Steden van Toscanen, voor seeckere somme gelts, van het Keyser-rijck ontbonden heeft. De Keyser Robbert gaf drie Keyserlijcke Steden aen sijn Soon. Hendrick de Eerste, maeckte sich Meester van Saxen. Frederick de Tweede stelde Neurenburg vry. Otho de Derde Isne. Lovis van Beyeren dede het selve met de Stadt Egre. Hendrick de Vijfde verkocht al wat hy slechts konde, en Carel de Vierde, niet konnende de hondert duysendt Rijcksdaelders, die hy de Keurvorsten voor yeder belooft had, betalen,

verkocht hen al de tributen en schattingen van het Keyser-rijck, mits datse sijn Soon Keyser souden maken, en aldus de zenuwen van het Keyser-rijck genoeghsaem af-gesneden zijnde, bleef het gantsche lichaem van het Rijck, soo swack, dat Hartogh Carel van Bourgondien, sich niet ontsagh, de Duytsche Vorsten den Oorlogh aen te doen.

Noch valt hier een derde swarigheydt en ongelegentheydt, die wel te bedencken staet: Namentlijck dat een Persoon van gheringe staet, menighmael den hooghsten top van eer beklimt, en die eer onghewoon, meent als een Godt op der aerden te zijn, en alsoo is'er niet onverdraeghlijcker als een Knecht, die Meester geworden is, en aen d'andere zijde, is de liefde van een Vader tot sijnen Soon soo groot, dat de selve liever Hemel en Aerde bewegen soude, als de Kroon sijn Soon niet naer te laten. Dese evenwel zijn gheen van de aldergrootste ongemacken: Want men moet nootsaeckelijck, of een Vreemdelingh, of een Inboorlingh verkiesen, en wanneer de Monarchye, tot de keur komt, yeder een sou gaerne daer het besit van hebben, en tusschen veel gelijcken, (soo als hier voor aenghemerckt is) is het onmogelijck dat'er geen groote factien en aenhanghselen souden zijn; die onder de Onderdanen verdeelingen maken, en offe al niet wel ghelijck zijn in deught, en in middelen, beeldense sich evenwel in, gelijck te zijn, niet willende d'een den ander gehoorsamen: ghelijck Tacitus seght, in Armenie gebeurt te zijn, daer de Heeren daerom geen Coningh wilden hebben, die hun Inboorlingh was, en de Mamalucken, na datse verscheyden Sultanen gedoodt hadden, en konnende geensints verdragen, dat d'een van hen

Derde swarigheyt.

grooter sou zijn, als d'ander, senden een Gesant na Campson, Coningh van Caramanie, om Sultan van Ægypten te zijn.

De Vorsten van Duytslandt hebben menighmael die voet, na de Moort van verscheyden Keysers, gehouden, soo datse quamen tot de verkiesingh van eenen Wilhelm, Graef van Hollandt, eenen Hendrick, Graef van Lutzenburgh, of een Coningh van Engelandt, of een Koning van Spangien, en selfs hebben menigmael de vreemde Vorsten, de verkiesinge niet willen aennemen, gelijck Alfonsus de Thiende, van Spangien, als hier voor gesegt is, de Keyserlijcke Kroon af-geslagen heeft, die daer over achtien jaren ledigh ghestaen heeft, en Sigismundus de Eerste, Coningh van Polen, ontseyde de Koninckrijcken van Hongarien, Bohemen en Deenmarck. Louis de Twaelfde weygerde de Heerschappy van Pisa, en de oude Romeynen (seght Appianus) hebben veel Volckeren, die sich onder hunne gehoorsaemheydt wilden stellen, af-geslagen, ghelijck men omtrent de Vereenighde Nederlanden, mede iets diergelijcke gesien heeft, alles uyt vreese van gevaer en onrust.

Sigismundus van Polen ontsegt drie Koninkrijcken.

Of wel indien die vreemde Vorst de aengeboden Staet al aen-neemt; wanneer hem, een grooter voor-komt, of hy alreedts een grooter in besittinge heeft, sal hy gedrongen zijn de eerste te laten, ghelijck de Koningh Ludovicus van Hongarien gedaen heeft, dewelcke zijnde Coningh van Polen verkoren, terstont weder naer Hongarien keerde, latende een Stedehouder in sijn plaets in Polen, gelijck oock selfs de reden wil, dat men meer sorge draeght voor het geene, ons van nature eygen, als dat ons aen bevolen is. Maer ick hebbe my daer al wat verre ingelaten,

ingelaten, en sou lichtelijck wel te verre vervallen, soo veel is'er van dat de Koninckrijcken by verkiesingen die swarigheden hebben. Die ghevaerlijcke *inter regna* en vacantien, en selfs omtrent de verkiesingh, wedersijdtsche swarigheden van een Ingeboorlingh of Uytlander. Het vervreemden van des Rijcks Goederen, soo onder d'een als d'ander te wachten; en het gevaer van onverdraeghlijckheydt van een minder, en het verlaten van een meerder Opperhooft, en dat voordeel van in de zeden, sijn volle keur te hebben, kan al dese ghevaerlijcke nadeelen gheensins ophalen, al quam daer de nauwe beteugelingh der Wetten by; alsoo sulcks maer weder ongebonden Ondersaten, en moetwillige Grooten maeckt, het is waer, de opvolgende Rijcken hebben oock die swarigheden die men weet, sonder dat wy die ten breedsten willen uytmeten, want men moet sijn vinger in de aerd steken, niet waer, *Monsr. le Galand*, en ruycken in wat Landt men is, vrye Heerschappyen hebben mede de hunne, maer zijn evenwel onder sekere bepalingen, en voor Volkeren die daer toe gemaeckt zijn, de gezegenste die op der aerde zijn; maer laet ons liever dese dingen laten varen, wat weet men somwijlen wie ons mocht komen te overhoren, en in der daedt, wy hebben hier voor de Franschen soo al wat hun verwe gegeven, siet eens om Monfrere, of wy niet beluystert konnen worden, gy-lieden zijt al een gevaerlijck Volck.

M. G. Geen sorgh ter Wereldt, in saecken van *amour* zijn wy wel met hondert oogen, en ooren voorsien; maer in saecken van Staet, sullen u wel hondert overhoren, die niet sullen weten, of ghy uyt Machiavel, of uyt den Bijbel spreeckt, als het al op sijn quaetste komt,

laten wy het met een Baggatel, of een Pasquil af lopen, en staet ons de muts niet wel, wy tasten onsen Koningh, Koningin, Daulphin, Princen en Princessen selver wel eens aen, dat'er de veeren uyt stuyven.

Merc. Daet schiet my evenwel in gedachten, en daer gaet een kouwe killingh over mijn lijf, van dat Tractaet of Pasquil, wat is het, dat onsen Broeder Pasquino, my soo flus onder de Neus gedouwt heeft, het is evenwel een miserabel en ellendigh werck, dat men geduyrigh met dese wespen en dreckvliegen geplaegt is.

M. G. Beklaeght u daer niet over Monfrere, het zijn geen aensienlijcke Mannen, die dese stribbelingen niet hebben gehadt.

Merc. Ja van eerlijcke Lieden, die hun naem belijden, en soo veel goede manieren hebben, als hun schelden en schenden te laten, en sich als wel meriende Mannen, en niet als bijtende Honden te dragen, heeft men eer; maer wrangheydt van sulcke Beesten, die niet als op verachten uyt zijn, van het gheen sy niet verbeteren konnen.

Pasq. Ghy hebt geen ongelijck Heer Mercurius, hoewel het anders wel wat Lieden van uwen aert zijn; trouwens ghy wordt hier mede, *Justis coloribus* met uwe eygene verwen wel afgebeeldt.

Verdediginge van Mercurius.

Merc. Wel nu, laet ons dien Schrijver eens spreecken, men hoort doch wel een Hondt baffen.

Pasq. De Tijtel voor eerst luydt aldus: *Aenmerckingen op de beschuldigingen, rakende de Heeren Gebroederen de Witten van Lambert van den Bos, in sijnen reysenden Mercurius de selve Heeren te last geleght.* *Merc.*

Merc. Sal dat heele werck zijn, gelijck dien Tijtel is, soo vrees ick dat dien Aenmercker al aenmerckelijcke leugens sal doen aenmercken, want ick geloove niet dat dese Schrijver een beschuldigingh in het heele boeck sal konnen aenwijsen, die men met recht soo sou konnen noemen, ten waer dat hy het voorstellen van het gemeene gevoelen, om aen te wijsen op welcken grondt hunnen haet gefondeert staet, voor beschuldiginghen wilde op nemen, dat my dunckt, behoudens sijn goede gratie, seer *mal à propos* te komen. Maer laet ons al eens hooren, wat hy in te brengen heeft, wie is de Man, staet'er sijn naem niet by.

Pasq. Neen.

Merc. Soo is het dan een Pasquillist, wel dan seeckerlijck, wie hy magh zijn, *Bavius ar Mævius* sulcke Lieden staen by my in een seer slecht predicament, en ick sie hier al een deel scheltwoorden en vuyligheden te gemoet, want die Lieden, *Ex latebris tutius mali sunt*, uyt hun schuylhoecken konnense te veyliger hunne guyteryen plegen, en het quaedtste van de saeck is, sy worden gemeenlijck *suo ipsorum judicio* veroordeelt, want spreeckt een Pasquillist van sijn laster-schrift aen, hy sal de eerste zijn, die seggen sal, dat het qualijck gedaen is, dat het Guyten zijn, die sulcke dingen schrijven.

Exemplo quodcunque malo committitur, ipsi Juven. Satyr. 3.
Displicet autori, prima hæc est ultio, quod se
Judice nemo nocens absolvitur, Improba quamvis
Gratia fallacis prætoris Vicerit urnam.

Dat is:

't Begane quaedt mishaeght den Wercker t'alderseerst
En die gerechte wraeck, besoeckt haer t'aldereerst,

Dat na sijn eygen hart elck Schelm moet
schuldt belijden,
Al stelde een valsch ghericht de gantsche
schuldt ter zijden.

Maer gaet doch voort, indien het u gelieft, ghy sult het my immer niet qualijck af-nemen Broeder Pasquijn, dat ick het niet groen op de Pasquillemakers heb.

Pasq. Qualijck af-nemen, ick verfoeyme self, tot in het binnenste van mijn steenigh ingewandt, wat doen die Schenders anders, als my onnosele oude Man, door de geheele Wereldt door te brandtmercken, en hun fielteryen met mijnen naem te doopen, hoe menighmael, heeft men my wel ghedreyght in den Tybur te werpen, of met Hamers aen morselen te slaen, soo menighmael den een of den anderen *umbratilis scurra*, Nacht-guyt, mijn oude lenden met sijn bijtende vuyligheden beplackt, en die hy niet waerdigh is in het ghesicht te sien, bekladt, maer om voort te gaen, hier komt voor-eerst een.

Veritati Litando. Innocentiæ parentandum est justa, persolvere viris. Heroïbus. &. Justis, Cornelio & Johanni de Witt, &c.

Merc. Wat schoonder dingen zijn dit, aen dit Papen-latijn, sou ick bykans oordeelen, dat den een of den anderen verloochenden Paep, hier sijn *manus sacrilegas* aengeslagen sal hebben, wat Constructie is dit? *Veritati litando, Innocentiæ parentandum. Est justa persolvere Viris. Heroibus. &. Justis, Cornelio & Johanni. de Witt. fratribus. Germanis pari.* Wat zijn hier al puncten om op te letten, Vrienden staby, naeyt men dit.

Humano capiti cervicem lector equinam.

Eens aen. Wat *monstrum horrendum* is dit, sal
al

al de rest sich niet beter schicken, als dit beginsel, soo wil ons Jupiter met al de Goden te hulp komen; maer al voort Meester, helpt my doch kort door de pijn.

Nam nescire prudens pravè quam discere malo.

Pasq. *Hier geldt het, Lambert van den Bos, is'er soo veel beslaghs van noden, soo veel nat gras over hoop te halen, oud en nieuwe onder een te werpen, en tot een winderigh wangeback van ongeknede stoffe uyt te doen dijgen? en dat enkelijck, en met geen ander oogmerck, gelijck alle omstandigheden oogenschijnlijck te kennen geven, als om een Toneel toe te stellen, om daer op die hoogverheve en doorluchtige Zielen, de Heeren* GEBROEDEREN DE *WITTEN* (*voor aendachtige, Vaderlandts-lievende, en erkennende gemoederen, niet dan met de hooghste eerbiedigheydt te noemen,*) *wederom op het alderdeerlijckste af te swiepen: want haren Vader is de eerste onses tijdts, en Zy daer op terstont de voornaemste personaadjes, die ghy op het selve te voorschijn brenght; en soodanigh afmaelt, als de ongeregelde drift uwer Hertstochten u voorschrijft: sonder u dan verder aen den tegenwoordigen tijdt, of deses tijdts Geschiedenissen, in het minste te verbinden, of gelegen te laten zijn: soo dat een yeder, die niet geheel blindt is, lichtelijck sien kan, dat ghy met alle desen toestel niet anders voor en hebt gehadt, dan over dese Heeren uwe overloopende gal uyt te spuwen, nadien ghy daer na niet anders dan een bos van ongebonde bezems in het wilde daer hene werpt; en dingen van over hondert, honderden, ja duysent jaren, die althans soo veel te pas komen, als een vijfde rad aen een wagen, voor den dagh haelt; de selve doorspeckende met bevallige fabeltjes, nieuwigheden, herbakke, en by u andermael herdichte vertellingen: sonder te gedencken,*

 Dat

Dat tweemael herwarmde Kool (*gelijck de Ouden spraken*) de doodt is: *Tot dat het eyndelijck op een sporeloose revelingh, en hellevaert, of reys in de Hel, uytloopt; ondermenght met den lof der Duytsche dronckenschap, al waer't om alsoo een duytschen dronck, voor onberispelijck te mogen laten doorstaen. Doch wat gaet ons dat aen, indien niet, gelijck ick seg, alle desen toestel over hoop gehaelt wierdt, enckelijck om die doorluchtige Zielen, op het hatelijckste af te malen, en verdacht te maken?*

Kan dan haer geknaegde en gegeten vleesch, dat, als van Lestrigonen, Tarpoeijers, Kannibalen, Ovetakas, en Laribussen (of wat voor gedrochtelijcke, en alderwoeste, en verwoedste wilde menschen-eeters daer meer gevonden worden;) gescheurt, gheschonden, en te lijf geslingert is; hare geklove, en af-gevilde beenen, hare verkochte, en op veelderley wijs mishandelde Ledematen; kan, seg ick, dit alles de onrustige geest der menschen, en insonderheydt d'uwe, niet bewegen, om haer in haer ter noodt verkregen graf, in haer geringh en deerlijck overschot, te laten rusten? sonder haer, na soo beklaeghlijcken doodt, en onverdienden eynde, noch in het lichaem te steken, en, waer het in u macht, teghens haren heerlijcken naem, en welverdienden eeren-roem te beswalken, te schenden, en, soo veel in u is, te vernietigen? ach! dat blijve Godt te klagen, en schreyt tot in den hoogen Hemel toe.

Merc. Dat hackelt al wel voort, met sijn tandeloose mondt, *Decrepitus librorum censor.* Wat magh dese Man van boecken leggen te oordeelen, maer hy seyt wel, *wat gaet ons dat aen*, het gaet u doch niet aen, goede Vriendt, of ick van de Hel, of van het Luyleckerlandt spreeck, is hy voor Mercurius niet, Mercurius is voor hem niet, *Abstine sus non tibi spiro.* Wy zijn evenwel de eerste niet, die soo geschreven hebben,

en

en ſullen oock de eerſte niet zijn, die het de Sotten te pas konnen maken, noch oock ſulck een ſlagh van Wijſen, als ghy zijt. Ick laet hem oock met al ſijn Leſtrigonen, Tapoejers, Kannibalen, Ovetakas en Laribuſſen aen de windt loopen, en geef'er hem noch de Hottentoſſen aen de Caep by, en Polyphemus op den hoop toe, dat

Monſtrum horrendum informe ingens cui lumen ademptum.

Paſq. *Maer wat ſegh ick van haer eeren-roem te vernietigen, dat is in u vermogen niet; uwe honds-tanden zijn ſoo ſcherp niet, datſe daer vat op vinden, om ſich daer in te konnen hechten: en eerder ſult ghy u ſelven te berſte ſpringen, dan dat ghy het top-punt hares gloryrijcken luyſters, omſe in't minſte deel te quetſen, achterhalen of bereycken ſult. Ach Soldaet van de Fortuyn, hebt ghy haer noyt ſoo ſchoon konnen voorkrijgen, dat zy u eens met een lieffelijcken, of immers beſtendigen lach, heeft willen toeknicken? en meent gy haer dus by't hair te konnen grijpen? weet ghy niet, dat die maer leugens en laſteringen zaeyt, niet dan windt, en quijl, en geborſte waterbellen, tot ſijn loon te wachten heeft? Of ſoeckt ghy nu, ghy die u ſelven, door u vadſigheydt, dronckenſchap, en ongebonde leven, uyt het ſchoolbeſtuerderſchap tot Dordrecht hebt uytgeworpen, dus aen de Dooden u leed te wreken? en, even als de Dronckemans, die van ſchelen hoofd-ſweer, en armoede in de Beurs gequollen, niet weten waer zy 't ſoecken ſullen, maer welken alles verveelt, alles teghen de borſt is, in alles den voet tegen den drempel te ſtooten? Veel nut'er had ghy dan wederom een tweede Dordrechtſche Arcadia toegeſtelt, vol zenulooſe en ongezoute vertellingen, van u ſotte Laura, en haer geſelſchap, en uwe vadderyen de Druc-*

kers

kers voor groot gelt aengesmeert; want dan had ghy maer de jeughd wat ontsticht, maer heerlijcke, en in der daedt veel verdient hebbende, en hooghverheve mannen, waren van uwen vergiftigen strael, ick segge niet, ongeraeckt (want dat zijnse evenwel) maer onnagedoelt gebleven.

Merc. Dat klemt by gantsch vijven, hier seydt hy voor-eerst dat mijn Schrijver sijn hondts tanden soo scherp niet zijn, datse daer vat-op vinden, hy sal die wel t'huys houden, soo het hem belieft, hy magh de sijne in krengen slaen; maer hier komt vorder *Soldaet van de Fortuyn*, hy praet hier al even eens, of ick mede om mijn Fortuyn en preuve te behouden, den rock omgekeert had, wat laet hem dese Man al duncken, hy heeft hem al wel gedient, dat hy nu op sijn muyltjes gaen, 's Landts gelt trecken, en Pasquillen daer voor maken magh, hy heeft haer wel te dancken, die goede Minnemoer van de Sotten, *Quibus nihil aceti in pectore*, voort met al sijn windt en quijl laet ick hem loopen, en kom hier tot wat anders, dit gaet mijn Schrijver aen: *Post folia arbores in eum cadent*. Ick sal evenwel sijn saeck de mijne maken: wat dese dronckenschap en de vadzigheydt aengaet, daer van weet ick dat te seggen, dat ick hier meer hoore, als ick noch oyt gehoort hebbe, dat dese Man het vonnis strijckt, en my noch meer segt, als oyt de Heeren geseght hebben; ja weet ghy dat Vrient, sijn Heeren en Meesters wisten dat noch geen drie dagen te voren, eerse hem bedanckten, ten minsten hy hadde noch de goetheydt, noch de barmhertigheydt, noch het Christelijck mededogen, noch soo veel wille om een Sondaer te bekeeren, noch selfs de kerckelijcke Regeeringh, soo veel respect op de kerckelijcke Tucht, dat d'een of d'ander hem oyt

over eenige onbetamelijckheydt aengesproken heeft, ja in tegendeel, de Heeren Curatoren, mochten soo veel op sijn Persoon te seggen hebben ghehadt, hy soude hem noch maer drie Maenden te voren geen Ample recommandatie, en loffelijcke Extracten, uyt het Schoolboeck hebben toegevoeght, daer de Originalen noch van in het boeck (ten minsten soo ick verhoope, en die niet geroyeert zy) altoos in handen van den Heer Burgermeester Jacob van Bevere gebleven zijn, die deselve beneffens sijn Request, en een deel van sijn Tractement hem onthouden heeft. Maer sonder hier yemandt veel te beschuldigen, die het hem gedaen hebben, sullen het niet meer doen, zy zijn ten meestendeel al daer sy reden van alles te geven hebben, en die overigh zijn, mogen (ghelieft het haer) met hun gemoedt eens overleggen, hoe het met sijn verdiensten staet, hy heeft het alles *per modestiam*, en om de achtbaerheyt van eenige Heeren, daer hy altoos, en misschien voor sijn welstandt te veel achtinge voor gehadt heeft, en op het versoeck van vroome en Vreede-lievende Mannen, in sijn hart gesmoort, sou anders sijn saeck wel soo palpabel hebben doen begrijpen, dat daer nu geen tandeloosen Bijtert sijn kevelen mede sou hebben komen stoken, en sal nu om een eerloosen Keffer zijn eens voorgestelde Palen niet te buyten gaen, maer Godt, die de saeck alreedts soo wel by de handt genomen heeft, bevolen, en desen *dens Theoninus*, wat hy na sijn uyterste logenachtige boosheydt wil, seggen laten.

Hier weet hy oock veel van de Dordrechtsche Arcadia, en een sotte Laura te seggen, magh mijnen Schrijver dan soo wel niet een beetje doen om gelt te hebben, en de Stadt van Dordrecht

drecht een Kroontjen op setten, als andere lof-lijcke Mannen, en onder andere die grooten Antiquarius die van Zuydhollandt ghefchreven heeft, en wil men hier soo nauw op een Laura of twee sien, daer die geleerden Heer, soo meesterlijck met heele geslachten speelt, en die hy eerst *Seio patre*, daer naer *mævio patre* seght geboren te zijn, om dat hem die sijn pap niet wel gebotert hebben, ten minsten, indien het waer is, dat dien Heer sijn eygen Soon seght, maer wat gaet dat desen Schrijver aen; magh men seggen, en het is oock waer, wat gaet het hem oock aen?

Pasq. *Edoch dit schijnt wel een Schoolmeesters siekte te zijn, en soodanige Pedanten eygen: men heeft'er meer uws gelijcken, die van dusdanige groene gal de borst vol hebbende, de selve onder het masker van een Oratie van een harer Leerlingen poogen uyt te werpen: die dese selve Mannen, en met een snoodste ondanckbaerheydt, andere hare Begunstigers en Weldoenders, tot haer doelwit nemende, hen dingen te last leggen, welck se in der eeuwigheydt, met al haer goedt, en bloedt, niet waer souden konnen maken: die met eene te kennen geven, watse dus lang in den boesem hebben ghedragen, en hoe qualijck zy by die groote Luyden bekent zyn geweest, die aen hunne voorsorgh, zedevormingh, en bestieringh, hunne alderdierbaerste Panden vertrouwt hebben gehadt: doch die tegens sich selven ontdecken, hoe diep se deelen in de krancksinnigheydt deses tijdts, en in de sporeloose straet-maren, door de alderbooste tongen uytgestroyt; door de lichtgeloovigheydt, en onbedachtsame onbedreventheydt, of swackheydt van oordeel, opgevolght, en gekoestert, en door het aldergeringhste, en vuydighste Volckje gaerne gehoort, en gretigh ingeswolgen.*

Merc. Hier hebben het nu de Schoolmeesters

en Pedanten gedaen, en ſulcke Lieden, *die onder een Maſquer van een Oratie, &c.* Dit trecken wy ons niet aen, maer ſeggen alleen dat deſe Man, al de reſt van de bedorve Diſcipulen ſlacht, die hun Meeſters ghemeenlijck met qualijck ſpreken betalen, en deſe heeft'er evenwel wat gelijck toe, om dat het ſtuderen hem miſſchien, veel moeyte gekoſt heeft (want gelt geven ſe by de Papen niet) en dat hy noch in ſijn oude dagen (wat moet het in ſijn jonckheydt ghoweeſt zijn) noch niet beter conſtrueren kan, de Man heeft gelijck, laet hem praten.

Paſq. *Maer laet ons eens ſien, wat men tot laſt van deſe mannen weet te ſeggen.*

Het eerſte dat men te beknabbelen vindt, is eenige aenſienlijcke parade van eenigh Kleedt van Staet; mitsgaders de byvoegingh van twalef Helbardiers, den Heere Ruward, als vertoonende de Oppermacht van den Staet, ofte liever van ſeven vrye Staten (in deſen deele geconſolideert, en tot een lichaem aen een gehecht;) op 's Landts Vlote toegevoeght; daer hy niet alleen het hooghſte geſagh van den Staet, als ſoodanigh, maer oock het Opper-Admiraelſchap, door ſijn Perſoon repreſenteerde. Dat hier in eenige eerenplechtigheydt der Romeynen is na gevolght, die in Toga, *&* *in* Sago, *ſoo in den* Tabbaert, *als in den* Lijf-rock, *of* 't Oorloghs-veld-gewaed, *hare eerenhaftigheydt betrachteden; en inſonderheydt te Velde met het* Paludamentum, dat is: Het overkleedt der Veldt-heeren, *daer over hene gedeckt, eene Opperſte Geſaghebbingh, in eerachtingh en aenſienlijckheydt (daer toch al de Wereldt het oogh op heeft, en mede te bekomen is;) verbeeldeden; is in 't minſte niet te verwonderen, noch vreemdt te vinden, van een Staet die in het Ooſten oock Kroonen dragende, het in 't Weſten tegen gekroonde Hoofden uyt heeft konnen houden: En*

in

in allen gevallen, indien hier in de maet te buyten waer gegaen, sulcks soude niet hem, die een Dienaer is geweest, maer veel eer den Staet selfs te wijten zijn, die sulcks soo ghewilt, en goet gevonden heeft: of seyt men, sijn Broeder de Raedpensionaris heeft dit dus besteken, en bevordert? Hier en is in't minste geen blijck van; en des niet tegenstaende, die doorluchtige en hooghverheve Vergaderingh der seven vrye Staten, waer in soo veelderley humeuren, gesintheden van mannen te samen quamen; en onder de selve so menige, die sich van het goetvinden van den Raedtpensionaris van Hollandt, niet soo licht lieten verrucken, ja het selve veel tydts ten meerendeele tegenstonden (ghelijck de ervarentheydt in menighvuldige voorvallen niet dan al te wel en heeft geleert) en in veelen deele niets te seer begunstigden, soude hier in niet bewilligt hebben, ten ware het algemeen goedtvinden, of immers het meerendeel der stemmen, dit had wech gedragen: soo dat hy, die hier in den Dienaer meent te raken, wel degelijck desen steen op de Meesters werpt: en wat belangt het getal der twalef Helbardiers; op dat eene dagh-gevecht wierdender seven, om en omtrent sijn Persoon, door 't geschut getroffen, die of doodt, of swaerlijck gequetst, geenen dienst bewijsen kosten; soo dat, indien'er den Bekleeder van het Staetsgesag eenige, 't zy tot de vereyschte aensienlijckheydt, of tot lijfbeschut, behouden sal, hy, in sulck een standt des gevaers, wel van een meerder dan dubbeld getal dient voorsien te zijn, of sal sich haest ten eynde voorraed vinden. En dit zy, voor soo veel, genoeg op dese gesochte, en opgeraepte blauwe straets-klappery.

Merc. Hier komt de parade van een kleedt van Staet voor den dagh, wie heeft sijn leven in Hollandt van een kleedt van Staet gehoort, van een Caros weet men wel te spreken, daer de

Heer Johan de Witt de Copy van heeft ghehadt, en dit kleedt vertoont de Oppermacht van de Staet, soo hebbense den Heer Ruart dan niet te vergeefs, de Water-prins genoemt, als op wien de macht der seven vrye Landen geconsolideert was, was'er sulck een representatijf van noden, waerom mocht die soo wel op sijn Hoogheydt niet rusten, die ten minsten een Edelman is, als op een Deken van het Hout-koopers Gildt, of altoos een Gildebroer, dit kleedt gaf het gesagh. *Stultus ego qui hoc nesciveram*, En hoe sot zijn onse Voorouders geweest, die dat niet geweten hebben, en die onachtsame Princen van Orangien geen beter *mores* geleert, als daer met een lakense Kasack, een wit of grau Hoetje, met een groen Pluympje van sevengroot in het Veldt, en in het oogh van al die opgeschickte Krijghsluy voor den dagh te komen! Dit was Toga en Sagum, en dese Toga en Sagum moeten de verwaentheydt van een Gecommitteerde bedecken, en dese die voor heen by de Romeynen *signa pacis & belli*, teeckenen van vreede en oorlogh zijn geweest, gelijck Cicero (die hy seyt dat van den Bos, soo weynigh gelesen heeft, en den Heer..... holla, ick had hem daer haest by sijn naem genoemt, *vix à limine salutavit*) ten minsten vast stelt, moeten hier voor *signa majestatis*, teeckenen van Majesteyt passeren, die de Romeynen de Hetruscen ontleent, en wy de Romeynen af-gheborght hebben, zijnde soo wijs geworden, dat een soo kostelijcken Rock ontsag kan maken, en dit *Palludamentum*, dien over-rock der Veldt-heeren; sal misschien een Lijf-rock van soo veel honderden of duysenden, wat weet ick het zijn gheweest, meer de pronckery van een verwijft Hovelingh, als het teecken van ghesagh, en dese

nieuwe *Pompa* van twaelf Hellebardiers binnen scheeps-boort, komen in de plaets van de *fasces & secures*, om Janhagel in ontsagh te houden. Ick wil onse Vriendt wel verseckeren, datse den ouden Maerten, in sijn onderbroeck en hemtrock, alsoo veel liefden en ontsagh hebben toegedragen, als den Heer Ruwaerdt, met sijn gekanten rock en sijn twaelf Hellebardiers, die daer moesten wesen, om sich te laten doorschieten. *Paria gaudent paribus*, gelijck siet geerne gelijck, of men had de Matrosen voor af behoren wijs te maken, dat de *Toga Sagum*, en het *Palludamentum* van de Romeynen daer mede uyt-gebeelt wierdt, op datse toch hadden geweten, wat het te seggen was, sonder in de Hut of de Konstapels-kamer daer mede te leggen lacchen en te giegauwen, hoewelse evenwel seggen, dat een vry woordt van een van dese spottende Kalisen, de Meester na de nock van de Ree hielp.

Andere Gecommitteerden zijn'er misschien meer op Vlooten geweest, maer die slechte Hoofden hebben daer niet eens om gedacht, evenwel hebben de Roomsche Velt-heeren soo prachtigh niet gheweest. Curius Dentatus, met sijn houten back, en Fabricius Luscinus, die het gesonde gout en slaven weder te rugh sand, hebben wel getoont, datmen voor een gevaerloose tocht, malkander geen heerlijckheden toekaetsen moet, en dat dese Dentatus de rechte niet geweest, en onsen Luscus niet half soo wel in de betamelijckheden van een Vader des Vaderlants siet, als die Luscinus gedaen heeft. *Oock Cato Superior qui vir illustris pellibus hædinis pro stragulis utebatur, tribusque servis comitatus, Hispaniam regat & quingentorum assium sumptu, transmarinam provintiam petierit eodem cibo eodemque*

viro quo nautæ utebantur Contentus fuerit. Cato die een doorluchtigh man zijnde, Bockevellen voor decksel gebruyckt, en met een gevolgh van drie slaven gantsch Spangien gingh regeeren, met vijf hondert stuyvers, naer een overzeesche landt bestieringh wist te komen: en met hetBootsvolk van eenen wijn dronk,en de selfde spijse at,leerde wel datmen de commissien so kostelijck niet behoorde aen te leggen, en of die by daegh sulck een kostelijcke *Sagum* of een *Palludamentum* heeft gehadt, daer hy des nachts onder bockevellen sliep, heb ick noch niet gelesen. Maer hier worden de meesters geraeckt, elck weet wel hoe verre dat gaet, de meesters hadden denck ick, dat prael-beelt tot Dordrecht mede opgerecht,maer de knechts hebben het om verre gehaelt, de meesters hebben al meer de misslagen en misgangen der dienaers moeten dragen,maer men weet wel hoe verre sulcke bedienaers hun propositie en directie misbruycken konnen, wanneerse meer op hun eygen belang als op het gemeene willen sien.

Pasq. *Wy komen tot het Zee-gevecht, en uytslag des selve,onder 't beleydt van den Heere Admirael de Ruyter,zijnde 't laetste onder d'opsicht van den Heere Ruward: hier aen geeft onsen Schrijver eenigen lof, doch kan niet laten, in een tusschenreden, daer dese steeck by te voegen*: De Fransen hielden sich wat aen een kant, of het wierd, na men ons berichten wil, door complaisance van den Heer Ruart, niet te hard op hen gemeent: *'t geen hy hier voor berichtingh aenneemt, of opgeeft, is niet anders dan een straetmaer, in die droske zaytijdt van het zaed der lasteringh, en haet, en alle boosheydt uytgestroyt, maer op hoe vasten grondt, dat ontdeckt sich selven; voor die maer met een onpartijdigh oogh, den standt der dingen in wil sien: Het Gesant-*

schap van den Heere Ruwaerd, aen het Hof van Brussel, noch op het selve voor-jaer by hem bekleedt, om dat Hof, en het Overhoofd des selfs, te doen begrijpen, hoe veel hen gelegen lagh, en hoe seer het de Spaensche Intrest gold, om met de saemgevoegde Machten, soo van desen Staet, als van Spanjen, de ondernemingen van Vranckrijck tegen te gaen; en met een woordt geseyt, om Spanjen in't harnas te paerde tegen Vranckrijck te doen opsitten: daer hy al zijn yver, en kracht van vroedmakingh toe ghebruyckte; kan hier andere getuygenis van dragen.

Merc. Hier wil men over de woorden: *De Franschen hielden sich wat aen een kant, &c.* gaen gloseeren. Wy seggen maer dat men ons soo wil berichten, en dat liegh ick niet, voorseker zijt ghy oock soo wel bericht, Schrijver in *umbra*, en duysenden met u, en met my. De waerheyt omtrent dese saeck, wordt geensins van ons geposeert. Ghy tracht het tegendeel, namentlijck hunne haet, tegen de Franschen te bewijsen, en dat uyt apparentie van de Ghesantschap des Ruarts aen het Hof van Brussel bekleedt. Ick laet u soo begrijpen, als ghy wilt; maeckt u apparentien tot demonstrantien, of tyrannyseert een ander in sijn ghevoelen niet, hy seght dat sulcks uyt den brief, daer in de Koningh van Engelandt soodanigh schrijft.

Pasq. De insolentien, en continuele machinatien teghen my, van die geene, die eenigen tijdt herwaerts soo grooten Directie hebben gehadt aen 't Gouvernement der Nederlanden, hebben my genootsaeckt my te moeten verbinden, met den Alder-Christelijckste Koningh (dewelcke oock heeft het selve subject van klachten [*nota*] teghen haer) ten eynde alleen [*nota*] wy souden moghen ter nederwerpen de onverdragelijcke grootsheydt der Louvesteyn-

sche

sche factie, en ons te versekeren voor diergelijcke insulte ofte bespottinge: *En wat verder*, zijne [des Konings van Vrankrijcks] aversie tegen die geene, dewelcke haer getoont hebben te wesen mijne Vyanden, soo wel als d'uwe, beloven my een goeden uytslagh van alle dese verwerringen, &c.

Merc. Laet ons die eens beseffen, de Alderchristelijkste Koning *heeft het selve subject van klachten.* Waer over? *Over haer insolentien en continueele machinatien tegens my*, den Koning van Engelant, *ten eynde alleen my souden mogen ter nederwerpen de onverdraeglijcke grootsheydt der Loevesteynsche factie*, *&c* Dese Man neemt desen brief tot een onfallibele blijck van sijn voorgeven, dat men haer in het een defereert, moet men haer oock in het ander defereren, ondertusschen is het seker *solere malignos alios in conscientiam offensionis adsciscere quo pluribus constet indignationis auctoritas*, dat de quaedtwillige gewoon zijn, andere tot mede-bewustheydt van belediginge te roepen, op dat het gesagh van misnoegen in meerder bestaet, en wat wonder is het, dat die Majesteyt om sijn misnoegen goet te maken, oock de Koningh van Vranckrijck daer in treckt, en wat is'er krachteloofer *quam hoc elumbe argumentum*, dat machteloose bewijs, ondertusschen bewijst hy te gelijck, dat dit misnoegen benefsens de continueele machinatien, de insolentien van die Directeurs, van de Loevensteynsche Factie, tot een grondt heeft. En als hy segt haer continuele machinatie, soo gheeft hy hen het gesagh, en de macht om te konnen machineren, en dat magh dienen om veel van de volgende stellingen om verre te werpen, daer hy het ghelijck oock voor heen, hen als Dienaer van den hals schuyft, en de Meesters oplaedt,

en daer hy hun inſolentien bybrenght, beveſtight hy niet weynigh, al het gheen hier voor beweert is, *Hic ſuo ſe jugulat gladio*, hy ſlaet ſich met ſijn eygen ſwaert. Maer om voort te gaen.

Paſq. *Zijnde dan deſe averſie,en afkeerigheyt, wederzijts, ſoo konde de vriendſchap niet groot zijn, die d'een van d'andere te wachten had: en ſulcks met reden, want nadien dat arendachtigh oog van den Heer Raedt Penſionaris, uyt verſcheyde omſtandigheden, te dier tijdt al doordrongen, en ontdeckt hadde, (het geen daer na de uytkomſt, die de Leermeſtreſſe der ſotten is.*

Qualis ipſe auctor in quem quadrat Ovidium
Careat ſucceſſibus: Et qui etiam de eventu judicat mero.

Elumbe argumentum.

Wel degelijck heeft bewaerheydt) het geheym van 't verbondt der Franſche, en Engelſche Koningen, en hoe ſeer die twee Kroonen daer door in een gheſloten, en (hoewel men 't tegendeel ſoo voorbarigh geloofde, en voorgaf) niet van den anderen te ſcheuren waren; ſulcks ſe voor deſen Staet niet meer voor twee Vyanden, maer als voor eenen enckelen geconſolideerden Vyandt, aengeſien moeſten worden; was het belacchelijck te dencken, dat men, met den eene te willen krencken, en met den anderen te verſchoonen, den Staet (of laet het alſoo zijn, ſijn eygen Concepten,) eenigen dienſt, of voordeel, ſoude hebben konnen doen; om dat al wat den eene afging, en den anderen aenwies, dit beyde tot gevoelijckheydt van een en het ſelve gemeene lichaem moeſt gedyen. Soo dat ſoodanige zenulooſe bedenckingen, daerſe uyt geen booſaerdigheydt, of voorbedachte moetwil, voortkomen, niet anders dan voor verſlijmtheden van verkoude herſſenen te achten zijn.

Merc. Voor-eerſt komt hy hier weder met ſijn

sijn voorgaende swacke bewijs-redenen voor den dagh, wy hebben hem die vederen af-getrocken, en meenen hem oock de rest te doen, op dat

Moveat cornicula risum
Furtivis nudata coloribus.

Hy als de Kray met sijn geleende Veeren, *in puribus*, om mede wat te barbariseren, magh staen, daer na bewaerheydt hy de speculatien van dat doorsiende oogh, met de uytkomst, *De Leermeestresse van de Sotten*, van dese leert hy dan die waerheydt, en dese is dan sijn Meesterssche. En wat leert dese uytkomst, *het geheym van het verbondt der Fransche en Engelsche Koningen*; Wie loochent dat? *maer dat die twee Kroonen niet van den anderen te scheuren waren.* Daer van heeft die selve sotte Leermeesterse het strijdige geleert, en daerom was men niet te voorbarigh, om het selve te gelooven, hoewel dat sulcks onsen *Ithacus nullo sub teste canebat*, uyt sijn eygen hooft vast stelt, waer magh de Man zedert de Engelsche Vrede in den droom gelegen hebben? En wat Wijshooft is dit, dat *tam vacuum capitis populum phæaca putavit.*
Meent dat al de Wereldt sot is buyten hem. Hy seyt vorder, *dat het belacchelijck was te dencken, dat men met den eenen te willen krencken, en met den anderen te verschoonen den Staet, of laet het al soo zijn, zijn eygen Concepten eenigen dienst of voordeel soude hebben konnen doen, &c.* Ick sal dit maer alleen door een ander beantwoorden, en hem uyt den droom helpen, soo seght de Ridder Tempel: Daer-en-boven seght hy, de Ministers die het bewindt steedts van de affairen hadden, hebben veel eer de sterckte en ordre van hun Scheeps-vloot, dan die van haer Mili-
 tie

tie behertight; het zy als meer gebeeten op Engelandt als Vranckrijck, van wegen den Oorlogh, en de manieren van Intreé des selfs, ofte dat sy geloofden, dat een Victorie ter Zee, de wegh tot een vrede met dese Kroon mocht banen, of dat sy verhoopten, dat hare Steden, haer soo haest niet souden ontvallen, of dat sy wel mochten lijden, dat de Prins van Orangies eerste intrede, in het gebiedt over hare Legers, met eenigen Ramp verselt mocht gaen, en alsoo dienen tot hun Desseyn, om de authoriteyt te besnoeyen, daer sy genootsaeckt waren, hem den naem van Capiteyn Generael te laten behouden, en in der daedt dit scheen niet te sullen feylen, &c. Is onsen Vriendt daer mede niet te vreden, ick denck hem daer niet anders van te seggen, al sou hy noch eens praten, dat onse harssenen verkout zijn, de sijne dunckt my hebben wel een weynigh nieskruydt van noden, al voort Broeder Pasquino.

Pasq. *Daer te voren had onsen Schrijver geseyt (ick spreeck somtijdts van hem in de derde Persoon, om dat ick meest tot anderen, en tot onderrechting van anderen spreeck:*) dat het met de toerustingh ter Zee beter gemeent scheen; *als te lande, wil hy seggen: om daer na van de selve toerusting, of uytkomst te lande, als den Laster tot last van den Heere Johan de Witt te doen redunderen: maer al op de selve losse, en onbedachtsame gronden; want die voor heeft den Staet in't nauw te dringen, sal dit by alle mogelijcke middelen poogen te doen; en soo wel middel soecken, om de Zeemacht te water te belemmeren, en se, onder dese en die voorwending, te onbruyck te houden, dan 's Landts mogentheydt te Lande te beledigen; om alsoo door die nood den Staet derwaerts heen te mennen, daer het zijn ongeregelt oogwit gemunt soude mogen hebben: doch wy hebben*

nu getoont, dat dit in't minste, in die Heeren Gebroederen, geen plaets en heeft gehadt, noch, na de gelegentheydt en standt der saken, plaets heeft konnen hebben.

Al dit is met mijn voorgaende beantwoordt, en daer laet ick het by rusten, wat seyt hy meer.

Pasq. *Onsen Verhael-schrijver besluyt het Zeegevecht met dese woorden:* Dit ghevecht duyrde omtrent een dagh, en het had langer konnen duuren, invoegen veele verwondert waren, dat door ordre van den Ruardt, eenige duysenden ponden buskruyt na Dordrecht uyt de Vloot versonden wierden. *Indien het my geluste, of ick gesind waer, in de knibbeling der Letterkonstenaers, of Taelsifters, te vervallen, soo soude ick, Van den Bos, u vragen wat samenhanging dese woorden hebben? of wat redegevingh of opnemingh van besluyt (want* invoegen *beduydt soo veel als* soo dat, *en moet nootsakelijck een gevolgh, of rede van't voorgaende insluyten, sal de reden op haer leden staen;) 't een van't andere wesen kan,* En het had langer konnen duren, invoegen veel verwondert waren, &c. *Ten zy gy'er mede seggen wilt, dat daerom het gevecht, 't geen langer had konnen duren, afgebroken wierdt, om dat men goed vond dit buskruyt van boord te laten gaen, en dat het, by langer aenhoudingh, de Vloot aen buskruyt soude hebben konnen manqueren: doch tot soo uytsinnigen sporeloosheydt, geloof ick niet dat ghy vervallen sult; aengesien aen al de wereldt kenlijck is, dat, omtrent veerthien dagen na den slagh, dit buskruyt versonden wierdt; na dat nu de Vloot, om sich te kalefaten, op haer rendevous gekomen was: Dese wanschickelijckheydt in de tael, dan voor wildweyiger herssenen overlatende, wil ick liever tot de saeck selver overstappen; met enckelijck te seggen, dat'er dit laetste aengelapt is, even als een versleten schoenlap op een*

 buffelse

buffelse kolder; want dat 's leer op leer: hier wierdt van 't slaen van de Vloten gesproken, 't geen buskruyt consumeert, en den Ruwaerdt heeft buskruyt wech gesonden; ergo! 't is dan niet anders dan enckelijck stoffe gesocht, om door quaedsprekentheydt alles, dat dien edelmoedigen Heer, op het hondertste gedeelte raeckt, met reden, of tegen reden, te traduceren en te lasteren: Gy segt dan, dat'er veele verwondert waren, dat door ordre van den Heer Ruaerdt, eenige duysenden ponden buskruyt, na Dordrecht, uyt de Vloot versonden wierden: *Dese eenige duysenden ponden, die men met sulck een ophef van woorden soo vergrooten wil, zijn in alles niet meer dan dertigh tonnekens, makende niet meer dan drie duysendt pondt, gheweest; daer den Admirael de Ruyter alleen, voor sijn eygen provisie, met omtrent de vijftigh duysendt ponden; de andere Hoofden naer advenant, en vervolgens de mindere Schepen, elck na hare hoedanigheydt, en calibre, voorsien geworden zijn; soo dat, ten opsicht van soodanigen Vloot, van hondert Schepen, drie duysendt ponden niet anders, gelijck ons spreekwoordt seyt, als voor een boon in de brouketel te achten is: En, soo gy't niet en weet, dit is op ernstig vertoogh, en begeeren, van Burgermeester en Raden, en de geheele Regeeringh der Stadt Dordrecht geschiedt, na datse, door een brief, met een expresse Stebode afgesonden, haren nood te kennen gevende, niet en wisten, of men niet yder uur de Vyandt voor de Poort te wachten had; en dat'er gantsch geen buskruyd by de Stadt in voor-raedt, en uyt 's Lands magazijnen, noch van elders, in't korte niet te bekomen was, en derhalven gheen gereeder toety voor handen, als tot 's Landts Vloot; als die men oordeelde noch vry wel voorsien te zijn, en die, soo dit eenige schaersheydt mocht veroorsaken, binnen weynigh dagen wederom geholpen worden kost. Desen*

Heer

Heer dan, wien niet min de behoudenis te Lande, dan te Water te behertigen ſtondt, en inſonderheyt van ſijn Vaderlijcke Stadt, waer van geen geringh gedeelte ſijne voorſorgh aen bevolen was, koſt niet minder doen, dan deſe ſaeck in overwegingh nemen; byſonder dewijl aen d'eene kant het krijtende gevaer ſeker ſcheen, en aen d'andere, den aenloop van een tweede Zee-gevecht, binnen ſoo korten tijdt, dat'er geen nieuwe voorraed van Landt te bekomen ſoude zijn, onſeker was: Dit dan met den Heer Admirael de Ruyter in beraed gelegbt, en, na genomen overſlagh, met ſijn goedt vinden, en toeſtemmingh, voor gedienſtigh ingeſien, is het Kruyd van boord ghegaen: ſoo dat dit nu niet het werck van den Heere Ruwaerdt alleen, maer oock van's Landts Admirael geworden is.

Merc. Hier valt de Man aen het woordtſiften, en wil hier een woordeſtellingh op ſijn eyghen handt maecken; hy kan ons invoegen, niet invoegen, wy laten hem haſpelen, maer wat hier het af-voeren van het Buskruyt aengaet, het is van boort gevoert, dat ſtelt hy vaſt; en waerom, om dat de Stadt Dordrecht het ſelve van noden hadde, dertigh tonnekens konden die Stadt niet beſchermen, en waerom het kruyt uyt het Magazijn tot Delft, niet van daen gehaelt? met ſoo veel meerder ghemack als uyt de Vloot, waren de Magazijnen voorſien, dit was hen de naeſte wegh, en de min ſchandáleuſte, warenſe niet voorſien, ſoo was het een ſlechte voorſorge, voor deſe Staetsmannen, en die hadden veel beter het Salpeter van de Ooſtindiſche Compagnie gekocht, toender in geheel Europa qualijck iets te krijgen was, en daer buskruyt van laten maken, *het was veerthien dagen na de tijdt*, en ſoo veel te meer apparentie, den Vyandt weder alle uuren op den hals te krijghen, of de Ruwaerd

Ruwaerd moeſt andere verſekertheydt hebben, maer beſiet my deſe ſtellingh eens: *Het krijtende gevaer ſcheen aen d'eene zijde ſeker, en aen d'andere zijde den aenloop van een tweede gevecht binnen ſoo korten tijdt, dat'er gheen nieuwe voorraedt van Landt te bekomen was* (het moeſt dan eerſt gemalen worden, dewijl der geen ander als uyt de Vloot gekomen was) *onſeker*, (op dat onſeker magh een Schildtwacht wel geruſt gaen leggen ſlapen, want het is onſeker dat het overval juyſt op die uur geſchieden ſal.) Hier ſtelt hy twee onſekere tegens malkander een ſeker gevaer, dat is een onſekere ſecuriteyt, tegen een onſekeren aenval, dat is een ſeecker gevaer van aengevallen te worden, wat ſal hier het ſwaerſte wegen? *Men heeft het de Vloot ontleent, maer men koſt het daer wel weder in brengen.* Voor eerſt, ghy weet niet of ghy de tijdt hebt, ten anderen, of u windt en weder daer toe ſou konnen dienen, en of het te vinden ſou zijn, daer het alreeds ſoo verre te ſoecken was, en op deſe grondt, moſt men *Vellaturam & Vorſuram facere*, een deur toe en een venſter open doen, *ſoo veel kruydt was, ſoo veel als een boon in de brouw-ketel*, gheſchiede het over de Vloot, neen, over of uyt een twee of drie Schepen, ſoo was het conſiderabel, men heeft voor deſen wel geſien, dat het op ſoo veel en minder aenquam; doch indien deſe Man daer over een andere Tael wil hooren voeren, 'ick ſal hem tuſſchen vier oogen wel ſeggen, waer hyſe hooren ſal, ondertuſſchen hebben wy onnoſele niet anders geſeght, als dat veel verwondert waren, waerom dat door ordre van den Heer Ruwaerd eenige duyſenden ponden, &c. en dat dunckt my is waer ghenoegh, terwijl wy verwondert zijn over een ſaeck, maecken wy noch geen beſluyt tot nadeel van de ſelve, en ſluyten

de

de deur noch voor geen tegen-reden, wat hebben wy dan gepecceert, dat wy, en al de Wereldt verwondert zijn, over een ongebruyckelijcke saeck, en dese verwonderingh is evenwel noch door u koude reden niet wech genomen.

M. G. Dat is maer naer het Nest-ey gesocht, sal het al de rest soo volgen, soo sal het, dunckt my, niet veel wesen.

Merc. Ick vrees het oock, maer al voort:

Pasq. *Tot noch toe zijn het schampschoten van ter zijde geweest: nu begint den lammen Haes, de doode Leeuwen by den baerd te vatten, en met een sarkastise insultatie, of bitterschimpige bravade, op het lijf te springen; wanneer hy van den slechten toestandt van den Staet, door de voortgangh der Fransche intocht, sprekende, aldus besluyt*: [Dit was] weynigh over-een-komende met de overtrotse Conduyten, en bestieringen van de Werveldrayers van den Staet, de bekende Staetsdwingelanden, en Heroës van dit Treurspel, &c. *Ja waerlijck de* Heroës, *of Helden, en voorname Personaedjes, van dit Treurspel, dewijl 't op haren kop is aengeloopen: soo dat met recht op haer toepasselijck is, 't geen den Koninckl ijcken Propheet, voorbeelderlijcker wijse van hem selven seyt*: Veele varren hebben my omcingelt, stercke stieren van Basan hebben my omringht, sy hebben haren mondt tegen my opgesperret, als een verscheurende, en brullende Leeuw: Ick ben uytgestort als water, en alle mijne beenderen hebben sich van een gescheyden; mijn hert is als Was, het is gesmolten in't midden mijns ingewants: mijne kracht is gedrooght als een potscherf, ende mijne tonge kleeft aen mijn gehemelte; ende ghy leght my in't stof des doodts: want Honden hebben my omcingelt, eene vergaderingh der Boosdoenders heeft my omgeven;

ven; zy hebben mijne handen, en mijne voeten doorgraven: alle mijne beenderen soude ick konnen tellen; sy schouwen het aen, sy sien op my; sy deylen mijne Kleederen onder hen: *ende noch*, reddet mijne ziele van den swaerde, mijne eensame van het gheweldt des Hondts; verlost my uyt des Leeuwen muyl; ende verhoort my van de hoornen der Eenhoornen, &c. *Sal men seggen, dat ick dus doende de H. Schriftuur profaneer? Ick sal het ontkennen, het bewijs omkeeren, en seggen, niet anders dan of men over hare moord, den twee-en-vijftighsten Psalm, of eenige der scherpste vaersen uyt de selve, dede singen op de toepassingh komt het aen; en wanneer uyt hare daden getoont wordt, wat best op hen toepasselijck is, soo acht ick dat men het met eenige vergelyckingh (hoewel beken ick gaern, niet met die toepassigh die'er de H. Geest in beoogt) niet ongevoeghsaem toe kan passen en wat doch is'er hedendaegs gebruycklijcker, by onse Heeren Predicanten, als dusdanige toepassing te maken? Daer en is oock by na niet eenen Schrijver van eenigh boeck, of twist-gheschrift, die niet een schriftuur-spreuck op den Tijtel stelt, welck hy oordeelt of op sijn weerparty, of op eenigh voorval toepasselijck te zijn. Ja, sy zijn dan de Helden van dit Treurspel; maer datse de Veroorsakers souden zijn van het Treurspel dat den Staet getroffen heeft, en soodanige namen verdienen, als ghy hen, Lambert van den Bos, poogt aen te vrijven, dat sult ghy met al u hackelende wel- beter seg ick, qualyck-sprekentheydt, en doornayde konstenarien, in der eeuwigheydt niet gestandt konnen doen:* Daer zijn, niet hare overtrotse, gelijck gyse noemt, maer hare den Vaderlandt te nut, en ten eeuwigen luyster uytgevoerde daden, te heerlijck, en te eerlijck toe; over dewelcke ick my alhier breder uyt sou strecken, ten ware ickse hier voor

eenigsins

eenigſins had aengeroert, en hier na ſich noch gelegentheydt voor ſal doen, om'er van te konnen ſpreken.

Merc. Hier komt hy te ſchrickelijck voor den dagh, hadden wy nu onſen Jan van der Veen hier, ſoo ſagh ick het ſpel gemaeckt, De Heyligen moeten op het Altaer, beſiet my hier deſen ſchoonen Uytlegger der heylige bladeren eens. *De Koninckleijcke Propheet, ſeght voorbeeldelijcker wijſe, dat is by exempel, van ſich ſelven.* Hier gaet hy den Propheet ſijn gheheele Prophecy voor by, en dat hy voorbeeldelijcker wijſe van ſich ſelven ſeght, en wat ſeght hy? veele varren hebben my omcingelt, &c. Dit is geen Prophanatie, hy ſeyt het ſelve, al eer het jemandt ſeght, en ſoo ſal hem die Man noch ſelfs beklappen, ſoo hy het ſlechts al bereedts niet gedaen heeft, ſoo edel is de Conſcientie; *qui ſ'excuſe ſ'accuſe*, oock gheen prophecy, of het moeſt op deſe Heeren ghepaſt worden, ick laet hem ſich daer uyt drayen, daer hy ſich met ſijn devote Veneratie, inghedrayt heeft (dit is Theologanten werck, en raeckt Mercurius niet) en hem daer over ſijn 52 Pſalm ſingen, daer hy oock wel wat in vinden ſal, voorts ſeyt hy, *dat wy met al onſe hackelende, wel- beter ſegh ick, qualijckſprekentheyt niet goet ſullen maken*, dat zy, &c. *Cæcus luſco*, hier komen wy te ſamen, gheeft my de handt, ick weet'er een, maer wat het goet maecken aengaet, wat oorſaeck van dit Treurſpel ſy zijn geweeſt, is van anderen ghenoegh geſegt, en miſſchien ſullen wy daer noch wel een woordt van ſpreken, al na dit werck ſich laet op doen, en ghy het my waerdigh onder de handt valt, maer dat ghy my met uwen vuylen mondt ſoudt meenen vroed te maken, dat ſwart wit is, daer zijt ghy wel oudt, maer niet wijs genoeg toe. Al voort.

Paſq.

Pasq. *Ondertusschen wordt hier, als met een inwerp gewagh gemaeckt*, van die genen die het na andere Landen gemunt hadden, en hun geroofde middelen voor-uyt sonden: en wat verder, dat men niet bedencken konde, waer de gelichte penningen waren ghebleven: *Dit, hoewel in't hondert daer heen gheworpen, schijnt wederom op geen anderen dan de Heeren de Witten te doelen; te meer, om dat'er terstondt, in't Kantschrift, volgt*, trouwloosen handel der Staetsmachtigen; *en daer op in het volgende Kantschrift*, onderfoeck van hun driften, *daer wederom de selve Heeren genoemt worden*: *Dit eerste dan schynt noch sijn voetsel te trecken, uyt die versleten straetmaer, van soo veel geldts van den Heere Raedt Pensionaris na Venetien gesonden.*

Merc. Hier komt hy met schijn voor den dag, en schijn is het al wat hy voort-brenght, *en dat van de gelichte penningen, schijnt al mede op gheen andere, dan de Heeren de Witten te doelen*, dat hy meent dese Man, dat ick om sijnent wil soo sot sal zijn, als sijn schijn te bewaerheden.

Doctus in accessos non irritare Crabrones.

Ongenegen om slapende Honden wacker te maken, daer in sal hy sich bedriegen. Ick vind hier noch meer ydele en nodeloose besigheydt als my lief is, andere sullen hem misschien wel wat meer daer van weten te seggen, en hebben daer genoegh van geseght.

Pasq. Hier maeckt hy de staet, van den Heer Johan de Witt, wat middelen hy heeft, of hebben kan.

Merc. Laet hem dat vry doen, dat raeckt ons niet, hy sal daer na noch wel *Calculum reducere*, een andere rekeningh maken, soo ick het recht heb, soo is hy de Man, die ick eens heb hooren

seggen

seggen, dat'er by den selven Heer wel tsestigh duysent guldens te kort quam, ick acht hem in het een, soo veel als in het ander.

Pasq. Hier hebben wy de rekeningh van de gelichte penningen, om dat uwen Man niet heeft konnen bedencken, waer die gebleven zijn.

Merc. Laet hy die maken voor die gene, die gequalificeert zijn, die op te nemen, of hyse my maeckt of niet, ick sal daerom niet eens beter weten, waerse gebleven zijn, of hy moest my al een beter Finantier wesen, al sou hy my on er een van sijn swacke verstanden rekenen, die dit stercke verstandt noch verder wil te gemoet gaen: maer ick vrees dat hy *magno conatu magnas nugas agat*, veel geruchts maken en weynigh wol sal voortbrengen.

Hier maeckt hyse pertinent, daer seyt hy dat hem geen openingh van 's Landts Cantooren is gebleecken (een deftige Phrase) waer uyt weet het onsen Vriendt dan, om dat het soo de ordre is, en daerom het moet soo gheweest zijn, hy weet hier soo van blafferts en sulcke dingen te spreken, dat men het slot van de rekeningh voorseker noch in een Blaffert sal moeten vinden, maer het komt daer op uyt, dat hy daer tot noch toe, niet heeft van verstaen, *ergo summa facit.*

Quid tandem effecit magno hic promissor hiatu?
Parturiunt montes nascetur ridiculus Mus.

Wat werckt dien Blaeskaeck uyt met sulcken
ruym beslagh?
De Bergen baren, en de Muys komt voor den
dagh.

Ondertusschen sal dese Mercurius, die (ghelijk ick daer sie) soo *large & in vago* discoureert,

die over al wil te huys zijn, hoe seer hy oock van een Botterick gebotst is, met reverentie seggen dat mijn goeden Heer ..... in de Muts slaept, en selfs tot sijnent niet te huys is, maer dat moet ick alleen noch seggen, dat ick evenwel een kleyn weynighje van het negotieren der Penningen, van Mr. Jan weet, en hoe hy de Lieden voor haer duysenden, *jam rebus dubiis*, met Obligatien heeft geweten te payen (eershalven wil ickse niet noemen, gelijck ick wel sou konnen by naem en toenaem) en hoe hy aen de interesten heeft geweten te profiteren.

Pasq. *Hy gaet voort, en segt:* Men kende den Raedtpensionaris de Witt, oordeelde wel van sijn wijsheydt, en beleydt, maer nadeeligh van sijne wil, en intentie omtrent onse voorstandt. *Dese heeft hy noyt laten blijcken ten quaden, maer t'allen tijde wel degelijck in tegendeel: dat kan blijcken by sijne menighvuldige, en krachtige Oratien, yverige aenmaningen, ernstige opwackeringen, om te komen tot besluyt en resolutie, tot tijdige noodtweer van defensie, daer de noodt sulcks vereyschte; dat weten de Heeren die'er tegenwoordigh zijn gheweest; en sal in der eeuwigheidt blijcken, en noyt, als met de hooghste Staetbreuck, voor de oogen der Nakomelingen, goeden en quaden, welgeneygden, qualijck geaffectioneerden, te verduysteren zijn, uyt de dagh-aentekeningen van't gebesoigneerde van den Staet: en sou noch overvloediger blijcken (en mogelijck alderkrachtighste uyt de heylsame bevindingh, en vruchtgenietingh self) indien in veele deelen sijnen heylsamen Raedt gevolght, en niet door verkeerde dwersdrift, overstagh gesmeten waer geweest; gelijck veele der Heeren bekent is, dat by hem de voorslagh is gedaen: doch wat raedt! hy heeft ghe-slaeft, en ghearbeidt, en sijn danck is 's wereldts loon geweest, ofte liever, om recht te seggen, is het*

koninck-

koninckliјcke loon der deught geweest, *dat is*, Wel te doen, qualijck te hooren, en qualijck beloont te worden.

Merc. Nu worden wy de saeck eens: Wy gaen voort te seggen, *men kende den Raedtpensionais de Witt oordeelde*, *&c.* Dit belieft hem vorder te extenderen en uytbreyden, ick laet hem begaen; hy magh sijn hart wat ophalen, misschien sullen wy oock noch onse beurt eens krijgen.

Pasq. Vervolgens komen hier te voorschijn de vier Schepen met Oorloghs-ammunitie op den Rhijn bevonden, en in het Magazijn tot Nuys gelost.

Indien ingangh van verantwoordingh vondt, 't geen wy hier te voren, van de weynigh gunst by de Heeren Gebroederen Vranckrijck toeghedragen; en van de weynigh deugd, of dienst, daer uyt te trecken, hebben ter neer ghestelt; soo soude het alhier onnodigh zijn, sich wederom in diergelijcke stoffe te begeven: Doch om dat dit een Actie schijnt, directe strijdigh met de voorgeroerde verontschuldigingh; en dat de selve Actie mede ten laste van de ghemelde Heeren wordt gheschoven, soo sal het wel de pijne waerdigh zijn, hier mede een weynigh nader in te treden: Dit dan van dese Schepen is waerachtig; *maer hoedanige onlust, en onrust, daer over in de Vergaderingh van Hollandt is geresen, kan veelen der Heeren, die de selve toen bygewoont hebben, noch indachtigh zijn: en hoe insonderheidt de Heer Raedt-Pensionaris geyvert heeft, om se te doen op en aenhouden, met aenwijsingh van de schadelijcke gevolgen, die uyt soodanigen handel stonden te rijsen, is hen mede niet onbekent: Waer tegen wederom andere redenen wierden ingebracht, die meest op de tederheidt van het stuck der Koopmanschap uytliepen, dat de Negotie soo na uw niet te bepalen stond*: Dat

Keulen (want hier gaf men voor; dat het opgemunt was) was een vrye Rijcksstad, die men soodanige toevoer niet en kost ontseggen: mede dat de Steden Hamburg, Bremen, Luyk, Neurenburgh, Frankfoort, en andere Rijcks-steden, sulcks overvloedigh toe souden voeren; die men't in geenen deele beletten kost: en dat derhalven het voordeel hier van, den cours der koopmanschap deser Landen stond onttrocken te worden; en wat des meer is: en op dese, en dusdanige redenen wierdt het ontslagh, in weerwil van een groot deel der Leden van de Vergaderingh, en insonderheidt in weerwil van de Heer Raedt-Pensionaris, doorgedreven: Dese Schepen nu ontslagen, en buyten onse macht zijnde, was het voor den Staet niet mogelijck de selve verder op te volgen. Wordt dit nu al mede op de rekeningh van de Witten te boeck gestelt; gelijck ick sie dat by onsen Schrijver, in sijne Kantaantekeningh geschiedt; soo moeten sy hier wederom betalen, datse niet gerooft en hebben.

Merc. Hier komt de pot met Rosen te voorschijn, hy bekent het van de vier Schepen, die met Oorloghs-munitie, op den Rhijn bevonden, en in het Magazijn tot Nuys gelost zijn; maer seght daer by, dat daer over groote onlust in de vergaderingh van Hollandt geresen is, en dat de Raedt Pensionaris, insonderheyt geyvert heeft, om de selve te doen op en aenhouden; ick laet hier de oprechtigheydt van desen Vrient staen, maer wenschte wel, dat hy desen yver van den Heer de Witt, wat klaerder demonstreerde, ondertusschen is hy hier de Man, die om den Heer Raedt-Pensionaris te ontschuldigen, de Heeren Staten selfs schijnt met dese enormiteyt te belasten, als of de selve, niet tegenstaende de aenwijsinge van al de schadelijcke ghevolgen, evenwel om de tederheydt van den

den koophandel niet te quetsen, sulck een aenstotelijck werck ghesocht door te dringen, en selfs ter uytvoeringe ghestelt hadden; maer siet hier al dese omstandigheden eens, Keulen was een vrye Rijcksstad, die moest men assisteren, maer Dordrecht den oudste, en voorsittende Stad, soodanigh verlegen en ontbloot laten, dat men het Kruyt selfs tot haren behoeve, uyt de Vloot moest halen, en soo gewichtigh was het belang van de Koopmanschap, dat men sijn Swaerdt verkopen moest, en laten sich met leege handen afrossen. Hier leyt nu ghewisselijck een enormiteyt, maer op wiens rekeninge die te staen heeft *manet sub judice*, De Vriendt steltse op die van de Heeren Staten, wanneer hy die belastingh goet maeckt, sal ick het ghelooven, vorders wy hebben alleenigh aengeroert, wat men al in de blauwe boeckskens tot laste van de Heeren wist te seggen, en hy tast ons aen, als of het een *Crimen* was, de selve te lesen, en den inhoudt daer van voor te stellen, latende een yeder sijn oordeel vry, gelijck wy gedaen hebben, aenwijsende alleenighlijck de gronden van des gemeene Volcks haet tegens dese Heeren, en voornamentlijck den Raed Pensionaris, en ick word hier aengetast, als of men den Man beschuldighde, waer kan dit uyt blijcken? En dit is een van al de beschuldigingen, die ons dien Beuselaer te last leght, en die hy uyt de kanttekeningh gehaelt heeft, alwaer staet voor eerst *misnoegen der gemeente tegen de Witten, en vorders aenwijsinge van hunnen handel.* De Gemeente is hier misnoeght, en dat is waer, en wie wijst hier hunnen handel aen, wy of de Schrijvers van de blauwe boeckskens, is het mede gheen aenwijsingh van hunnen handel, die sy aenwijsen, alsoo wel dan of wy die hadden aengewe-

 sen,

ſen, laet hy het op hen verhalen, wat beſchuldigingh wordt hier van ons gedaen? Soo veel ſou men in de aldertederſte Hiſtorien wel mogen ſeggen, ſonder blaem van zijdigheydt te dragen, daer men in tegendeel zijdigh ſou zijn, indien men deſe klacken wilde verſchoonen, en daer mede directelijck de Heeren Staten ſelfs belaſten, die ſulcks in weerwil van den Raed-Penſionaris, hebben doorgedreven; dat ſtaet hem dan als een Beſchuldiger te bewijſen, en goet te maken, hy is doch die Man die weet, *quidquid in aurem Junonis Jupiter inuſurrat.* Wat'er in den Raedt verhandelt wordt, het geheym van de Mis, en wat Harnas daer de Raedt-Penſionaris om aengetrocken heeft, het ſelve heeft plaets in die volgende ſtellingh van Wezel, hoe ſeght hy toch daer.

Paſq. *Van Weſel ſeyt hy verder:* De voorraed is wel en overvloedighlijck gevolght, ja meerder dan van noden was, maer in plaets van dat de beſettingh tot ſoodanigh getal ſoude worden vergroot, had men daer aenſtondts noch derthien vanen Paerden, en twaelf te voet uytgelicht, zijnde het beſte Volck, &c. *Aen wien ſtondt toen het beleydt, en bewindt hier van? niet aen de Witten, nochte hare Goedgunſtigen: aen wien dan? weet hy 't niet, hy magh'er ſich van laten onderrechten: meer en ſeg ick niet.*

Merc. Hier wil hy ſeggen, *dat het beleydt en bewindt van de ſaecken, aen de Witten niet ſtond.* Waer uyt komen dan deſe ſoo groote verdienſten, die deſen Man boven de Wolcken verheerlijcken, indien hy maer wel gehoorſamen en uytvoeren heeft gekonnen, het moeten dan verdienſten van beleydt, en uytvoeringh (volgens ſijn plicht van proponeren en dirigeren) zijn, die hem ſoo *tantum non Deum faciunt* by na

tot

tot een Afgodt verheffen, waerom wil men dan dit gedeelte van het geheel af-trecken, om het geen qualijck ghedaen is, de Heeren Staten, en het geen wel en loffelijck gedaen is, den Raedt-Pensionaris te imputeren. Wilt ghy wel doen Vriendt, laet hem vry het gesagh, dat hy altoos gehadt heeft, prijst hem vry daer hy te prijsen is, wy sullen u helpen; maer neemt sijn vuyl niet van hem, om dat op een ander te werpen. Hy had altoos gesaghs ghenoegh, doen hy dat eeuwigh Edict, dat meester-stuck wist te smeden (en of hy mede niet een van die vier of vijf Persoonen is geweest, daer van men meent, gelijck Aitzema segt, dat het werck van seclusie voort quam, laet ick de verstandigen oordeelen. Maer wy sullen daer na noch wel iets daer van te borde brengen) en heeft daer zedert maer al te weynigh van verloren. Aitzema Fol 930. in het 34 Boeck.

Maer evenwel laet ons eens met ordre gaen, *soo veel Steden zijnder binnen soo weynig weecken, soo schendigh, verlooren gegaen. Waer door? Door gebreck van Volck, voor-raedt, of ordre of tucht. Wie heeft dat soo slechtelijck bestelt, de Raedt-Pensionaris heeft de propositie en na de Conclusie de directie. Waerom heeft hy de gelegentheydt van de Guarnisoenen niet voorgestelt, die sijn Broeder selfs had gevisiteert? Hy heeft het ghedaen of niet gedaen, heeft hy het niet gedaen, soo is het absoluyt, of sijn onkunde, of nalatigheydt of quaedtaerdigheydt. Onkunde kan het niet zyn, om de reden als boven; nalatigheydt kan van soo een wacker Man niet vermoedt worden. Quaedtaerdigheydt maeckt hem misdadigh, dat ick niet arger segge.* Wederom: *Hy heeft het gedaen (dat moest voor-eerst blijcken) maer kost niet te wege brengen*, is sijn gesagh soo kleyn, en sijn yver soo slap, waer uyt ontstaet die grooten lof, die dese hem, als ware hy

prora & puppis, doen en laten, toe-schrijft? *maer andere hebben die uytvoeringe verhindert, hy sagh de nootsaecklijckheydt of niet, sag hyse niet, soo was hy dom, sag hyse, waerom heeft hy niet geprotesteert*, en dewijl de schuldt doch op sijn hals, als gebleecken is, stondt te komen, waerom selfs sijn ampt niet neer gheleght, en de Raedts-heers-plaets (sijn præcautie) niet aengenomen, gelijck hy naderhandt ghedaen heeft, als het Spit alreede in de assche ghewendt was: maer lees al voort Signore Pasquino.

Pasq. *Hy besluyt dan vervolgens:* Waerlijck het is te verwonderen hoe de Raed-Pensionaris, en sijnen aenhangh, alles soodanigh heeft konnen uytrechten, en bestieren, daer soo veel andere, en welmenende Heeren, mede aen het roer waren; maer zijn lange ervarentheydt, ongemeen verstandt, en wijsheyt, heeft het alles op het scherpsinnigste weten uyt te voeren, &c. *Siet hier den Man die het groot, en snood, verraed ontdeckt, soo als het leyt, en daer het leyt; en die den man aenwijst, die het bewrocht en veroorsaeckt heeft: maer 't geen, soo 't schijnt, tot noch toe tot kennisse van den Staet niet gekomen is, op 't bewijsen dan komt het aen; kan hy dat soo sal hier voorseker een* eminent premium *voor hem aen vast zijn; alsoo als dan de goederen van den Verrader nootsakelijck tot den Fiskus sullen moeten vervallen; en sijne hoe seer mishandelde romp waerdigh zijn, om uyt het graf getrocken, by forme van Justitie, door Beuls handen, andermael op een afschuwelijcke wijs ten toon gestelt te worden:* Maer, o verheven, en in Godt geruste ziel, *in wien de getrouwheydt, de liefde tot u Vaderlandt, en tot weldoen, insonderheydt gehuysvest zijn geweest, wat leyt men u te last! maer soo noch eenige kennisse van 't aerdsche by u overigh is, gy veracht het, en belacht het; en het*

is

is niet nodigh, dat ghy u op iets beroept, dewijl u werckſaem bedrijf, u onvermoeytheydt, en ſtantvaſtigheydt, voor die het ſien en weten willen, ſoo recht het tegendeel betuygen.

Merc. Dat voorige is geen antwoordt waerdigh, maer hier: O verheven en in Godt, &c. Vrienden ſta by, hier komt het al tſeffens voor den dagh, hier leyt hy nedergevallen ter aerden: Wat doet hy? Och de Man is in aendacht, en een Poëtiſche, om niet te ſeggen Afgodiſche verruckinge. Wat naem ſullen wy dit geven, is dit een *Proſopopœia* op ſijn Pedants, ghelijck hy het noemt, of een aendachtige ſmeeckingh op ſijn Heydenſch, de oude Poëten af-geleent, of een Maertſe buy, in een kranck Harſſenvat? Hy ſal 't ons ſelver ſeggen, doet hy niet, ja daer ſeyt hy het; *maer om wederom met menſchen te ſpreecken*, hy ſprack daer even met een Godt, Geeſt, Engel of Duyvel dan. Hoe ſullen wy dit te boeck ſtellen, ick begoſt in het eerſte, doen ick van een Schrijver tegen ons hoorde, al hooge gedachten van onſe ſuffiſance te krijgen, om dat'er noch een gheleerde Pen voor ons in de Wereldt over was, (en ſou my met de Hoer van Staet, die haer naem in het Regiſter vergeten was, anders bedroeft hebben) en dat ick al mede als de wijſe Luy, een boeckje na mijn hooft kreegh. Maer ſoo doende ſou ick wel aen de andere zijde *criminele* inbeeldingen krijgen, gelijck of ſoodanigen ſekeren Vriendt, die ſulcke Kenotaphien, Elogien, en andere Archipedanterien voor den dagh kan brengen, *pax auribus*, het altemet niet vaſt en hadt. Wat doen is dit, hebben wy hier een Afgodiſche Enthuſiaſt, een Necromantiſt, die de Dooden verweckt, of een tweden Paracelſus, met ſijnen Familiaren Geeſt (en die Meeſter Johan de

Witt) voor? Of is hy een Ubiquitist. Wat slag van ghedrochten sal ick hier af-drayen, *hy wil wederom met menschen spreecken*, arm verdoolt Schaep, hier leggen al mijn spillen in de assche, ick meende dat ick hier te doen had, met

Ithacus eloquio felix aut scutifer Ajax.

Een Man die hair op sijn tanden heeft, maer nu sie ick te wel, dat ick met een ..... Quidam te doen heb, dit gaet te ver buyten het spoor

Risum teneatis amici.

In summa d'een of d'ander Schobber van dese Cabale, heeft Sijn Hoogheydt als den Afgodt der Hollanderen weten te doen af-malen, hier sien wy ten minsten wie de Af-godt der Sotten, om niet arger te seggen is. Avance.

Pasq. *Die soodanige schelmstucken onder de leden heeft, kan deselve niet uytvoeren sonder sijne Correspondenten of Complicen te hebben: is'er van die allen niet eene geweest (bysonder daer onsen Schrijver mede van* sijnen aenhangh *gewagh maeckt*) die van tijdelijck berouw geknaegt, *sijn Vaderlandt, en den Staet dien dienst heeft gesocht te doen, om, tot voorkomingh, in tijdts soodanige snoodtheydt te ontdecken, en noch een heerlijcke beloouningh toe te verdienen?*

Merc. Al genoeg Pasquino mijn Vriendt, al genoegh, ick sie daer wel dat dit ghevolgh maer revelary van een lemmende Dilemmatist is, en dat van het Cabinet, dat hy daer volgens seyt, zijn dingen die door de darde handt infallibel bewaerheyt zijn, daer valt niet tegen te seggen daer wint hy ten minsten soo veel uyt, dat hy dat uyt de mondt van Pieter gehoort, en die sulcks van Paulus verstaen heeft, *probatum est.* Maer op dat eerste, dat *hy moet hulp tot sijn bestaen, &c.* sal ick evenwel dat seggen, dat hy daer twee onnodige

nodige noodtsaecklijckheden stelt, *dat hy Hulpers tot sijn bestaen moet hebben ghehadt, en die Hulpers door hun conscientie genoopt, souden t'eeniger tijdt eens moeten opklappen.* Wie sijn Hulpers mogen hebben gheweest, soo ghy het niet en weet, ick meen het wel te weten, en dat sy niet klappen sullen weet ick oock wel. Wat sommige noch hier na sullen doen, sal de tijdt leeren, het is noch vroegh in't Gasthuys, hoewel het van andere genoegh geseght is, maer dese Messieurs, hooren en sien genoegh alsse willen, en alsse weder willen, zijnse soo doof als Quartels, en soo blindt als Uylenspiegel by daegh. Ick sou hier mede al heel breedt konnen gaen, en al wonderlijcke Argumenten konnen formeren, en seggen dat men veel quaets *specie recti decepti*, uyt meninge van al seer wel te doen, te weegh brenght, *cum nemo sibi nequam videtur*, dewijl men sich selven in sijn meninge ghemeenlijck vleyt, die soo ten eersten de Conscientie niet aen en treffen, als wel daer na, als de oogen wat beter geopent worden, ick sou daer op eenen Buyck-dienaer, ghelijck ick daer sie, en op een Mostert-meulen, die hy daer uyt ghesnooten heeft, oock wel wat impertinents konnen debuteren, maer dat voorgaende steeckt my noch soo inde krop, dat my dunckt, om rondt te gaen, dat die Vriendt, met reverentie geseyt, ons die moeyte niet waerdt is, en wenschte wel dat ick soo veel in het Cabinet van uwe harssenen gevonden had, als ghy seght dat de Heeren, in dat van de Heer de Witt gevonden hebben (die toch geen tijdt gehadt heeft, om sijn brieven aen een kant te helpen) dat is eerlijckheydt en deught, hoewel het uwen Tabbaert, en ouderdom wel passen sou, en nu sullen wy te samen *junctis manibus* een besluyt van maken.

Sie

Sie hier nu bescheyde Leser, wat ghy liever te gelooven hebt, of dat soo veel droeve jammeren en calamiteyten, door Godts verborgen Oordeel, in hunne oorsaken ghestraft zijn, of dat de Schuldige vry, en de Onschuldige in de last souden blijven steken zijn, of dat Lambert van den Bos, en by ghevolgh, ick Mercurius een Leugenaer en Lasteraer, dan of desen gesonden Vriendt een grooten appelsot, en een quaedtaerdigh beest is. Laet ons togh voortgaen Pasquin.

Pasq. *Vraeght men nu verder, hoe dat dan soo veel stercke, en by na onwinbaer geachte Steden, en Forten, binnen soo korten tijdt in de macht des Vyandts vervallen zijn? Boven de bestieringe des Hemels, die, gelijck wy weten, reedts te vooren soo veel weken achter een, een stercken oosten Windt heeft laten wayen; waer door de stroomen afgetapt, meer dan veertigh Schepen, met krijghsbehoefte, en geschut op het drooge, en daer door in's Vyandts macht, geraeckten; zijn dit geheymen van Staet, waer op my niet toestaet nader te ondersoecken; daer ick oock geen verstandt van heb, en al had ick'er verstandt van, daer toe ick my niet in soude laten: Had Lambert van den Bos, mede soo gedaen, hy soude sijn gemoedt, met dusdanige leugens, en lasteringen, soo niet besoedelt hebben.*

Merc. Hier komt hy my met windt aenboort, de ooste Windt is de oorsaeck van al het quaedt, dat soo veel Schepen verhindert, en soo veel Steden verraden of van Schelmen verdedight zijn, die woeyen altoos sekerlijck niet, toen dat secours jucchen sijn neus voorby gingh. De weste Windt, had ons wel soo langh uyt Vranckrijck toe-ghewaeyt, en sulck een gerommel in de ooren geblasen, dat die selve ooste Windt, die het kruyt na Nuys toevoerde, oock wel

Volck

Volck in voorraedt na de Frontieren sou ghevoert hebben, maer men had soo veel te doen met hacquetteren, partialiseren, mineren, machineren, en den Capiteyn Generael de handen te binden, dat de Hollanders pas tijdts genoegh quamen, om sich de handen te laten binden, *en dit zijn geheymen van Staet*, het mogen gheheymen van den Duyvel zijn, *en daer heeft hy geen verstandt van.* Waer mede leyt hem dese Sot dan en moeyt, of is het hem alleen te doen, om Lambert van den Bos, die misschien hem, en de sijne te veel goets ghedaen heeft, een klad aen te wrijven, daer liegen en bedriegen hem, voornamentlijck sijn geslacht, *proprium quarto modo*, van de natuer en Moeders lijve aengeboren is, heeft hy geen verstant van de saeck, laet hy sich laten onderrechten, en daer wy van alles, maer probabel ghe schreven hebben, by anderen gaen die beter windt van sich geven, en om niet verre te loopen, eens hooren wat 'er de Ridder Tempel van seght. Daer-en-boven (seght hy) de Ministers, die het bewindt steedts van de affayren hadden, hebben veel eer de sterckte en ordre van hun Scheepsvloot, dan die van haer militie behertight, het zy als meer gebeeten op Engelandt als Vranckrijck, van wegen den Oorlogh, en de maniere van d'Intreé des selfs, ofte dat sy geloofden, dat een Victorie ter Zee, den wegh tot een Vrede met dese Kroon mocht banen; of dat sy hoopten, dat hare Steden haer soo haest niet souden ontvallen, of dat sy misschien wel mochten lijden, dat de Prins van Orangiens eerste Intree, in het gebiedt over haer Legers met eenige ramp verselt mocht gaen; en alsoo dienen tot hun Desseyn, om d'authoriteyt te besnoeyen, daer sy genootsaeckt waren hem den

naem

naem van Capiteyn Generael te laten behouden; en in der daedt, dit scheen niet te sullen teylen, vermits, &c. laet hem hier knabbelen, hier is bout, gaet al voort Broeder.

Pasq. *Het begint met de Son der de Witten na de kim te gaen: Voor-af hebben wy den aenval van de vander Graven, met hare Medestanders: in het verhael hier van seyt onsen Schrijver,* Hy [Jacob vander Graaf] ghekomen zijnde aen de plaets van het geraes, of gevecht, vond sijn oudtste Broeder nedergebuckt onder de macht van den Raedt-Pensionaris, die sijn *Houwer* alreedts had opgeheven om den selven af te maken, &c. *Dit is absoluyt onwaerachtig; alsoo hy van geen Houwer noch eenig zijdgeweer, voorsien en is geweest: gelijck betuygen die't seer wel weten, als die op de laetste oogenblick van het scheyden uyt de Vergadering van Hollandt, alderlaetst van hem gescheyden zijn, die het oock daer voor houden, dat, indien hy eenig geweer tot sijn wil had gehadt, hy daer op soodanig wel was afgevaerdigt, dat sijn Bespringers het hem niet gedaen en souden hebben: Daer-en-boven wordt van sijn Huysgenoten, en die aldergemeensaemste met hem omgegaen hebben, betuygt, dat hy, gedurende den geheelen tijdt van sijn Raedt-Pensionaryschap, niet alleen geen zijdgeweer (anders als in eenige besendingh van den Staet, 't zy op 's Landts Vloot, of op eenige reys te Land;) maer selfs geen scherp van mes, of minder gereedtschap, over sich gedragen heeft. Siet dus los hackt'er desen Man in, en maeckter een klouwer van een houwer af (daer andere noch soo veel beknopter gaen, om dit verdichtsel wat meerder schijns te geven, en seggen maer van een kleyn houwertje, dat hy van onder sijn Klederen sou getrocken hebben) als of hy met een Poolse Sabel gewapent waer geweest: Doch omtrent soodanige omstandigheden, die niet veel gewichts aen de saeck ten*

princi-

principalen geven, achten wy 't belang soo groot niet te zijn; waerom wy de selve oock lichjes overhene stappen.

Merc. Soo doetse toch, de Son begint na de kim te gaen, en meer als tijdt is het, als'er sulke Phaëtons mede doende zijn, die soo treffelijck met dien wagen getuymelt hebben.

Sed leve pondus erat, nec quid cognoscere possent Ovid.
Solis equi, solitaque Jugum gravitate carebat. Metā.
Utque labant curvæ justo sine pondere naves lib. 1.
Perque mare instabiles, nimia levitate feruntur
Sic onere insueto vacuos dat in aëre saltus.

Maer 't was te lichten vracht, 't gespan acht' haer gareelen
Noch Meester niet, en scheen als met het Jock te speelen.
De Wagen sprongh en vloogh, niet anders als een Pluym,
De Voerman was'er niet, ghelijck in't peeckel schuym,
Een ongeballast hout, gheen rechte cours kan varen,
En tot een speeltuygh streckt alleen van windt en baren.

En hier komt nu wat anders op het tapijt, de saeck van Jacob van der Graef, en hier komt het op een houwer of op een houwertjen aen; en of de Heer de Witt, geweer gedragen heeft, of niet, hy heeft het gedragen of niet, hy was daerom noch meer noch minder, en al had hy op sijn hoede gheweest, en sich verweert, wat had hy anders gedaen, als hem de natuer wel toelaet? Ja onse Vriendt wil niet, dat hy selfs een Mes by sich sou gedragen hebben, hoe quam de Bruyn dan gequetst? gelijck het vonnis luydt, dat is misschien door sijn eygen geweer geweest.

De

De Raedt-Pensionaris moet plomp noch scherp by sich gehadt hebben, als een Mennist *in forma*, of anders sou hy hem sijn devotie niet waerdigh achten, en lichtelijck sijn geestelijcke hiaculatie, die hy soo terstont uyt gesottebolt heeft, weder te rugge roepen, waer wil dit noch heen goede Sint Jan. Wat noch meer?

Pasq. *Van meerder aengelegentheydt is het geen'er volgt onder dese woorden (na dat'er van de gevangenis, en 't doodts gevaer van Jacob vander Graaf gesproken was;)* Ondertusschen wierden door verscheyde Lieden van aensien, soo kerckelijcke, als wereldtlijcke, alle plichten aengewendt, om het gemoedt van den Raed-Pensionaris soo verre te vermurven, dat [&c.] hy soude mogen worden bewoogen, dit stuck tegens hem begaen, niet alleenlijck te vergeven, maer oock by de Vergaderingh, en by sijn beste en genegenste Vrienden aen te houden, dat hem het selve vergeven, of gepardonneert mocht worden, &c. Maer de Raedt-Pensionaris, en de sijnen, toonden daer toe geen genegentheydt te hebben, &c. *Om van welcke blaem oock sijne dierbare gedachtenis te ontlasten, soo staet te weten, hoe waerachtig is.*

Merc. Noch meer Was om desen Heyligh te vereeren, hier sou hy ons gaerne willen wijs maken, dat de Heer de Witt de sachtmoedigheydt en barmhertigheydt selfs was, maer al wat hy voortbrenght, zijn maer *verba & voces*; hier was hy te swack, daer was het vergeten, ginder versuymt, elders niet wel gemeent. Hy was soo swack niet, of hy heeft sijn eygen voorval, de Heeren Staten wel konnen aengeven, en ample brieven aen Sijn Hoogheyt schrijven, had de sachtmoedigheydt soo by hem te huys gelegen, hy had met die selve moeyte wel een krachtige

krachtige Instantie tot verlossingh van een jongen blom, konnen doen. Omtrent de saeck van den Heer de Ruart, heeft hy sijn sachtmoedigheydt, trouwens ghenoeghsaem ghetoont; wanneer soo veel instantien van onse naeste Bondtgenoten, selfs geen schorsinge van het gerecht, noch kennisse van saken konden krijgen, noch sulcke aensienlijcke Vorsten, Vrienden en Verwanten, een handtvol bloedts konden af-bidden, en wie weet of het dit, en dat jonge bloedt niet is, dat het goddelijck Gerecht van sijne handen gheeyscht heeft, en een onvoorsichtigh of dartel bloedt vergieten in Sweden, hier niet een van beyden te Vierschaer komt?

Movet & cœlestia quondam
Corda dolor, lentoque irrepunt agmine pœnæ.

De smart treft oyt het hert der Hemel-lieden
aen,
En langhsaem komt de straf den Booswicht
neer te slaen.

Wy sullen dat daer laten, laet ons geen Wonden op-halen, die smartelijck zijn. Wat volgt'er meer?

Pasq. Hier komt hy nu tot de saeck van den Ruwaert.

Merc. Piano, wy moeten eerst noch een weynigh van den Heer Raedt Pensionaris handelen, en met het ophalen van sijn laetste of bysonderste wercken eenmael sien, of onsen Vriendt oock geen ghelijck heeft in hem soo hoogh te verheffen, en of misschien de Staet gheen stut en steunsel aen hem verlooren heeft, en dat sullen wy doen, niet al uyt ons hooft, om ons buyten partyschap te houden, maer na de voorstellingh van bekende en geen verachte Schrij-

vers, men stelt dan vast dat een Persoon van staet, die de Fondamentale maximen van Regeeringe onder de voeten werpt, een Vyandt van de Staet is, en of sulcks by de Heeren de Witt, en hunne Complicen gepleeght is, staet aldus te sien. In de Unie van Utrecht, was onder andere Articulen eerst, en daer na, naer het stellen van de Generale Amnestie van het geen in het Jaer 1650, op een nieuw vast ghestelt, met goetvinden van alle de Provintien, en voornamentlijck die van Hollandt, die om de Importantie van dese deliberatie *en Corps* in de vergaderingh van haer Hoogh Mogende waren verscheenen. *Dat soodanige Differentien, en de verschillen onder de Provintien vallende, en by minnelijcke Conferentie niet konnende werden gevonden, gedefereert sullen werden, aen het Hoogwijs Advijs, ende ter decisie van de Heeren Stadthouders*, ofte Stadthouder in der tijdt. Soo dat aldus de Stadthouderlijcke Decisie als een nootwendigh vereysch tot de welstant van den Staet van de Vereenighde Nederlanden, en alsoo de Stadthouderlijcke Regeeringe, de wesentlijcke en Fondamentale Regeeringe van de Vereenigde Nederlanden is.

Oude Hollandsche Regeeringh pag. 168.

Imperium facile iis artibus retinetur quibus initio partum est: Een Heerschappy wordt lichtlijck door die middelen behouden, door dewelcke sy opgerecht is, in de saken van politie, is de ervarentheydt de beste Meesterscne, die ons geleert heeft, dat de Souverainiteyt, zijnde by de Provintien, en by de Generaliteyt het beleydt van de Oorlogh, dese Landen evenwel best werden geregeert, met accessie van het Stadthouderschap. Dewijl dan de Regeeringe van de Staet op die voeten stondt, wat redenen warender, waerom men niet *tuta & præsentia, quam*

nova

nova & periculosa malebat, liever de veylige tegenwoordige als de ghevaerlijcke veranderde Stant begeerde: Nademael, *Vetustas equidem nobis semper adoranda est, si sapimus illa quippe secula sunt, quæ hoc imperium, vel sanguine, vel sudore pepererunt, quod non nisi virtutum faceret ubertas.* Dat men indien men wijs is, de outheydt altoos eerbiedigheydt toe-dragen moet; want dat zijn Eeuwen die ons dit gebiedt of met hun bloedt of sweet verkregen hebben, het geene niet als door overvloedt van deughden. Maer hier sullen wy, uyt eens anders mondt spreken. Macrob. Satur. l. 3.

Is het niet of desen Schrijver op de Eeuwe van onse Vaderen heeft gesien ghehadt? Daer onse oude Hollandtsche Regeeringe, wel duysentmael van hare Vyanden is ondermijnt, en wel duysentmael met goet en bloedt van onse Voorouderen herstelt, en hier op slaet het, 't gunt de Koningh Agrippa segt by Josephus, dat de Joden ontijdigh om vryheydt riepen, en dat'er eertijdts om die te behouden gheftreden was. Het ware een harde saeck in slavernye te zijn, en een eerlijcken arbeydt en strijdt, het selve voor te komen, maer die eens t'ondergebracht, nu langen tijdt hebben gheleert te gehoorsamen, en daer na het Jock weder af-werpen, dat is een werck van wanhopige Lieden, en niet van die hun vryheydt soecken. En hier komt te pas.

Omnia securi pro libertate feremus,
Sed libertatem, contempta nemo salute
Sanus amat, neque enim certæ susceptio cladis
Quam vitare queas, nisi cum ratione salutis
Libertatis amor, sed gloria vana putanda est.

Dat is:

Wy staen het alles licht voor seeckere vryheydt uyt,

Maer niemant zy soo dwaes, in kennis en besluyt,
Die de behoudenis van sijne staet en leven,
Gelijck een prijs wil van onsekere vryheydt geven,
En soecken 't geen hy licht kan mijden met'er daedt,
Voor sulck een bloote naem 't verderf van huys en staet.
Als met behoudenis; van 't sijne, moet meer weten,
Dat dit geen vryheydts min, maer ydle roem moet heten.

En wat was het anders als vryheydt; dat men voor vryheydt wilde veranderen, en wat voldoeningh was'er in de redenen van Hollandt, dat die haer oude Regeringh wilde veranderen, uyt aenmerckinge van meerder vryheyt, daerse van oudts soo wel ghematight, en recht na de mate van onsen staet geproportioneert was, *quis enim non metus est, ubi plures coaluerunt, nelevissimo motu dissiliant, nisi adsit vinculum societatis*; wat heeft men niet te vreesen, dat veele aen malkander gebracht, weder van een springen, ten zyder een bandt van vereeniginge zy. Dese veranderingh heeft men al begonnen in het Jaer 1651, toen men op het tapijt wierp, *of men voort aen de Discrepantien meer door een Stadthouder sou willen laten byleggen?* Maer daer na heeft men in die groote vergaderingh het Stadthouderschap weder geventileert, *daer al de Geunieerde Provintien, het selve aenmerckten als een Accessoir van dese Staet en een gedelegeerde macht; dependent van de Hooghste Regeeringe*, behalven alleenigh Hollandt, waer op die groote vergadering is gekomen te scheyden, sonder iets mercke-

lijcks

lijcks in aenmerckinge van hun poincten van beschrijvinge te hebben besloooten.

Hier seyt mijnen Schrijver: Het ware niet buyten alle schijn van waerheydt, dat het ooghmerck en eynde der selver alleenlijck daer toe heeft getendeert, en de gantsche saeck daer op was aengeleydt, omme den Hoogh-gemelte Heere Prince van Orangien, van sijn hooge Ampten en Charges, die de Heeren des selfs Voorvaderen, successivelijck in dese Landen hadden bekleedt, te secluderen, ghelijck tot bewijs daer van Concentreren soo veele klachten, oock d'Expostulatie van d'andere Provintien tegens Hollandt, *niet te werden gedaen tot Conservatie van de Unie en handthoudingh van de vryheydt.* Blijckelijck by hare Resolutie van den acht-en-twintighsten Augusti 1653, medebrengende, dat geen inclinatie tot een Capiteyn Generael by hen was Welcke saecke de Protector van Engelandt, Olivier Cromwel, naderhandt in den Jare 1654, soo wel wist op te vatten, *dat hy daer uyt argumenteerde, dat de seclusie van den Prins was het Intrest van Hollandt, en wijders verklaerde niet te konnen gerust zijn, ten ware Hollandt, daer hy al sijn vertrouwen op hadde geset, apart beloofde by Acte, datse noyt, den Prins of yemandt van des selfs Linie, tot Stadthouder ofte Admirael van hare Provintie souden kiesen, en oock met haer stemme niet sou gedogen, dat de selve soude werden gestelt over de Militie van de Generaliteyt, &c.* Waer op niet langh daer na Esclateerde, die fameuse Acte van seclusie, by de Staten van Hollandt gearresteert, in dato, den 4 May, 1654, en gejustificeert door die gerenommeerde Deductie, rakende de inhibitie van't Employ des Heeren Princen van Orangien, en soo veel vermocht doenmaels de authoriteyt van een op-

geworpen Protector van Engelandt op desen Staet, dat de Prærogativen die desen Jongen Vorst andersints eeniger mate scheenen aengebooren, en sommige al bereyts door advijs Provintiael, op hem hadde gedesigneert, alleen uyt een reflexie, op den Huyse van Stuart hem wierden ontset. En hier verhaelt den Heere Aitzema, in het derde deel van saken van Staet en Oorloge in het 34 Boeck, Pag. *mihi* 926.

Het werck van de seclusie was soo secreet beleydt, dat de Heer Ambassadeur Jongstal selfs, volgens sijn brief aen Graef Willem, van den eersten May, daer niet van melde. Alleen aengaende het trayneren van de Ratificatie, seyde: De oorsaecke van dit trayneren is Godt bekent. Een Vriendt van het Huys van Orangie quam expresselijck by den Raedt-Pensionaris, hem versoeckende rond uyt te seggen, wat van dit secreet was, om sich in sijne Provintien gherust te stellen. Hy seyde: *Noch niet ontslagen te zijn van den grooten Eedt, dat wel de andere waren ontslagen, maer nochtans dat haer belast was, als eerlijcke Lieden, het werck te mesnageren.*

Vorders seght de selve: *Als de Leden van Hollandt souden adviseren op het poinct van de Seclusie, dat by yemandt geseght wierdt, dat dese Staet geluckigh was, dat Cromwel niet hadde geeyscht de overleveringe van den Prins, of sijn verbanningh uyt het Landt, te verstaen gevende, dat men het niet soude hebben derven weygeren. Vorders pag.* 930. *segt hy, de Acte van Seclusie was dan noch in handen van de Heeren Ambassadeurs, en van des Princen Domestijcken, seyde datse wel wisten, dat al dat werck ofte Acte van seclusie, haer quam van hier (niet uyt Cromwel) en uyt vier of vijf Persoonen, die men wel kende. Dat het haer haer sou voor de schenen springen; dat er in Hollandt selfs wel*

wierdt gewerckt tegen de Seclusie, dat haer de ghemelde vier of vijf seer souden verlegen vinden. Soo leyt dit kostelijcke stuck wercks, wie nu dese vier of vijf geweest zijn, *Jam Lippis & tonsoribus etiam Luscis notum*, is Jan Alleman genoegh bekent.

Maer seght mijn Schrijver voort. Hollandt daer na te Genereus, om de naem te hebben, dat haer de opgemelde Acte van seclusie of elusie was gedaen extraderen, door de superioriteyt van een Engelschen Usurpateur, en nu op nieuws beginnende te gratificeren den nieuwen Koningh, die nu weder tot sijn Throon was gevordert, verklaerde van 't voorschreven re-stablissement van Hoog-gemelten Koningh af. Dat de meergenoemde Acte van seclusie was, en voort aen gehouden soude worden voor ghemortificeert, en van geender kracht ofte waerdye; gelijck te sien is by de Acte van Mortificatie, in dato den 29 Septembris 1660. Hier vervolght nu den Schrijver: Maer in plaets van alles tot desen tijdt in sijn wesen te laten, heeft het de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt gelieft, in de vergaderinge van Zeelandt, ende alomme te proponeren: *dat de functie van de Capiteyn Generael*, en het Admirael Generaelschap, van de bedieninge van het Stadthouderschap van de Respective Provintien mochten werden en blijven ghesepareert, immers *ten Respecte van den Prince van Orangien.* Al-hoe-wel oock die van Hollandt bedectelijck, in den haren het Stadthouderschap, *by forme van een eeuwigh Edict hadden gemortificeert*, en oversulcks wech genomen ende vernietight het poinct, daer over men gheobligeert was, met den anderen te delibereren, volgens het voorschreven *geconvenieerde*, en in krachte van de

particuliere Unie, tusschen Hollandt en Zeelandt opgerecht, daer dese twee Provintien in't bysonder, nevens alle de anderen in 't generael, tot een ghemeene grondt-slagh en fondament van Regeeringe hebben, het geene de Heeren Staten Generael in den Jare 1579 specialijck die van Hollandt en Zeelandt te gemoet voerden: *dat dese Landen sonder Hooft of Superintendent niet wel en waren te regeeren, om dat de Provintien en Steden van de selve egael in Jurisdictie præeminentien en auctoriteyt zijnde, ghemeenlijck d'een d'andere niet willen toegeven; maer veel eerder over den anderen trachten te heerschen, immers sich te prævaleren.*

Vorders alsoo de andere Provintien begonden te mercken, dat dit sich præpareerde om, soo het mogelijck ware, de functie van Stadthouder allesins te mortificeren, en wel licht de Regenten by Eede daer toe te verplichten, of dat sulcks alreede by Hollandt was gedaen, by een eeuwige Wet, sustineerden haer Ed. Mogende, dat dat banden en Obligatien op de gemoederen van de tegenwoordige en toekomende Regenten souden zijn geleght, die seer verre uytsagen, en in dese vrye Landen on-ghehoort, oock strijdigh waren met de eerste fundamenten en beginselen van desen Staet, en gelijck die by de Unie van Utrecht waren vast gestelt.

Siet daer de fundamenten van de oude Hollandtsche Regeeringe ghesupprimeert, en het eeuwighdurende verbondt van Utrecht, met de Stadthouderlijcke Regeeringe, door een perpetueel Edict gemortificeert, en niet alleen gemortificeert, maer oock af-gesworen de oude ordre en forme, volgens dewelcke desen Staet soo lange en hoogh geluckighlijck voor heen is bestiert, maer wiens bestel is dit? Wiens anders

ders als die met een bysondere haet teghen sijn Hoogheydt ingenomen waren, (dewijl in voorgeroerde Propositien invloeyt, immers ten respecte van den Prince van Orangien) en wie konden dat anders zijn, als die van dat huys beledigingh prætendeerden de Lovesteinsche Heeren, en wie waren die anders als dese Heroës, of Heros de la Tragedie? Dese vier of vijf met hunnen aenhangh? Hoe die nu dit werck soo hebben konnen bestellen, stellen wy noch eens als een punt van verwonderingh, en geven daer de selve oplossinge over, de andere middelen zijn oock wel bekent, al wil onse Vriendt het nauwste niet weten, maer *errori album calculum adjicere.* Het werck een schoonder schijn geven, laet ons nu eens sien, wat seght hy al van den Ruwaerdt.

Pasq. *Vervolgens wordt van hem den Heere Ruwaerdt ingevoert, als dat hy onder sijne vertooningh van het Volck, in de gevangenis, tot dese woorden soude uytgevallen zijn*: Dat Canaille, daer is het, ick salze naer een stuck broodts noch tot aen de balck doen springen: *Ick heb geen getuygenis, om dit te konnen wederleggen; nadien niemandt der genen wien ick'er na gevraegt heb, my hier van eenige nader onderrechtinge heeft konnen doen: doch heb daerom evenwel in't minste geen reden, om dit aen te nemen, overmits desen Man, in alle sijne positiven, soo los en onseker gaet; en dat hier na baerblijckelijck sal aengewesen worden, dat hy dusdanige vercierselen, als tot vercierselen, in sijn toneel-tapijt gewoon is in te weven: Edoch wil hy dat dit voor waerheydt aengenomen worde; soo staet hem toe het selve nader te bewysen.*

Merc. Hier wil onse Vriendt niet gelooven, dat hy die woorden sou gesproken hebben, wil hy het niet ghelooven, ick wil't hem niet ten

heyligen sweeren, wy weten ons Segsman, en oock wat Tael hy in andere gelegentheydt ghevoert heeft, *experto crede Roberto.* Laet voort gaen, wat seyt hy daer by?

Pasq. *Non debes arripere maledictum ex trivio, aut ex scurrarum aliquo convitio, neque temere Consulem [calumniatorem] vocare; sed conspicere quibus præterea vitiis affectum esse necesse sit eum, cui vere istud objici possit:* Gy en moet geen qualijcksprekentheydt, te midden van de straet, nochte uyt eenigh verwijt van schuddeboeven, opnemen; nochte lichtvaerdighlijck eenen Burgemeester een Lasteraer noemen; maer insien met welcke gebreken soodanige een nootsakelijck behipt moet zijn, wien sulcks met waerheydt sou konnen teghen gheworpen worden. *Edoch het en schijnt niet, dat desen Man in dese, en diergelijcke Autheuren soo veel tijdts besteedt, als wel in anderen, die van* Giegauwerytjes, *en* Bagatelles, *t'samenhangen; die dan meesten tijdt hare gestaltenisse haren Leser by setten: maer wederom ter saeck.*

Merc. Laet my desen Man met geen spreucken voor den dagh komen, is'er yemant die *maledictum ex trivio, aut ex scurram aliquo convitio arripit*, die qualijcksprekentheydt te midden van de straet, of uyt eenigh verwijt van Schuddeboeven op-neemt, soo is het desen Christelijcken Vriendt, die ons soo liefdeloos, uyt sijn schuylplaets, de lasteringe die niet als uyt sulck slagh, en geen eerlijcke Lieden kan voort komen, voor den Neus geworpen heeft. Het vordere van lesen en diergelijcke van giegauwerien en bagatellen, is geen antwoordt waerdigh, ick weet altoos wel, dat ick mijn Neus in sijn Bagatellen niet gaerne steeck, en dat het geen oude Suffers, oude pape grollen, of Uylenspiegels

gels zijn, daer ick mijn tijdt in deurbrengh, en wel beklaegh ick, die, ick met het beantwoorden van dese lamme vuyligheden heb moeten deurbrengen, ghelijck ick niet hoop dat mijn Schrijver vorder sal doen, maer wijse Luyden raedt volghen, en met versmadinge straffen, lees voort *Pasquino mio.*

Pasq. *Wy komen tot na by het eynde: naer het stellen der Sententie des Heeren Ruwaerds, doet'er onsen Schrijver onmiddelijk op volgen:* De gewesen Raed-Pensionaris had aenstonts kennisse, dat des vrydags middaghs de voorschreven Sententie tegen sijn Broeder was vast gestelt, en liet daer op terstont na de middagh audientie en aenspraeck by Sijn Hoogheydt versoecken, sonder ophouden, tot drie reysen toe: En deselve eyndelijck verkregen hebbende, versocht pardon op de voorschreven Sententie, tegen sijn Broeder gearresteert en vast gestelt, &c. *Sie hier al wederom een loutere, en opentlijck gefabriceerde leugen, 't zy dat ghyse, Lambert van den Bos, opsettelijck, voorbedachtelijck, willens, en wetens self hebt versiert, of dat ghyse u van anderen in de handt hebt laten steken: Soo langh ghy evenwel geen voet by't stuck set, en als een eerlijck man uw' seggen gestand doet ('t geen ghy hier in der eeuwigheydt niet sult konnen doen) blijft de leugen, en lastersmet, op u kleven, en berusten.*

Merc. Wy komen dan na by het eynde, en daer verlangh ick al na om eenmael van desen Moeyelijckaert ontslagen te worden. Hier wil hy niet dat de Raedt-Pensionaris instantie tot mitigatie van sijn Broeders Vonnis soude ghedaen hebben, *seyt dat wy het liegen, en sulcks voorbedachtelijck en willens hebben verciert, of my die van een ander heb laten in de handt steken*, dat soo langh ick geen voet by't stuck set, &c. wat

haelt

haelt de Man al op, wel aen, wy sullen voet by het stuck setten, dat maer dien *Calumniator Umbratilis* te voorschijn komt, en wil hy bericht hebben, laet hy in den Haegh gaen, hy sal 't wel hooren, indien hy wat nauw ondersoeckt, en hem soo veel daer aen ghelegen is, en wat wonders valt hier te versieren, dat een Broeder Instantie doet om de Infamie van een Broeder af te bidden, en dat hy gevoelijck omtrent sijn Broeder is, die voor niemant ghevoelijck is geweest: En dat Sijn Hoogheydt hem die streeck onder de Neus sou hebben gewreeven; Neen Vriendt, 't is niet versiert, het is 'er te mooy toe, en ick ben geen Leugenaer, gelijck gy my toeliegt, al weer aen.

Pasq. *Gy seght dan*, dat hy pardon op de voorschreve sententie versocht: *maer ey lieve, wat is dit te seggen, pardon op de sententie te versoecken? men versoeckt wel schorssing, versachtingh, oversieningh, of vernietigingh van een sententie, maer geen pardon; dat komt niet te pas: Pardon versoeckt men niet, als daer erkentenisse, of blijck van schuld, of misdaedt is: tot noch toe is hier geen van beyden: want voor-eerst, erkentenis van schuld en is'er niet, daer de Lijder self, in het aldergevoelighste sijner pijnigingh, volmoedigh, en volmondigh, uytroept (gelijck den Ruwaerd gesegt wordt, gedaen te hebben; immers de uytkomst heeft het geleert:)* rek my, en streck my, scheurme vry aen enden, ghy sult'er niet uythalen dat'er niet in en is. *Die oock tot sijn eygen verquickingh, gedurende sijne gevanckenis, menighmael dese woorden van Horatius in de mondt heeft gehadt.*

Justum, & tenacem propositi Virum,
Non Civium ardor prava Jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster,

Dux

Dux inquieti turbidus adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus;
  Si fractus illabatur orbis,
    Impavidum ferient ruinæ.

Die wy ten gevalle van onse Landsluyden aldus vertalen sullen:

Een Man, rechtvaerdigh in sijn daden,
  En tay op 't voorstel, 't geen 't gemoed
Hem steeds als eerlijck aen komt raden,
  Staet vast in alles wat hy doet:
't Gedruys der rasende Gemeente,
  Welck dringt, en drijft tot snood bestaen;
Noch storremwinden, die 't gesteente
  Der Middellandsche diepte slaen;
Noch 't aengesicht vol dreygementen,
  Des onversetb'ren Dwingelands,
Zijn machtigh hem in 't hert te prenten
  De schrick een's wankelbaren stands:
Ja schoon de blixem schoot naer ond'ren,
  En dat de Wereld in duygen viel
't Zouw hem doen schricken, noch verwond'ren,
  Maer trof een onverschrocke Ziel.

En die na het voleynden der pijnigingh, toen de Heeren uyt de Kamer gingen, de geheele handeling met dese woorden, van den selven Horatius, besloot.

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Even gelijck gesegt wordt, dat de Heer Hoogerbeets, *voor de Rechteren verschenen, tot sijn eerste aenspraeck, het selve vaersje aldus gebruyckte,*

Hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Zy dit een kop're muur: U selven niet bewust,
Door gene misdaedt bleeck, noch anghstig ongerust.

Merc. Hier komt het ſie ick wel op het woort pardon aen : En deſe Man wil niet dat men pardon op ſententien verſoeckt. *Men verſoeckt geen pardon, ſegt hy, als daer erkenteniſſe of blijck is van ſchuldt of misdaedt, tot noch toe is hier geen van beyden*, komt het pardon niet te pas, ghy zijt mijn ouder en wijſer, en weet het beſt, nochtans hebben wy wel Lieden ſien pardonneren, die al na het Gerecht gingen, en heeft de Man noyt van pardon op ſententien gehoort. Dit zijn dan

..... *Cinctutis non exaudita Cethegis.*

Onghehoorde dingen. Maer hier komt het op de Heeren van het Hof, en de ſchuldt van den Ruwaerdt aen, wy houden ons daer buyten, en laten dat deſen Vriendt goet maken, wanneer hy t'eeniger tijdt bekent en daer over aenghe-ſproken ſal zijn, ſoo veel kan men'er evenwel op ſeggen, en dat is meer als wy noch oyt gheſeght hebben, is hy gevoelijck gepijnight, ſoo vertrouwen wy de Raedtsheeren, die alle ſijne Vyanden niet waren, wel ſoo veel toe, dat hy ſulcks op geen ſlechte *Judicia* en blijcken hebben gedaen, en dan ſou hy evenwel de eerſte. *Vir tenax propoſiti*, niet zijn, die als een hartneckig Verachter van pijnen, ſijn uyterſte leedt en ſchande met ſtilſwijgen voorgekomen is, en indien het pijnigen ſacht is toegegaen, ghelijck ſommige willen, ſoo had hy goed dicht te blijven. Maer waerom is de Beſchuldiger mede niet gepijnight; om te vernemen, waerom, en door wien, hy dit werck, tegen ſulck een illuſtre Perſonagie, gheſmeedt had, als om dat ſijn *Judicia* en blijcken miſſchen daer te krachtig toe waren. Ten minſten dit is mijn gevoelen, ick heb hem noyt beſchuldight, en beſchuldige

hem

hem noch niet. Hy komt hier vorder met ſijn Vaerſen voor den dagh, en met die bekende van Horatius, die Hoogerbeets, hooft der Arminianen ſou geſongen hebben, en vergelijckt die by deſen Heer, ick wil deſen Man wel ſoo veel ſeggen; hy brengt u daer dien Hoogerbeets ſoo wel *a propos*, dat indien ick ſijn eenvoudigheydt niet taſtelijck bemerckte, ick wel ſou beginnen te ghelooven, dat hy als een doornayde Paſquilliſt, die alles onder een ſchijn van verdedigen, te laſte en tot ſchimp van dien Heer te barde brenght. *Frigide laudat ut clam vituperet debiliter pugnat ut cum lucro vincatur.* Want wat komt hier een Hoogerbeets te pas, daer ghy van den Heer de Witt ſpreeckt, ſou een ander als ick hier niet dencken; dat hy een vergelijckingh maeckt, en ghelijck als hy ſeght dat ick doe, de oude met de nieuwe tijden over-een-brenght. Hy moet hier mede eenen Ledenberg voor den dagh ghebracht hebben, die van die ſelve *Cabale*, en achter dien ſelven koperen Muer, *ex eadem conſcientia*, ſich ſelven den hals ghebroken heeft.

Paſq. *Eyndelijck, dat'er voor den van buytene aenſiende een groote ſchijnbaerheydt, en by den hand-dadige een overtuygingh, van onſchuldt is; toont het laetſte bedrijf van den Scherprechter, die van een bijtende conſcientie geknaegt, en hier over; eenige tijdt voor ſijn doodt, in mijmeringh gevallen, ſich ſoodanigh beklaegt heeft, dat hem de wereldt ſcheen te nauw te zijn: om dat hy dien goeden Heer, welck hy uyt verſcheyde indiciën in ſijn gemoedt voor onſchuldigh hield, en van wiens onſchuldt hy ſedert noch meer en meer by hem ſelven overtuygt geworden is, ſoo ſwaerlijck met pijnigen had aengetaſt; dat hy naderhandt hier van getuygt heeft*, om geen veele duyſenden guldens ſoodanige pijn ſelf te willen

lijden:

lijden : *niet tegenstaende hy te vooren gevraeght zijnde*, hoe hy het met den Patient al had af-gekiaert? *Hy tot antwoordt heeft gegeven*, dat hy hem maer lichjes had aengeraeckt, dat het niet veel te beduyden hadde, en meer om de stands wil, als uyt ernst was geschiedt: *Doch waer over hy sedert een hertelijck leedtwesen toonde, met vergiffenis te versoecken, daer hy meende sulcks te behooren, en met uytdruckingh deser aenmerckelijcke woorden*: Och dat ick soo gheluckigh was, dat ick om een ander te gheval te komen, niet en had ghelogen! *met betuygingh*, dat 't geen hy den Ruwaerdt had aen ... daen, hy dat uyt vrees had gedaen: *voegende verder daer by:* al soude ick'er de doodt op moeten sterven, soo moet ick bekennen, dat hy onschuldigh gestorven is: *met een laetste Exclamatie*, Ick soude om al het goedt van de Wereldt wederom op soo een manier niemandt willen pijnen; Godt wil't haer vergeven; ick schrick als ick daer aen gedenck, en aen dat oordeel!

Merc. Hier komt nu eyndelijck mede, de Beul met sijn barmhertigheydt voor den dagh, en dit hadde hy korts voor sijn doodt gesegt, en indien ick niet schrickelijck bedrogen ben, soo leeft de Man noch, en dat sou dan oock een knip voor onse Vriendt zijn, maer wy willen soo nauw op hem niet sien. Dese Scherprechter had oock wel wat, aengaende het Recht van vander Graef geseght; en dese positiven zijn waerachtigh, *fides Carnificis*, duympjen op. Is het noch niet gedaen Pasquijn Broer, laet eens sien, wat schort'er aen, daer komt noch wat, *dat van den Bos dit met kennis en communicatie sou geschreven hebben.* Dat liegt hy niet, 't is waer, al seyt daer een Brutael tegen, dat wy den eenen leugen op den ander hoopen, Ick meen dat het onse

onse Vriendt kan, en sijn Kinderen in hunnen pap leugens te eeten gegeven heeft. Op al die volgende Bagatellen, en praetjes de *lana caprina* dunckt my onder correctie dat wy ongehouden zijn te antwoorden, al sou men ons *Contumaciæ Condemneren cum expensis.* Alleenigh hier komt een Ampele Attestatie, tot onsen laste. Dit heeft onsen Schrijver al in den druck beantwoordt, als een abuys en misslagh in eenige omstandigheden: Wy sullen dit daer nu verder van seggen, de Binnemoeder van der Meulen, had het wapen van Sijn Hoogheydt, in haer kamer boven de deur hangen. Mevrouwe de Witt, als Buytenmoeder, had dat soo nu soo dan in de oogen gekregen, en t'elkens daer op geschrolt; en dat soo gheduyrigh dat de Moeder begost te vreesen, dat haer de selve een quaden treck mocht daer over komen te spelen, vond daer om geraden het wapen van daer te nemen, en selfs aen een van haer getrouwde Kinderen te geven, en de af-beeldingh van haer Dochter in de plaets te hangen, dit verhaelde se selfs tegen Lieden, die omtrent om die selve oorsaeck van den Heer Ruwaerdt, en de sijnen mishandelt waren, en dit is nu die Αἐρῶτον ψεῦδος. Die schrickelijcke leugen daer men Attestatien van leght, een Schildery voor een Wapen, een Vergader-kamer voor een Slaep-kamer, als of het geen grooter haet was, die men een geheel geslacht, als die men een Persoon alleenigh draeght, Prins Willem de Tweede, mocht hen beledight hebben, maer wat hadden sijn Voor- of Na-saten ghedaen? En als of het geen in een Slaep-kamer hanght, niet minder in de weeg hingh, als dat voor een schoorsteen, en in het ooge hanght; zijnde ons door de tijdt het nauwste uyt den sin gegaen, soo dat Mevrouwe

de Ruwaerdinne, die onkosten en moeyten wel had mogen sparen, sonder een Persoon noch meer te affronteren, die alreedts meer als te veel affront van haer huys geledem heeft; wat de Soon aengaet, wiens seggen hy met dat selfde sop overgiet. Ick kenne dien Jongelingh beter als hy, al was hy oock sijn Neef, en heb genoegh van sijn nucken gesien, en wat respect hy sijn Opsienders toedraeght. Dit is ons genoeg van goeder handt bericht, sonder dat de Berichter docht, dat ons daer iets aen gelegen was, die ick wel geloof, en ghelooft hem desen Man niet, hy magh'er sijn vrye wil in doen.

Vorders indien het ons luste mede, wat Attestatien te beleggen, wy souden misschien noch wel eenige andere discoursen van die Dame konnen voortbrengen, die soo heel seer na groote liefde tot Sijn Hoogheydt niet smaken: En sou ick alles soo *Morosé* soecken te doen attesteren, om my en dat van notoire leugenen te vryen, ick sou konnen bewaerheyden, dat op den 6 Mey 1674. op Sondagh, de Heer Jacobus van Oudenhoven, in een volle Schuyt met Volck, sijn Dochter een Vrouw-mensch die al omtrent de 40 Jaren is; en wel weet dat liegen sonde is, heeft laten seggen. Dat van den Bos, toen de schildery tot Dordrecht van den Heer Ruwaerdt soo mishandelt wierdt, aen de tafel van haer Broeder, in presentie van andere sou geseght hebben: *indien wy hier den Ruwaerdt hadden, wy souden hem oock soo handelen*; daer toen van den Bos al over de drie Maenden van Dordrecht is gheweest, en sedert die Stadt niet gesien heeft, dat is'er een die goet is, maer het hanght haer misschien in het hooft, dat de Doctor haer Broeder des sondaegs na de Massacre, een Pekelharingh in een openbare Herberge

berge by een touw aen de ſolder vaſt gemaeckt; en die gheſneden en gekerft heeft, met deſe woorden; *ſoo zijn die Verraders in den Haegh oock gehandelt.* Hier in moet ick ſijn eyghen mondt geloven, en hebben goede Getuygen by.

Dit is het dat ick op deſe Cartebelle; uyt naem van Vanden Bos, hebbe te antwoorden, die anders dit gebrabbel *contemptu fuiſſet ullus*, met verſmadingh ſou geſtraft hebben, en is'er iets voor by gegaen, het zijn dingen die ons niet raken, of des niet waerdigh zijn; zijnde noch anders in onſe verkieſinge als deſe Man, die als de dreck-vliegen, de Blommen voor by vlieght, en op den dreck gaet ſitten, laet dingen die gewichtiger zijn, om dat hy daer geen door-komen aen ſiet, en hier en daer een Beuſelingh opvat, daer hy wat te ſchelden en te ſchenden vindt. Maer ſoo veel willen wy hem wel ſeggen, ſonder ons aen ſijn *pia precatio ex ore improbo* te binden, want *ſtet noſtra illa ſalus votis melioribus opto.* Indien hy wel ſoo uytſporigh is, als ons met ſijn ſpotternyen weer aen boort te komen, dat wy de indifference ſullen hebben, die niet eens in te ſien.

En ghy Leſer; ſoo ghy de goetheydt hebt te geloven, dat wy in het ſchrijven geen gevoelen van wraeck of bitterheydt gehadt, en ſelf der Heeren jammer met ontſettinge en weedom gehoort hebben, en ghy voorts ſonder Vooroordeel alles overweeght, ſult ghy toonen dat ghy zijt.

Vir bonus & doctus Juſto ſecernere iniquum.

Een Man van inborſt vroom die vry van lief of leet,
Het onrecht van het Recht naer eyſch te ſcheyden weet.

M. G. Ghy hebt dien Potentaet daer al wel na mijnen sin bericht, en soude lichtelijck noch wat meer konnen seggen, indien ghy ter deegh bericht waert, uyt wiens mondt die vuyligheyt voort-gekomen is, maer wilt ghy wel doen, voortaen, ghy en u Schrijver, daer quam dan van sulck een natuyr voor den dagh wat wilde, ick sou mijn penne te goet, en mijn tijdt te kostelijck houden, om tegen sulcke Cannailleuse Lasteraers te misbruycken, en hen laten loopen, tot datse stuyten, wy hebben dat hier in Parijs, en in het Hof, soo gemeen, dat de aldergrootste, ja de Koningh selfs door die bitse pennen niet gespaert wordt. Daer passeert hier niets selfs nauwelijcks in des Koninghs geheymste vertreck, of de rasende drift tot schrijven, van onse Fransche Hovelingen, en de af-gunst diese malkander in alle voordeelen toedragen, brenght alles aen den dagh, besiet my eens al die *amours des gaules*, al die *Cours de Franse*, en duysent andere Amours en Amouretten, die hier dagelijcks voor den dagh komen.

Merc. Behalven noch al die *Mercure Galands*, die soo Galantement liegen, en opsnijden kan, dat'er een de ooren van suysen. Maer om u niet meer te tergen; ghy had my al wonderlijcke dingen in uwen brief belooft, en hondert Merveilles van het Hof, wat is nu daer van?

M. G. Ick weet u daer genoegh van te seggen, maer wy zijn hier op de plaets niet, daer men de secreten van den Mis soo veylighlijck openbaren magh, de personagien selfs komen hier altemet op het Toneel, en wilde men daer eens al te vrypostigh van spreecken, eer ghy omsaegt, kreeght ghy een douzijn of twee Laqueyen en Pagies op het lijf, die de armen en beenen soo murw als boter souden slaen, en siet daer dien

Cavallier, die daer ginder in die allen, met dien ander gaet, wie is dat anders als Monſr. de Beuvron, eerſte Conquerant gelijck men oordeelt van die vermaerde *Madame d'Oleron*, hy pareert magnifijck, en is niet weynigh groots op ſijn Conqueſte, hoewel de Hartogh van Candale, hem de loef af geſien, en tot een *Amant de Grace* gemaeckt heeft, en die geene is Monſr. Paget, ſijn Opvolger in de waerdigheden, die ſijn gelt, en de gunſt van de ſelve Madame te dancken heeft, dat men hier in de tuillerye wil aenſien; en beſiet men daer ginder eens dien armen Graef van Lauſun, in ſijn eenigheydt gaen wandelen, berooft van alle Vrienden en gevolgen, ſedert hem ſijn Majeſteyt van ſijn dierſte gunſt onterft heeft, die hy nochtans, met die ſelve edelmoedigheydt te wel verdient heeft, met dewelcke hy, het hooghſte gheluck dat een Cavallier ontmoeten magh, aen des Koninghs eerbiedigheydt opgeoffert heeft.

Paſq. Is hy dat die ſoo verre met Mevrouwe de Mompenſier gevordert was, dat men het tot Romen voor een verſekerde ſaeck ſtelde, dat het houwelijck voortgaen, en ſijn Majeſteyt die uyterſte gunſt aen ſijn Gunſtelingh betoonen, van hem ſijn Couſijn te maken?

M. G. Die ſelve.

Merc. Hy is een Perſoon van een brave preſentie, en in der daedt alle gunſt waerdigh.

M. G. Een recht Edelman met der daedt, en beter geluck waerdigh, als hem na de Capriccieuſe veranderingh van ſijn ſtaet over-gebleven is.

Paſq. Men ſpreeckt van die gunſten van Mademoiſelle, als offe van hem door onrechte middelen verkregen waren.

M. G. In der daedt, hy heeftſe ſich door ſijn

brave verdiensten waerdigh gemaeckt, en selfs sijn Majesteyt soo verre ghebracht, dat hy der sijn Zegel aengesteken heeft, maer de ongestadigheden van die Vorstelijcke Aura, kost niet minder doen, als haer uytwercksfelen op hem te lossen, gelijck sy gewoon is te doen, naer het spreeckwoordt, *Tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant*. Hy komt'er noch met het leven af, dat'er verscheydene andere Gunstelingen ingeschooten hebben. Ondertusschen heeft hy genoegh, den gantschen tijdt van sijn leven te overdencken, wat geluck sich hem aengeboden en weder den Neck toe gekeert heeft.

Merc. Hy is in der daedt te beklagen, maer sonder dat wy het gantsch verloop van sijn *Amours* soecken te weten, geeft ons ten minsten bericht van eenige voorvallen, in de selve, indien'er anders eenige zijn.

M.G. Sy zijn noch Tragick, noch Comicq: noch treurigh, noch om te lacchen, maer soo middelmatigh als mogelijck is, evenwel om u te dienen, sal ick u alleenigh seggen, de wijse, op dewelcke Madamoiselle de Montpensier, haer genegentheydt aen hem te kennen gegeven heeft.

Minnerye van den Graef van Lausun. De Graef van Lausun, door de vrye ommegangh die hy met Madamoiselle hadt, genoot duysenden van aengename stonden, en bejegeningen met dese Doorluchtige Minnaresse, ontfangende en gevende, ontelbare onnosele ghetuygenissen van een verborgen ghenegentheydt. Madamoiselle had hem belooft, te openbaren, en dat met alle oprechtigheydt, wie van al de Menschen ter wereldt sy het meeste beminde, en had hem daer een dagh toe bestelt. Dese dag eyndelijck ghekomen zijnde, toonde sich de Graef niet traegh, om sich ten Hoof by Madamoiselle

moiſelle te begeven, en dat, door de onlijdſaemheydt die hem drongh, vroeger als naer gewoonte; het eerſte dat hy, na haer te hebben gegroet, deſe Princeſſe te gemoet voerde was. Eyndelijck Madamoiſelle, ſiet nu dien ghewenſchten dagh aengekomen, op dewelcke my ſoo veel vermaeck te verwachten ſtaet; Ick dencke niet dat uwe Koninckliјcke Hoogheyt, haer woordt verkorten, en my van dat ghenoegen beroven ſal. Madamoiſelle, die geerne ſagh dat hy ſoo yverigh in haer te manen was, ſeyde hem, dat hy miſſchien het ſelve alreedts wel wiſt, alſoo hy al over drie maenden daer over had gerekent. Het is waer Madamoiſelle, antwoorde de Graef, dat ick getracht heb alles wel op te tellen, en op te rekenen; maer hoe nauwkeurighlijck ick daer in-gegaen hebbe, ben ick verſekert, dat ick my evenwel bedrogen heb; maer ſeyde Madamoiſelle, wat ſult ghy met dit geheym, wanneer ick het nu al geopenbaert ſal hebben, te wege brengen? Ick, antwoorde hy, ſal my daer ten hoogſten mede verblijden, en de blijdtſchap die ick daer uyt verwacht, ſal my de aldergeluckighſte van de gheheele Wereldt maecken; en te meer, om dat ick de eerſte ſta te zijn, aen wie dat heerlijck voordeel ſal toegelaten worden. Wel aen dan, ſeyde Madamoiſelle, ick ſal het u t'avondt ſeggen, maer op wat maniere vraegde Lauſun wederom. Ick ſal het u op een ruyt van een van mijn Veynſters ſchrijven, op een glas, Madamoiſelle, ſeyde daer Lauſun op, de eerſte van u huys, die by geval dat komt te genaken, ſal dat ſelfs ſoo veel eer weten als ick; en het is maer alleen de eer van preferentie, die ick u Koninckliјcke Hoogheydt hebbe verſocht. Hoe wilt ghy dan, vraeghde ſy, dat ick het u ſeggen

sal, soo gelijck het u Koninckliјcke Hoogheyt gelieven sal, antwoorde hy, behoudens dat ick de eerste ben, die het komt te weten. Aldus begeerde d'een met sulck een yver te weten, het geen d'ander niet minder genegen was hem te seggen.

Lausun in spijt van sijn ongedult, mocht dan dese bestelde tijdt verwachten. Eyndelijck den avondt gekomen zijnde begaf sich de Princesse na de Louvre, en hy liet niet na, soo haest hy haer ghesien had, sich by haer te begeven, en weder met haer van dit geheym te spreecken. Eyndelijck seyde hy, Madamoiselle, den avondt is gekomen, sal my uwe Koninckliјcke Hoogheydt nu oock noch langer uytstellen. Neen antwoorde sy hem, en haelde te ghelijck een brief voor den dag, diese met haer eygen Zegel bezegelt had, gaf die Lausun, met alle schijn van genegentheydt, en voeghde daer by, sie daer Monsieur, de brief in de welcke staet het geene ghy soo yverigh begeert te weten; maer opentse niet voor dat de middernacht voor by is, om dat ick menighmael gemerckt hebbe, dat de vrydagen, gelijck tegenwoordigh het dien dagh is, t'eenemael ongeluckigh zijn, derhalven, misdoet daer inne niet tegens my, en ick sal sien of ghy achtinge voor my hebt, en in dese gelegentheydt, my soeckt te verbinden. Madamoiselle, riep hy uyt, die tijdt valt my gheweldigh langh, en wat smart is het, sijn geluck in de handt te hebben, en niet te mogen proeven. Ick sal daer uyt sien, antwoorde de Princesse, of ghy my getrouw sult zijn, en indien gy my dat weygert, sal ick al de ongevallen, die my sullen volgen, op u leggen; Ja Madamoiselle antwoorde Lausun, ick sal u gehoorsamen, tot den eynde toe, en noyt laten ghenoeghsame proeven

proeven van mijn getrouwigheydt, en schuldige plicht, tegen u Konincklijcke Hoogheydt te geven, en weynigh tijdts daer na sloegh het elf uren, en de Graef die sijn Horologie, in de handt had, liet niet na het selfde Madamoiselle te vertoonen, maer geduerende dien gantschen tijdt, kan geen Mensch meerder onlijdtsaemheydt toonen, als de Graef toonde. Het geen de Princesse met het meeste ghenoegen van de Wereldt aensagh. Eyndelijck komt hy met sijn uurwerckske in de handt, en toont aen Madamoiselle, dat het al middernacht was: Ghy siet Madamoiselle, seyde hy, hoe getrouw ick ben, om uwe ordre besettelijck na te volgen, het is over middernacht, en siet daer u brief, met u Zegel beyde noch ongeschonden, sonder dat ick die soo veel aengeraeckt hebbe; maer eyndelijck seyde hy, is het dan noch geen tijdt om te openen, en my te verheugen. Wacht noch een quartier uurs, seyde sy, en daer na mocht ghy openen, wanneer die nu voor by was, seyde hy: Het is dan tijdt om my te dienen van het voor-recht, dat uwe Konincklijcke Hoogheyt my ghegeven heeft, dewijl het nu by na een halve uur na middernacht is; Ja seyde Madamoiselle, gaet heen en opentse, en seght my daer bescheyt af, adieu, tot dien tijdt toe; wanneer wy sullen sien, wat dat soo begeerde briefke sal uytgevoert hebben.

De Graef de Lausun, sijn af-scheydt van Madamoiselle ghenomen hebbende, begaf sich na sijnent met een ongelooflijcke vaerdigheydt, soo haest was hy niet te huys, of het eerste dat hy dede, was het briefken te openen, maer hy was niet weynigh verbaest sijn eygen naem daer in, met de handt van Madamoiselle gheschreven te sien. Men kan hier oordeelen, hoe

 hy

hy opgetogen ſtondt, en wat verbaeſtheyt hem bevingh, of hy het niet wel hondertmael over en overlas, en ter deegh ſijn eygen naem ſpelde, om wel te weten dat hy niet bedrogen was, hy had voor heen wel klare gunſten aen haer gemerckt, maer wat wiſt hy, dewijl de Vrouwen in veynſen uyt gheleert zijn, of Madamoiſelle het ſelve niet dede, om haer vermaeck, en de ſpot met hem te drijven, aengemerckt de groote ongelijckheyt, die tuſſchen hen beyden was.

Hy had gheduerende dien gheheelen nacht, duyſent en duyſent Muyſe-neſten in het hooft, en maeckte na veel overleghs en beſluyt, dat de oprechtigheydt van de Princeſſe te groot was, om hem ſoodanigen part te ſpeelen.

De langh-begeerde morgenſtondt, eyndelijk aengekomen zijnde, begeeft hy ſich ſonder te vertoeven na Madamoiſelle. Sy ſagh hem ſoo haeſt niet in haer Kamer komen, met een bleeck gelaet, daer de doodt, gelijck als in uytgebeeldt wierdt, of ſy quam naer hem toe, en vraeghde, waer die veranderingh van daen quam? Giſteren ſeyde ſy, waert ghy de vrolijckſte man van de wereldt, en heden ſchijnt ghy t'eenemael droevigh en ſwaermoedigh te zijn: Hoe is dat de vreughde, die gy u inbeelde, over dit vertrouwde geheym te ſullen hebben, en daer gy ſulck een ongeduldig verlangen na getoont heb,en dat u de geluckigſte van al de menſchen ſtond te maken. O Madamoiſelle antwoorde de Graef, die tot daer en toe de Princeſſe ſeer aendachtelijck had aengehoort; ick hadt noyt gelooft, dat uwe Konincklijcke Hoogheyt ſoo opentlijck de ſpot met my ſoude gedreven hebben. Hoe Madamoiſelle, voor my ſoo geheel aen u Konincklijcke Hoogheydt op-geoffert te hebben, en de getrouwigheydt, met dewelcke

ick

ick altoos gehandelt hebbe, verdiende mijns bedunckens, iets anders als ſulck een openbare en kenbare beſpottinge, die my tot een ſpot en een ſpeel-tuygh van het geheele Hof ſtaet te maken, en ghy vraegt my noch waer deſe droefheydt en ſwaermoedigheydt van daen komt. Gy ſteeckt my om ſoo te ſpreken, de Dagge in het hart, en vraeght noch na de oorſaeck van mijn doodt, kortelijck ghy handelt my als de ſlimſte van alle menſchen, en om my die beledigingh, die gy my doet te gevoelijcker te maken, moet ghy my noch die wreede verſmaedtheydt aen-doen, om het ſelve u te ſeggen. Ach Madamoiſelle, wat harder en wreeder handelingh is dat voor een Perſoon, die ſoo oprechtelijck met u gehandelt heeft. Ick hebbe noyt met u Koninck lijcke Hoogheydt, anders gehandelt als mijn ſchuldige plicht vereyſcht heeft. Ick erkenne u voor een van de grootſte Princeſſen van de Wereldt, en mijn ſelven voor een ſlecht Cadet en jonger Broeder, een geringh Edelman, de natuer heeft my een groot en hoogh hart gegeven, en al te wel gheplaetſt om verontwaerdigingh, of te doen, of te lijden. Maer wat wilt ghy ſeggen, berichte Madamoiſelle daer op, het ſchijnt aen u te hooren ſpreecken, dat ick u eenigh groot onghelijck heb aen-gedaen, met een ſaeck te openbaren, die by my van ſulck een ghewicht is, en die ick voor de geheele Wereldt bedeckt en verborgen gehouden hebbe. Tot hier en toe zijt ghy my ſeer galand en aerdigh gheſchenen, maer nu toont ghy my een eygenſchap, dat het gheen in anderen de oorſaeck van veel vermaecks en vreughde ſou verſtrecken, by u niet als een reden van klachten ſchijnt te veroorſaken. In-waerheydt ick weet niet, wat men moet doen, om u vergenoegen toe te brengen.

Ey lieve

Ey lieve Madamoiselle, antwoorde Lausun, mishandelt toch niet meer een ellendig mensch als ick ben, maer ghelijck ick haer dienstbaer ben, dat haer Koninckliјcke Hoogheydt, haer soo veel vermaeckt tot mijnen nadeel, als het haer believen sal, ick sta het toe met al mijn hart. Maer ick versoeck alleenigh dat sy de goetheydt hebbe, een bespottingh te rugge te roepen, die de gheheele wereldt my sou doen handelen, als een openbare Sot; en noch eens Madamoiselle, ick hebbe al dese tekenen van goetwilligheydt, waer mede haer Koninckliјcke Hoogheydt my heeft willen vereeren, niet anders als voor uytwercksels van u edelmoedigheydt, en bysondere goetheydt, daer ick noyt het alderminste ghedeelte van verdient hebbe, ontfangen en aengenomen, en al het goet onthael, en achtinge die haer Hoogheydt, getoont heeft aen my te besteden, hebben my noyt doen vergeten, wie ghy zijt, noch wie ick ben, en indien ick deselve soo vrymoedighlijck ghebruyckt hebbe, het is gheweest sonder eenigh Desseyn en voornemen. En ick versoecke u Koninckliјcke Hoogheydt selfs my daer over te straffen, op alle andere wijse, soo als het deselve behagen sal, ick sal haer gehoorsamen, alwaer het oock soo verre, als my voor eeuwigh uyt haer tegenwoordigheyt te bannen. Ja ick wil selve gaerne sterven, om de misdaden en misslagen die ick magh begaen hebben, te boeten; en versoecke van haer Koninckliјcke Hoogheydt niet anders, als de eer van haer gedachtenis, en dat het haer gelieft sich te versekeren, dat'er geen Persoon kan gevonden werden, die hare wil meerder onderdanigh is, als ick ben.

Madamoiselle, die tot daer en toe had ghe- veynst

veynst niet te begrijpen, wat Lausun wilde seggen, en die selfs in het beginsel wel daer mede sou gelacht hebben, siende nu dat hy in allen ernst sprack, en dat de wijse op dewelcke hy sijn smart en droefheydt uytdruckte, oprecht en sonder veynserye was, wierdt daer over gevoelijck gheraeckt; en dat lacchende humeur plaets makende voor een gevoeligh medelijden, veranderde sich in een oogenblick, in een gerechtige ernst, en gelijckse in het eerste niet gedaen hadde, als om hem te beproeven, en sy voor de rest niet anders wenschte, als sich te versekeren van het hart van Lausun, bevandt sich soo haest niet versekert, of dese tedere genegentheydt, die sy met soo veel sorge altoos verborgen gehouden hadde, ontdeckte sich eyndelijck tot sijn voordeel, en dese swaermoedigheydt, die Lausun over sijn gantsche gelaet hadde, haer tot aen het hart rakende, sagh sy hem aen met een gunstiger oogh, als sy tot noch toe oyt gedaen hadde, en na datse een goede wijl stil geswegen hadde, seyde sy hem eyndelijck. Ha mijn Heer, wat doet ghy mijn oprechtigen handel, omtrent u een groot ongelijck aen, en hoe qualijck kent ghy het gevoelen, dat mijn hart voor u heeft, indien ghy wist de verongelijckingh, die ghy my aen-doet, met my aldus te handelen, ghy soudt u eygen selfs daer over straffen. Hoe keert ghy in jock, de grootste genegentheydt van de Wereldt, daer ick al de oprechtigheydt toe-gebracht hebbe, die my mooglijck is geweest.

Ick heb het grootste geweldt my selven aengedaen, om te doen het geene ick voor u ghedaen hebbe, maer ten laetsten heeft de tederheydt van mijn ghenegentheydt het voordeel over mijne fierheydt behaelt. Ick heb my selven

vergeten, om soo te spreecken, om u de krachtighste proeven van grooter ghenegentheydt te geven, als ick oyt yemandt ghedragen hebbe. Sy zijnder geweest, en ghy weet het, die van gheen mindere staet waren als ick ben, die alles ghedaen hebbe dat sy konden, om mijn achtinge te verdienen; maer alles te vergeefs, en niet alleen geef ick u die achtinge, maer ick geef u oock mijn selfs. Seght nu dat ick de spot met u drijf, en dat ick u achtinge in de waegh-schael stelle, daer ick eerder my selve in gevaer stelle, evenwel sie ick al die aenmerckingen, die sich daer tegen stellen over het hooft; en waerom dat, als om u tot een rang en waerdye te verheffen, daer, na alle blijckelijckheydt, ghy geensins op soud konnen hoopen, hoewel ghy wel meerder waerdigh zijt.

Lausun, die noch niet derfde gheloven, het gheen hy hoorde, of ten minsten sulcks blijcken liet. Na dat hy gesien hadt, dat Madamoiselle niet meer sprack, antwoorde aldus: O Madamoiselle, wat zijt ghy kloeckfinnigh om een ellendige te quellen, en hoe moet men bekennen, dat de Persoonen van uwen staet, voordeel hebben, om sich soo soetelijck, maer wredelijck voor die geene, die het subject of onderwerpsel daer van zijn, te vermaken, uwe Koninckliјcke Hoogheydt soeckt my by inbeeldingh geluckigh te maecken, en dat voor een oogenblick, om my ongeluckigh te maken, in der daedt voor al mijn leven. En, ey lieve, noch eenmael Madamoiselle, laet my liever al tseffens het leven verliesen, het sal my veel aengenamer zijn, als mijn leven in quellinge te verslijten, en de spot van de gantsche wereldt te zijn.

Hy bracht dese en andere diergelijcke woorden

den voort, met bewegingen die wel betoonden, dat sijn ziel in groote ontsteltenis was, en dat de smarten die hy ghevoelde, van de bitterste waren die men sou konnen lijden, ghelijck de Princesse, die alles wel waer nam, lichtelijck konde bekennen, invoegen sy selfs in lijden was, met sijn lijden aen te sien. Wel, vervolgde sy met een gebaer van groote genegentheydt: Wat moet men dan doen, Monsr. Lausun, om u te doen gelooven, ghy bekommert u soo seer om u selven te quellen, als ick doe om u tot nut te brengen. Ick segh u noch eenmael, dat ick een oprechte en rechtsinnige Princesse ben, en het geene ick u hebbe geseght, komt met mijn besluyt over een, en salder u soodanige proeven van sien laten, dat ghy geen reden sult hebben, daer meer aen te twijffelen, meent ghy dat ick soo gunstelijck voor u hebbe ghedaen, indien ick voor u niet het gevoelen van een oprechte en tedere liefde hadde. Neen (vervolghde de Princesse, stortende eenige tranen, die sy niet konde verbergen, om datse Lausun in de uyterste quelling sag, en noch scheen te volharden in de dwalingh, daer in hy stack,) Neen, ick verberge en vermomme mijne gedachten niet, en dewijl mijne woorden, het waerachtigh gevoelen van mijn hart niet hebben konnen uytdrucken, soo is het naer het schijnt nodigh, hulp aen mijn oogen en tranen te versoecken, die ghy my dwinght te storten, en dese zijn mijn Getuygen dan, die ghy niet tegen te werpen hebt, gelooft ghy my dan, mijn Heer, na dat ick u sulcke stercke proeven van mijn hart gegeven hebbe. Het is buyten twijffel, noch wel in u gedachten, dat wanneer ghy my seydet, dat niemandt als Koningen en Souverainen, met recht na de besittinge van groote Princessen

konnen ſtaen, ick u tot antwoordt gaf; dat ghy u ſelven ſeer bedrooght, dat ſy het niet alleen waren, en dat'er wel andere ghevonden wierden, die door hun eygen verdienſten, en ſonder de hulp van hun bloedt en geboorte, daer na mochten ſtaen, en dat onder een groot ghetal; dat men van de ſoodanige ſou mogen vinden, ick niemandt kende, die ſulcks beter mocht doen, als ghy. Ick ſprack toen alſoo tegen u om u aen te moedigen, en tegenwoordig ſpreeck ick u aldus, om u aen u geluck te helpen; indien het beſit van een Perſoon van mijn ſtaet, het ſelfde u vermagh te geven. Ick wil de moeyte met u deelen, en beneffens u daer toe arbeyden, arbeydt ſtoutelijck en ſonder vreeſe, doet alles dat ghy kondt van uwe zijde, en verſekert u op het woordt van een Princeſſe; dat ick niet van mijner zijde ſal nalaten, zijt ghy hier mede te vreden mijn Heer, en na dat ick ſoo veel geſeght hebbe, twijffelt ghy noch aen mijn vryborſtigheydt. Ach Madamoiſelle, riep Lauſun daer op uyt, werpende ſich voor de voeten van de Princeſſe, wat ſou ick konnen doen, en te wege brengen, om deſe overdaedt van goetheydt in u te erkennen, of ſal men moeten ſeggen, dat deſe die uwe Koninckl ijcke Hoogheydt de geluckighſte maeckt, van alle de Menſchen, de ondanckbaerſte ſal moeten blijven, door de onmooglijckheydt van iets te konnen doen, het gheen ſijn erkenteniſſe ſou konnen vereeren. Sal de grootſte Princeſſe van de gheheele Wereldt, een ellendigh en ſlecht Perſoon, als ick ben, tot den hooghſten trap van gheluck verheffen, en dat deſe niet ſal hebben als wenſchen en begeeren, tot vergeldinge van ſulck een buyten ordinare weldaedt; maer dewijl ick u Koninckl ijcke Hoogheydt niets kan doen

doen tot voldoeninge van ſijn ſchuldt, moet ick haer ten minſten het ghevoelen van mijn hart ontdecken. Wat ſchijnbaerheydt is'er dat een ſlecht Cadet, en jonger Broeder, die voor al ſijn Vaders ſtaet, niet als ſijn degen heeft, ſou derven haecken naer het beſit van een Princeſſe, die de gekroonde Hoofden ſelfs met ſulck een onderſcheydt altoos aenghesien, en de voornaemſte houwelijcken van Europa gheweygert heeft? wat ſchijnbaerheydt is'er, dat naer het ontſeggen van ſoo veel Souveraynen en Oppervorſten, onder dewelcke oock eenige zijn, die ter oorſaeck van de ſtaet dieſe beſitten, met recht het beſit van u Koninckliјcke Hoogheydt, konnen en mogen voorſlaen (evenwel weet de gantſche Wereldt, dat ſy een onbewogen hart, tegen al deſe Verſoeckers heeft gehadt) die gunſt die ſulcke Vorſten geweygert is, op my ellendige arme Edelman ſou komen te dalen? Ondertuſſchen het geſchenck dat ghy my doet, is van een eyndeloose waerdye, maer het ſou beter met mijn kracht en verdienſten over een komen, indien het minder was, dewijl ick eenige hoope ſou konnen ſcheppen, om t'eeniger tijdt, eenige voldoeningh te konnen by-brenghen.

Het is waer dat u Koninckliјcke Hoogheydt my tegenwoordigh verheft, boven het gheluck ſelfs, maer laet my toe ſoo veel te ſeggen, dat ick my over de onmatigheydt van u goetheydt moet beklagen, en dat ick geluckiger ſou zijn, indien ick minder geluck beſat; om dat ick mijn geluck met alle ſoetigheydt ſou mogen ghenieten, indien het minder en middelbaer was, in de plaets dat ick my ſie overſtort, onder het gewicht, van het gheen u Koninckliјcke Hooghеydt my aenbiedt; ſoo veel isſe boven my en

mijn hoop. En gelijck ick niet van andere hebbe dat u waerdigh is, ſtaet toe, indien het u gelieft de plechtige beloſte, die ick u Koninckliјcke Hoogheydt doe van al de betrachtingen van mijn leven. Het geſchenck dat ick u doe is weynigh in vergelijckinge van het geene ick ontfangen hebbe, maer ſy is oprecht: En de volvaerdigheydt en volmaecktheydt, met dewelcke ick mijn beloſten ſal uyt-voeren, ſal uwe Koninckliјcke Hoogheydt dat doen gelooven, ſonder haer oyt de minſte twijffelingh daer over te laten. Deſe en diergelijcke woorden vielen meer voor die tijdt tuſſchen hen beyden, dewelcke ick af-breeck, om voort te gaen.

Siet nu eens wat wonderlijcke voort-gangh; deſe Graef van Lauſun, binnen het verloop van ſoo een korten tijdt op de ghenegentheydt van Madamoiſelle de Mompenſier gemaeckt heeft. Hy had groote reden om te hoopen, nademael deſe Princeſſe ſich ſelven verklaert hadde, op een wijſe die ſijn hoop al heel verre te boven gingh. Hy dan, ſiende ſich ten vollen van die kant verſekert, en niet twijffelende van haer in der daedt bemindt te zijn, had hy geen andere bekommernis, als des Koninghs toeſtant over deſe ſaeck te bevorderen, ſonder het welcke het onmooghlijck was iets te beſluyten. Hier toe boodt ſich de gelegentheydt, een weynigh tijdts daer na aen, of, om beter te ſeggen, hy ſelve deedſe ſich op-doen, ſiende dat hem, tot ſijn geluck niet anders als dat ontbrack.

Hy was op ſeeckeren dagh by den Koningh, daer veel, aengaende de ſaeck van Madamoiſelle, geſproken wierdt, die genoeghſaem te kennen gaven, datter nootſakelijck iets meer als ordinaris tuſſchen de Princeſſe en hem gaende

was.

was. Maer de Koningh die een seer gesont en suyver oordeel en verstandt heeft, twijffelde terstont, dat'er iets schuylen most, en gelijck hy altoos Lausun de eer gedaen heeft, van hem te beminnen, seyde hy hem met een lacchende mondt: maer Lausun, het schijnt dat ghy niet seer qualijck by mijn Nicht staet, want als men u van haer hoort spreken, blijckt het genoeghsaem, dat ghy veel meerder toegangh by haer hebt, als yemandt anders.

Syre antwoorde Lausun daer op. Ick heb het geluck niet seer qualijck by haer te staen, en dese Princesse doet my de eer van my te handelen op soodanigen wijse, dat sulcks my doet geloven, dat indien uwe Majesteyt mijn gelieft te begonstigen, ick een geluck sou mogen verhoopen, die geen gelijck heeft. Hoe seyde de Koningh noch meerder beginnende te lacchen. Soudt gy wel derven hoopen, mijn Neef te worden? Ha Syre, antwoorde Lausun, het zy verre van my, dat ick een ghedachten sou hebben die boven mijn staet is, en my schuldigh sou maken, indien ick de selve, uyt mijn beweginge sou derven voor den dagh brengen, al was het al waer, dat ick de selve in mijn verstant konde begrijpen, ick weet te wel wat mijn schuldige plicht tegens mijnen Koningh, en het gantsche Koninckli cke Huys is, en behalven die plicht en die eerbiedigheydt, weet ick wel, dat ick niet ben als een armen Bedelaer van een Cadet, die niet ter wereldt besit, als het geen hy van de mildadigheydt van uwe Majesteyt ontfangen heeft, en weet dat sonder de selve ick niet met allen sou zijn.

Ick had niet, wanneer ick my in sijn dienst overgaf, en tegenwoordigh magh ick roemen al iets te hebben, of om met meerder rechtma-

tigheydt te spreken, ick magh seggen dat ick maer al te rijck ben, nademael ick de eer heb, sijn Majesteyt niet gheheel te mishagen. Al de weldaden die ick dagelijcks van uwe Majesteyt ontfange, doen my gelooven, dat ick het geluck hebbe, eenigh ghedeelte in uwe goede genegentheydt te hebben, en alsoo Syre en mijn schuldige plicht, en mijn gherechtige erkentenisse, vervoeght met alle soorten van reden, willen niet dat ick oyt iets sou begeeren, sonder de toestant van uwe Majesteyt; maer Syre, indien het my toegelaten is, het selve noch eens te herseggen, en dat met alle eerbiedigheydt, die ick u schuldigh ben, indien sijn Majesteyt my niet tegen is, soo magh ick my de gheluckighste van alle menschen noemen.

Mevrouwe de Montespan, die daer toen by geval tegenwoordigh was, en sonder te spreken dese gantsche t'samenspraeck, aengehoort hadde, en soo wel als de Koningh, in verbaestheydt opgetogen was, te sien de ootmoedige en hartstochtige wijse, met dewelcke de Heer de Lausun tegen den Koningh sprack, wierdt daer door gevoelighlijck gheraeckt, en nam de vrymoedigheydt den Koningh te seggen. En waerom Syre, soudt ghy u stellen, teghen sijn goet geluck, laet hem begaen, daer is niemandt die meer verdiensten heeft als hy, wat kan u dat hinderen? Wel, seyde de Koningh, gaet heen Lausun, ick versekere u, dat in de plaets van u tegen te zijn, ick u soo voordeeligh sal zijn, als my sal mooghlijck wesen. Ha Syre, antwoorde Lausun, de Koningen en Opper-heeren konnen alles toelaten, sonder datse gehouden zijn, sich daer aen te binden, dewijl sy boven de Wetten zijn. Gaet heen Monsr. de Lausun, sey Madame de Montespan, *de Koningh begeert*

het wel, vervolght u goet gheluck. Maer Madame, antwoorde haer Lausun: *Ick vermagh niet te doen, sonder de toelatingh van mijn Meester den Koningh.* De Koningh siende dese brave Geest, in sulck een prijselijcke en ootmoedige staet van eersucht, en hem hebbende altoos met een hartelijcke genegentheydt vereert, seyde hem: Wel, wel Lausun, *bevordert u geluck, ick versekere u op mijn trouwe dat ick u helpen sal, in al het gene dat ick sal konnen, en ghy sult daer de uytwerckinge van sien.*

Scheen hier nu wel eenigh mensch op den gantschen Aerdtbodem, soo geluckigh als dese minnelijcken Edellingh, die sulck een gheluckigen voortgangh had in een saeck, in dewelcke hem alle dingen soo regelrecht tegen waren, en kon hy sich niet wel belooven een volkomen geluck, daer een ander sijn verlies en verderf sou ghevonden hebben? Hy toefde niet lange dese soo geluckige boodtschap aen sijn beminde Princesse te brengen; en in der daedt, noyt toonde sy grooter blijdtschap als in dese ontmoetinge.

Sy bleven eenige dagen in dien staet, gevende makanderen al de eerlijcke blijcken van een onderlinge genegentheydt, alles matigende en bepalende, om alles door een geluckigh Houwelijck tot een ghewenscht eynde te brengen. Omtrent dees tijdt quam *Madame d'Orleans* te overlijden, waer over de Heer de Lausun aenstonts by Madamoiselle sijn Beminde gingh, en haer met dese woorden aensprack: *Eyndelijck ick sie wel Madamoiselle, dat het noodtlot, nijdigh op mijn geluck, sich heden tegens my verklaert heeft. De doodt van Madame gaet nu volkomentlijck, dat heerlijck besluyt, dat u Koninoklijcke Hoogheyt voor my begrepen had, om verre te werpen en vernietigen.*

nietigen. De doodt van dese Princesse heeft u een plaetse open ghelaten, die met uwe staet en uwe waerdigheydt beter over-een-komt, als die gene, die ghy u selven had voor ghestelt. Ghy begeerde een Cadet, of jonger Broeder, maer dese moest te gelijck een groote Prins zijn, en in verwachtinge kan noyt beter voldaen worden, als door den eenigen Broeder des Koninghs.

Het is met dese groote Prins, dat ghy een rechte rust en seker geluck sult besitten; meer over-een-komende met u hooge Staet en hoedanigheydt, indien niet met u verdiensten. Mijn val is my soo veel te gevaerlijcker, om dat ick valle van de hooghste trap van eer en roem, daer u Koninckliјcke Hoogheydt my toe verheven hadt, in de alderdiepste poel van schaemte en smart, van my soo ellendighlijck te sien, van die gewenschte vruchten van mijn hoop berooft. Maer in het midden van dit soo vreden verval van mijn geluck, vinde ick noch eenige gedaente van vertroostingh, dat is Madamoiselle, dat hebbende van u Koninckliјcke Hoogheyt, die voortreffelijcke gave van haer Koninckliјcke Persoon ontfangen, ick altoos oneyndelijck aen haer verschult sou hebben moeten blijven, hoewel ick haer van over lange, die van mijn eygen Persoon al gedaen had, de ongelijckheydt der Geschencken aengesien zijnde; maer dat ick tegenwoordigh meene my tegens haer te sullen konnen quijten. Ghy hebt, Madamoiselle, een edelmoedigheydt sonder weergade ghetoont, wanneer ghy u selven aen een slechte Cadet overgegeven hebt. Dese ellendige arme Edelman, niet hebbende dat hy u kan aenbieden, om sich over uwe ongemeene weldadigheydt en mildtheydt te quijten, heeft nu eyndelijck een besluyt ghevonden en genomen, om u selven nu weder aan u selven over te geven, om door dese edelmoedige herstellinge oock de rust aen uwe Koninckliјcke Hoogheydt weder te geven. Ick heb u de moey-

te

te niet willen aen doen, dat ghy u selfs van u beloften sondt ontslaen, ick weet dat u Ziel te schoon en edel is, om daer de gedachten toe te hebben, maer ick wil mijn schuldige plicht doen, in mijn selve te ontslaen. Denkt niet, Madamoiselle, dat hier eenige andere beweeghreden is, als u eygen belangh, die my op dese wijse doet handelen. Ick heb een teder en gevoelig hart, meerder als uwe Koninckliјcke Hoogheydt sich sou konnen inbeelden, hoewel ick in het verlies, het welcke ick heden ga lijden mijn verderf, klaerlijck voor mijne oogen sie. Ja Madamoiselle, de quellingh en smart, gaet nu de plaets in-nemen van al de vreugde en blijdtschap, die u Koninckliјcke Hoogheydt, door haer goetheydt aen mijn hert veroorsaeckt heeft; en dat hart het welcke ghy soo seer door sulcke hooge en treffelijcke hoop, gemoedigt hebt, gaet sich selven verslinden, en door een kleyn vuur verteren.

Gaet dan heen groote Princesse, gaet neemt die plaets in, die u Madame gheruymt heeft, na dese groote en deughtsame Princesse, is'er niemandt, die de selve soo waerdighlijck kan vullen als ghy, sy hoort u toe, door verscheyde redenen, en na het verlies dat Monsieur als nu geleden heeft, kan hem geen beter vertroostinge worden toe gebracht, als door het genot genomen van u Koninckliјcke Hoogheydt. Hy alleen verdient uwe genegentheden, en ghy alleen zijt de sijne waerdigh. Gaet Madamoiselle, gaet noch eenmael, leeft gerustelijck voor de rest van uwe jaren, dat u houwelijck met dien Prins u beyde soo veel genoegen toebrenge, als ghy beyde waerdigh zijt, en u van my toe-ghewenscht kan worden.

Lausun toonde gheduerende dese woorden, soo veel liefde en sulck een waerachtige smert over sijn verlies, dat hy sonder twijffel stondt te moeten uytstaen; dat Madamoiselle hem ter-

ſtont, niet konde laten te antwoorden: *Ick had ſulck een goeden morgen van u niet verwacht, Lauſun, maer geloofde dat mijn ruſt u al waerdiger was, om deſelve ſoo klackloos te komen ſtooren. Het ſchijnt dat ghy niet anders ſoeckt, als my meer en meer te ontruſten, door deſe allarmen, die door hun ſlechte gront my niet als moeyelijckheydt baren. Ick denck om niemandt als om u, en leve voor niemandt als voor u, en om u in een ſtaet te ſtellen, dat ghy gheen oorſaeck ſult hebben, om yemant te misgunnen. Het is geenſins de glans en ſtaet die ick ſoecke, ghy weet dat ickſe menighmael geweygert en af-gheſlagen hebbe; om die noch voor als nu te konnen weygeren en af-ſlaen.*

Zijt ghy te vreden Monſieur de Lauſun, met deſe verklaringe, en is deſelve ampel en uytdruckelijck genoegh, om u alle vermoeden wech te nemen? Ick wil noch al meerder voor u doen, en ghy ſult het wel haeſt ſien. Op deſe woorden Lauſun ſich aen de voeten van Madamoiſelle nederwerpende, ſeyde: *Ik verſoek vergiffenis van mijn los beſtaen, en gelieft het toch niet anders, als de uytſtekende liefde die ick u Koninckljjcke Hoogheydt drage, toe te ſchrijven. Indien ick minder beminde, ick ſou minder vreeſen, en ſou in meerder ruſt leven, maer het geweldt van mijn liefde, ſal my noyt toe laten buyten allarmen te zijn, tot dat ick die gheluckige ſtond, die my in al de groote beloften van uw Koninckljjcke Hoogheydt, vreedſamentlijck ſtaet te beveſtigen, ghekomen ſal zijn. Ick ga daer aen arbeyden met yver, op dat ick u vreedſaem die ruſt magh laten genieten, die ick u ſoo menighmael gebroken hebbe.* Eenige weynige dagen daer na, om Lauſun alle ſchijn van vreeſe te benemen, badt Madamoiſelle den Koningh Monſieur ſijn Broeder te willen bidden, van ſijn aenſoeck doch af te willen laten, en niet anders aen haer te ghedencken,

ken, als voor soo veel sy de eer heeft van sijn Nicht te zijn, het welcke de Koningh oock gedaen heeft, daer Monsieur evenwel eenigh misnoegen over toonde, sonder te weten, waer dese weygeringe van daen komen mocht.

Ondertusschen liet Madamoiselle niet na, Lausun te kennen te geven, wat versoeck sy aen den Koningh gedaen had, het geen hem vorder geheel gerust stelde, daer hy oock seer wel vergenoeght in was; maer dit ghenoegen staet op geen vaste voeten, och lacy! en stondt haest in een bitter ongenoegen te veranderen. Sy willende een eynde van hun werck maecken, versochten van den Koningh de uytwerckinge van sijn beloften. Sijn Majesteyt siende dat Madamoiselle het selfde seer vierighlijck begeerde, stondt het houwelijck gaerne toe, soo dat'er niet overigh scheen, als alleen het selve met alle plechtigheden te voltrecken, en de Heer de Lausun had nu al de dispensatie van den Ertsbisschop in sijn sack, beneffens des Koninghs woordt; en men maeckte geen uytstel, als in het werck met te meerder glans en luyster uyt te voeren; invoegen hier door het werck, in het openbaer komende, de Princen en Princessen van den bloede, beneffens de Koninginne oordeelende een onbetamelijke saeck te zijn, dat een Princes van den bloede, met een slecht Edelman trouwen sou, soo veel by den Koningh te wege brachten, dat sy den selven gheheel omsetten: Invoegen de Koningh op een avondt Madamoiselle by hem hebbende doen komen in de Louvre, hy sijn verklaringe daer over tegen haer dede: De eerste woorden die dese bedroefde Princesse voortbracht, na datse dit rouw besluyt ghehoort hadde, was: *En wat sal dan van Lausun, Syre, en wat van my geworden?*

Ick sal maecken, antwoorde de Koningh, *dat hy reden van genoegen sal hebben*; *maer mijn Nicht, belooft ghy my, niets te doen sonder my. Ick belove niets*, antwoorde dese bedroefde Princesse, gaende met eenen schierlijck ter Kamer uyt. En wat Lausun belanght, de Koningh seyde hem tot sijn vertroostinge, dat hy om sijn verlies niet sou dencken, en dat hy hem in een staet sou stellen, dat hy reden sou hebben, niemant in de Wereldt te benijden, en hy heeft hem in der daedt groote gunsten bewesen, rijckdommen laten toekomen, en sich tegen hem aengestelt, als of hy vry iets groots met hem voor had; maer nu onlanghs heeft hy, by dit merckelijck verlies van dien ongeluckigen Cavallier, die sware slagh van sijn Koninckliijke gramschap noch gevoeght, die misschien de laetste van sijn ongeval niet sal zijn, soo dat dien Edelman al vroegh hoogh verheven is geworden, om door sijn val, de Wereldt te leeren, wat staet op Vorsten, en voornamentlijck.

P*asq*. Basta, men verstaet u genoegh; maer in der daedt het ongeval van die Gunstelingh is groot, en noch te grooter, om dat hy de Capriccien, van de Luck-vrouw, noch bewerckt noch bevordert heeft. Maer doe onsen Broeder *Le Galand* my van dien aensoeck van Monsiuer op haelde, dacht ick wel dat hem het onweder van die zijde van daen komen soude, en dat die niet verdragen sou, dat een geringh Edelman met haer sou deur gaen, die een Koninghs Soon en Broeder had konnen weygeren.

Merc. Neen seker, andere Gunstelingen van dese tijdt, hebben sich noch beter over hunnen Meester te bedancken, als de ongeluckige Lausun; daer is die in Portugael, die sich niet half

Antonio de Conti

soo

ſoo wel voor ſijnen Koningh ghedragen heeft, die komt'er noch niet veel ſlimmer af; miſſchien om dat de ſelve niet directelijck en recht uyt van de handt ghekomen is, die hem verheven heeft, die dat gemeenlijck eygen is, de ſoodanige, die het ongeluck hebben, van te ſeer te mishagen, die ſy voor heen te ſeer ingenomen hadden, niet enckelijck te laten vallen, maer met een nadruck ter neder te ſmijten.

M. G. Ghy kondt, als het u gelieft Broeder, hier twee dingen doen, die Graef by den deſen voegen, en te gelijck u van een gedeelte van u beloften ontſlaen.

Merc. Daer valt ſoo heel veel niet te ſeggen, maer om dat het u belieft my over mijn beloften te vermanen, en ick u franſche nieuwsgierigheydt ſie, ſal ick ſoo wel en ſoo kortelijck als ick kan, u daer in ſoecken te voldoen.

De Koninginne Donna Louiſa de Guſman, Huysvrouw van den Koningh Don Juan van Portugael, had by hem gheteelt, de Prins D. Theodoſio, en de Infanten Johanna en Çatharina. Drie Jaren na de laetſte geboorte, ſagh hy ſijn Huys vermeerdert met Don Alfonſo, en vijf jaren daer na met d'Infant Don Pedro. De geboorte van deſe twee Infanten, vervulde het Rijck van Portugael, met een ongemeen ghenoegen, maer dat duerde niet langh, alſoo d'Infant Alfonſo, op ſijn ouderdom van drie jaren, door een quaedtaerdige koorts wierdt aengetaſt, daer hy niet als, genoeghſaem by mirakel van op quam, hoewel met een beroerte in ſijn ſlincker zijde, tegen dewelcke men noch, uyt de wateren van Obidos, noch andere hulp-middelen, eenige baet konde bewercken. Maer, in tegendeel vernam men op ſijn ouderdom van ſeven jaren, dat deſe ſieckten hem niet alleen

Verhael van Don Alfonſo Koningh van Portugael.

het

het lichaem, maer oock het verstant mercke'ijck gheraeckt hadde. De Koningh seer door dit bedroefde toeval gheraeckt, socht tegen dit laetste, alsoo het eerste ongeneeslijck scheen, de hulp van goede opvoedingh en onderwijs, en bestelde hem daer toe, Nicolas Monteyro, een personagie, die met alle vereyschte hoedanigheden voorsien was. Weynigen tijdt daer na komt de Prins Don Theodosio te sterven, sijn goede neygingen maeckten dat hy van het gantsche Rijck seer beklaeght wierdt. Don Alfonso was de eenige, die daer weynigh ghevoelen van scheen te hebben, en dit wilde hy soo weynigh verbergen, dat men hem van de eerste uure af van sijns Broeders sieckte, sich niet had ontsien te laten verluyden, dat het hem niet leet sou zijn, indien sijn Broeder quam te sterven, dewijl hem daer door een Kroon te erven stondt. Wanneer men nu in de vergaderingh van de Staten des Rijcks voorstelde, om Alfonso, Prins en Opvolger van sijn Vader te verklaren, warender eenige, die wel de gedachten hadde, ter oorsaeck van sijn ghemelde swackheden, d'Infant Don Pedro voor hem te stellen; maer dese wierden niet gevolght, om dat de gewoonte de reden overweldighde.

Doodt van Don Theodosio.

De doodt van de Infante Johanna volghde daer korts op, en de tranen die men daer over storte, waren noch nauwelijcks opgedrooght, wanneerse nieuwe stof van bejammeren kregen, door de doodt van den Koningh selfs, vallende op den 22 van October, in het jaer 1656, een noodtschickelijcke maendt voor het Huys van Braganci. Don Alfonso, dan als een Erf-prins wierdt aen het Volck vertoont en Koningh verklaert, en de Koninginne nam dien selven dag de qualiteyt en Tijtel van Regente aen, bestellende

Van d'Infante Johanna.

Van den Koning.

Don Alfonso wordt Koning.

lende voorts alles tot des Rijcks welſtant datſe konde, volgens des Koninghs laetſte wille ſtelde ſy Don Franciſco de Faro, Graef van Oldemira als Beſtierder over de Prins; maer de jonge Vorſt, misbruyckende het geſagh, dat hem de Kroon gaf, en verachte wel haeſt den Raedt van ſijn Beſtierder, gelijck hy voor heen die van ſijn voorgenoemden Meeſter ghedaen hadde; vragende na geen vertooningen, noch vermaningen, maer volgende den drift van ſijn jongen en woeſten aerdt.

Gelijck hy geen meerder tijdt van vryheydt had, als die van de *Sieſta*, wanneer men ſich gemeenlijck aldaer, naer het middagh-mael tot ſlapen legt, gingh hy die gemeenlijck deurbrengen op de Galderyen, van de welcke de Veynſters op het Hof van de Capelle uyt quamen, daer na de gewoonte de kleyne jonger en Burgers Kinderen te ſamen quamen, om met malkanderen als Kinderen te vechten, en te tuymelen. Hier nam hy byſonderlijck ſijn vermaeck in, en had altoos ſijn zijde te dragen, die hy het gaerne winnen ſagh. Onder de Winckeliers, die daer omtrent het Hof woonden, was een die een Soon had, die *Antonio de Conti Vintimiglia* genoemt was, zijnde wel van Lisbona van geboorte, maer af-komſtigh van Vintimiglia, een Stadt in de Heerſchappy van Genua. Aert des Konings.

De Koningh hebbende ghesien, dat deſe de Conti gemeenlijck de Party verkoor, die hy begunſtighde, toonde hem genoeghſaem, dat hem het ſelve aengenaem was, ſoo dat hy wel ſomwijlen omlaegh aen de Vrouwe Poort afquam, om met hem te ſpreecken. Deſe gunſt maeckte de Conti ſtout genoegh, om den Koningh ſomwijlen eenige kleyne kinderachtige vereeringen te doen, die daer ſijn vermaeck in ſchepte. Kinderlijcke gunſt.

schepte. Maer de Koningin bemerckende dat dese gemeensaemheydt te groot wierdt, en van eenigh gevolgh was, deed dese de Conti belasten, sich niet meer in het Palays te laten vinden; evenwel ghehoorsaemde hy niet, maer gebruyckte wel een weynigh meer omsichtigheydt.

De Koningh van gelijcken, daer door ghemoeyt, socht de Conti meer aen als voor heen, om dat *nitimur in vetitum*, dat men verbiedt heet men, goet te maken, soo dat men gedwongen was, hem dese gemeensaemheydt, uyt ontsagh van des Koninghs ongestuymen aert toe te laten. De Koningh dan volharde niet alleen in sijn ghemeensaemheydt met Conti, maer liet oock toe dat sijn Broeder Johan de Conti, menighmael met hem in het Leeuwen Hof quam, dat men gebruyckte om den Koningh te leeren te paerde rijden, hoewel hy, volgens het gebreck van sijn leden, daer de beste bequaemheydt niet toe hadde, beneffens eenige ander slechte Moore-jongers en Rappaille.

Dese betuygenissen van des Koninghs geringen aert, gaven seer groot misnoegen aen de Koninginne, en de Graef van Odemira sijn Opsiender vand sich daer over seer bekommert, die derhalven wel wetende, dat de misbedrijven der Jonge Vorsten den Opsiender gemenelijck gheweten worden, een besluyt nam den Koningh, het koste wat het wilde, dat geselschap te onttrecken. Sy dan hebbende hem op seeckeren dagh in den Leeuwen Hof gevonden, verselt met Conti en dat andere gespuys, dreef hen alle daer van daen, en verboodt Conti daer meer in te komen, of anders dreygde hem te straffen. De Koningh was over dit verbodt meer gestoort als Conti selfs, en gingh vergramt na sijn Kamer toe. Eenige

Eenige van die gene, die ghemeenlijck omtrent hem waren, en merckten dat hy op sijn Gouverneur vergramt was, wisten hem wel haest de ooren vol te blasen, en wijs te maken, dat het sijn Koninckliјck ghesagh te na gingh, aldus sijn eygen genegentheydt onder die van een ander te moeten buygen; en dat het den Koningh ten minsten behoorde vry te staen, die te begunstigen en te beminnen, die hy wilde. Dit won soo veel op de Geest van desen Koningh, dat hy voortaen alle vermaningen, die men hem wilde doen, verwierp; willende geen Lessen ontfangen, en selfs noch eeten noch drincken, voor dat men hem Conti weder had laten sien. Opr-royers van den Koning.

Hy liet in het Leeuwen Hof, menighmael groote Honden teghen malkander vechten, welck gevecht eerst in het heymelijck, maer daer na openbaerlijck ghehouden wierdt; daer men alderhande slagh van Honden aen het vechten helpende, de Rekels menighmael soodanig in het vechten verhit wierden, datse sich selfs op de Omstaenders wierpen, het ander vechten van de Jongers, wierdt oock niet alleen in het Hof, maer oock naer dat voorbeeldt, hier en daer ghepleeght, daer het somwijlen van Spel ernst, en niet selden bloedt gestort wierdt.

Gaende sijn ongeregeltheden aldus boven de maet, oordeelde sijn Bestierder, dat men hem eenige andere oeffeningh behoorde op te leggen, om hem van dese openbare tijdtkortingen af te trecken, en derhalven vandt men goet, hem met den Degen te leeren speelen, waer too hem Diego Gomez de Figueredo bestelt wierdt, maer men konde hem tot geen ordre brengen, en hy deed niet anders als op de alderwoeste wijse van hem te stooten, en rechte boereslagen te slaen. Sijn onleersamen aert.

Men

Men had d'Infant Don Pedro in een gedeelte van het Hof, by den Koningh gehuysvest, op datse te samen hunne oeffeningen souden mogen nemen, en de Koningh door de leersamen aert van sijn Broeder tot sijn Lessen mocht ghebracht worden, maer het viel geheel averechts uyt, dewijl de Koningh, in de plaets van door sijn Broeder tot leeren ghetrocken te worden, den selven geduerighlijck van sijn Lessen af-trok, of met sotte vertellingen en andere giegauweryen verhinderde.

Door dese en andere strijdigheden, ontstont-'er niet selden misnoegen tusschen dese twee Gebroeders, hoewel op kleyne gronden en beuselingen gegrontvest, welcke onlusten de quaedtaerdigheydt der Gunstelingen niet liet te voeden, soo dat de Koningh niet naliet d'Infant alle verkleyninge en spijt aen te doen, die hy konde bedencken. Omtrent dees tijdt begost de gunst des Koninghs, die nu omtrent in sijn 16 jaer was, gerucht te maecken. Eenige Hovelingen sich versekerende, dat hy bysonder wel met den Koningh stondt, schaemden sich niet, om sich van de selve te dienen, hem meerder eerbiedigheydt te bewijsen, als sijn staet of bequaemheydt verdiende, het welcke hem oock soo verhovaerdighde, dat hy begost te roemen van de Vintimiglias, een doorluchtigh gheslacht in Siçilie ghesprooten te zijn; daer hem oock eenige Vleyers in te helpen, en te believen wisten: En zijnde de meeste van al die gene, die den Koningh ghenaeckte losse Bengels van mondt, kreegh sulck een indruck in des Koninghs zeden, dat hy sich menighmael niet schaemde, in de tegenwoordigheydt van de grootste Mevrouwen, woorden van sich te geven, die van niet tedere ooren mochten gehoort worden.

Quade reden bederven goede zeden

worden. Soo veele quaedts kan quaden ommegangh veroorsaken; hier by quamen losse ongebondentheden, die niet alleen verachtelijck maer oock ghevaerlijck waren; zijnde op een tijdt tot Alcantara, een plaets die hy tot sijn debauches en ongeregeltheden ghebruyckte, als zijnde aldaer minder in het oogh, gingh hy, terwijl, die van sijn gevolgh aen het eeten waren, met een kleyn getal van sijn Officiers naer Azeytaon, op den wegh ontmoete hy een Stier, die hy soodanigh bestond te tergen, dat het Dier op hem en sijn Paerdt aenviel, en hem by na sonder ghevoelen gequetst ter aerden wierp, sijn Volck toe loopende om hem te helpen, vonden hem seer gekneust. Maer hy bequam, na dat hy wel vijf mael ghelaten was: men dede hem wel eenige vermaningen over dit bestaen, maer die moesten met soodanigen omsichtigheydt ghefchieden, dat hy sich niet vergramde of hy deed dingen, die de maet te buyten gingen. Gevaer des Konings.

Maer het was niet alleen op de Beesten, maer oock op de Menschen, dat hy sijn woestheydt oeffende. Als hy op een avondt van Palhavam quam, vernam hy twee Persoonen van een goet gelaet, voor hem te gaen. Hy stack sijn Paerdt met spooren om hen te overrijden, maer zijnde sijn Stegelreep in de Draegh-bandt van den eenen verwart, konde hy tot sijn oogh-wit niet komen. Hy evenwel deed soo veel, dat hy hem onder de voet kreegh, en trock daer op sijn Degen, om hem om den hals te brengen. Wanneer dese Man hem het Geweer in de handt sag hebben, deed de noodt hem oock het sijne voor den dagh halen, stellende sich tegen den Koningh in postuer, wanneer de groote Jager-Meester des Koninghs daer by quam, en sich Overmaet van woestheydt.

tusschen beyde gingh stellen, seggende teghen den Koningh dat het geensins betamelijck was, dat sijn Majesteyt sijn Onderdanen doode. Dese Persoon, die den Koningh niet kende, hoorende aen het woordt van Majesteyt, dat hy sich tegen den Koningh verset hadde, begaf sich met een gelaet van vrees, vermenght met eerbiedigheydt achter een muur, daer hem de Koningh sou hebben na-gereden, en de uyterste overdaedt tegen hem ghepleeght hebben, ten waer hy door de muur daer in verhindert was geweest. Na dit werck hieldt hy stil, in het midden van het Veldt, en vertelde sijn daedt als een seer treffelijcke en loffelijcke saeck.

Dit voorval wierdt gevolght van noch een ander, van vry grooter gevolgh. De Koningh passerende voor by het Noviciaet van de Jesuiten, kreegh in gedachten, dat hy daer Paerden gesien had. Hy lichte voort af, om die te sien; terwijl men hem de Toortsen toe-bracht, seyde hem yemandt, dat daer Honden aen een ander oort waren, hy latende de Paerden de Paerden blijven, belaste dat men aen de Poort kloppen sou; maer alsoo men hem niet tijdelijck genoeg opende, wierdt hy soodanigh vergramt, dat hy belaste dat men de Poort onder de voeten sou werpen, en men maeckte al een aenvangh, wanneer de Deur geopent wierdt. Maer de Koningh toen niet willende ingaen, gingh van sijn gevolgh af, alleen met een Lacquay verselt. Hy ontmoete eenighe treeden daer van daen, drie Persoonen, en trock ongestuymentlijck den Degen, de andere deden het selve. De Koningh die sijn Laersen aen hadde, vandt sich daer door soo verhindert, dat het niet langh duurde, of hy kreegh een steeck in de arm, waer van hy ter aerden viel. Sijn Edel-lieden op

het

het klincken van de Degens, en het geroep aenkomende vonden den Koning, die vaſt riep, ick ben doodt, en een weynigh daer na, ick ben gequetſt. Men bracht hem terſtont in een Karoſſe naer het Palais, daer ſijn wonde van geen gevaer bevonden wierdt: Twee van deſe Lieden raeckten wech, en de derde gevangen zijnde, had de groote Meeſter Jager al de moeyten van de Wereldt te verhinderen, dat men hem niet om den hals bracht.

Deſe Gunſtelingen vergenoeghden ſich niet, hem een woeſten aert te hebben in-geblaſen, maer ſy moeſten hem noch tot ontucht met oneerlijcke Vrouwen overgeven, verhoopende, dat deſe drift, hem te vaſter ſou maken, tegen den aenval der gener, die hem van ſijn ongebonden leven ſouden ſoecken af te trecken, en in der daedt, hy bandt ſich daer ſoodanigh aen, dat hy geen maet noch regel meer behieldt, ſoo verre dat hy ſelfs ſich ſchaemde voor kuys of eerbaer ghehouden te worden. Daer was een Edelman die gemeenlijck in ſijn Kamer ſliep, en die noyt gingh avondt-malen, voor dat de Koningh al te bedde was. Terwijl deſen Edelman van der handt was, om te gaen eeten, ſtondt den Koningh wel op, en hebbende ſich van hoofden tot de voeten gewapent, gingh af door een heymelijcke trap, gevolght van Antoni en Johan Conti, en eenige andere van ſijn Braven, al te ſamen gewapent, ghelijck hy, ſoo dat het ſcheen, dat ſy niet als naer Menſchen bloedt dorſten, en het al op hun hoornen ſouden nemen dat hen voor quam; van deſe Braven noemde hy de eene *Fixos*, en de andere *Porrados*, woorden ter gunſt van deſe nieuwe Oorloghs-mannen ghevonden: met dit Volck liep hy dan, de Stadt op en neer, en hier en

Godlooſen handel van des Koninghs Gunſtelingen.

daer in de snoodtste Hoere-kussen en Kooten van de Wereldt. Hy trock noyt by nacht met dit Esquadre op, of men hoorde des morgens hondert beklaeghlijcke voor-vallen verhalen: Soo dat hy over al als een wilt en wreedt Ghedierte gevreest en ontsien wierdt, en of dit loopen in de Hoer-huysen noch niet genoegh was, om hem te bederven, wist men hem de Scheucken noch wel toe te brengen in het Palais, van dewelcke hy sich noch wel, derfde beroemen, gelijck of hy veel wonders met hen uytgerecht hadde..

Wanneer hy op sekeren dag vernomen had, dat ten een uuren na de middag in sekere Kerck een schoone lichte Koy te vinden sou zijn, begaf hy sich in sijn Litiere, beneffens Jan de Conti en François de Sequeirà, sijn Dienaer van de Garderobbe, om die daer te gaen soecken, maer hebbende haer niet gevonden, om dat sy in een andere Kerck gegaen was, beval hy dat men hem daer heen voeren sou. Rijdende door de enge Straet van San Pedro d'Alfama, ontmoete hy de Caros van *Don Martin de Correa de Sa, viconte d'Asseca.* Gelijck de Koning met seer grooten haest voort reed, riepen sijn Voerlieden en Koetsier, tegen het Volck van Don Martin, datse souden voortslaen, en dat met sulcke vileyne en vuyle woorden, dat het Volck van de Viscomt de selve niet konnende verdragen, af-quamen en van Leer trocken, en tegen des Koninghs Dienaers, die mede van gelijcken deden aenquamen, soo dat Don Martin gedwongen wierdt, mede uyt sijn Caros te springen, om sijn Volck by te staen; ghelijck François de Sequeira van des Koninghs zijde dede, om de sijne te helpen. De Koningh had met een woordt spreeckens al die onordere wel

Groote onstuymigheyt des Koninghs.

hebben

hebben konnen doen ophouden, maer wilde ſoo veel niet doen, in tegendeel ſprongh hy uyt de Litier, met Jan Conti, en ſette Don Martin nu alreeds gequetſt zijnde, het Piſtool op de borſt, en ſou hem doorſchooten hebben, ten waer het Geweer, wijſer als ſijn Meeſter, had geweygert, alſoo een verfoeyelijck bloedt vergieten voor-gekomen; maer ſoo haeſt had Don Martin den Koningh niet ghekent, of hy liet ſijn Swaerdt ſincken, viel op ſijn knie, en badt vergiffenis. Maer noch de ootmoedigheydt, noch de onſchuldt van deſen aenſienlijcken Heer, verhinderden niet, dat de Koningh hem een Bergh van bittere ſcheldt-woorden toeſnauwde.

De gantſche Stad was verwondert te ſien, dat de Koning ſoo ſlechtelijck verſelt voor den dag quam, en dat hy op den vollen dagh, en volle Straet, een Edelman van ſulck een Stadt, en die beneffens hem in ſijn Palais opgevoedt was, had gewilt ſonder eenige reden, om het leven brengen. En ghelijck men ſagh, dat hy ſich gaerne in diergelijcke krakeelen ſtack, was het geen wonder dat een yeder voor hem, en voor ſich ſelven bekommert was.

Soo als ſijn jaren groeyden, ſoo groeyde oock ſijn ongebondenheydt, tot uytſtekende groote droefheydt van de Koninginne, en het ganſche Hof, ſy ſocht alle middelen om hem van dat ongebonden leven af te trecken, ſoeckende hem te bewegen de audientien en openbare aenſpraken, die ſy des weecks twee-malen gaf, oock den Raedt van Staten, en de Depeſches en afvaerdigingen van ordres by te woonen, maer alles was te vergeefs, alſoo hy veel te ſeer aen ſijn moetwillige vermaecklijckheden geketent was. Bekrachtiginge der Koninginne tegen des Koninghs ongebondenheyt.

Men had hem wijs ghemaeckt, dat het was gheen Koningh zijn, wanneer men de Regeeringe met een ander moest deelen, en dat, soo lange de Koninginne hem verhinderde sijn mildadigheden te bewijsen, aen die geene, die hy beminde, men over al gelooven sou, dat sy, en niet hy regeerde. Dat hy al oudt ghenoegh was, om selfs het gebiedt in handen te nemen, nademael de Koningh Don Denis, het selve al op sijn seven, en Don Alfonso de Vijfde, en Don Sebastiaen al op hun veertiende jaer hadden gedaen, eyndelijck dat het niet verdraeghlijck was, dat men een Koningh weygerde, het geene hy van sich selven konde nemen, en op dese wijse wierdt de Koningh vast met alle bitterheydt en vermoeden teghen sijn Moeder de Koningin ontsteken. En in der daedt, hy toonde korts daer na wel wat hy sijne Gunstelingen doen konde, en voornamentlijck hoe verre sijn drift en genegentheydt voor Conti gingh; want sich niet vergenoegende van hem een Commanderye gegeven te hebben, gaf hem daer-en-boven noch een treffelijck Landt-huys, een recht van Leenpandt, en maeckte hem Edelman van sijn Huys, Ridder van Christus, Dienaer van de Garderobbe en Sleutelbewaerder, alle Ampten die men ghewoon was, aen niemandt als aen doorluchtige en welgebooren Persoonen te geven. Hy voeghde selfs by al dese gunsten een apartement en bysondere wooning in het Palais voor hem; die gemeenschap met de sijne hadde, en de Opper-diacony van Sobredello, voor Johan de Conti sijn Broeder.

Groote gunsten aen des Konings Gunstelingen gedaen.

Het was een wonder na sulcke klare tekenen van des Konings genegentheydt tegens Conti, hoe al de Hovelingen als Byen om hem henen vloogen, bewijsende hem alle mooghlijcke eerbiedigheydt,

biedigheydt, om een brockje van ſijn goede gratie en gunſt te hebben.

Paſq. Een ſoort van Menſchen, in der daedt, hier in verfoeyelijck, datſe alle ontſigh van eer en deught ter zijden ſtellen, om hun belangh, op wat voor een prijs het ſou mogen gheſet worden, ten duerſte te koopen, zijnde wel ſoo ſnood, als de ſchaduwe ſelve van een Gunſtelingh, al was hy anders niet waerdigh de aerde te betreen, of dat men hem in het geſicht ſiet, ghelijckſe al gemeenlijck zijn, of worden, aen te bidden:

Quid quod adulando gens prudentiſſima, laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum invalidi collum cervicibus æquat
Herculis Antæum procul à tellure tenentis.

Aert der Hoofſche Vleyers.

Dat Volck in vleyery, ten eynden uytgeleert,
Prijſt licht de brabbel-tael van die het viert en eert,
En 't aenſicht van den Vriendt, nauw waerdigh wel bekeecken
En d'uytgereckten hals, niet keurt als vergeleken,
Met die van Hercules, wanneer hy Hemelwaert,
Anteus in't gevecht, hieldt verre van der aert.

Want in der daedt, de ſnoodtheydt der Hovelingen om vuyl gewin, en een weynigh aenſien gaet de maet te buyten, om van andere booſe vuyligheden en laſteringen te ſwijgen.

Cum lingua mali pars peſſima ſervi.

Dewijl de tongh die niet oprecht is,
Het ſnoodtſte deel van een quaedt Knecht is.

Maer dat ſal ſoo genoeg zijn voor de eerſte Digreſſie.

Merc. Gelijck de ongeſteltheden van des Koninghs lichaem noch niet verminderden, maer eerder door al ſijn overdadigheden toe-namen, wierden de Geneesmeeſters te rade, dat men noch eens de wateren van Obidos moeſt ghebruycken, maer hy daer zijnde, in de plaets van de baden te beſigen, deed niet anders als andere vermaecklijckheden nemen, en ſulcke wreede ſtucken aen te rechten, dat de Inwoonders van die Stadt, gedwongen wierden, ſich in hun huyſen op te ſluyten, of ergens heen te vluchten, wanneer hy voor den dagh quam, om geen gelegentheydt te vinden, hem te ontmoeten, ſoodanigh was de ſchrick dieſe voor hem hadden.

Achteloosheit van den Koning.

Ondertuſſchen wierdt de Koningin met een ſieckte aengetaſt, en ghelijck een weynigh te vooren de favoriten en de Koningh ſelve, hadden door eenige redenen vermoeden gemaeckt, dat hy de beſtieringe wilde aenvaerden, en men beelde ſich in, dat hy deſe gelegentheydt van ſijn Moeders ſieckte daer toe ſou hebben waergenomen, maer neen, in de plaets van ſulcks te doen, en die gelegentheydt by het hayr te nemen, nam hy ſijn tijdtkortingh met een gevecht van een Leeuw tegens een Stier aen te rechten, maer alſoo de Leeuw niet voor den dagh wilde of derfde komen, en ſijn hol niet wilde verlaten, zijnde miſſchien door ſijn ghevangenis, ſijn woedenden aerdt ghenoeghſaem getemt, deed hy daer brandend hout met ſulck een menighte in werpen, dat het Dier door den roock verſtickte.

Met den aenvangh van het jaer 1661, quam de Graef van Odemira, ſijn Beſtierder te ſterven,

zijnde beklaeght van al de Wereldt; te meer dewijl na ſijn doodt de Koningh ſich te vryer aen alle ſijn quade driften en neygingen gheheel overgaf, hoewel hy niet t'eenemael Meeſter des Koninghs genegentheden en wercken was, ſoo was het evenwel ſoo veel, dat ſijn verdienſten en gauwigheden hem deden vreſen, van al die geene, die eenigh vermogen over des Koninghs Geeſt hadden.

De Koninginne ſiende de onhebbelijcke manieren van den Koning, vandt goedt op dat het quaedt niet overſlaen, en het overige van haer hoop bederven ſoude, d'Infante van den Koning af te ſonderen, zijnde geenſins betamelijck dat hy ſonder opvoedinge ſou, zijn, voornamentlijck in een tijdt, op dewelcke de Koning ſich ſoo onbequaem tot de Regeringh betoonde te zijn. En ghelijck het de wijſe is, dat men de Princen Infanten hun woningh byſonder geeft, alſoo vandt ſy oock gheraden den Infant Don Pedro in de hare te ſtellen.

Soo haeſt nu als de Koninginne begonnen had, de Amptenaren voor ſijn huys en hof houdingh te beſtellen, en hen de behoorlijcke orderen voor te ſchrijven, en oock een Gouverneur of Beſtierder voor de Infant te kieſen, maeckte men den Koningh wijs, dat ſijn Moeder ſeer groote dingen tegens hem ſmede, en dat een Beſtierder aen ſijn Broeder te geven, een klare betuygeniſſe was, dat men hem Koningh maken wilde; nademael men die alleen aen de Koningen gewoon was te geven. Men trachte oock hem in te boeſemen, dat het aen hem ſtondt, het Volck tot ſijn Broeders dienſt te verkieſen, en niet de Koninginne. Beſtellingh van het Hof van de Infante.

Des niet tegenſtaende bereyde men hem het huys van Chriſtophel de Moura, Marquis de

Castel Rodrigo, gelegen in een plaets *Corte real* genoemt, en noemde tot sijn Kamer, Edelen Martin Alfonso de Mello, Graef van St. Laurens, Don Jan d'Acosta Graef van Soure, Ruy de Moura Telles d'Rodrique de Meneses, Georgio de Mello, Johan Mines d'Acunha, Graef van St. Vincent, voor sijn Aelmoessenier Rodrigo d'Acunha, en sijn geheymschrijver Antonio de Tavares.

Het was wonder wat dese verandering al ombragie en ongenoegen den Koning aen bracht, gelijck of sijn Moeder en Broeder, niet anders in den sin hadden als hem de Kroon af te nemen: Want men maeckte hem wijs, dat noyt Infant van Portugael sulck een Hof gehouden had, en noyt door sulcke aensienlijcke Amptenaren gedient was geweest, en soo haest had sich des Konings misvertrouwen niet geopenbaert, of het getal van die, die de Infante hun dienstplichten aenboden, verminderde dagelijcks meer en meer, wierdt op het laetste seer kleyn, en sijn Palais gelijck als ledigh. d'Infant evenwel liet het sich aen sijne schuldige plicht niet ontbreken, ja in tegendeel volghde en paste den Koningh op met meerder yver en neerstigheydt als hy oyt van te vooren gedaen hadde, soo wel in openbare plaetsen, als in het Landt, wanneer hy sigh gingh vermaken: maer ghelijck hy hem geensins in sijn onheblijckheden wilde navolgen, wierdt sijn zedige stilheydt voor een misdaedt opgenomen, ten minsten in de ghedachten van die gene; die vreesden dat al des selfs goede hoedanigheden, soo veel verwijtingen en blamen van des Koninghs onbetamelijcke zeden waren. En op dese voet socht men hem wijs te maken, dat d'Infante een onverdraeghlijcke trotsheydt, onder dien schijn van zedigheydt

Ongestadigheydt der Hovelingen

Zedigheydt van d'Infant qualijck opgenomen.

heydt bedeckte en verborgh, en dat hy het alles dede, en sijn gelaet soo stelde, om daer door bequamer tot de Kroon gheacht te worden, als hy. Het was niet alleen dese, maer duysent andere achterdochten, die hy op en tegen sijn Broeder had, dewelcke het my veel te langh sou vallen te verhalen, een of twee alleen, die genoegh sal toonen, hoedanigh sijn bitterheydt tegen hem was, en daer ick menighten van alderhande verkleynigingen, beledigingen en affronten in besluyten wil, sal ick hier by brengen. Zijnde eenigen onlust ontstaen, tusschen de Marquisinne de Castelmelhor Staet-vrouwe van de Koninginne, en Don Juan Mascarenhas, Graef van Santa Crux, Grootmeester van des Koninghs Hof, over de huyshoudinge wilde de Koningh, soo hy seyde, sijn eygen Huys gouverneren en bestieren, d'Infant die meende sijn woorden wel te beleggen, seyde dat hy niet alleen sijn huys, maer oock het gantsche Rijck bestieren moest, en dat het Volck daer seer verheught sou over zijn, en de klachten van sijn Onderdanen doen stillen. Maer de Koningh sich inbeeldende dat de Infante dit seyde, uyt haet tegen de Marquisinne, of om hem te beschimpen over wanplichten, wierdt daer over seer hevigh, en voerde sijn Broeder te gemoet, dat hy sich niet sou bemoeyen, met hem raedt te geven, ja sijn toorn liep soo hoogh, dat hy hem sou geslagen hebben, indien het de Koninginne niet verhindert hadde.

Des Koninghs woestheit tegen sijn Broeder.

Op een andere tijdt, soo als hy met sijn Broeder, en de Koninginne sijn Vrouw (want dat geschiede na sijn houwelijck,) in de Carosse sat, en van daer de proef van een Carousel of Riedloop anders *Juego de Cannes* aensagh, prees d'Infant den Marquis de Marialva, (die beneffens de Graef

Graef van Castelmelhor, Gunstelingh van den Koningh, de Hoofden van de Party waren) beneffens sijn Broeder Don Rodrigo de Meneses, seer over hun goede gestaltenis en gelaet indien handel. De Koningh sulcks nemende tot verachtingh van sijn Gunstelingh wierdt daer over seer vergramt, en seyde hem, dat indien de Koninginne daer niet tegenwoordigh was, hy hem sijn Degen in het hart sou steken d'Infant daer op antwoorde met de meeste zedigheydt, datse alle eenparighlijck hun lof verdienden, en dat sijn Majesteyt gelijckelijck van hen allen reden had voldaen te zijn, dewijlse geen ander voornemen hadden, als hem te vermaken; maer voor de rest was hy wel versekert dat sijn Majesteyt, niet sou willen dat bloedt storten, dat hy wenschte te spillen in sijn dienst. De Koningin, trachte de gramschap van d'een en ander te stillen, maer dit luckte haer niet als met de Infant.

Houwelijck van de Koning van Engelandt met de Infante van Portugael.

Ondertusschen, om weder een keer te rugge te doen, had men de handelinge van houwelijk, tusschen de Koningh van Engelandt, Carel de Tweede, zedert een weynigh tijdts in sijn Vaders Stoel herstelt, en de Infante Catharina aengevangen, zijnde Francisco de Mello de Torres, buyten Ordinaris Gesant, by dien Koningh, met dien handel belast, die de Spangiaerden soo veel tegen waren, en verhinderden als mogelijck was.

De Koninginne wenschte seer dat houwelijck voltoyt, en te gelijck d'Infante Prins verklaert, en de bestieringh van het Rijck in handen des Koninghs te sien, om sich geheel de wereldt te ontslaen, en sich in een Klooster te begeven. Wanneer alles omtrent dit houwelijck bestelt en besloten was, besteldemen alle nootsaecklijckheden

heden tot het afvaerdigen van de nieuwe Koninginne van groot Brittannie, die op den 23 van April 1662, onder het geleyde, van ghesleyden Francisco de Mello de Torres, zedert eenigen kleynen tijdt Marquis de Sande ghemaeckt, t' zeyl gingh.

Pasq. Ick hoor hier van geen Dispensatie van den Paus, omtrent dit houwelijck spreecken, over dewelcke, wanneer de Vader van dese Koningh met de Infante van Spangien voor desen soo veel te doen was, ghelijck betamelijck is, wanneer men Roomsche Princen of Princessen aen een Roomsche uytgeeft.

Merc. Die ga ick voor by, maer het was de Dispensatie van den Paus niet Broeder Pasquino, die dat houwelijck om verre ghestooten heeft, maer wel eenige andere belangen, daer ick de Engelschen wel van heb hooren spreken, het sou te lange vallen het verhael daer van aen te vangen, en een te groote Digressie maecken, die lichtelijck mijn gunstige Toehoorders verveelen sou.

M. G. Het verveele die het wil, die afgangh sal ons niet eens van het stuck brengen, wy sullen wel onthouden, waer ghy het gelaten hebt.

Verhael van het Houwelijcks-versoeck van Prins Carel in Spangien.

Merc. Het is my dan aldus verhaelt. De Prins van Walles, naderhandt Koningh zijnde, niet sonder groote moeyelijckheydt, door Vranckrijck in Spangien gekomen, verselt met weynige, maer boven alle met den Hartogh van Buckingam, nam voor sijn eerste werck, den Koningh sijn Vader kennisse van sijn aenkomst te doen hebben. Dien nacht en de naeste dagh lieper een stil gherucht van sijn komst door de Stadt en het Hof, maer tegen den avondt, begaf sich Buckingam, af-sonderlijck naer des Koninghs Palais, daer hy heymelijck ghehoor kreegh,

kreegh, en van waer hem de Graef van Olivares, Grootgunstelingh van den Coningh van Spangien wederom t'huys bracht, om te ghelijck de Prins te verwellekomen, en sijn beneffens de algemeene blijdtschap voor hem te betuygen, seggende onder andere dingen: *Dat Spangien en Groot Brittannie, nu voortaen de wereldt, onder hen beyden souden deelen, en dat het houwelijck ter wereldt geen tegenstandt sou vinden, dewijl hy niet twyffelde, of de Prins quam daer om te ghelijck hunnen Godtsdienst te omhelsen* Waer op gheantwoordt zijnde, *dat hy daer niet quam ter oorsaeck van eenigen Godtsdienst, maer om een Vrouw te winnen.* Berichte Olivares daer op, soo moest daer dan een Dispensatie, van wegen sijn heyligheydt over besorght zijn.

Noch dien selven nacht quam de Koning selfs, om den Prins te verwellekomen, in het huys van den Graef van Bristol, daer hy sijn optreck genomen had; die hem ter halver wege ontmoete, en scheyden na veel onderlinge hoffelijckheden en omhelsingen, voor dien tijdt weder. Des anderen daeghs, bracht hy met seer groote Statie, de Infante Maria, voor by het huys van den Prins, om van hem gesien te worden. Ondertusschen zijnde de komst van de Prins bekent geworden, mocht men het alles in blijdschap en vreughde over hoop sien, seggende sommige, *dat al de Engels uyt den Hemel met hem gekomen waren*, en hier toe hielp, dat het landt seer lange door een ongewoone drooghte gepijnight zijnde geweest, op sijn aenkomst een heel vruchtbaren regen quam neder te vallen, waer over sy seyden, *dat de aerde des Princen gesontheyt dronck.*

Des anderen daeghs 'smorgens, sandt de Koning eenige van sijn Edel-lieden, om den Prins op te passen, in hoedanigheydt van Officiers van

van Staet, en een weynigh daer na wierdt hy in het Palais opgehaelt, met het selfde ghevolgh, dat de Spaensche Koningen op hun krooningh hebben. De Koningh selfs vergeselschapte hem met al de bloem van het Hof, en gaf hem zedert altoos de voorgangh, tot den laetsten dagh toe, sendende hem oock alle versoeckschriften en genadeschriften toe, om daer over te bestellen naer zijn sin. Menighte van Gevangenen wierden ontslagen, en in der daedt, daer ontbrack niets, dat tot de hooghste eerbiedigheydt mocht behooren.

Wanneer nu aldus de Prins ghekomen was, wierden de saken van onderhandelingen door de wackerheydt van den Graef van Bristol, met'er haest soo verre gebracht, dat'er niet, tot volvoeringh van het werck scheen te ontbreken, als de Dispensatie, en vrystellingh van den Paus van Romen, die ten laetsten quam, maer voor die tijdt was het den Prins van Walles niet toe-gelaten, met de Infante als haer Vryer, maer wel als een Prins te spreken. Maer dese Dispensatie was met een ongeluckige Clausule voorsien, misschien, met voor-bedacht daer in-geworpen, als dat: *Dewijl de Koningh van Groot-Brittanje, in het verdragh eenige artyckelen en stucken, tot voordeel van de Roomsch-gesinden, die onder sijn Heerschappye stonden, had ghelieven toe te staen, de Paus van Romen daer borge voor begeerde gestelt te hebben, dat de selve soude naer gekomen worden.* Waer op van wegen den Koningh van Engelandt geantwoordt wierdt, *dat hy anders geen versekeringh daer voor konde geven, als sijn woordt en eedt: en Prins Carel soude van gelijcken doen, het welcke by sijn Raedt van Staet bevestight, en onder sijn groote Zegel versegelt worden.* Maer dit konde geen ghenoeghsaem vol-

doeningh

doeningh geven, ten ware eenigh Roomſch-geſint Prins ſich daer voor wilde inſtellen.

Hier op ſcheen al het werck geheel onſtucken gebroocken, en daer liep een gerucht dat Prins Carel in den ſin hadde, ſich heymelijck wech te maecken. Over deſe dwarrelingen komt de Grave d'Olivares voor den dagh, en ſtelt voor dat'er drie wegen waren, om de begonnen ſaek ten eynde te brengen. Twee waren goedt, maer de derde quaedt, van deſe was de eerſte, dat de Prins Roomſch-geſint ſou worden, de tweede dat gelijck Spangien aen hem, over ſijn onbekommerde aenkomſt verſchuldight was, dat Rijck hem oock alſoo hem vryelijck haer Infante in handen mocht ſtellen, hem vertrouwende ſonder eenige voorwaerden. Maer de derde en de quade wech, was de Prins in geenen deele te vertrouwen, maer hem ſoo vaſt te verbinden als ſy konden.

Terwijl de ſaken aldus hackelden en quaedt bloedt ſetten, komt de Koningh van Spangien ſelfs te voorſchijn, en bood aen ſich ſelven by Eede te verbinden, tot voldoeningh van ſijn heyligheydt, behoudens dat hy eerſt met ſijn geeſtelijcke Vaders daer over ſpreecken mocht, om hen te vragen, of hy behoudens ſijn goed gewiſſe, ſulcks doen mocht. Hier op wierd de ſaeck aen een van de geleertſte Biſſchoppen ghe-ſtelt zijnde de Staet van het gheſchil. *Of de Koningh behoudens ſijn goet gewiſſe, ten gevalle van den Koningh van Engelandt, en ſijn Soon een Eedt mocht doen, en ſich verbinden tot voldoeningh van deſe en die articulen, als tot voordeel van de Roomſch-geſinde toegelaten waren?* De vergaderinge der Biſſchoppen, bleef langh op dat vraegſtuck ſtaen, en maeckte ten laetſten hun beveſtigend beſluyt, *mits dat in gevalle de Koningh van*

Engelandt

Engelandt in gebreke bleef, het beloofde na te komen, de Koningh van Spangien ſich ſelven met het Swaerdt ſou mogen rechten.

Zijnde dan aldus deſe ſwarigheydt te boven ghekomen, was de blijdtſchap groot en algemeen, en al de Capitulatien en voorwaerden, wierden overhandts beſwooren, door de Koningen van wederzijde. En gelijck Olivares ſeyde in Spangien, ſoo ſey de Koning Jacob in Engelandt, *Dat geen Duyvel in de Hel het Houwelijck nu beletten ſou konnen.* Waer op een boertigh Ridder tot antwoordt gaf, *dat'er nu niet eenen Duyvel meer in de Hel gebleven was, maer datſe al na Spangien waren, om dat Houwelijck te helpen koppelen.*

Maer wanneer nu de ſaecken tot de hooghte ghebracht waren, wilde het juyſt den Hemel, dat de Paus van Romen quam te ſterven, op welcke tijdingh de Koningh van Spangien by den Prins quam, en ſeyde hem, *dat die Paus die ſoo ſeer tot dit houwelijck genegen was, nu was gekomen te ſterven, en aengemerckt dat'er als noch geen volkomen beſluyt, maer alleen een onderhandelingh was, konde hy daer niet verder ingaen, ſonder de nieuwe toeſtandt van den Paus Urbanus de Achtſte, die als doe nieuwelijcks verkoren was, de welcke, ter oorſaek van de verheydt van de Reys, ſoo ſchierlijck niet konde verkregen worden, als hy ſelfs wel wenſchte, doch dewijl het Sijn Hoogheydt niet hadde verveelt, ſoo lange jaren naer een Vrouw te wachten, ſouden hem nu oock eenige weynige Maenden niet verveelen, die men tot die uytwerckinge beſteden mocht. En indien het hem beliefde toe te ſtaen, dat de Reys van de Infante naer Engelandt, tot op den naeſten Lente mocht uytgeſtelt worden, wilde hy hem* Carta Blanche *geven, om ſijn eygen voorwaerden, rakende het herſtellen*

van den Palts, die hem tot vergelding van sijn gedult sou gedyen, daer in te schrijven. De Prins antwoorde daer op, *dat hy oneyndelijk aen sijn Majesteyt, voor al dese overtollige gunsten verbonden was, voorts aengaende de andere saken, en voor-eerst de bevestiging van desen nieuwen Paus, het geliefde sijn Majesteyt te weten, ghelijck sijn Majesteyt in dese saeck een geestelijck Vader had, om over die saeck te kennen, dat hy alsoo een wereldtlijck Vader had, die hier in niet voor by te gaen was, die alreedts tot den hoogen top van ouderdom gekomen zijnde, en geen mannelijcke Erve behalven hem hebbende, lichtelyck swaerlijck die verlengingh van tijdt sou konnen op-nemen Vorders waren de oogen geheel Engelandt op hem gevest, als die men haer naeste hoop wel noemen mocht, en derhalven mocht sijn langh af-wesen, somwijlen wel quade uytwercksselen geven. Waer by quam, dat'er al bereets, een Koninckljcke Vloot op Zee, voor sijn overkomste te verwachten was, en de tijdt van het jaer, indien hy sijn Reys langer uytstelde, sou rouwer en ongestuymer staen te worden. Daer-enboven was sijn Majesteyt niet onkundigh, dat de Capitulatien, die sijn Konincklijcke Vader geteykent en beswooren hadde, en door sijn Raedt bevestight waren, met die provisie, en dat voorbedingh waren gesterckt, dat indien hy binnen soodanigen bestelden tijdt, niet weder in Engelandt verscheen, al dat gedaen was,* pro non facto, *voor ongedaen sou gehouden worden.*

De Koningh van Spangien dit hoorende, bleef een wijl stille staen, en seyde daer op: *Nademael sijn Hoogheydt de nootwendigheydt van sijn vertreck, met soodanige redenen bekrachtighde, en onder andere vreese voor beroerten in sijn Rijck voortbracht. moest hy daer op antwoorden, dat hy hem een Oorloghs-macht wilde expressselijck mede geven, maer indien evenwel hy sich tot de Reys beno-*

dight vandt, konde het sijn believen zijn, een substitive en onderstallige volmacht aldaer te laten, om volgens het houwelijck te mogen volvoeren, het welke besettelijck tien dagen, naer het aenkomen van de bevestigingh sou konnen geschieden. En indien het hem beliefde dat vertrouwen op hem te stellen, hy wilde het getrouwelijck op sich nemen, en het selve voor een bysondere gunst op-nemen; en dan mocht hy senden, wie en wanneer het hem geliefde, om sijn Bruydt af te halen, die voor altoos daer na tot sijn believen sou staen.

De Prins gaf daer op tot antwoordt, wat aengingh een Oorloghs-macht met hem te senden, die hulp-middel sou slimmer als de sieckte selver zijn, alwaer 't dat'er beroertenin Engelandt geresen was; aengaende het tweede, daer in veynsde hy een seer groot genoegen te hebben, seggende dat van al de eerbiedigheden, die hy zedert sijn aenkomen in het Hof van sijn Majesteyt genooten hadde, dese de aldergrootste te achten was, en derhalven wilde hy een Volmacht in handen van den Graef van Bristol laten. Wanneer dit nu aldus gedaen was, vervaerdighde de Prins, sonder de minste schijn van ongenoegen, sich tot de reys, latende Juweelen van by na onwaerdeerlijcken prijs, en sulcke als men bekende in dat Hof noyt ghesien te hebben, in Spangien, tot vereeringen voor de Infante, maer dese zijn daer na, met alle eerbiedigheydt, na het af-breecken ten vollen van de handelinge, en openbare verklaringe van den Oorlogh, den Koningh van Engelandt weder ter handt gestelt.

De Koningh selfs met de rest van sijn Koninckliick gevolgh, geleyde hem een gheheele dagh reysens, en noyt sagh men minnelijcker omhelsingen, en uytwendigen schijn van vrientschap, als daer op het af-scheyden ghetoont

 wierdt.

wierdt. Het is waer dat Buckingam, en d'Olivares, de beste Vrienden niet scheyden.

Ondertusschen maeckte men in Spangien ongemene toestel, tegen de bruyloft van de Infante, en de toekomende Bruydt liet sich dagelijks in de Engelsche Spraeck onderwijsen, en de Bedienaers van Engelandt, droegen sich eerder als Onderdanen tegens haer, dan als Gesanten. Sy had menighte van kostelijcke Gewaden, en vereeringen voor haer toekomende berecht, de Graef van Bristol had sijn Volck alreedts kostelijcke nieuwe Lievereyen laten maken, maer wat'er toegerecht wierdt, het waren

Flammæ infelices fragiles sine numine tedæ.

Een Bruyloft sonder Bruydegom. Veele dingen wierden na sijn vertreck in schijn noch verhandelt, maer de gantsche saecken laetst ten gheheel af-gebroken.

Wat nu de oorsaeck van dese echt-scheydinge is geweest, laten wy in het midden. Het is gewis, dat het Pasquin u gemeende Dispensatie niet is geweest, alsoo die daer na tijdelijck ghenoegh gekomen is.

Daer hebje nu de tweede Digressie in onse handelingh, wy sullender soo wel komen, ick beken, ick sou met sulcke uytstappen wel eens heel van het spoor gheraken, en weet nu selfs qualijck, waer ick gebleven ben.

Pasq. By het houwelijck van de Koningh van Engelandt, met d'Infante.

Vervolg van de Portugaelsche saken.

Merc. Recht soo, naer dat de Infante vertrocken was, besloot de Koninginne met ernst, de bestieringe haren Soon in handen te geven, en belast derhalven Pedro Vieira da Silva, Secretaris van Staet, al de nodige depeches en bestellingen daer toe te vervaerdigen, maer dese

Bedienaers

Bedienaers ſtelde haer voor, dat ſy ſulcks in den Raedt van Staten eerſt gheliefde voort te brengen. Dit dede zy, en dewijl de Raden, haer van dat voornemen niet konden af-brengen, verſochten ſy, onder andere voorſorgen, dat hare Majeſteyt, om alle gevaerlijcke gevolgen voor te komen, dan voor heen de Perſoonen, die by den Koningh waren, van hem gheliefde wech te nemen, en hem andere bequame toe voegen. Deſe Raedt vandt de Koninginne goet, en daer wierdt beſlooten dat terwijl de Koningh met de Koninginne, omtrent de depeches en beſtellingh der Rijcks-ſaecken doende was, men die geene, die men dienſtigh oordeelde, in verſekeringh nemen ſoude, en de gantſche vergaderingh by gevolgh ſou gaen, om den Koningh reden van alles te geven, als zijnde alles geſchiedt, ten dienſte van ſijn Majeſteyt, en voordeel van het Rijck.

Deſe voorſlagh wierdt bekent gemaeckt, aen den Hartogh van Cadaval, den Marquis de Govea, Don Antonio Meneſes de Marialva, Don Franciſco Soto Major, Biſſchop van Targa, de Graef van St. Laurens die van Soure, Don Rodrigo de Meneſes, Georgeo de Mello, en andere meer. Voorſlag om des Konings Gunſtelingen te vangen.

Antonio Conti was en bleef volkomen Meeſter van des Koninghs driften en ghenegentheden, invoegen hy kenniſſe nam van de ghewichtighſte ſaken van het Rijck. Gaſpar de Faria Severini, Secretaris der Genaden, gaf hem menighmael, door des Koninghs eygen laſt de papieren in de handt, hy matighde ſich aen de beſtellingh over de toeruſtingh en voorbereydingen, die omtrent het houwelijck van de Infante met den Koningh van Engelandt moeſten gemaeckt worden. Het welcke ſiende de Ridder Groot geſagh van Conti.

 Montagu,

Montagu, Graef van Sandwich, Ambassadeur van den Koningh van Engelandt, en Generael over des Koninghs Vloot, maeckte oock van sijnent wegen, geen swarigheydt, hem saecken van seer groot gewicht mede te deelen, gelijck men een Staets-bedienaer doet, en hem aen sijn Boort heerlijck te onthalen.

Maer het zy dat Conti eenigh bericht hadde, van het geene men tegens hem voor had; of dat hy anders mistrouwde, hy begost sich binnen het Palais te houden, en niet uyt te gaen, ten ware in geselschap van den Koningh, of met sulck Volck in sijn geselschap, daer hy sich ten vollen op vertrouwen mocht. Hier door vernietighde hy het voornemen, dat men tegen hem genomen hadde, want om hem in de Stadt vast te houden, moest men gelegentheydt vinden, het geen door die wegh swaer te doen viel. Hem in het Palais aen te tasten, had noch veel minder schijn, om dat behalven dat de welstant het selve verboodt; sulcks den Koningh te seer vergrammen sou. Evenwel sagh men al dese swarigheden over het hooft, en men besloot hem, selfs in het Palais te vatten.

Toelegh om hem te vangen.

Om dit besluyt dan ter uytvoeringh te stellen, leyde de Koninginne den Koningh met haer in de Kamer van de Depeches en bestellingen, op een Saturdag 'smorgens, den 16 van Juny, des Jaers 1662. Soo haest als sy daer ghekomen waren, begaven sich de Hartogh van Cadaval, Louis de Mello, Capiteyn van de Poort, en sijn Soon Emanuel de Mello, gevolght van Var d'Orta Osorio; en van den grooten Provoost van het Hof, na het onderste van des Konings apartement en verblijf. Terwijl de Hartogh sich besigh hield, om eenige wachten aen de Poort te bestellen, met ordre te verhinderen, dat jemandt

mandt uyt of ingingh, gingen Louis de Mello en sijn Soon de trappen op na boven. Soo haest als sy aen de Poort quamen, door dewelke men in de Voor-kamer des Konings gaet, vernamen sy Conti in de naeste Kamer. Maer Louis de Mello sich daer siende, sonder den Hartogh van Cadaval, die hem niet gevolght was, vraeghde overluyd waer hy was. Conti hebbende daer door ontdeckt, het geen hy voorheen alleenigh vermoede, begaf sich in de tweede Voor-kamer, daer hy sich selven insloot. Ter selver tijdt quam de Hartogh aen, die de Deur met sijn Geheym-sleutel wilde openen, maer konde sulcks niet doen, om dat Conti aen sijn zijde, sijn Sleutel in het slot gesteken had, soo dat de Hartogh en Louis begosten te kloppen, maer sy hadden goet kloppen, daer was niemandt die hen antwoorde of opende.

Dewijl men vreesde dat Conti in het verblijf van de Koningin geraken sou, door de Deur, door dewelcke men van het eene tot het ander gaet, soo liep Emanuel de Mello met der haest daer na toe, en maeckt sich Meester daer van. Ondertusschen de Hartogh, die na het Pleyn, daer de Indische Kamer op uyt siet, gegaen was, om van daer te sien, of sich Conti niet socht langhs dien wegh te salveren. Sagh hem nu alreedts, met het hooft door de Tralien van een Venster geboort, en greep hem derhalven by het hayr. Conti sich alsoo gevat siende, vraegde wat dese wijse van geweldt te plegen, te beduyden had. De Hartogh antwoorde, dat de Koningh hem last gegeven had, hem te versekeren, en dat hy wel sou doen de Poort te openen. Conti vraeghde, of hy hem van meningh was te dooden. Waer op de Hartogh antwoorde van neen, waer op Conti bad, dat men hem

Wijse van hem te vangen.

wilde los laten, hy soude de Deur gaen openen, het geen de Hartogh deede.

Maer soo haest sagh hy sich niet vry, of hy veranderde van meninge. De Hartogh en Louis de Mello, merckende dat de minste verhinderingh en vertoevinge genoeghsaem waren, om de geheele saeck te bederven; belasten Andre de Leiria, Bewaerder van de Tapijtseryen van het Palais, Bijlen te gaen halen.

Ondertusschen de Graef van Castelmelhor, hier de lucht van krijgende; 't zy dat hy de gunst van Conti socht, of een plasdanck by den Koningh behalen wilde, wilde na de Kamer van de Depesches gaen om hem daer bericht van te doen.

Gelijck de Deur na gewoonte geslooten was, gingh hy langhs den ommegangh van het uurwerck, dat op het Pleyn uytquam, alwaer hy den Hartogh gevonden hebbende, met hooge woorden dit bestaen misprees, seggende dat het de eerbiedigheydt, die men den Coningh schuldigh ware, verkort was, wiens Palais een ongeschonden heylighdom en toevlucht behoorde te wesen, en liet sich wel soo verre vervoeren, dat hy self eenige scheldtwoorden den Hartogh tegen voerde, en siende dat men sich van d'een en d'anderen ingang versekert hadde, keerde hy weder den selfden wegh, die hy gekomen was, om die andere na het verblijf van de Koninginne te vinden: Maer dese vandt hy oock geslooten, invoegen het hem onmogelijck was, den Koningh te spreken te komen, wat moeyten hy oock daer toe aenwende.

Zijnde ten laetsten de Bijlen gekomen, seyde de Hartogh tegen Conti, indien hy hem benootsaeckte de Poort van den Koningh te breken, dat daer geen leven meer voor hem was, maer

maer dat men hem gantsch geen leedt of hinder sou aendoen, indien hy hem de Deur opende. Conti op dese dreygementen gaf sich selven op; ensoo als hy uyt de Kamer quam met een deftig en trots gelaet, nam hem de groote Provoost gevangen, ghelijck de selve oock een oogenblick daer na Baltazar, Rodriges de Matos, Dienaer van de Garderobbe, die de plaets van Luytenant van de Garde, voor sijn Schoonvader waer nam, versekerde, en hen beyde over de plaets naer de Scheepswerf leyde, doende hen aldaer in een sloep gaen, en soo aen boort van een Schip brengen, dat Zeyl veerdigh naer Bresil lagh. Sijn vangen.

Johan de Matos en Francisco Bernardo Taveira wierden mede vast gehouden, van dewelke d'eerste Dienaer van des Koninghs Paerdestal, en de tweede uyt het Klooster van de Heremiten van St. Augustijn gejaeght was geweest. Sy hadden beyde des Koninghs goede gunst, d'een om dat hy stout, en handigh in het bevechten der Stieren was, d'ander om dat hy hem in sijn gheheyme vermakelijckheden ten dienst was. Men vingh van ghelijcken Jan de Conti, al dese vijf had men voor na Bresilie in ballinghschap te versenden, maer daer gingh niemant, als Antonio de Conti, Jan de Conti, en Johan de Matos, zijnde Balthazar Rodrigos de Matos, om dat hy van de alderschuldigste niet was, weder te Lande ghebracht. Wat Francisco Bernardo Tavera aengaet, die wierp sich van boven neder van het Schip, op de Steenklippen, daer hy sich soo pletterde, dat men hem niet levendigh weder te Scheep konde krijgen. Wordt met andere na Bresilie gesonden.

Groot was de blijdschap van de Koninginne, wanneer sy de tijdingh van dit verrichten kreeg,

wat de Koningh aengaet. De groote Jagermeester opende omtrent de tijdt van dit voorval de Poort aen den Koningh, die hem vraeghde, of hy niet wist wat'er te doen was gheweest, en of dat gerucht dat hy gehoort hadde, een vergaderingh van de Staten was geweest. De Jagermeester antwoorde hem, dat soo haest sijn Majesteyt alleen sou zijn, hy hem van alles onderrichtinge geven sou; en zijnde daer op in de Kamer gekomen, seyde hy: *Dat om de klachten, die de gekeele wereldt tegens Antonio de Conti, en al die geene, die sijn gesagh verminderen, geduyrighlijck dede, te voldoen, de Koninginne bestelt hadde, dat men sich van hunne Persoonen versekeren, en van die van sijne Majesteyt af-sonderen soude, dat sulcks was geschiedt, en daer reden van gegeven was.* De Koningh had het selve soo haest niet verstaen, of hy staet op van sijn Stoel vol toorn en gramschap, en gaet Conti in de Binnen-kamer soecken, en hebbende hem daer niet gevonden, swoer dat hy hem sou vinden, hy ware dan daer hy ware. Waer op hem de groote Jagermeester seyde, *Dat sich sijn Majesteyt niet behoorde te vergrammen, over het geene men gedaen had; maer dat, in de plaets van de Koninginne en haer Dienaren, daer over een quade genegentheydt toe te dragen, men haer daer over behoorde te prijsen, als die Persoonen van hem af-sonderden, die hem niet dienden als om hun eygen belangh; en die niet anders sochten, als hem de liefde van alle sijne Onderdanen te doen verliesen. En in der daedt, indien hy van de selve als een Vader bemindt en geëert wilde zijn, dese af-sonderinge nootwendighlijck moest geschieden. Om dese reden was het dat men Conti op een Schip geworpen had, om hem na Brasil te voeren.* De Koningh hier op een weynigh stil gheswegen hebbende, deed Ema-

Gestalte des Koninghs over die saeck.

nuel

nuel Antunes, boesem-vriendt van Conti ontbieden. Soo haeſt quam deſe niet in des Koninghs Kamer door de eene, of de Graef van Caſtelmelhor, quam door d'andere, deſe onder malkanderen, beſlooten dat het aengevangen werck qualijck gedaen, en dat de Koningh het ſelfde behoorde te ghevoelen. Maer korts daer na toonde hy ſich vry beſadigder, en deed daer na alleenigh vragen, of men oock beſtelt had Conti, ſoo haeſt hy buyten de Haven ſou zijn, om den hals te brengen, en Emanuel Antünes ghevangen te ſtellen, en hebbende verſtaen van neen, toonde ſich onbekommert, maer daer na begaf hy ſich met de Graef van Caſtelmelhor naer Alcantara, om daer ſijn moeyelijckheydt uyt te pruylen, daer hy al wonderlijcke aenſlagen ſmede, tot'er tijdt toe, dat hem de Koninginne weder met moeyten van daer kreegh, en ten Hove ontboodt, om volgens haer voor heen vaſtgeſtelde beſluyt, hem de Regeeringe van ſijn Rijck in handen te geven, en ſich van de groote moeyelijckheden, die de beſtieringe mede bracht te ontſlaen, gelijck het ſelve, met alle ghewoonlijcke en behoorlijcke omſtandigheden geſchiede.

De Koningin ontſlaet haer van de bedieninge

Wanneer nu de Koningh in de bedieninge van ſijn ſtaet gheſtelt was, kregen terſtondt de Hovelingen een geheel ander gevoelen van ſijn Majeſteyt, en die hem te vooren voor een woeſt Menſch hadden aengeſien, ſagen nu al vry wat wonders in hem. *Sic tempora mutantur, &c.* In tegendeel liet hy niet na ſijn ongebondentheden te plegen, en ſijn haet tegen ſijn Broeder te oeffenen, want gelijck de tegenwoordigheydt van de Koninginne ſijn Moeder, hem noch eenigſins in toom hieldt, alſoo gaf haer af zijn, dewijlſe met eenen het Hof verliet, hem een ongebonden

gebonden vryheyt, om alles te doen, wat hem ſijn woeſten aerd ingaf. Maer ſonder ons langer daer mede op te houden (alſooder miſſchien gelegentheydt ſal zijn daer verder van te ſpreken) ſullen wy tot de andere Hooft-ſaecken over gaen, want ick ſie dat onſe broeder de Galand, al onverduldigh wordt, ſoo langh ſijn aendacht aen een ſaeck van ſoo weynigh divertiſſement te beſteden.

Mer. G. Vergeeft my Broeder Mercurius, het verveelt my gantſch niet, hoewel ick wel wenſchte dat gy al gedaen hadt.

Paſq. Onverduldigh Fransman als ghy zijt, wat koſt ſalmen u beſt na uwen mondt ſchaffen?

Merc. Dat ſal ick alleen van ſijn wercken hier noch invoegen, dat zijnde op ſeeckeren dagh, hem wijs gemaeckt, dat de Marquis de Fuentes ſijn groote Kamerlingh, hem in eenige ſaken misdaen en beledigt hadde, hy hem over al ſocht om hem den hals te breken, maer hem niet hebbende konnen vinden, belaſte ſijn Braven het ſelfde in ſijnen naem te doen, deſe hem in ſijn Litier ontmoetende, lieten niet na eenige ſchooten met Musquettons door de Koets heen te ſchieten, gelijck de gaten die daer in bleven ghetuyghden, ſonder hem evenwel te raecken, maer niet ſonder hem in het uyterſte gevaer van meer als een doot te ſtellen. Op een andere tijd, geboodt hy de Garoſſe van de Grave d'Euceira aen te taſten, daer hy met ſijn Vrouw, ſijn Dochter en ſijn Broeder in ſat; maer daer quam niet van, alſoo die gene die hy de laſt gegeven had, het ſelfde niet wilden uytvoeren.

Quaet beſtaen van den Koning.

Een van ſijn vermaecklijckheden was des nachts naer de galgh te gaen, en daer die geene die korts te vooren gehangen waren, van naby te gaen beſien, om af te ſpeculeeren en te oogen,

Onge-hoort vermaek.

wat

wat Grimassen zy al stervende gemaeckt hadden.

M. G. Ey swijght doch Broeder, het zijn ongelooflijcke dingen die gy verhaelt.

Merc. Sy zijn soodanigh, als my een van uwe Landts-lieden, wijtloopig genoeg bericht heeft, soo die lieght soo liegh ick mede; en al soudt gy noch eenmael dat seggen, soo kan ick hier echter soo niet affscheyden, of ick moet de actien en daden, die my te vooren komen, hier noch aen knoopen.

Op die nacht, wanneer men jaerlijcks een plechtelijcken ommegangh van Nuestra Sennora de Gracia, tot aen St. Roque toe, ghewoon was te doen, nam de Koningh een besluyt met sijn Braven in de Caros daer mede te gaen. Eenige van sijn Edellieden trachten hem het selfde te ontraden, en te vertoonen, dat de plaets en de plechtigheydt, sijn bestaen te seer aenmerckelijck souden maken. Maer hy verachte dien raed, en belaste twee van sijn Braven, eenige van die geene, die in de Processie met de Vrouwen gingen, in het voor by gaen, oorbanden te geven. Maer dese in tegendeel, niet dervende soo verre gaen, deden niet anders als hen stooten. De Koningh vol van gramschap, van sijn ordre alsoo veracht te sien, belast het noch eenmael, invoegen een van dese Gasten sijn geweer trock om dese Devotarisen aen te tasten; Dese deden het selve om sich te beschermen, en de Coningh die niet beters socht, sprongh mede uyt de Caros, met den Pistool in de handt. Dese sijn handel ontstelde soodanigh d'ordre van de Processie, dat de selve geheel verstoort, en de gewijde Beelden, die men om droegh, en het lijden vertoonden, om verre geworpen, en onder de voet geraeckten.

Groote onbetamelijckheyt van den Koningh.

ten. Wanneer eyndelijck het meeste gheraes over was, bevandt de Coningh, dat hy twee van sijn Pistolen quijt was. Het docht hem een poinct van eer sijn Wapenen in het ghevecht te moeten laten, en beveelt daer over dat men de selve, in het midden van het gedrangh opsoecken sou. Maer dese Braven hebbende de eerste, die hen voorquam daer na gevraeght, en die nergens van wetende, begost het vechten op een nieuw aen te gaen, waer door het Volck, hol over bol tot aen de Poort van het Hof des Marquisen van Nisa, gedreven wierdt, sonder dat d'Adel die daer binnen was, sich daer derfde tegen stellen, dewijl de Coningh tegenwoordigh was, die eyndelijck weder vertrock, latende daer veel Persoonen niet slechtelijck ghewondt.

Pasq. Wie heeft oyt diergelijcke van Koningen gelesen?

Merc. De nacht die daer aen volghde, Pedro Severim de Norogna Secretaris der Genaden, passerende te Paerd onder het verwulfde gulde Boogh genaemt; ontmoete des Koninghs Litier, die met de kleyne Patrouille of Lijf-wacht. Hy versocht, om door te rijden, datse sich een weynigh in ordre souden schicken; dit Volck hier door als geraeckt, vielen op hem aen, wierpen hem onder sijn Paerdt, en quetsten hem doodelijck. En gelijck sulcks dicht by het Palais geschiede, de Graef van Castelmelhor, die daer het gherucht van hoorde, liep daer op toe, en vandt den Gequetsten in soo slechten staet, dat men hem tot in sijn Huys niet konde brengen; soo dat hy hem in een van de Kamers, van des Koninghs verblijf dede brengen, daer hy weynigh dagen daer na stierf. De Koningh was hier over soo weynigh bewoogen, dat in

Doodelijcke moetwil.

de

de plaets van de Moorders te straffen, hy selfs verhinderde eenige Informatie en ondersoeck tegens hen te doen.

Omtrent dien tijdt liet sich een Comeet sien, de Coningh hebbende hooren seggen, dat de soodanige of de doodt der Koningen, of de verandering van hun staet voor betekenden, spoog van sijn plaets daer duysent scheldtwoorden, en vuyle namen tegens uyt, en schoot selver met sijn Pistool daer na. De Gunstelingen vonden gheen beter middel tegen dese gramschap, als hem te seggen, dat hy een veel grooter Coning als sijn Vader en eenige van sijn Voorsaten was.

Zijn debauches en hoerderyen, volghden den selven trant, men brachte hem de Hoeren over al, tot Alcantara en andere Huysen van vermaeck toe, willende allesints het geructht dat van sijn onbequaemheydt liep, logenachtigh maecken. En dewijl men sagh dat dat bewijs niet genoegh was, om al de wereldt het strijdige te doen gelooven, bedachtense iets, dat veel Lieden bedroogh. Sy voeden in het Palais een kleyn Dochterken op, onder den naem van de Infante, en seyden dat de Coningh daer de Vader af was; om het werck te beter schijn te geven, dede hy de Moeder van het kindt, onder schijn datse hem ongetrouw was geweest, geesselen, en een Man vermoorden als had hem die min-yver veroorsaeckt. Hy liet ondertusschen niet na, by haer te gaen, of haer in het Palais by hem te doen komen, ja bracht haer menighmael in opene gemeene vergaderingen, met een beweeginghs, als of hy seer verlieft daer op geweest was. Dit bedrogh sou de geheele Wereldt bedrogen hebben, ten waer dese Vrouwe, die beter de waerheydt als jemandt anders daer van wiste alles bedorven hadde, met te belijden, Snood bedrogh

lijden, dat het alles maer enckel veynsery ; en hy geensints de Vader van die genoemde Insante was.

Ongodsdienstigheydt des Koninghs. Hy bestont oock sijn Galanteryen en ongebondentheden, omtrent geestelijcke Dochters te plegen, om te beter tot sijn wil te geraecken, maer door een slagh van een andere goddeloosheyt, deden hun Kercken openen, om daer Comedien in te vertoonen, maeckte de Chooren tot Schouwtoonelen, en de Sacristie of plaets van het Heylighdom, het vertreck om de Speelders in te kleeden; en begingh veel andere ongodsdienstigheden meer, toonende, dat hy Godt noch menschen achte.

Wy sullen eyndelijck al de rest met sijn woesten handel tegen sijn Broeder overstappen, en om tot een eynde te raken, en de rest tot andere gelegentheden te bewaren, seggen, dat ondertusschen sijn houwelijck met Madame d'Aumale gemaeckt en bevordert wierdt. De Fransen drongen dit Houwelijck seer aen, op hoope daer door hunne Reeckeninge in Portugael te vinden, en dat de Koningin het humeur van een Koningh na haer Interesten sou voegen, maer tot noch toe hebben sy daer weynigh van gehadt, niet meer als zy liefde of plichten van den Koningh gehadt heeft, die van de eerste uur aen dat hy haer ontmoete, wel toonde watter van hem te wachten stondt, gelijck hy oock geduurende sijn leven en bywooninge haer meer als eenmael soodanige bejegeningen getoont heeft, dat deselve van geen gemeene slagh van Vrouwen, ick swijge van een Koninginne, en een Vrouwe van soodanigen staet buyten dat, te verdragen stonde. Vorder van sijn echt-scheydinge ter oorsaeck van de bekende onbequaemheydt van sijn Persoon, van sijn affetten van de Kroon, en vervoe-

Sijn houwelijck.

ren naer Tercera, en voorts van des Coninginnen huwelijck met de Prins Don Pedro, kan in een bysonder Tractaet en verhael, gelesen worden, en sal misschien by andere gelegentheydt noch wel eens gesproocken worden. En ick sou Messieurs daer dit verhael niet van hebben ghedaen, ten ware my ter oorsaeck van Lausun dese Conti in den sin gheschoten was, en daer mede.

Pasq. Dixi. Wy bedancken u evenwel daer voor, Heer Mercurius, en hoopen noch eenmael de rest te weten. Maer het geen gemeenlijck by alle menschen het eerste is, daer men na vraeght, wanneer men vreemdt in eenigh gewest komt, dat dunckt my hier by ons het laetste te zijn, namentlijck dat wy als Vreemdelingen, onsen Broeder *Le Galand* af-vragen, hoe het al met sijn gesontheydt staet; wat hier al omgaet, en diergelijcke nieuwsgierigheden meer.

M. G. Wat sou men daer al veel na leggen en vragen, ick kan daer met drie woorden wel op voldoen, als ick van wegen het eene segge, dat ick kael en gesont ben, en dat het eerste merckelijck staet te vermeerderen, en het laetste te verminderen, ten minsten indien'er geen beter tijdingh komt.

Merc. Of is het ghelijck ghy my geschreven hebt, dat de Novellisten u nu soo seer niet achter aen loopen, om dat ghy hen de Muts met sulcke schoone Nouvelles niet meer vullen kondt, gelijck als ghy voor desen wel hebt konnen doen, wanneer ghy sulcke Ample Registers van des Koninghs troepen, en de Oversten diese geleyden, wist voort te brengen, en in eenen adem, by na de gantsche wereldt den Coningh in den schoot storte.

M. G. Heb ick daer ſulck een grooten ongelijck in gehadt, en waren de Troepen van ſijn Majeſteyt ſoodanigh niet, als menſe beſchreven heeft.

Merc. Waren ſijn Conqueſten ſoo voorbarig niet, als menſe heeft vertoont, al lieper een weynigh van de Inventie der Nouvelliſten onder, dat quam ſoo nauw niet.

M. G. Wy hebben al te ſamen onſe ſwackheden, lieve Broeder, en wanneer de ſaecken wy eenighſints een weynigh by komen, drayen wyſe liever een weynigh na, als van onſe kant, ſonder my daer by te vergelijcken, de grootſte Schrijvers van onſe en voorige tijden hebben hunne dwalingen gehadt, en die onberiſpelijck ſchrijft ſtaet noch geboren te worden. Ondertuſſchen hebben deſe Wapenen, daer ghy ſoo verachtelijck van ſpreeckt, gedient om de opgeblaſene Hollanders een weynigh te vernederen, en hun onverdraeghlijcke hooghmoet te dempen.

Paſq. Oock om hen wat wijſer te maken, en beter hun Vrienden uyt hunne Vyanden te leeren kennen. *Piſcator ictus ſapit.* Ick voor my oordeele dat die Natie, niet tegenſtaende haer groote ſchade, hier noch al veel by ghewonnen heeft.

Hoc Mulcens queſtus Fabius deforme ducebat
Cladibus iraſci, vulgumque arcebat ab ira.
Adverſis etenim frangi non eſſe Virorum,
Qui Martem inſcribant genti, non poſſe dolores
Condere & ex pœna ſolatia poſcere luctus.

Dat is:

Hier mee wiſt Fabius te trooſten ſijn verdriet,
En achte 't onder de betaemlijckheden niet,

Sich

Sich over nederlaegh of slagh of stoot te quel-
len,
Sich te bekommeren wat Vonnis 't Volck magh
vellen.
Het was geen Mannen doen, door leet of te-
genspoet,
Te lijden sulck verval in wijsheydt of in moet,
Die 't onheyl wijt het Volck, en d'Overslagh
van 't strijden,
Niet wijslijck weet het leet te decken van sijn
lijden.
Noch uyt het ongeval en straf, voor al sijn leet,
Heylsame Medicijn en salf te trecken weet.

Sulcke Lieden hebben voor desen wel eens onder gelegen, die daer na hunnen overwinnenden Vyandt wel eens den voet op den Neck hebben weten te krijgen. Alle loop heeft sijn wederloop, het is seker dat het soo met de Heerschappyen gaet, hebben de Hollanders een goede Clysteringh gehadt, sy zijnder lichtelijck al veel vuyligheydt door quijt geworden, het magh hen een weynigh verswacken, maer sy sullen daer na te ghesonder zijn. Vranckrijck magh oock wel eens toesien, of het niet op haer hoogste trap geweest is, en of het niet eens een ander sijn beurt worden sou konnen, sekerlijck sulcke onsekere bewegingen en ongeregelde polsslagen, en onschickelijcke reckingen en streckingen, zijn menighmael voorboden van sware sieckten. Sy hebben al vry veel van hare krachten gespilt, en ondertusschen de geheele Wereldt op hunnen hals gehaelt; sy mogen sien hoe syder dien bras weder of krijgen, indien het wel gemeent wordt, dat sy sonder kleder scheuren daer af sullen raken, *& quils en sortiront les Brayes Nettes*, Geloof ick mijn leven niet, of

ick segh dat de kaert valsch is, en dat'er geen boefje, maer wel een grooten Boef onder schuylt.

M. G. Dat dus de geheele wereldt, Vranckrijck op den hals komt, als ghy seght, mochten sommige sich noch wel beklagen, die sich soo los in een anders geschil hebben gesteecken, en andere die soo trouweloos af-gevallen zijn.

Merc. Weet ghy wel wat men segt,

Non rata fides, ubi jam melior fortuna ruit.

De trouw en heeft niet daers' ons oogen door bekoort,
Wanneer het wangeluck de goede standt verstoort.

En denckt ghy niet dat Engelandt vermoeyt is geworden, een Slavinne van een anders Staetsucht te zijn, en dat hy sagh dat het tijdt was, na haer eygen beurs te tasten, daerse sagh dat eens anders gestoolen wierdt, hy heeft maer te langh voor het kindt ghespeelt, en moet eens toonen datse niet heel geck is. En wat die andere aengaet, die ghy seght, dat sich soo lichtveerdigh in den Oorlogh hebben ingewickelt, ick weet'er niet een, die het sijn naeste Interest niet is.

M. G. Dat sou my wel eens lusten te hooren.

Merc. Lust het u te hooren, ick sal het u seggen: Daer zijn twee beweegh-redenen van een strijdigen aert, die de Christen-Princen moeten aen-manen, om de Wapenen in de handen, en de saeck tegen Vranckrijck op te nemen. d'Een is belangh van Staet, d'andere een nauwe verbintenis van gerecht en billijckheydt. d'Eerste raeckt in het algemeen al de Potentaten en machten van Europa, de tweede, raeckt alleen-

Gemeene belangen van de Christenheyt

lijck

lijkeenige in het bysonder. d'Een hangt aen hun voorsorge en voorsicht, en wijs beleydt, d'ander is aen de plichten van hun welstandt, de grondt Wetten van hunne staet, de vrede Contracten, Guarantien en versekeringen, en een wederzijdtsche bandt, die al de Leden van dit groot lichaem te samen verbindt, die al haer groote en mogentheyt uyt maeckt, en de eenige gront van haer rust en sekerheydt is. tegen Vranckrijck. Bouclier d'Estat, &c.

Wy sullen van het eerste onsen aenvangh maken; als algemeender zijnde, en voor tegenwoordigh in de Wereldt van het meeste belangh, en hier door sullen wy ongevoelighlijck tot het tweede gebracht worden. Hier komt ons dan ten eersten voor, het recht der Volckeren die een yeder gemeen is, en te verhinderen, dat men geen maximen in de wereldt invoert, die al de menschelijcke bywooningh in de wereldt verhinderen; en de onderlinge ghemeensaemheydt, soo gevaerlijck als die van Leeuwen en van Tygers maken: Voorts komt het hier aen op het beschermen van de openbare trouwe der Tractaten en onderhandelingen, tegens de bedriegeryen van eygenbaet, en het recht der Wapenen te behouden, in de regulen en formaliteyten, die de toestandt van alle Volckeren heeft vast ghestelt; en van de oogen der Christenheydt alle ergerlijcke Voorbeelden te weeren, die door hun gevaerlijcke gevolgen, de swackste ten believen van de sterckste souden stellen, en overgeven, en het geweldt alleenigh tot Scheytsman van alle geschillen souden stellen. Het komt oock aen om de loop van een snel vlietende Waterstroom te stutten, tegens het dringend geweldt, van het welcke de vrede, Houwelijcks-verbonden, Eeden, Bloedt-verwantscap, hen vriendtschap, geen vaste Dijcken Gronden van 't geschil

ken of Dammen genoegh konnen zijn. Het komt oock aen om het gemeene Bollewerck te verdadigen, en dat teghens een woest besluyt, die anders geen oorsaeck heeft, als een onversadelijcke drift tot landtwinningh en conquesten, geen ander eynde als Heerschappy, geen andere middel daer toe, als de Wapenen en heymelijcke onderhandelingen, geen andere bepalinge als die de Luck-vrouw, wil voorschrijven. Eyndelijck, het komt hier aen op het besluchten van het nootlot van geheel Europa, en het Vonnis van haer vryheydt of slaverny te vellen.

Reges & Dominos habere debet,
Martial. lib. 2. Epigr. *Qui se non habet: atque concupescit*
Quod Reges dominique concupescunt.

Hy zy een anders Slaef, die sich niet kan bestieren,
En voege sich gheheel, na Vorsten hun manieren,
En neme voor sijn Wet, dat Vorst of Heer gebiedt,
Die tijdt van redderingh, en goede kans versiet.

Sedert dat het Huys van Oostenrijck tot die hoogen trap van Eere is gekomen, die de oogen van de af-gunst soo seer gequetst heeft, sag men in het herte van Vrankrijk het verderffelijk zaed van die ongerechtige na-yver uyt spruyten, die naest eenige jaren, alle het jammer en het verderf in Christenrijck veroorsaeckt en te wege ghebracht heeft. Het voorname Spel van de Franschen is geweest, dese hare jalousy en na-yver over al uyt te spreyen, en hare af-gunst selfs besmettelijck te maken, vertoonende alle andere

Uytbreyding der selver.

andere Vorsten de macht van dat Huys, gelijck een verschrickelijck gedierte dat al gereet stont om hen te verslinden en in te swelgen; en sich selven als den eenigen Perseus, die het gebonden en opgeofferde Europa voor de woedende raserny van dit voorgebeelde schrickdier machtigh was te bevrijden, dat hy hen soo afgrijselijck had geweeten af te schilderen. Maer d'ondervindingh heeft geleert, datse de macht van het Huys van Oostenrijck niet vermoedelijck gemaeckt hebben, als om de hunne te vergrooten, datse andere geen vrees voor het selve gemaeckt hebben, als om sich selven in noodtwendigheyt te brengen, en noodigh te maken, en hun bescherminge de selve noch hebben opgedragen, als om hen ten laetsten meester te worden, en hen tot werck-middelen van hun eynde te maken.

Loosheyt der Fransen tegen het Huys van Oostenrijk.

Veele zijnder blindelinghs in die lagen gevallen, en om een ingebeelt gevaer te schouwen, in een waerachtige gestort. Dese konst is soo geluckigh in gevolgh en uytslagh geweest, dat een groot deel van Europa sich tegen de dapperheyt en het goet geluck van Carel de Vijfde, in het harnas gestelt heeft, en de kloeckſinnigheyt van sijn opvolger Philippus de tweede, naer alle vermogen den voet dwars geset heeft, en al dese beweeginge was op een eenige gront van Staet gevest, die de Fransche kluyvers met een bysondere nadruck, hebben getracht vast te leggen. *Namentlijck dat'er twee Machten in Christenrijck zijn, die als de twee Polen en aspunten moeten worden aengemerckt, van de welcke al de invloeyingen van Vrede of van Oorlogh, op de andere Staten neder vallen.*

Hier uyt treckt men dese gront-regel om de bestellingh der andere Vorsten na te reguleeren;

 dat

dat hun voorname belangh is, de balance tusschen dese twee groote Monarchyen soo evengelijck te houden, dat d'eene, het zy door handelingen, of door de Wapenen, niet merckelijck den ander te boven gaet, en dat in die gelijckmatigheydt alleenigh de rust op seeckerheyt van al de anderen bestaet, dese laet niet seer heylsaem te zijn, en indien de selve met alle moedigheydt, toeversicht en kennisse altoos was gepractiseert en gebruyckt geweest, Europa sou tegenwoordigh een diepe rust en stilte genieten, en genoeghsaem bevrijdt zijn van dese verderfelijcke moeylijckheden, die het nu soo lange gequelt en afgemat hebben: Maer veele hebben sich door een valsche stellingh bedrogen, dat de aenslagen en macht van Spangien veel onsaghlijcker als die van Vranckrijck zijn; en datse derhalven door dese selve regel van staet gehouden waren hun tegenwicht tot voordeel van dese laetste by te brengen.

Maer het is lichtelijck te gelooven dat'er tegenwoordigh seer weynigh gevonden worden, die, in aenmerckinge van de menighvuldige uytslagen, resolutien, veranderingen, menees en bestellingen, die naest eenige Jaren in Europa voorgevallen zijn, nu het tegendeel niet klaerlijck genoegh bemercken, en datse t'eenemael van den wegh der reden afgedwaelt zijn geweest. Maer om dese saeck, in hare oorspronck en alle haer omstandigheden wat nader te ondersoecken, is het noodigh de staet van het huys van Oostenrijck in haer hooghste luyster, onder den Keyser Carel de vijfde en Philippus de tweede, en hunne maximen en staets regulen, eenmael te vergelijcken met den tegenwoordigen staet, en wijse van doen van Vranckrijck, en men sal klaerlijck bekennen, door dese vergelijckinge,

dat al het geene men van het Huys van Oostenrijck, in die tijdt heeft mogen vresen, men met veel beter reden tegenwoordigh van de Staet van Vrankrijk te vresen, en voor te komen heeft, indienmen anders de rechte gronden van een goede en staetkundige voorsichtigheydt begeert te leggen, en daer op te bouwen. Vergelijckinge van bey de Rijcken.

Men moet dan voor eerst aenmercken, de gelegentheyt van d'een en d'andere Monarchy, de aert en natuur der Vorsten, die de selve yeder beheerschen, beneffens die van het volck, voorts de maximen en regulen van hunne Regeeringe, en de omstandigheden van hun voorigen en tegenwoordigen handel. Welcke dingen wy maer sullen konnen naer hun wesentlijckheyt aenroeren, latende de gevolgen aen u oordeel.

De Monarchie van Spangien, is een groote gevaerte en wercktuygh, dat niet lichtelijck kan om ver geworpen worden; maer sich oock met al de noodige beweeghlijckheyt en geswintheyt niet beweegen en roeren kan, om yets buyten haer aen te vangen, de gelegentheydt van dese Monarchie is seer voordeeligh tot haer verdediginge, zijnde beschut door de Zeen, en de Pyreneesche gebergten, maer de selve is weder seer ongelegen om andere aen te tasten, door gebrek van goede verbintenis tusschen haer Ledematen, die geen gemeenschap, als over groote tusschen spatien van de Noort en Middelantsche Zeen met malkander konnen hebben; die desselfs aenvangselen, alle gewelt van de tijdt, en de onstantvastigheydt van soodanigh een Element en Hooft-stoffe, op het welcke men nimmermeer eenige vaste of goede verseeckeringe kan stellen, of maet nemen. De vereeniginge van het Keyzerrijck met de Kroon van Spangien, in de persoon van Karel de Vijfde, was eerder Gelegentheyt van Spanjen.

 een

een verhinderingh van het besluyt van sich te vergrooten, als een aenwas van haer macht.

Hy eygende sich met het Rijck al de geschillen van het Rijck, over de Godtsdienst, en over de Staet, die in die Conjuncture en t'samenloop der tijden ontstaen waren toe, en waer aen hy gehouden was, het grootste deel van sijn sorgen en macht te besteden, en om kort te gaen, dese soo groote Monarchie scheen alleen daer toe opgerecht, om een Bolwerck tegen de Turck in Hongaryen en in Italie te zijn, maer de gebuurschap van dese machten, met de welcke sy omcingelt is, zijn weder een sterke hinderpael voor hare aenslagen; indiense de selve te groot wil maken.

Vorsten van Spangien.

Wat de Vorsten aengaet; hun aert komt met de gelegentheydt van hun Rijck volkomentlijck over een. Sy zijn van manieren goedertieren en genegen tot de werckingen van de deught, en indiense in eenige saecken buyten-spoorigh zijn geweest, het zelfde is altoos in een goedtaerdigheydt geweest, ten minsten dit seggen de voorstanders van dat huys Carel de Vijfde beminde de edele roem en glory, maer hy had soo weynigh staetsucht, dat hy het Koninckrijck sijn Broeder en al sijn andere Koninckrijcken sijnen Soon over droegh, hoewel men anders gevoelt, en ghy Franschen oordeelt dat het geschiede om de rysende macht der Franschen niet te gevoelen, maer of ghy aen die en de Spaensch-gesinde aen dese zijde een weynigh uyt spatten, dat neemt of sijn wijsheyt of matigheyt van sijn gemoet niet wech, dat is ten minsten seecker, dat hy sijn overwinningen met sulk een matigheyt gebruyckt heeft, dat hy daer weynigh ander voordeel uyt trock, als de eer van overwonnen te hebben, en het genoegen van

sijn

sijn Rijcken beschut en bewaert te hebben. Philippus de Tweede, naer de toestandt van de Fransche Schrijvers, en voornamentlijck den Hartogh de Rohan, had gantsch geen genegentheydt tot de Wapenen, en heeft deselve oock noyt op-genomen, als tot sijn bescherminge, of noodsakelijck belangh, om die te vernederen, die tegen hem opstonden.

Het is nu een wijse van twee onover-een-komende en Incompatibile saecken over een te willen brengen, hem op eenen tijdt te vertoonen, een Vyandt van de Wapenen en Oorlogen, en vyerigh naer Conquesten, en het winnen van Heerschappy. Sijn Opvolgers zijn altoos van sulck een bekende sachtmoedigheydt geweest, dat hun wackerheydt sich noyt aen het ooge van de wereldt sou gheopenbaert hebben, indien de nootwendigheydt van hun eygen verdediginge, hen niet opgeweckt en genoegh als gedwongen had, sich selven voor te stellen. Het Volck van dat Rijck en andere Rijcken, die onder de selve Kroon staen, zijn van naturen genegen tot de rust, en Vyanden van alle nieuwigheden, wel te vreden met hun tegenwoordigen Staet, sonder eenige drift of genegentheydt te hebben, om hun Nageburen te ontrustigen. Maer indien wy aenmercken, de regulen die dese groote Princen hebben gevolght, sullen wy bevinden, dat de voornaemste, aen dewelcke sy sich het aldermeeste gebonden hebben, t'eenemael strijdigh zijn, met die van alle Conqueranten en Heerschappy-soeckers. Het Volk van Spangien.

M. G. Laet ons dat eens hooren.

Merc d'Eerste van dese maximen en grondtregulen is, onschendtbaer sijn trouw en woordt te houden, omtrent alle handelingen en publijcke Tractaten; dewelcke krachtige breydelen en Spangiaerden houden hun beloften.

toomen

toomen voor ſtaetſuchtige Vorſten zijn, en die niet voor hebben als hunne Landtpalen uyt te breyden, en groote verhinderingen aen het voortſetten van hunne aenſlagen zijn, makende hen *bongré malgré*, Slaven van hun woordt, *Eſclaves de ſa parole*. Men ſal niet bevinden in het gantſche beloop van het leven deſer Oppervorſten, zedert de tijdt van Carel de Vijfde, tot nu toe, dat ſy oyt gebroken, ſelver oyt vermindert of ghequetſt hebben, eenigh Tractaet of onderhandelinge, dieſe hebben op-gerecht; noch ſelver eenigen Oorlogh, tot uytbreydingh van hunne Landtpalen aengeheven hebben.

Sijn Godtsdienſtig. De tweede is het belangh van den Godtsdienſt boven dat van ſtaet te ſtellen; het geen regelrecht tegens de Conqueranten en ſtaetſuchtige Vorſten ſtrijdt; die looſlijck alle ſoorten van Godtsdienſten en Secten, tot hun ooghwit weten te gebruycken.

Dienen ſich niet van hun overwinningen. De derde is, dat ſy ſich niet dienen van hunne overwinningen, en het voordeel van hunne wapenen, noch van die van hunne verwanten. Men ſal niet vinden in al de daden van die twee groote Monarchen, datſe oyt eenige van hunne Conqueſten of gewonnen plaetſen, tot hun byſonder gebruyck hebben bekeert, behalven het geene hen door gerechtige opvolginge mocht toebehooren.

Regeren na de Wetten. De vierde is datſe regeeren volgens de Wetten, en hun Onderdanen, in het volkomen en vredigh beſit van hunne voor-rechten en Privilegien ſoecken te laten, het welcke onder de Conqueranten en Landtwinnaers voor een weſentlijcke misſlagh tegens hunne *Politique* gronden ſou geacht worden, die boven alle ſaecken vereyſchten, dat ſich de ſelve abſoluyt en volkomentlijck tot hunnent over hunne Onderdanen

ſtellen,

ſtellen, en al de banden van huyſſelijcke Wetten verbreecken, die hun werckingen en desſeynen buyten het Rijck verhinderen en tegenhouden konnen.

De vijfde is, noyt eenige verwantſchap, ligue, of commercie, of vrede met de algemeene Vyandt van de Chriſtenheydt te maecken, komende weynigh over een met het beſluyt van ſich Meeſter van geheel Europa te maken, den haet van den Beheerſcher van Aſia op ſijnen hals te dragen: Voegt by alle deſe dingen, een rijpe omſichtigheydt, die ſy in al hunne raedtſlagen toebrengen; dat hun reſolutien en beſluyt te langhſamer, en min werckelijck maeckt, als een Conquerant dienſtigh is, die meer aen de fortuyn als aen de voorſichtigheydt moet geven.

Maken geen verbondt met gemeene Vyanden

Zijn traegh in het raetſlaen.

Nempe per hos etiam fortunæ injuria mores
Regnat, & incertá eſt hic quoque nixa rota.
Hic quoque ſentitur, ne quid non improba carpat
Sævit, & injuſtum jus ſibi ubique facit.

By deſe zeden vindt Fortuyn haer Heerſchappy,
En haer onſeker radt rolt oock op deſe zy.
Hier geeftſe haer bloot, en woed om dit of dat te plucken,
Een ongerechtigh recht te vinden, wil het lucken.

En dit is het gheen waerom oock een ſeker vermaert Schrijver, onder de Franſchen ſeyde: *Indien het waer was dat Spangien na de algemeene Monarchie ſtaet, ſou hy haer raden van den Heer daer boven een ſchortingh van den laetſten dagh te verſoecken.* Willende betekenen dat hare raedtſlagen te langhſaem en te omſichtigh zijn, om ſoo langh de Wereldt te ſtaen heeft, daer toe te geraken.

Vranck-

Gelegentheyt van Vranckrijck. Vranckrijck in tegendeel is een Koninckrijk, dat al sijn deelen by een heeft, overvloeyende van Menschen, kloecksinnigh in koophandel, dat met haer Bagatellen en Modensch goetje, het gelt van alle andere Volckeren, weet tot sich te trecken. Dat treffelijke Havens op de Oceaen, en Middelantsche Zee heeft, en geen naburige Macht van belangh heeft, dat het te vreesen heeft, als alleen het Huys van Oostenrijck.

De aert en nature van dit Volck, is van nature tot de Wapenen genegen.

M. G. Soo is het in der daedt, en daer dragen wy moedt op, *au despit de tout le monde.*

Aert der Franschen. *Merc.* Sacht sacht, dat is wel.

Pasq. Dat wordt hier immer geseght.

Merc. Het is vol vyers, ongerust, Vriendt van alle nieuwigheden, begeerigh naer Conquesten, vaerdigh, werckelijck, en buyghsaem tot alle slagh van werckmiddelen en expedienten, die het oordeel tot sijn eynde en ooghwit te konnen strecken.

Maximen van Vranckrijck. De Maximen van hun bestieringe, volgens het geene men uyt hun voorgaende beleydt van saecken en Conduyten kan begrijpen en besluyten, uyt hunnen tegenwoordigen handel kan vast stellen, en uyt hun eyghen Schrijvers by brengen, zijn de volgende. Eerstelijck altoos den Oorlogh buyten hun Rijck te onderhouden, en hun jongen Adel op kosten van hun Nageburen te oeffenen. Dese Maxime en staets-regel is seer politijck en staetskundigh, en bysonderlijck gepast op haer nuttigheydt, maer seer ongemackelijck voor al de Nageburen. En in der daedt het staet vast, dat de natuur van dat Volck niet verdragen kan, langh in ledigheydt en stilte te zijn. Daer moet voetsel voor dat vuur zijn, en indien men het niet van buyten weet te krijgen,

Hun Oorlogs-rust.

gen, moet het van binnen ghesocht worden. Men moet noch by dese natuurlijcke neyginge voegen, de gewoonte van de meeste van haer Provintien en Landtschappen, en de bysondere dispositie en gestalte van de doorluchtige Huysen en Geslachten, die soo veel voordeels aen de Eerstgeborene geven, datse by na niets aen de Cadetten en Jongerlingen laet, als de wackerheydt van den Degen. En ghelijck sy sich niet of weynigh in de Letteren oeffenen, en hun staet en conditie hen niet toelaet sich tot eenige Mechanique konsten en handtwercken te voegen, soo is voor hen niet overigh als d'Oorlogh en Filoutery of .....

M. G. *Verd & bleu Monfrere*, ghy sult weer beginnen.

Pasq. Wat valt hier te beginnen, men moet de waerheydt spreken.

Merc. Die magh onse Galand niet hooren, schijnt het wel, *tout beau, tout beau*, het sal soo qualijck niet uytvallen. Hier van daen komt het dat Vranckrijck gevult is, met een jonckheydt die soo ledigh als oploopende van sinnen is (gelijck als hier by exempel onsen *Monsr. le Galand*) vaerdigh om alles te ondernemen, en die oeffeningh soeckt ten kosten van een yeder wie het oock magh zijn. De vryheydt diese voor desen hebben gehadt, hun gal allesints uyt te braken, en na de ydele roem van hunne duellen en querellen te loopen, is hen voor tegenwoordigh door rechtmatige Placaten en Edicten verboden. De kleyne kunsjes van fieltery, door de welcke sy sich andersints wisten te behelpen, om van de bedelsack bevrijdt te zijn.

M. G. *Le Diable.....* ick moet'er selfs om lacchen.

Pasq. Ja lacht daer liever om, het sal best wesen.

Merc.

Merc. Sijn hen tegenwoordigh seer strengelijck verboden : Maer ter selver tijdt, wanneer men hen alle wegen beneemt om hunnen aert en hun Vaderlandt te plagen, hebben de Staetsmannen van Vranckrijck dienstigh geoordeelt, sich een anderen wegh te openen, om sich van dat vuur te ontlasten, dat hen anders hun eygen ingewant selfs verteeren sou.

Financie Vorders dewijl de groote inkomsten van dat Rijck, bestaen in de beurse van het ghemeene Volck selve, en dat men de groote schattingen en lasten, soo wel in tijden van vrede als van oorlogh kan eyschen, sonder veel ongenoegen te verwecken, is het nodigh het selve te voeden met de hoop, en roock van een deel nieuwe Conquesten, en altoos prætexten en voorgaven te vinden, om geduerigh in de Wapenen te blijven, en met geweldt dat Koninckliјcke gesagh staende te houden, dat sich alreets soo verre buyten de palen van hunne Fundamentale en grondt-wetten uyt gelaten heeft.

Gelijck het hen onmogelijck is, om al de Vorsten en Grooten van het Rijck te voldoen, en dat zedert de Regeeringe van Hendrick de Derde, sy tot een Regel van hun handelingen en Conduyten genomen hebben, hen soo veel te verkleynen en verminderen als hen mooghlijck is, is het hen ten uytersten dienstig, hen gedurigh in den Oorlogh, buytens Landts te houden, om hen door die verderffelijcke oeffeningh te met te consumeren en te vernietigen.

Hun tweede maxime is sich in alderhande handelingh, rechts of slincks in te drayen, en sich over al als Scheyts-lieden *a vive force* selfs met kracht en geweldt in te dringen, 't zy met vriendtschap of met dreygementen, sy moeten

De Franschen

over

over al een veer van hebben. In al de voorgaende en tegenwoordige geschillen heeft het hen noyt ontbroken zijde te kiesen, daer is noyt geen onlust tusschen Vorsten of Staten geresen, daerse geen belangh hebben geweten voor hen in te vinden, en noyt heeft eenigh Volck de minste gelegentheydt getoont tot wederspannigheydt en moetwil, of sy hebben sich daer terstont mede geweten te bevrienden. Maer d'ondervindinge heeft gheleert, datse sich noyt in eenigen Oorlogh hebben gesteecken, als om de selve te meer op te blasen, noch in eenige Vredehandelingh als om daer een Appel van nieuwe tweedracht in te werpen. dringen sich in alle onderhandelingen in

Het sou overtolligh zijn daer al de Voorbeelden van by te halen, dewijl daer niemandt soo slechtelijck in de oude geschiedenissen en historien ervaren is, die dese waerheydt niet bekennen moet; dewelcke door de tegenwoordige bekende leerstucken genoeghsaem bevestigt worden. Wat hebbense in de laetste onlusten van Duytslandt gedaen, als (na datse sich terstondt, onder schijn van bescherminge, en duysent smakelijcke protestatien en betuygingen, dat sy voor sich selven niets begeerden, maer alles tot voordeel van hun Verwanten wilden uytwercken, ingedrongen hadden, na dat de saeck op een sluyten gekomen was) Elsas van het lighaem des Keyserrijcks af-geruckt hebben, en dat met de selve konst, waer mede sy, onder de Regeering van Hendrick de Derde, drie Bisdommen daer van af-polden.

De derde maxime der Franschen is, voor een algemeene regel de Interest en het belangh van de staet te hebben, sonder dat de trouwe omtrent de Tractaten, of de welstandt van den Godtsdienst, of het verbandt van bloedt, en de Interest stelt de Wet in Vranckrijck.

kracht

kracht van vriendtschap, hen een ander regel kan voorschrijven. Gelijck oock de Hartogh de Rohan, in sijn gantsche werck als een gront-regel stelt, *dat de Princen het gebiedt over het Volck, maer d'Interest dat over de Princen heeft.* Al het geen de Turcken in Christenrijck, zedert François de Eerste, tot dese tijdt toe gedaen hebben, zijnse aen de Kroon van Vranckrijck verschuldight, en de verbintenis die de selve met de Ottomannische Poorte gedurighlijck heeft onderhouden, heeft daer de voet toegegeven, streckende tot voordeel van die Barbaren, al de krachtige diversien en afleydingen, die sy t'haren believen tegen hen hebben weten aen te wenden, die iets tegens de selve hebben willen ondernemen, alleen om de Wapenen van dese algemeene Vyanden voort te setten. In een woordt tot voortsettinge van hun Monarchie toonen sy datse alles voor allen zijn, sich niet ontsiende de Kercke, daer sy belijdenisse van doen, op het alderuyterste te bedroeven, van welcke saeck vry meer sou konnen gesegt worden, als de tijdt en plaets toelaet.

Turcken sijn aen de Franschen ghehouden.

De vierde maxime en grondtregel is, al de vreemde Staten en Heerschappyen geduerighlijck in verwarringe en verdeelingh te houden, of die in eenigen Oorlogh in te wickelen, ghelijck Engelandt, het Keyser-rijck, Italie, Deenmarcken, Spangien daer van droevige Voorbeelden hebben gegeven, als mede Polen, en de Staet der Vereenighde Landen, meer als eens gheproeft hebben, en noch daer van de smaeck niet quijt zijn.

Twist zayen der Franschen.

Al dese maximen en grondt-regulen zijn de Conqueranten en Landt-winnaers eygen; en ongetwijffelde tekenen van een onmatige begeerte en besluyt, van over langen tijdt op het

getouw

getouw gestelt. De Voorsaten van den Alderchristelijckste Koningh, hebben dese Webbe niet konnen af-weven, om dat de borgerlijcke Oorlogen, de macht van Spangien, en de gherechtige bepalinge, die als doe het Koninckclijcke gesagh hadde, krachtige hinderpalen tegen desen loop waren. Maer tegenwoordigh, wanneer sy in hun Rijck een volkomen Wet ghestelt, al hunne Onderdanen soodanigh onder de knie, en de vreemde Staten in verwarringh gebracht hebben, was voor heen hen niet meer van noden, als Spangien te overwinnen, om over hun verval tot het besit van al de andere Staten over te stappen, om daer toe te komen, moest men noodtsakelijck die Monarchie in de slaep wiegen, en dat door verseckeringen van Vrede, den Oorlogh met Portugael gaende te houden, om dat Rijck, alsoo met een langhsaem vuur te doen verteeren. Men moest oock den Oorlogh tusschen Engelandt en Hollandt bevorderen, om de handen ruym te hebben, tot het aentasten van de Spaensche Nederlanden, terwijl de twee machtige Staten vast besigh waren met malkander te verderven. Men moest verdeelingen in het Rijck veroorsaken, om oock aldaer geen Vyanden van daen te krijgen, en door opgemaeckte verstandelingen alle ophevingen van onderstandt onder de voeten te werpen. Men moest oock krachtige factien en zijdigheden in Polen verwecken, om al de Vorsten van het Noorden in twijffel, en een goet gedeelte van des Keysers macht, tot bewaringh van sijne Frontieren te houden. Men moest om sich ontijdigh in het stuck van de Godtsdienst te toonen, somwijlen den Keurvorst van Mentz de handt bieden tegen die van Erford, en somwijlen weder den Paltz-graef tegen die van

Mentz, en soo over al sijn voordeel doen, met in een ander troubel-water te visschen. De kunsten diese oock met de Hollanders en Engelschen gespeelt hebben, zijn mede te aenmerckelijck om voor by te gaen.

Handel der Franschen met de Hollanders in de voorgaenden Engelschen Oorlogh

Vranckrijck uyt kracht van een Tractaet van Guarantie, en versekeringh, met de Heeren Staten van de Vereenighde Landen ghemaeckt, vandt sich, na veel ydele instantien en aendriften van de selve gedaen, eyndelijck door sijn eygen belangen geparst, eenigh gelaet te toonen, hun beschermінge tegen Engelandt aen te vaerden. Dit Tractaet van Guarantie over en weder begrijpt onder andere voorwaerden, uytdruckelijck, dàt de Geallieerde, niet kosten handelen, veel min komen tot besluyt van eenige vrede of bestant, sonder toestant van de andere Party, met hun gemeenen Vyandt, *noch sonder te besorgen deselve voldoeninge, voor sijn Geallieerde, die hy voor sich selven sal verkrijgen.* De Staten van de Vereenighde Landen, hebben sich seer beswaerlijck tot dit verbandt begeven, en niet tegenstaende, de slechte volkomentheydt van het beloofde onderstandt van Vranckrijck tegens Engelandt, en de merckelijcke voordeelen die sy konden krijgen, wanneer sy genegen waren, bysonderlijck te handelen: hebben sy evenwel noyt na eenige voorslagen van dien natuur willen luysteren. Vranckrijck in tegendeel, heeft altoos een openbare onderhandelinge met Engelandt, door middel van den Graef van St. Albans gehouden, en op het wettige vermoeden, dat dit geduurigh gaen en komen, de loop en herloop van de Couriers, die gestadigh van Parijs na Londen, en van Londen na Parijs gingen, heeft het Fransche Hof hen soo authentijckelijck en krachtigh, hun

trouw

trouw beveſtight, en ſulcke poſitive en vaſte verſekeringen die Staet ghedaen, datſe na geen voorſlagen van vrede, als in de gemeene vergaderinge, van al de Geallieerden hebben willen luyſteren. Ja de Franſchen quamen ſoo verre, dat men de Graef d'Eſtrade ordonneerde, dat in gevalle men hem in het geene, hy als Ambaſſadeur beveſtighde, geen gheloof wilde geven, hy ſich van ſijn Caracter ſou ontblooten, om hen byſonderlijck, voor ſijn Perſoon, op ſijn eygen eer en Credit, des verſekeringh te doen. Een groot gevoelen datſe van het geſagh van hun Caracter hebben, en een groote eer dieſe d'Eſtrade aendoen, hem in ſijn byſonder meer geloof toeſchrijvende, in ſijn byſonder als met ſijn Caracter, en van een gevoelen makende dat hy niet bedriegen kan, als in qualiteyt en ſtaet van Miniſter en Geſant van Vranckrijck.

Paſq. Ick moet bekennen dat ſulcks een ongehoorde ſaeck is, en hebbe altoos ghemeent, dat het Koninckliјck Caracter het woordt van een Bedienaer kracht gaf, en niet krachteloos maeckte.

Merc. Neen, hier verheerlijckt de oprechtigheydt van de Perſoon de waerdigheydt van ſijn ampt en bedieninge.

Evenwel niet tegenſtaende, al deſe boutades hebben ſy middel weten te vinden, byſonder te ſluyten (zijnde door de Engelſchen lichtelijck tot deſe misgreep gebracht, om hen te beter aen de handt te komen) ſonder toeſtandt en ſelf ſonder kenniſſe van hunne Geallieerde, ſonder dat'er ſelfs eenigh gewagh van hen, noch van hun belangh, of eenige reſerve of relatie tot een generale en algemeene vrede gemaeckt wordt.

Maer dat noch het verwonderlijckſte is, dat is dat na het ſluyten van deſe vrede, niet tegen-

ſtaende de beloften aen de Engelſchen gedaen, van geen vyandtſchap teghens hen te oeffenen, Vranckrijck evenwel al haer krachten ingeſpannen heeft, om de Vereenighde Staten te bewegen, vaerdigh hen Vloot in Zee te brengen, met beloften de hunne daer by te voegen, met hen over-een-komende van alle nodige voorwaerden daer toe ſtreckende. Waer op het werk van Chattam gevolght is. Indien deſen handel de oogen van geheel Europa niet opent, hebben de Princen geen reden om te klagen, over al het quaedt datſe van de Franſchen hebben te lijden, dewijl de ſelve ſoo ſorgvuldigh zijn, niet een eenigh bedriegerytje verborgen te houden: hoedanigh ſy ſich vorder in deſen laetſten Oorlogh weder voor Engelandt, tegen Hollandt gedragen hebben, wiſt het Boots-volck ſelve wel te ſeggen, ſoo dat het blijckelijck ghenoegh is, dat het Engelandts ſchoon aenſicht niet is, dat de Franſche Kroon ſich ſoo vaſt aen hen heeft doen houden, maer alleen, om met haer Pooten de Caſtanien uyt het vuur te halen, willen ſy branden, ſy mogen, terwijl ſy van die kant het Spel veylighjes aenſien, en aen de andere kant, met duyſent andere bedriegeryen hun perſonagie ſpeelt. Maer daer hebben andere genoegh van geſeght.

M. G. Ick ben ſeer verwondert van ſoodanigen Tael van des Koninghs Miniſters te hooren, welcke trouw en wackerheydt tot voortſettinge van ſijn Majeſteyts belangen, neffens de gemeene welſtant noch noyt, of by ſijn Majeſteyt, of by den Raedt, mijns wetens in eenigen twijffel getrocken is.

Merc. Swijght ſtil, ſwijght ſtil, *Monſr. le Galand*, het werck leyt over al ſoo effen niet, het gaet aen beyde zijden manck, of ſijn Majeſteyt dient

dient sich van seltsame Ministers, of sy verstaen de Intentie en meeningh van sijn Majesteyt niet; altoos de uytvallen zijn geduerigh anders als de woorden, Gremonville tot Weenen, een ander of Gravelle in den Palts, d'Aubrun tot Madrid, voeren een Tael dat het een schrick is, en al sonder gevolgh, dat is te seldsaem, selfs konnen dese Redenaers niet laten hun eygen Koningh door hun onverdraeghlijcke flatteryen te bedriegen, ghelijck wy in den selven d'Aubrun noch een versch en levendig voorbeeldt hebben. Maer om tot besluyt van saecken te komen. Alle die maximen en grondt-regelen die daer aengeroert zijn passen alleenigh Conqueranten; maer hun wijse van uytvoeringh is soo veel te meer te vreesen, om datse t'eenemael in de vaerdigheyt der beweginge bestaet; en dat geen reden van recht of billijckheyt, noch eenige opmercking van plicht omtrent de Nageburen, en selfs eygene Verwanten dien loop niet vermogen te stuyten. Het is tegenwoordigh geensints of de vreese, of de jalousy over de macht van het Huys van Oostenrijck, die hem tot een voorgave in de voorgaende Oorlogen dienden, die hen tegenwoordigh op de been helpt, sy souden sich selven schamen, sich van sulck een belacchelijck Momaengesicht te dienen. Sy hebben vorder geen stof van wegen het misnoegen der Duytsche Protestanten, als wel voor heen, sy konnen nu met een anders belang hun onversadelijcke drift van over heerschen niet opsmucken: Men most den Oorlogh soecken selfs in het heylighdom van de Vrede, en de vyandtschap plaetsen op den vreedsamen Acker der Bondtgenoten. Omtrent de Spaensche Nederlanden most men selfs de banden van een heyligh Houwelijck, en de schennis van heyligh-

lijck beswoorene voorwaerden misbruycken, om de wereldt wijs te maken, dat men gerechtelijck en gedwongen Oorloght, wanneer men overvalt die men van de Vrede versekert . en de voeten vrede verkondigen, terwijl de handen besigh zijn met landtroven, en omtrent de Vereenighde Landen, waren geen andere te vinden als een opgeraept misnoegen, opgesochte actien, en sulcke pretensien en voorgaven, die sich self het papier schamen daerse op staen; en op dese voet verderft men Landen en Volckeren, rooft men Steden en Sterckte, koopt men Heerschappyen, en verdrucktmen onnosele en licht-geloovige Nageburen.

Men kan wel oordeelen by al dese voorgestelde redenen, dat dese aenslagen al vry een wijder uytbreydinge hebben, als men tot noch toe gesien heeft, dat men de Nederlanden maer aentast, om die te gebruycken tot den wegh en den trap, om daer door op den Keyserlijcken Throon te klimmen, en dat het vorder op Duytslandt ghemunt is, als zijnde, ghelijck sy voor-geven, een oude heerschappy der Franschen, dat men niet en heeft konnen vervreemden. Sy willen Zee-havenen in Spangien, verwantschappen en liguen, ja selfs invasien in het Keyser-rijck, factien in Polen, Oorlogh met Hollandt, breken van verbonden, steurnis van Vrede, en wat'er arghs magh bedocht werden, op het Tooneel brengen, en hebben, dat de Wereldt noch gelooven sal, dat'er geen over-heersucht in Vranckrijck, en geen gevaer in Europa is. En onse Broeder *le Galand* sou sich noch wel willen formaliseren en vergrammen, tegen die geene, die in sulck een algemeen gevaer op hun hoede zijn, en soecken by te springen die gene, sonder wiens behoudenisse sy niet bestaen konnen.

Maer

Maer om noch in het byſonder aen te wijſen, waer over het Keyſer-rijck gewettight en gherechtight is, behalven de overlaſt, dieſe van de Franſchen al bereedts gheleden, en de na-yver dieſe op der ſelver voort-gang te nemen hebben: De Wapenen aen te nemen, ſoo moet men allen ſien op de beſcherminge van den Bourgondiſchen Creytz. Niemandt kan twijffelen of die Creytz is een ghedeelte van het Keyſer-rijck, en een van de tien die dat groote lichaem uyt maken. De Franſchen bekennen het ſelve. Het is oock blijckelijck dat ghelijck ſoodanigh dien Creytz gehouden is, in tijden van noodt het lichaem onderſtant te doen, en van harent wegen, tot de nootſakelijcke Contributien en belaſtingen is verbonden, gelijck de Koningh van Hiſpanien, altoos ſich ſelven daer omtrent ſeer exact en volvaerdigh getoont heeft, ſoo voor als na de vredehandel van Munſter, en volgens de regel van recht die geene, die verbonden is tot het dragen van alle belaſtingen, moet oock deel aen al de voordeelen en avantagien hebben, anderſints ſou de vereeningingh van deſen Circul, de vereenigingh en het verbondt van Eſopus Leeuw zijn. Maer alle de Werelt weet dat deſe Guarantie en verſekeringe wederzijdts is, en dat de ſelve aen beyde zijden placts grijpen moet; ſoo dat die geene, die gehouden is het Rijck te hulpe te komen tegen alle en een jegelijck, oock wederom onderſtant van het Rijck te wachten heeft, tegen alle die haer aentaſten. Byſonder belang van het Keyſer-rijck.

Het is oock blijckelijck dat die Circul door het Munſterſche Tractaet gelijck een Circul van het Rijck, in die vrede mede beſlooten is; en dat deſelve door dit inſluyten, het genot van alle rechten en voordeelen hebben moet, die de an-

dere Circulen of Creytzen daer uyt ghenieten, onder dewelcke de gemeene en wederzijdtsche beschermingе begrepen is. De Franschen konnen daer gantsch niet tegens in brengen, als alleen een Artijckel dat by hen qualijck verstaen, en verkeerdelijck uytgeleydt wordt, *de mutuis hostibus juvandis* van de gemeene of onderlinge Vyanden te helpen, of niet te helpen eerder, door welck artikel het Rijck in Vranckrijck sich over en weder verbinden, de Vyanden van wederzijde, onderstant te doen.

Vrankrijck heeft voor-eerst regel-recht tegen dese voorwaerde gedaen, door de onderstandt die het selve tegen den Bisschop van Munster en voor de Hollanders gesonden heeft, dat in der daedt, in het Landt van het Keyser-rijck gewapender handt getreden is; en door den raedt die het selve gegeven heeft, het selve Bisdom in de kolen te leggen, het geen jammer sou geweest hebben, dewijl dat Rijck daer na noch te goeden dienst daer van getrocken heeft.

Maer om die voorwaerde te beter te verstaen; soo moet men aenmercken, dat'er beslooten is, van wegen het lichaem van het Keyser-rijck aen d'eene, en Vranckrijck aen d'andere zijde, dat d'eene des anders Vyanden niet te hulp komen sal. Alhier wordt het Rijck met haer Ledematen, niet als voor een deel, en de Kroon van Vranckrijck voor een ander deel gerekent, alsoo dan, wanneer geseght wordt dat het Rijck de Vyanden van Vranckrijck geen onderstandt sal mogen doen, moet sulcks van de Vyanden van buyten verstaen worden sonder dat men daer de Leden van het Rijck mede kan meenen, als zijnde in het gemeen de selve deelen, die met die Kroon ghehandelt hebben, en aen dewelcke het gantsche lichaem beschermingе

schuldigh

ſchuldigh is: En indien het ſelve anders te verſtaen was, ſou men mogen ſeggen, en bewijſen, uyt kracht van de ſelve bewijs-reden, dat indien het Keyſer-rijck eenige Landen van de Kroon van Vranckrijck quam aen te taſten, dat de andere Landtſchappen van deſelve Kroon, het geen hulp ſouden mogen toebrengen, ſonder de voorwaerde. *De non juvandis hoſtibus* te verkorten. Indien Vranckrijck daer op antwoort dat die Landtſchappen, niet als een en het ſelfde Rijck uytmaken, kan men weder van de andere zijde ſeggen, dat de tien Circulen of Creytzen niet als een en het ſelfde Keyſerrijck uytmaken, invoegen dat, wanneer Vrankrijck tegen een van die Circulen Oorlog voert, ſy de ſelve voert tegen het geheele lichaem, en het woordt van *mutui hoſtes* moet niet als van vreemde en Buytenlandtſche Vyanden verſtaen worden.

M. G. Waren het ſoodanige Vyanden niet, die het Rijck tegen de Kroon Vranckrijck bystandt gedaen heeft, namentlijck de Vereenigde Nederlanden, of ſijn die mede onder het Keyſerrijck begrepen. Men wil hier Vranckrijck beſchuldigen van Contraventie of overtredinge van de voorwaerden, aengaende de onderſtandt die Vranckrijck de Hollanderen, tegen den Biſſchop van Munſter gedaen heeft, en de Keyſer heeft de ſelve in deſen Oorlogh ſoo opentlijck tegen de Franſche Kroon by-geſtaen.

Merc. Gy bedrieght u ſeer *Monſr. le Galand*, de Keyſer heeft de Wapenen in het eerſte niet op-genomen als tot voorſtandt en bewaringh van het Rijck, maer van den Koningh van Vranckrijck ſelfs aengetaſt zijnde, ſoo in het gheheel als in de deelen, is genoeghſaem gerechtight, geweldt

geweldt met geweldt af te keeren, en oock toe te brengen, soo is dat dan soo nu als dan gheen hulp der Vyanden van Vranckrijck toebrengen, maer het Rijck selve tegen den Franschen beschermen.

Vorders indien dese Clausule *de non juvandis mutuis hostibus*, algemeen zy, en al die geene in sich besluyt, met dewelcke Vranckrijck iets te schaffen heeft, sou die Kroon soo wel konnen wercken, tegen alle de andere Creytzen, als tegen die van Bourgondien, en daer sou niet een Lidt van het geheele Rijck zijn, die eenigh onderstant van den ander te hoopen of te wachten sou hebben; maer willense die in het bysonder op den Circul van Bourgondien passen, soo mostense door het selfde Instrument bewijsen, dat hoewel de selve een Lidt van het Rijk zy, die evenwel onder het getal der Vyanden moet gehouden worden, die het Keyser-rijck teghens Vranckrijck niet sou mogen te hulp komen, en dat de andere Circulen van dese Regel uytgesondert zijn, of datse eenigh bysonder voorrecht boven die van Bourgondien hebben: Maer noch het Vredens-tractaet, noch de Keyserlijcke instellingen, deselve van geen slechter conditie als de andere makende, ja in tegendeel die in de selve vrede en het selve recht met de andere insluytende, soo moet volgen, of dat de Clausule *de non juvandis hostibus*, over de tien Circulen moet verstaen worden, of dat Bourgondien daer van uytgesondert is.

De Keurvorsten, Princen en Staten van het Rijck weten en bekennen dese waerheydt seer wel, en de meeste zijn niet ongevoeligh, over de verachtinge, die men van hun recht en heerschappyen betoont te hebben, sy zijn oock niet blindt in het gevaer dat hen dreyght, maer

zijn

zijn soo verre van de Franschen na te volgen; en het Proces met de Executie te beginnen, datse langh genoegh gewacht hebben, dat men hen als op het hert getreden heeft, en gelijck het u nu behoort te blijcken, datse gerechtight zijn, niet alleen om Spangien, maer oock selfs Hollandt by te springen, maer oock daer-en-boven genootsaeckt om sich selven tegen de woeste en woelende en woedende Fransche Wapenen te versekeren en te versetten, alsoo sal het lichtelijck wel haest blijcken, wie de Wapenen met het meeste recht heeft op-genomen, en aengevaert, wanneer een beter Rechter van het geschil de Partyen op het krachtighste sal weten te vergelijcken of te scheyen: En hier mede dunckt my, dat ick onsen Broeder behoore voldaen te hebben.

M. G. Het is alleen discours-gewijs Heer Broeder, en ick heb te veel Complaisance en believentheydt om verder tegen u in te varen, als de achtbaerheydt van u Persoon en Caracter toe-laten.

Merc. Daer valt niet veel te seggen, Broeder Galand, de saecken leggen te klaer, en sijn Majesteyt heeft soo veel moeyten, om sijne Wapenen de rechte verwe te geven, dat al sijn Staetsmannen, hoewel sy daer over betaelt worden, met al hun Aphorismen en Syllogismen daer te kort mede schieten, ghelijck d'Heer d'Auberry blijde is, dat hy sijn penne t'huys houdt, en quam Mazarijn selve voor den dagh, hy sou'er voor sitten.

Pasq. *A propos* van Mazarijn, soo als ick nu onlanghs gedwongen was, door de schuldt van de Quaedtsprekers Rome te verlaten, gheraeckte ick tot Venetie by onsen *Gobbo di Realto*, dese na dat wy eenige onderlinge redenen hadden

den gewisselt, toonde my een Brief, die eerst te Venetie omgingh, van Mazarijn *quasi ab inferis* aen sijn Meester geschreven, die ick my liet copieren, en in verscheyde Talen oversetten, om d'een en d'ander daer van te dienen. Hier isse gelijckse in het Neerlandts luydt.

B R I E F

Van *Mazarijn* aen den Koningh.

SIRE,

De gedienstigen yver die ick u voor de gantschen tijt mijns levens hebbe opgeoffert, wil my noch na mijn doodt in mijne koude assche niet verlaten, en mijn Geest die altijdt voor u gewackt heeft, vindt hier soo veel genoegen in de Eliseesche Velden niet, of heeft noch plaets voor bekommernisse voor het aensien van u Persoon, en de welstandt van uwe Staet; het is waer, indien het de Hemel had willen begunstigen, wy hadden op de grondtslagh van u Doorluchtige Vooruderen, een bewerp van een gebouw van Opperheerschappy gemaekt, die uwe Majesteyt plaets onder de grootste Helden en verwonderlijckste Vorsten van de Wereldt sou hebben gestelt, soo dat hy noch Alexander in sijn Landt verheering, noch Augustus in uytgebreyde macht sou hebben gehadt te wijcken, maer *mors fato propera*, de ontijdige doodt, heeft die drie Hooft-resorten en Werck-raderen, soo als dien aenvang als in de geboorte stondt, den Koningh van Sweden, den Protector Cromwel en my, op een Jaer uyt de Wereldt gehaelt; werpende alsoo met ons om verre, het geen soo heerlijck en glorieuslijck op getoyt was. En toonde dat

Regitur fatis mortale genus:
Nec sibi quisquam spondere potest
Firmum & Stabile.

Het

Het Menschelijck geslacht moet onder 't noodt-
lot staen,
Geen Mensch al sweeft hy boven,
Kan sich een stant belooven,
Daer wel verseeckert, hy sou konnen vast op
gaen.

Dit opende de wereldt de oogen, toen de onse geloocken wierden, en u Majesteyt bleef berooft van een Vader en Dienaer, en een hoop die sich selven op doet, door een Trium-viraet, het welcke dat van Romen te prijcken sou geset hebben. Sedert heeft uwe Majesteyt, evenwel de Edelmoedige drift van sijn al verwinnende moed niet gelaten voort te setten, met sulck een verwonderlijck ghevolgh, dat het niet anders sich liet aensien, of de blixem van u geweldt, sou de Titanas, die wel soo stout waren als sich tegen uwe Hemelsche Macht te versetten, ter neder geworpen, en onder het gewicht van hunne eygene Bergen begraven hebben, en niet als een besluyt des Hemels heeft u handt te rugge gehouden. Want

Fatis agimur cedite fatis
Non sollicitæ possunt curæ
Mutare rati stamina fusi.

Het noodtlot drijft ons, gheeft ô Mensch de
schickingh bot,
Daer geenige aerdtsche dingen
Geen Staets-bekommeringen,
Veranderen den loop van 't vast gestelde lot.

Maer op dat wy ons niet t'eenemael onschuldigh stellen, ons eygen bedrijf, en beleydt der dingen, maeckt ghemeenlijck de tweede oorsaeck van onse misvallen, niet versmadelijck,
als

als was het maer alleen, om dat die het gereedste in der Menschen oogen vallen, en het aldereerste onderwerpsel van wijtinge en Imputatie zijn. De Conduyten die omtrent dat groote werck medewerckende zijn geweest, hebben vry een aenmerckelijck gedeelte aen dese vervallen, en de beklaeghlijcke Demarches en uytspoorigheden, van u werck-middelen en Instrumenten, magh men vryelijck stellen als de naeste oorsaken van dat leedt, ten minsten soo veel ons hier onder bericht wordt. Want vooreerst, waer toe al die Boutaden van dreygementen, en fulmineren, als om door sulcke Reveilles de Hollanderen wacker te maken, en sich in postuer te doen stellen, of meende ghy Sire de eerste te zijn die Hasen met trommels soud vangen? Die dreyght wil versoenen en niet bederven, ghy beswaert de Hollandtsche Koopmanschappen, en jaeght uwen handel te gelijck uyt het Landt. *Sibi nequam cui bonus?* U Politijcken sullen seggen Sire, dat het u genereusheyt zy geweest, u Vyanden lange genoegh van te vooren te waerschouwen, om datse niet souden te klagen hebben van overval en verongelijckingh. De rechte Verheerschappers en Conqueranten onderhouden dien regel soo nauw niet, en men kan geen Justitie in de wijse vinden, daer het geheele werck niet deugt, want om rondt te gaen, Sire, soo leyt het hier by al de Grooten en de Wijsen. En voorwaer toen de mishandelingh van de geconquesteerde Steden, als om de andere die u door sachtmoedigheydt licht anders in de handen souden vallen af te schricken, maer ick wil daer hier soo veel niet van seggen, maer dat alleenigh. Ick heb hier den gheheelen tijdt soo veel te stellen, dat het onmooghlijck schijnt, en men siet my hier

al

al over dwars aen, om dat men my de schuldt geeft van de grondt van sulck een quaedt gelegt, en u eerst geleert te hebben, *Die het een eerlijck Man niet betaemt een Slave van sijn beloften en woordt te zijn.* En soo wy oock ons selven in dat andere leven geleyt hebben, ick sie wel dat het hier al vry anders verstaen wordt; soo menighmael ontmoet my Cicero niet, of hy bijt my in het oor, *Pacta semper & promissa servanda sunt, quæ nec vi, nec dolo malo facta sunt Illa servanda non sunt, quæ non sunt iis ipsis utilia, quibus illa promiseris.* Men moet sijn verdragh en belofften altoos bewaren en nakomen, die door geen geweldt, of bedrogh gemaeckt zijn, maer die alleenigh niet, die die geene self niet nut zijn, die men die belooft heeft. Agesilaus, om dat hy slechts sijn bestandt gebroken heeft, magh hier in het Backhuys noch het Brouwhuys. Begin ick een woordt van Staet saken op te halen, en uw Majesteyt op den Throon te heffen, terstont moet ick hooren, *Maxime adducuntur plerique, ut eos justitiæ capiat oblivio, cum in imperiorum, honorum gloriæve cupiditatem inciderint.* Aldermeest worden de meeste daer toe gebracht, datse des gerechtigheydts vergeten, wanneerse in de begeerte van Heerschappyen, eer en glory komen te vallen. En dan komense met u staetsucht en gierigheydt voor den dagh. En Claudianus schaemt sich niet my menighmael toe te singen.

Trudis avaritiam, cujus fœdissima nutrix
Ambitio, hæc pretiis commercia poscit honorum.

Gy drijft de vreckheydt die van staet-sucht wort
gevoedt,
Die d'eere en staten stelt op prijs van gelt en
goet.

Daer komt dan Seneca met ſijn ghefrouſte Trony, en meent dat hy ſijn Leerlingh Nero voor heeft, en ſnaut my toe.

Conſulere Patriæ parcere afflictis, fera
Cæde abſtinere, tempus atque iræ dare
Orbi quietem, ſeculo pacem ſuo,
Hac ſumma virtus petitur hac cœlum via.

De heyl van 't Vaderlandt beſorgen boven al
Te ſparen die door leet gebracht is tot den val.
Een tijdt en overlegh te gunnen aen ſijn tooren,
Sijn handen reyn van bloedt te houden na behooren.
Aen 't Aertrijck geven ruſt, en vrede aen ſijnen tijdt.
Dat is de vaerwegh die men Hemelwaert berijdt.

En het Spel was niet volmaeckt, ſoo daer niet een *Chien de Philoſophe*, een ouden Bedelaer, met ſijn ton by quam, en ſijn bequijlden en beſabberden kloet in ſtack, en lacchende met alle eer, ſtaet en mogentheydt, de Kroonen ſelve niet puyſten en blaeren van eer, *Puſtulas ſeu exanthemata honorum* noemde, en denckende ſijn dingen wel beſchickt te hebben, als een Rekel weer in de ton of in ſijn neſt kruypt. Daer dan een anderen Appelſot en blinden Hummelingh by gaet ſtaen te lacchen, dat men hem een voet langh in ſijn keel kan ſien, en onder dat ginnegapen met ſijn κενῆς δὲ δόξης οὐδὲν ἀθλιώτερον, *niet ellendiger als ydele eer* voor den dag komt.

En wanneer ick ſomwijlen de Oppermacht der Koningen tracht te beweeren, en dat het ſijn Majeſteyt vry ſtaet, met de Overwonnene te leven gelijck hy het verſtaet, *& quod non ſit*

ſeveritas

ſeveritas quæ obſirmatos corrigit animos, het geen ſtraf heyt te noemen zy, die dient om de hartneckige te buygen, krijg ick u al weer den ouden Grijn Seneca aenboort, met ſijn

Quodcunque libuit facere victori licet.
Minimum decet libere, cui multum licet.

Of d'Overwinnaer wel, magh vry ſtaen wat hen kan,
Soo paſt dat hy vermagh juyſt geen rechtveerdig Man.

Et pour eſtre tout à fait accables des poëtes, op dat'er toch niet een hayr ongepluyſt van dit gewormt de Poëten over blijven ſou, moet ick hondertmael dat Liedtjen hooren ſingen

Sed locum virtus habet inter Aſtra,
Vere dum flores venient tepenti
Et comam, &c.

En duyſent grollen meer die al op de deught ſlaen, die al evenwel my daer toe dienen, dat ick nu klaerlijck begin te ſien, dat wy ons wel leelijck in de deught vergrepen, en *Carbones pro Theſauro* op den Throon geſet hebben.

Ondertuſſchen Sire, kan ick nu niet laten te ſeggen, dat ghy een deel Miniſters, Dienaers, en een Razza van Schrijvers hebt, die maecken dat wy hier gheen weynigh uytgeſchrobd worden. Daer is een Intendant Robbert dat een Gaſt is, en die de Schapen wel weten te ſcheeren, en een ander de Verckens, en ſijn Majeſteyt een ſchoone Kroon op het hooft ſetten ſal, om van andere van uwe Helden te ſwijgen, die het maken als eyeren die uytloopen; en dat het Credijt van de Franſchen hier gheheel uyt is.

Ghy hebt daer uwen d'Aubery, een flecht Advocaet van quade ſaken, die het Proces ſoo leelijck verhoetelt heeft, en andere van die Voorſtaenders.

Non tali auxilio nec defenſoribus iſtis.

Met een omgekochten *Vittorio Siri*, en een bepiſten *Mercure Galand*

Merc. Soo mijn Kindt, daer krijgtge oock wat.

M. G. Wat heeft dien Traiter op my te ſeggen, *Coquin Bougre* daer hy is.

Paſq. Piano Piano, elck moet ſijn beurt waer nemen.

M. G. Ick geloof *par bleu mon couſin*, dat ghy dat uyt u eygen kop daer by ſeght.

Paſq. Doe ick ſeker, ſie daer daer ſtaet het ſwart in't wit, weeſt nu ten minſten geruſt.

M. G. Ick ſal my wel wreecken, *Le maraud*, gaet ſlechts voort *Ventre* de ....

Paſq. En uwen Monſr. d'Aubrun maeckt het langer niet dat deugt. Men heeft my daer ſijn Oratie toegeſonden, daer niet weynigh op te Critizeren valt. Voornamentlijck lacchenſe geweldig met dat geene daer hy ſeyt. *N'ont vos Armes, elles pas combatu deux fois celles des Turcs en Hongarie & en Candie. Elles ont ſauvé l'Empire d'Allemagne, par la defaite ſi celebre des troupes Ottomannes, au paſſage de la Riviere de Raab, & elles ont procuré par leur reſiſtence genereuſe en Candie une paix avantageuſe à la Republique de Veniſe.* Hebben uwe Wapenen niet tot tweemalen toe, die van de Turken in Hongaryen, en in Candie beſtoockt. Sy hebben het Duytſche Keyſerrijck, door die vermaerde nederlaegh der Ottomanniſche Troupen op de paſſagie van de Stroom by Raab bewaert. En deſe hebben door hun edelmoedige tegenſtandt, in Candie een voordeelige

voordeelige Vrede voor de Staet van Venetie verworven. En ſeggen dat daer qualijck een waer woordt in te vinden is, dewijl het Keyſerrijck meer reden heeft ſich over dien onderſtant, dat de Franſchen in Hongarien hebben ghebracht, heeft te beklagen, als te bedancken, dewijl men naderhandt de laſt die uwe Majeſteyt aen Coligny, van maer in ſchijn te doen, klaerlijck uytgevonden heeft. Men meſt oock geen kenniſſe van de Franſche Intrigues met dien Landtaert, en het geweldigh Franſch gelt dat daer om gegaen is, oock van de oorſpongh van die t'ſamenſweeringh en beroerten, die Nadaſti, Zerini, Frangepani en andere den hals gekoſt hebben, niet weten, om te gelooven, dat den Biſſchop de waerheydt ſpreeckt. Sy ſeggen rondt uyt dat de Franſche Troupen ghedient hebben, om Duytſlandt in vyer te ſetten, dat geſchapen ſtondt al des Keyſers Erf-landen te vernielen, ſy ontkennen niet datſe wel geſtreden hebben, maer ſtellen de ſchadelijcke gevolgen alleenigh voor.

Soo veel ſeggenſe hebben ſich de Venetianen oock van de Franſche Hulp-troupen te bedancken, al ſeyt Vaubrun dat de ſelve een voordeelige Vrede voor de Stadt van Venetie verworven hebben. Sy heeft ſeggenſe ſoo veel jaren achter een dien Oorlog met de Ottomanniſche Poort onderhouden, ſonder Vranckrijck; wel is waer dat het de belegerde een groote vreught en vertrooſtinge gaf, ſulck een aenſienlijcke Vloot tot hun hulp voor de Stadt te ſien, en ſy ſouden oock reden ghehadt hebben, ſich met ernſt te verblijden, indien het gevolg met hunne hoop was over een gekomen, maer het ſchielijck vertrecken, om niet te ſeggen het vluchten der Franſchen, had de moedt der arme Can-

diotten, weer soo veel te lager nedergeworpen, als de verwachtinge de selve verheft had. Sy seggen rondt uyt, en die willen het oock wel weten, dat de schrick soodanigh onder de Fransche Auxiliaren gemachtight hadde, dat noch beloften van vergeldinge, noch het voorbeeldt van al de andere Hulp benden, noch de yverige en ernstige ghebeden van eenige Hoofden, noch het Volck, noch hunne Oversten hebben konnen te rugge houden, van sich soo haestigh als offe gejaeght waren in te schepen, en hol over bol weer na huys te loopen, latende de Republijck, en al de andere Hulp-troupen wel slecht op hunnen Neus kijcken. Is dat seggense een voordeelige Vrede verwerven, soo verstaen sy het niet.

Soo veel hebbense oock te seggen, op die voorstellinge, *Que l'on a veu sa Majeste aussi tost a la teste de ses Armees en flandres, faire Justice a elle Mesme, & se rendre maistre des Estats qui appartenoient a la Reyne, par le tiltre de Devolution. Dat men mede soo haest sijn Majesteyt aen het hooft van sijn Heyrlegers in Nederlandt heeft gesien, om sich selven recht te doen, en sich Meester van de Staten en Landen te maken, die onder den Tijtel van Devolutie en erfdeel, de Koninginne toebehooren.* Sy lacchen Aubrun hier wel leelijck uyt, en wijsen hem, *na de Bouclier d'Estat & de Justice, na La Verite defendu, en l'advocat Condamné*, en andere diergelijke stucken, om met Monsr. d'Aubery daer sijn buyk vol aen te kauwen. Sy seggen recht uyt, dat het Godt alleen is, die sich selven recht magh doen hebben, en dat dat recht dat sich sijn Majesteyt doet hebben, als noch sijn eygen Onderdanen tegen de borst is, dat'er wel geen gekochte penningen ontbroken hebben, om dese wijse van doen te rechtveerdigen; maer op gronden,

gronden, die het geweldt voor gerechtigheydt willen doen door gaen, en vast stellen, dat de Wetten geen beter uytlegginge konnen hebben, als die van de Wapenen, oock dat men met deselve magh spotten en Railleren, ghelijck Pompeius met de Mamertijnen, gedaen heeft, en te seggen; dat'er geen Wetten zijn voor die gene, die het selve Swaerdt op de zijde dragen. Dat de Eeden. die tot vast-stellinge van de Vrede, tusschen de twee Kroonen, maer alleen by wijse van Ceremonien en plechtigheden ghedaen en af-gelegbt zijn. En hier over makense reflexie, op het geen in de Pyreneen ghefchiedt is, dat Philippus de Vierde, besweerende de Vrede op het Euangelie, dien Eedt, met alle vertooningen, en eerbiedigheydt, van eer en trouw gedaen heeft. Maer dat uwe Majesteyt, daer soo vaerdigh overliep, dat de Koningh van Spangien, niet eens wist, dat de selve ghesvooren had, en dat'er Franschen ghevonden worden, die soo reuckeloos zijn, te seggen: Dat de Koningh wel reden hadd, sich daer omtrent te verschoonen, ghelijck een die men alreedts trouw en woordt-breucke verweten hadde, doende hem als segge.

Non ego juravi legi jurantia verba.

Ick hebbe niet gesvooren, maer alleen de swerende woorden gelesen.

Sy stooten sich oock seer aen de woorden van den Bisschop. *Que son Roy, peut jetter, quand il luy plaist ses armees dan les Estats de ses voisins.* Dat de Koningh als het hem belieft, sijn Oorloghs-macht in de Staten en Landen van sijn Gebueren kan werpen. En seggen dat men niet kan voort-brengen, dat meer na de betrachting van een algemeene Opperhoofdigheyt smaeckt,

en

en dat dat geen betamelijcke Lesse voor een Eertsbisschop is. Gelijck oock, dat hy seght, *Les Armées avancées, il y a peu de temps, au milieu de l'Italie, pour la defence, des prærogatives, de la couronne.* Siende wel dat hy daer spreeckt van die Roomsche onlust, daer dat Tractaet en onderhandelingh van Pisa, op gevolght is, en halen op dat het onbetamelijck zy, dat de oudtste Soon van de Kerck, Wetten aen sijn heylige Vader stelt, hem de disordre en ongebondentheydt der Corsen te laste leght, en dwinght die schandige Pyramide, tot herstellingh van de Fransche eer *quasi*, maer tot verachtinge van het Roomsche Heyligdom, op te rechten.

Sy hebben oock veel over dese woorden te critizeren. *Que le Roy a regagné tout le Royaume d'Austrasie*, Dat de Koningh het gantsche Koninckrijck van Austrasie weder gewonnen heeft. En toonen, dat sich desen Man grossselijck bedrieght, want meenende daer mede Lotharingen en Elsas, seggense, dat Aubrun eens moest sien wat onderscheydt daer zy, tusschen een besittinge of usurpatie; van dewelcke het eerste voor af stelt, een wettige Tijtel, of ten minsten een prescriptie, die geen ghebreeckige beginselen heeft; maer dit laetste het strijdige, en dat men niet seggen kan dat die besit en possideert, die sich met gheweldt Meester van eens anders goet gemaeckt heeft, gelijck u Majesteyt sou gedaen hebben, drijvende den Hartogh Carel uyt sijn Landt, die nu wel te pas in de Bastille sou sitten kijcken, indien sijn geluck hem niet had laten ontvluchten. Elsas aengaende, daer van bekennen sy wel dat hem by de vredehandelingh van Munster cessie is gedaen, maer willen oock wel weten, dat de thien Steden, daerom evenwel niet onder de Souverainiteyt

en

en Opperheerschappy van Vranckrijck zijn gebracht; als die vrye Steden, en van het Keyser-rijck af-hangende zijn. *Van de twee Keurvorsten, die sijn Majesteyt tegen hunne Vyanden sou hebben verdedight, gelijck hy segt, deux Electeurs Ecclesiastiques de l' Empire, n'ont ils pas esté secourus, Contre leurs Ennemis, par une Generosite, qui n'a poinct d'Exemple.* Zijn twee geestelijcke Keurvorsten van het Rijck, niet door een onwedergadelijcke Edelmoedigheydt, tegens hun Vyanden geholpen, menende Ments en Keulen. Seggense dat het wel waer is dat sijn Majesteyt d'eerste aen Erford geholpen heeft, maer met wat recht of niet, dat latense daer. Maer omtrent Keulen seggense, dat sijn Majesteyt die door sijn beloften van hem Rijnberck te doen hebben, en den loosen handel van den Bisschop van Straets-burgh, en Vorst Wilhem Furstenbergers wel heeft opgemaeckt, oock Rijnberk heeft doen hebben, maer Bon en andere plaetsen daer voor, beneffens de goede wille van het Rijck ten deelen doen verliesen. Latende hem *cum sociis* in den peeckel steecken, soo dat sich de selve, over dese edelmoedigheydt en sijn Volck noch minder te bedancken hebben. Op de overwinninge, die hy segt en op de Hollanders, van uwe Majesteyt behaelt te zijn, hebbense mede veel te schrollen, seggende dat de nabuerige Staten, die daer de passagie en doorgangh toe verleent hebben, daer noch wel gevoeligh van zijn, zijnde het Landt van Gulick, Keulen, Luyck en Kleef voor een goet ghedeelt, beneffens dat van Munster, daer door genoeghsaem bedorven, en wat de Provintien aengaet, die sijn Majesteyt overwonnen heeft, die noemense, malitieuselijck een vomitorium,

S en

en het geheele werck een ongerechtige Oppressie, dervende daer noch wel mede Railleiren, en seggen, dat de Franschen *sont reduit a rendre gorge de ce quils ont trop avidement engloutis* hebben moeten weder overgeven, het geen sy al te haestig ingeslickt hadden, en duysent sulcke reflexien meer.

Al dit hebbe ick uwe Majesteyt wel willen te kennen geven, om te toonen voor-eerst, de onsekerheydt der menschelijcke dingen, en sekerheydt van de Hemelsche bestellingen, volgens dewelcke de Staten en Kroonen bestiert worden. De Demarches die door uwe Dienaren zijn begaen. Hoe het werck, in d'andere Wereldt heel anders, als in die wordt verstaen en opgenomen, en dat men in dese quartieren een heel ander gevoelen van de ware deught heeft, als daer boven, voorts dat uw Majesteyt of behaeghlijcker voor de Menschen, gelievet hem, behoorde te doen, of sich van beter en getrouwer Bedienaers en Schrijvers te voorsien. Die niet door hun slechte verdedigingen, een slechte saeck slimmer maken, en voegen daer noch dit by, indien de ongerustheydt der Franschen geen vrede noch stilheydt wil of kan toelaten, dat het geensints nodig is de Christenheydt door den Turck te beoorlogen, maer dat het veel beter en geradener (onder u Majesteyts goet vinden) waer, door de Christenheydt den algememen Vyandt te beoorlogen, en sich selven meer, als hondert Kroonen van een Krooneloos Austrasie, en beneffens die de Keyserlijcke Diademe van het Oosten op het hooft te setten, ghelijck uwe Doorluchtige Voorsaten, behalven die van Vranckrijck, de Keyserlijcke van het Westen soo glorieuslijck gedragen hebben; gelijck

lijck u Koninckliјcke Majesteyt het selve boven alle Monarchen overwaerdigh is.

Uwe Majesteyts

Onderdanighste en gehoorsaemste Dienaer

JULIUS MAZARINUS.

Merc. Dat gaet al wel met dien Brief, maeckt men sulcke dingen tot Venetie, ick meende dat men dat alleenigh tot Rome konde doen, en dat'er Pasquino de Maecker van moest zijn.

Pasq. Vergeeft my dat Heer Mercurius, het is enckel translaet, en ick heb'er niet van het mijne toegedaen. Maer nu hadden wy u noch te manen over sijne beloften van ons iets van die af-keer der Engelschen, en diergelijcken by te brengen, en daer mede wilden wy het laten berusten.

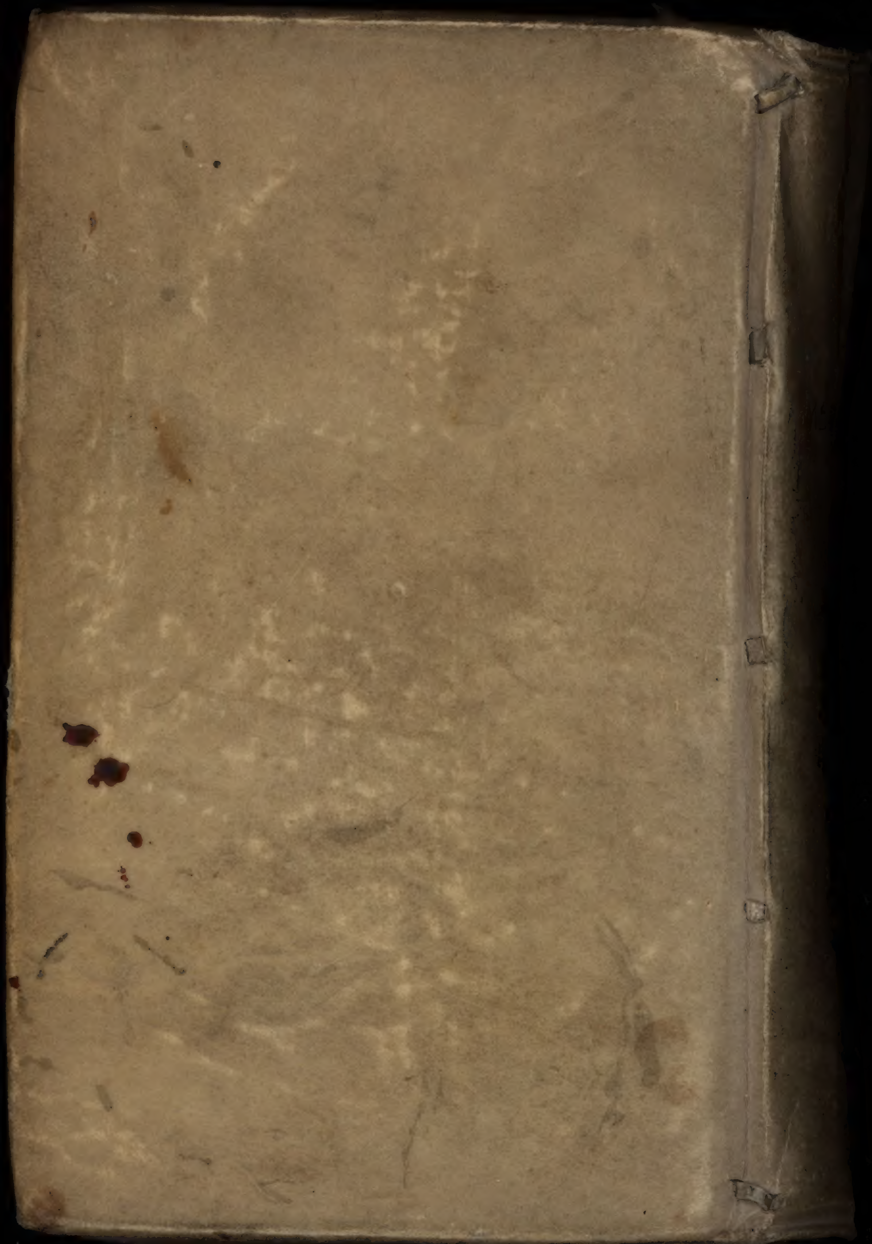
M. G. Onsen Broeder sal volgens sijn natuerlijcke beleefttheydt, ons daer in gaerne te wille zijn.

Merc. Vergeeft my dat Heeren en Broeders, mijn mondt heeft desen geheelen dagh qualijck stil gestaen, ick ben al vermoeyt van praten, de saeck is oock van soo grooten belangh niet, ick had noch al meer belooft, maer wy sullen tot het een en het ander een varschen dagh nemen, ick sie oock dat het Hof hier tegen den avondt al groot wordt, wy mochten overhoort en misduyt worden. My dunckt ick heb den mondt al droogh gekout, en sou wel dorst beginnen te krijgen.

M. G. *Allons allons donc a boire mes Camerades allons.*

E Y N D E.

Liga d Leonard Baskin

MERCURIUS

1673.